

ANDOVER-HARVARD LIBRARY

AH 680J 4

PERIOD 166

BIBELFORSKAREN

TIDSKRIFT

FÖR

SKRIFTTOLKNING OCH PRAKTISK KRISTENDOM

UTGIFVEN

AF

O. F. MYRBERG

1886

TREDJE ÅRGÅNGEN.

STOCKHOLM

Z. HÆGGSTRÖMS FÖRLAGS-EXPEDITION

IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI

1886

Innehåll.

	Sid.
Den kristna religionsläran enligt den H. Skrift, af <i>J. A. E.</i> 1—72, 213—298.	
Öfversigt öfver den bibliska historiens eller de historiska bibelböckernas	
innehåll i gamla testamentet, af <i>W. R.</i>	73—117, 299—326.
Esaias' Bok öfversatt och förklarad, af <i>O. F. M.</i>	118—152, 327—348.
Johannis Uppenbarelse öfversatt och förklarad, af <i>O. F. M.</i> 153—189, 349—375.	
En blick på en del svårare ställen i de apostoliska brefven af <i>O. F. M.</i> 190—200.	
Frälsningsarmén, af <i>O. F. M.</i> ..	200—212.
Ett ord för utläggare i allmänhet och bibelutläggare i synnerhet, af <i>J. M.</i>	
<i>Sailer</i>	376—380.
Om tolkningen af Philipperbrevets 2: 6	381—390.
Ett viktigt bidrag till Jerusalems topografi	390—399.
Tankar ur en afsliden persons efterlemnade papper.....	399—400.

Den kristna religionsläran enligt den heliga skrift.

(Forts.)

Sjunde kapitlet.

Israels rike såsom förberedelse och yttre förebild för Guds sanna rikes upprättande.

I Egypten växte Jakobs familj till ett talrikt folk. Tron på fadernes Gud synes under tidernas lopp hafva blifvit försvagad och delvis hafva lemnat rum för egyptiskt tänkesätt i afseende på gudsdyrkan och för egyptiska seder. Omsider blefvo israeliterne i Egypten hårdt förtryckte. Detta tjänade till att i det inre lösgöra dem från Egypten, innan de i yttre måtto fördes derifrån. Då förtrycket stigit till en sådan höjd, att israeliterne derigenom hotades med fullkomlig tillintetgörelse, erhöll *Moses* gudomlig kallelse att utföra dem ur Egypten. Till detta värf var *Moses* lämplig på grund af sin begåfning, sin uppfostran i Egyptens vishet (Apg. 7: 22), hvarigenom hans själskrafter utbildats, sin tro, i hvilken han af kärlek till det förtryckta folkets andliga skatter och förhoppningar försakade det stora och lysande, som hans ställning i Egypten erbjöd honom (Ebr. 11: 24—26), samt på grund af lifserfarenheter, genom hvilka han blifvit bragt till miss-tröstan om sin egen förmåga och om sitt folks mod och kraft samt lärd att vänta Israels räddning helt från Gud (2 Mos. 2). Då han kallades till israeliternes befriare (2 Mos. 3), erhöll han en inblick i den sanna betydelsen af desses lidande i Egypten samt visshet derom, att Israels i gamla löften uttalade bestämmelse skulle förverkligas och att detta folk för-dens skull nu genom Guds mäktiga hjälp skulle räddas från undergång. Då det nu härför var af största vikt att det israelitiska folket sjelft lärde känna Gud och tro på honom, meddelades *Moses*, med hvilket namn han borde nämna den Gud, som gaf honom hans uppdrag, att han nemligen skulle kalla honom *Jehovah*. I detta namn sammanfattas den rikare och klarare kunskap om Gud, hvilken genom *Moses* nu skulle

göra sig gällande hos israeliterne, och de förhoppningar, som desse skulle fästa vid Gud, deri sammanfattas så att säga hela Israels trosbekännelse. Då man tillämpar Jehovahnammets egentliga betydelse: *han som är den han är* på de gamla löfterna, innebär det att Gud, som är den han är och sålunda gör allvar af att vara hvad han en gång börjat vara, uppfyller sina löften. Då man derjemte tänker på israeliternes dåvarande läge, inser man, att löftenas uppfyllelse måste ske derigenom, att Israel räddades ur Egyptens våld. I sammanhang med de gamla löfterna och Israels dåvarande läge, har Jehovahnammets därför erhållit den särskilda betydelsen, att det betecknar Gud som den trofaste uppfyllaren af sina löften och som Israels räddare (2 Mos. 6: 2—8). Tillika erhöll Moses vid sin nämnda kallelse förmåga att utföra några *under* eller sådana handlingar, hvilka åstadkommas allenast genom en öfvermensklig krafts inverkan på den yttre naturen. Genom dessa senare skulle Moses för israeliterne samt för Egyptens konung bevisa att han var sänd af Gud och att den Gud, som sändt honom, var större än Egyptens gudar och detta rikets hela magt.

Sedan Egyptens konung Farao genom gudomliga hemsökelse blifvit manad att erkänna egypternes orättvisa mot israeliterne och tillåta deras borttågande, men steg för steg förhärdat sitt hjerta mot rättvisans och billighetens kraf och mot sitt samvetes vittnesbörd, blef han till straff därför af Gud själf förblindad, så att han genom sitt handlingssätt rusade till sin egen ungergång (jfr Rom. 9: 17 f.), och israeliterne befriades ur Egypten derigenom, att förkrossande straffdomar träffade detta land. Sjelfve förnummo de derigenom uppenbart att det var medelst Guds »uträckta arm och stora domar» (2 Mos. 6: 6), som de vunno sin räddning och blefvo ett fritt folk (2 Mos. 14: 31). Till ett förblifvande minne af israeliternes förskoning, då straffdomen öfvergick egypterne, samt som ett tecken till deras välsignelserika förbindelse med Jehovah och deras inbördes sammanhållning genom tron på honom, instiftades omedelbart före uttåget ur Egypten *påskalamsmåltiden* (2 Mos. 12). Liksom buret af Gud på örnavingar (2 Mos. 19: 4), efter att i öknen hafva erhållit vägledning och näring samt hjälp mot fiender på ett sådant sätt, att dessa alla för-

måner tydligen bevisade sig som af Gud gifna, kom Israels folk derpå till *Sinai*. Der slöts ett *förbund* mellan Gud och Israel (2 Mos. 19). Folket erhöll löfte att blifva *Guds egen-domsfolk, ett konungsligt presterligt rike och ett heligt folk*, d. v. s. att blifva åt Gud invigdt och i följd deraf i förhål-lande till de andra folken dels konungsligt herskande, dels presterligt välsignelsebringande. Som villkor för dessa för-mäners erhållande fastställdes att Israel å sin sida skulle vara troget och lydaktigt mot Gud, »höra hans röst och hålla hans förbund». Under förskräckande uppenbarelser af Guds här-lighet mottog folket derefter en grundlag för tro och lefverne: *de tio ordens lag*, och förbundet beseglades med offer och offermåltid (2 Mos. 20—24). Derjemte erhöll Israels folk dels under sin vistelse vid Sinai, dels senare genom Moses lagarne för sin *författning* och *gudsdyrkan*.

Det israelitiska riket skulle i afseende på författningen vara en s. k. *teokrati* eller en stat, hvars egentlige konung skulle vara Gud själf (5 Mos. 33: 5). Sin regering öfyer Israel skulle Gud utöfva dels genom särskilda uppenbarelser af sin vilja, hvilka skulle förnimmas af profeter eller af öfverstepresten, dels medelst den menskliga öfverheten och domaremagten, hvilkas embeten egentligen voro Guds (5 Mos. 1: 17). Det offentliga och enskilda lifvet i stort och smått staldes genom Israels lag i förhållande till Gud. Detta skedde dels derige-nom, att de till samhällets väsentliga rättsordning hörande be-stämmelserna innerst grundades på den väsentliga beskaffen-het och ordning, som Gud i skapelsen gifvit så väl mennisko-lifvet (3 Mos. 18; 5 Mos. 25: 3) som naturen (3 Mos. 19: 19), äfvensom derpå, att Gud genom räddningen från Egypten för-länat israeliterne frihet från slafveri under menniskor (3 Mos. 25: 42), samt derpå, att äfven sjelfva landet, inom hvilket israeliterne skulle erhålla jordegendom, egentligen var Guds tillhörighet (3 Mos. 25: 23). Dels föreskrefvos en mångfald enskilda iakttagelser, hvilka icke i sig sjelfva voro väsentliga för uppfyllande af rättfärdighetens inre kraf, men hvilka skulle vara uttryck därför, att israeliterne städse togo hänsyn till sin bestämmelse att vara ett åt Gud invigdt folk, hvilket i sina seder borde skarpt skilja sig från hedningarne. I detta sitt

förhållande till Gud var Israels rike en bild af Guds sanna rike, i hvars styrelse den gudomliga rättvisan utan brister gör sig gällande och inom hvilket den gudomliga heligheten icke blott sätter en yttre stämpel på allt, utan genomtränger allt. Angående det israelitiska rikets högsta jordiska öfverhufvud gifvas i den mosaiska lagstiftningen inga närmare bestämmelser. Guds egen regering öfver Israel skulle äfven deri visa sig, att han satte en man öfver folket, så att Jehovahs menighet icke skulle vara som får utan herde (4 Mos. 27: 16 f.). Dock förutsattes att ett konungadöme i framtiden skulle blifva upprättadt i Israel, hvarför äfven de allmänna grundlagarna för det israelitiska konungadömet meddelades (5 Mos. 17: 14 ff.). Då detsamma i framtiden upprättades, skulle det till sin bestämmelse vara ett konungadöme, genom hvilket Jehovahs lag förverkligades i Israel och genom hvilket Jehovahs eget konungadöme skulle blifva med folket innerligare införlifvadt. Detta Israels konungadöme skulle så blifva en bild af ett menskligt konungadöme, genom hvilket Gud i fullkomlig mening komme att åtaga sig sitt folk som en herde sin hjord.

I afseende på sättet att dyrka Gud föreskref lagen en yttre bildlig gudsdyrkan. Genom denna skulle israeliterne inför Gud frambära sin inre hyllning, tacksamhet och bön samt tillika erhålla undervisning om Guds nåd och rättfärdighet, om hans kraf på människan och om det renande och omskapande verk, som med människan måste försiggå. Denna yttre gudsdyrkan skulle utföras inom *det heliga tältet* (2 Mos. 25—27), hvilket skulle vara platsen, der Gud och Israel möttes, och der Gud uppenbarade sig för Israel och hvilket därför kallades *sammankomstens tält* och *vittnesbördets tält*. Det skulle utgöra Guds *boning* i Israel. Egentligast skulle denna dock utgöras af tältets innersta afdelning: det allra heligaste. Tecknet för Guds närvaro: molnet befann sig der, sväfvande öfver bilder af keruber, hvilka stodo på locket till förbundsarken, som inneslöt lagens taflor. Enär keruberne i det gamla testamentet framställas som representanter för de mäktigaste och högsta krafterna i den skapade verlden (1 Mos. 3: 24; Hes. 1; k. 10), så be-tecknades genom Jehovahs tronande öfver keruberne, att han råder öfver den skapade verlden. Och då keruber medelst

dessas bilder föreställas blicka ned på förbundsarken, lagtaflornas förvaringsrum, och utbreda sina vingar öfver honom, uttrycktes att Gud i sin verldsstyrelse vakar öfver sin rätt. Som Guds boning var det heliga tältet *»en bild och skugga af det himmelska* enligt gudsordet till Moses, då han skulle utföra arbetet med hyddan: *Se på, så heter det, du skall göra allt efter det mönster, som visades dig på berget»* (Ebr. 8: 5 f.; 2 Mos. 25: 40); det var *en motbild till den sannskyldiga helgedomen* (Ebr. 9: 24) eller den innersta krets af tillvarelsen, inom hvilken den gudomliga härligheten i klaraste glans och den gudomliga godheten i ymnigaste rikedom uppenbarar sig. Det afbildade den andliga gemenskapen mellan Gud och Israel i dennas olika grader och i anseende till de väsentliga gåfvor, som Israel af Gud erhöll och som det å sin sida frambar åt Gud. Det var tillika en bild af Guds sanna boning i menskligheten. Denna utgöres enligt det nya testamentets undervisning närmast och egentligast af honom, i hvilken gudomens hela fullhet lekamligen bor (Kol. 2: 9), men äfven, såsom både i profetiska utsagor inom det gamla testamentet och i det nya testamentet såges, af ett sannskyldigt Guds folk, ett andligt Israel (Jer. 3: 17; Hes. 37: 27; Ef. 2: 19 ff.; Ebr. 9: 23).

Till att vårda helgedomen och förrätta gudstjensten inom densamma förordnades *presterne* (2 Mos. 28 f.). Desse blefvo genom yttre vigning och vissa yttre iakttagelser, hvilka utmärkte helighet, betecknade som särskildt invigde åt Gud. Hela folkets helighet och presterliga bestämmelse skulle i dem framträda på fullkomligare sätt, än det kunde ske hos folket sjelft. De skulle nalkas Gud för folkets räkning (3 Mos. 10: 3), de skulle genom den helighet de i följd af sin vigning egde och genom förrättande af de vigtigaste handlingarna vid offret för folkets och enskilde israeliters räkning hos Gud utverka den försoning, som genom offertjensten kunde vinnas (4 Mos. 8: 19); de skulle äfven genom sin bön bringa välsignelse från Gud öfver folket (4 Mos. 6: 27). Till deras uppgift hörde äfven att undervisa folket om lagen (5 Mos. 33: 10). I spetsen för presterne ställdes *öfverstepresten*. Heligheten och medlareställningen framträda tydligast hos honom. Han skulle vara främst

i afseende på de yttre tecknen till helighet och förrätta det högsta offret. Genom sin i yttre vigning och yttre iakttagelser framträdande helighet och i sin egenskap af medlare, som i viss grad och på bildligt sätt förhjelpste israeliterne till att erhålla förlåtelse för sina synder och välsignelse af Gud, skulle presterne och i synnerhet öfverstepresten afbilda en kommande prest och medlare i sann mening. De skulle afbilda en prest, som i sitt inre och yttre lif skulle vara fullkomligt helig och som i full verklighet och i djupaste mening skulle frambära människornas offer till Gud och bringa människorna förlåtelse och välsignelse från Gud, och hvilken skulle blifva öfversteprest icke genom *ett köttsligt* (eller på lekamliga förhållanden, på lekamlig härstamning syftande) *förordnande, utan genom ett oupplösligt lifs kraft* (Ebr. 7: 16). Öfver hufvud skulle det gammaltestamentliga prestadömet afbilda ett andligt prestadöme, hvars värf är att frambära andliga offer (1 Petr. 2: 5), bedja för medmänniskorna (1 Tim. 2: 1) och för dessa vittna om gudomlig nåd och sanning (1 Petr. 2: 9).

Den yttre bildliga gudsdyrkan, hvilken i helgedomen utfördes, bestod förnämligast i *offer* (3 Mos. 1—7). Med sådana skulle Israel på yttre sätt uttrycka sin hyllning åt Gud, sin syndabekännelse och sin bön. Offer är *gåfva* åt Gud, särskildt en sådan gåfva, som vid en högtidlig måltid afskiljes åt gudomligheten. Genom elden på altaret skulle offergåfvan bringas mot höjden. Men innan människorna genom sin gåfva rätt kunde ära Gud och utbedja sig hans välsignelse, behöfde de förlåtelse för sina synder och rening från dessa eller med ett ord *försoning*. Denna skulle sökas derigenom, att offerdjurens blod stänktes på altaret, innan deras kött förbrändes. I det att israeliterne till offer använde sin egendom och särskildt sådan egendom, vid hvilken de med sina hjertan voro fästade, såsom fältets frukt och husdjuren, skulle offren uttrycka upprigtigheten och allvaret af israeliternes hyllning, bekännelse och bön. Derigenom att offer kräfdes i många enskilda fall, blefvo israeliterne erinrade derom, att hela deras lif stod under Guds uppsigt och hägn och uppmanade att i alla omständigheter vända sig till Gud. Särskildt genom de för förseelser anbefalda offren skulle de manas till noggrann vaksamhet mot

det onda. På detta sätt åsyftade offertjensten att främja en upprigtig, israeliternes dagliga lif genomträngande gudsfruktan.

Tillika skulle offren, i det de af Gud nådefullt motto-gos, i viss mening åstadkomma en verklig försoning. De kunde icke åvägabringa försoningen i den mening, att synden sjelf och alla hennes följder borttogos, eller att den sanna och tillräckliga grunden dertill lades och den inre kraften till syndens fullkomliga utplånande vans. De gälde icke för alla synder och särskildt icke för de djupare personliga synderna, för synder, som begåtts i medveten och afsigtlig ondskap eller »med hög hand», såsom det heter (4 Mos. 15: 30). »*Det är omöjligt att tjurars och bockars blod kan borttaga synder*» (Ebr. 10: 4). Offren saknade kraft att *efter samvetets dom fullkomna den offrande* (Ebr. 9: 9). Derfor behöfde de ock städse upprepas. Lagen, som endast har en skugga af det tillkommande goda, kan »med de alltid samma offer, som år efter år frambäras, aldrig för beständigt fullkomna dem, som med dem framgå» (Ebr. 10: 1). Deremot kunde offren utverka en verklig försoning i den mening, att folket i det hela icke för de synders skull, som begingos inom detsamma, och att de enskilde israeliterne icke för sina mera ofrivilliga synders, sina förseelsers skull uteslötos från förbundet med Gud och de välsignelser, som ur detta härflöto, såsom fallet blef med de enskilde israeliter, som begingo sådana synder, för hvilka offer ej fingo frambäras. Desse hemföllo nemligen under den domen att varda utrotade ur Guds folk (4 Mos. 15: 30).

Men den fullkomliga försoning, till hvars erhållande offren ej kunde förhjelpa menniskorna, afbildade de; och häri ligger slutligen en viktig betydelse hos offren. De talade ett bildspråk, hvarigenom israeliterne gjordes uppmärksamme på menniskans behof af fullkomlig rening och förnyelse och hvarigenom de tillika erhöilo en aning om den väg, på hvilken detta behof en gång skulle vinna sin tillfredsställelse. Genom utgjutande af offerdjurets blod och dettas frambringande till det åt Gud invigda altaret betecknades att *lifvet*, nemligen det lägre lifvet, egenlifvet, måste uppoffras för utplånande af synden och hennes följder och för erhållande af Guds högre gåfvor, och genom offerköttets förbränning betecknades att men-

niskan, med den nya rigtning och det högre sträfvande, som hennes lif efter egenlifvets död erhållit, ville helt hängifva sig åt Gud och att hon äfven upptogs i Guds gemenskap och ställdes under inflytande af den helgande kraft, om hvilken den heliga elden på altaret erinrade. Offren afbildade sålunda hvad som skulle ske med den offrande sjelf. Då detta i bild utfördes på en annan varelse, som stod i samband med människan och som genom handpåläggning blifvit bestämd till att på visst sätt inför Gud föra människans talan eller att inför honom framträda med människans bekännelse och bön eller öfver hufvud med det som människan genom sitt offer ville uttrycka, så kan man i offren äfven finna en förutsägelse medelst symbolisk handling derom, att en gång *en människornas ställföreträdare* skulle fullkomligt uppoffra allt, som hör till det menskliga egenlifvet, och fullkomligt hängifva sig åt Gud med all sin vilja och gerning samt derigenom för människorna möjliggöra syndens borttagande och en hel hängifvenhet åt Gud. En antydning härom kan man i offerväsendet finna så mycket mer, som lagen särskildt betonar att djuroffret är af Gud sjelf gifvet åt Israel till försoningsmedel. »*Jag har gifvit eder det (blodet) till altaret att försona edra själar*», heter det 3 Mos. 17: 11. De syften, som offren i allmänhet hade, framträdde åtskilda i de olika slagen af offer. I *syndoffret* och *skuldoffret*, hvilka med ett gemensamt namn kunna kallas försoningsoffer, framträdde särskildt syftet att vinna förlåtelse för synden och hjälp till hennes öfvergifvande; i *brännoffret*, som helt uppbrändes på altaret, uttrycktes särskildt människans hela hängifvande af sig sjelf åt Gud, och i *tackoffren*, hvilka voro förenade med offermåltid, söktes en på försoningen grundad innerlig fridfull och glädjebringande gemenskap med honom. Den gammaltestamentliga offerordningens höjdpunkt bildar offret på den stora försoningsdagen, då offerblod infördes i den innersta helgedomen, der det stänktes deraf på förbundsarkens lock. Dermed försonades prestadömet och folket i det hela. Dermed renades äfven den i sig sjelf i egenskap af Guds boning rena helgedomen från den besmittelse, som till följd af det omkring honom boende folkets synder vidlådde densamma (3 Mos. 16: 16). På försoningsdagen utfördes i en

fullständig symbol syndens både öfverskylande eller förlåtande och borttagande. En bock offrades nemligen för folket till vinnande af syndaförlåtelse, och de förlåtna synderna lades sedan genom handpåläggning symboliskt på en annan bock, hvilken genom att bestänkas med den förstes blod blifvit insatt i dennes värf för att fortsätta detta. Denne andre bock bortdrefs sedan i öknen för att från folkgemenskapen bortbära synderna. De i offren uttryckta hufvudtankarna ligga äfven till grund för *påskalammet*s slagande och ätande. På visst sätt utfördes derigenom ett offer och firades en offermåltid i folkets *husliga* lif.

Utom den gudskyrdan, som utfördes inom helgedomen, gäfvos i lagen äfven föreskrifter för en mångfald iakttagelser i det dagliga lifvet, hvilka skulle uttrycka att folket tillhörde Gud. Till sådana iakttagelser höra förnämligast *reningarna* (3 Mos. 11—15). Dessa förekommo i synnerhet vid vissa företeelser och tillstånd i det kroppsliga lifvet, hvilka sammanhånga med menniskolifvets fortplantning och som gifva intryck af orenhet, samt i afseende på döden och den sjukdom, som i högsta grad påminde om döden, nemligen spetälskan, »dödens förstfödde», såsom denna sjukdom i poetiskt språk kallas (Job 18: 13 gr. t.). Det egentliga reningemedlet var *rinnande vatten*, men vid beröring med lik förstärktes vattnets renande kraft symboliskt förnämligast genom askan af en slagtd och uppbränd röd ko, hvars slagande tillgått på sådant sätt, att deri låg en erinring om syndoffret (4 Mos. 19). Då en spetälsk blifvit läkt från spetälskan och åter upptogs i den heliga folkgemenskapen, hvarur han varit utesluten, så länge han burit den bild af orenhet och död, som spetälskan utgjorde, förstärktes likaledes vattnets renande kraft symboliskt genom ämnen, som utmärkte renhet, varaktighet och lifskraft, i synnerhet genom blodet af en fogel, hvarjemte en annan fogel, som doppades i den förstes blod och derigenom likasom ikladdes dennes uppgift, tänktes fullborda reningen genom att medtaga spetälskan, då han flög bort (3 Mos. 14). Genom reningarna undervisades israeliterne om sjelfva menniskonaturens orenhet från födelsen och i synnerhet om dödens sammanhang med synden. Liksom offren kunde ej heller re-

ningarna åstadkomma en frigörelse från syndens orenhet i människans inre. De åvägabragte blott en sådan renhet, i följd af hvilken israeliterneingo kvarstå i den yttre förbundsgemenskapen mellan Gud och Israel. Askan af den unga kon, hvarmed man bestänkte de orenade, helgade blott till köttets renhet (Ebr. 9: 13). Men de afbildade denna inre och fullkomliga rening. Då, dertill åtskilliga djur betraktades som orena, emedan de gånvo ett intryck af orenhet och vederstygglighet och derigenom erinrade om det i sedligt hänseende orena och vederstyggliga hos människorna, påmindes israeliterne äfven om den besmittelse, som vidlådde den yttre naturen och dennas behof af rening och förnyelse.

Voro lagens förordningar rörande Guds dyrkan egnade att i en mångfald städse återkommande fall hänvisa människorna till Gud, så skedde detta beträffande deras lefnad i det hela dermed att sjelfva *tiden* betecknades som Guds. Sabbaten och vissa årliga högtider skulle helgas åt Guds dyrkan samt äfven vissa år: sabbatsår och jubelår stämplas af ro och helgd (3 Mos. 23; k. 25). Vid tillbringandet af sin tid hade israeliterne alltså städse framför sig en snart stundande helig tid, då deras vanliga sysselsättningar och sträfvanen skulle afbrytas. Den heliga *tiden* skulle derigenom kunna öfva en inverkan på den öfriga tiden och hvad derunder verkades. De heliga tiderna anslöto sig till naturens kretslopp och det menckliga odlings- och skördearbetet samt till Israels räddning ur Egypten och dess ökenvandring; de inneburo en maning till israeliterne att söka den inre hvilau i Gud och bebådade en framtid, då denna i sann mening skulle vinnas och då missförhållandena i verlden skulle utjemnas och ordning och frid bringas till stånd. De erinrade sålunda om både Guds redan utförda och hans ännu förestående verk.

Med sina mångfaldiga föreskrifter åsyftar lagen — såsom redan delvis är nämdt — Israels bevarande i förbundet med Gud och dess fostran till rättfärdighet. De yttre gröfre synderna skulle hämmas, och sjelfva grundordningen för ett heligt och rättfärdigt lif skulle inläras och inöfvas. Derjemte skulle det inre onda hos människan och rättfärdighetens djupare kraf samt behofvet af en djupare rening och högre lifskraft, än den

lagen kunde gifva, uppenbaras och bildliga antydningar gifvas om detta behofs kommande fulla tillfredsställelse samt israeliterne på samma gång förberedas för mottagande af en högre gudomlig nåd. Under det vilkor, att Israel troget vidblefve sitt förbund med Gud och läte sig af honom fostras, stälde lagen i utsigt en rik *välsignelse* (3 Mos. 26). Som förbundet sjelft grundats genom en välgerning, som var af timlig art, ehuru hon tillika hade ett högre syftemål, så var ock den välsignelse, som medföljde Israels förbund med Gud, närmast af timlig art, bestående i landets fruktbarhet, trygghet för fiender m. m., men åsyftade tillika att fördjupa kärleken till Gud och förtröstan på honom, och hennes kärna var att Gud sjelf bodde i Israel och icke förkastade sitt folk (v. 11).

Med den genom Moses gifna lagen skulle icke den gudomliga uppenbarelsen för Israel vara avslutad. Detta folk skulle tillika erhålla en fortgående meddelelse af gudomlig sanning genom *profeter*. Profet är efter ordets egentliga betydelse en person, som *låter framvälla*, nemligen ord, genom hvilka han uttalar hvad han i sitt inre förnummit. Den profetiska gåfvan är en förmåga att se mera än människorna i allmänhet af den öfversinliga världen och äfven att blicka in i den för människorna i allmänhet dunkla framtiden. Dermed förenar sig äfven en gåfva att framställa det i det inre skådade på ett sätt, som gifver ett mäktigt intryck af dess storhet och betydelse. Med hänsyn till den timliga världens tilldragelser medför den profetiska gåfvan en förmåga att blicka in i kärnan af det som skett eller sker, att deri se det gudomliga rådslutet, att finna vissa grundlagar för verldsordningen och i synnerhet för Guds rikes utveckling i världen samt på grund häraf äfven att förstå hvad för *framtidensfrukt* som skall följa af en pågående utveckling. En sådan inblick i det gudomliga rådslutet förutsätter en djupare personlig beröring med Guds egen ande, än människorna i allmänhet hafva, för hvilken beröring den sanne profeten dels har särskild anläggning från födelsen, dels äfven förberedt sig sjelf i tro och bön, dels äfven blifvit genom sitt lufs skickelser förberedd. Sedan den profetiska gåfvan redan i urtiden och den patriarkaliska tiden uppenbarat sig, framträder hon i stor rikedom hos *Moses*.

»Genom en profet förde Jehovah Israel ur Egypten, och genom en profet blef det vaktadt» (Hos. 12: 14). Moses' kallelse till Israels befriare hvilade på en inblick i det gudomliga rådslutet, i det han nemligen förnam, huruledes den lidandets eld, som tärde Israel under det egyptiska förtrycket, icke, såsom ögonskenet gaf vid handen, skulle förgöra Israel, utan att folket skulle räddas för att fylla den bestämmelse, som i gamla löften uttalats (2 Mos. 3). Genom Moses uttalades sedermera detta löfte af Gud: »En profet vill jag uppväcka åt dem utur deras bröders krets, som är dig (Moses) lik, och jag vill lägga mina ord i hans mun, och han skall tala till dem allt hvad jag bjuder honom» (5 Mos. 18: 18). Detta löfte innebär — såsom sammanhanget gifver till känna (jfr v. 19 ff.) — att Israel skulle erhålla en kedja af profeter, hvilken fortginge tiderna igenom. Desse skulle icke liksom konungarne och presterne härstamma från en bestämd ätt inom Israel eller efter en yttre lag efterträda hvarandra, utan blifva hvar för sig personligen af Gud kallade till sitt värf. Emedan de sanne profeterne af Gud själf erhöilo en inre, af yttre stånd och embete oberoende kallelse och emedan hela deras verksamhet hvilade på en inre personlig förbindelse med Gud, voro desse genom sjelfva naturen af sin kallelse och sitt värf sakförare för en inre lefvande gudsfruktan. De päyrkade en verklig lydnad för lagen i hjerta och lefverne. De ifrade mot både uppenbar orättfärdighet och en blott skenrättfärdighet och motverkade de presterliga förrättningarnas och de yttre iakttagelsernas nedsjunkande till blott yttre ceremonitjenst. Med sin förmåga att blicka in i kärnan af det förhandenvarande, bedömde de den verkliga halten af konungens och de öfrige magthafvandes, presternes, folkets och de enskildes sträfvan den och gerningar och stälde dessa under den gudomliga sanningens dom. De utöfvade så ett andligt *väktarekall* i Israel (Jer. 6: 17). I följd af den inblick i gudomlig sanning öfver hufvud och särskildt i det gudomliga rådslutet i afseende på det närvarande och det tillkommande, hvilken profeterne i sin inre lefvande förbindelse med Guds ande erhöilo, blefvo de tillika medlet för den gudomliga uppenbarelsens rikare meddelelse i Israel. Genom profetdömet skedde således

inom Israel ett framåtskridande i kännedomen af den gudomliga sanningen öfver hufvud, och särskildt meddelades derigenom förutsägelser i fråga om Guds rike. Dessa förutsägelser gingo hand i hand med utvecklingen af Israels öden. Hvad Israel upplefde utgjorde ett underlag för profeterne sjelfve för att kunna uppfatta Guds rådslut angående framtiden och för folket för att i de meddelade förutsägelserna kunna finna en dom eller en tröst. Sin högsta fulländning skulle profetdomet en gång uppnå i en profet, hvilken i fullkomlig mening skulle motsvara det löfte om en kommande profet, som genom Moses gifvits, och till hvilken hvarje sann profet i Israel i sin mån skulle vara en förebild.

Sedan den borgerliga författningen och gudstjensten i det hela blifvit ordnade under vistelsen vid Sinai, fördes Israel derifrån och tågade under skiftande erfarenheter af gudomlig godhet och stränghet allt efter dess uppförande mot Gud genom öknen till *Kanaan*. Detta lands innevånare blefvo under Josuas anförande besegrade (Jos. 1—12). Äfven detta skedde på ett sådant sätt, att segren öfver dem och dermed Kanaans besittning tydligen var gudomlig gåfva till Israel. Tillika var ögonskenligt att en gudomlig straffdom drabbade kananeerne, emedan desse i sitt i sedligt hänseende sjunkna tillstånd voro mogna för undergången, hvilken straffdom för israeliterne sjelfve utgjorde en kraftig varning för att besmitta sig med samma synder, som ådragit kananeerne densamma (3 Mos. 18: 28). I landet Kanaan skulle israeliterne sedan bo *afsöndrade* från de öfriga folken, nöjde med de rika välsignelser i andligt och lekamligt hänseende, som de af Gud erhöello, och förtröstande på hans skydd utan att jaga efter verldslig storhet eller rikedom och utan att grunda sin trygghet på förbindelser med andra folk. Denna afsöndring skulle förblifva, till dess den gudomliga sanning, som uppenbarades i Israel, genom gudomlig fostran blifvit folkets verkliga andliga egendom för att sedan kunna meddelas åt andra folk. Israels utväljande till Guds egendomsfolk och dess afskiljande från de andra folken hade nemligen det syftmålet att genom Israel omsider *»all verlden skulle varda full af Jehovalis härlighet»* (4 Mos. 14: 21). Landet Kanaans läge var lämpligt både för Israels

afsöndring från de andra folken och till att blifva utgångspunkt för det framtida utbredandet i verlden af frälsningens budskap.

I de hufvuddrag, som nu blifvit nämnda, framstår Israels rike som ett *yttre Guds rike* på jorden. Det var bundet vid *verldens element* (Gal. 4: 3), medborgarrätten deri vid den israelitiska nationaliteten eller yttre införlifvande med denna, prestadömet vid lekamlig härstamning, gudstjensten vid tid, rum och yttre former, heligheten vid en mångfald yttre bruk; äfven de gudomliga välgerningarna och gåfvorna, som skänkts Israel, voro närmast yttre. Då den fullkomliga försoningen och pånyttfödelsen icke voro förverkligade, voro icke heller det eviga lifvets krafter meddelade i människornas inre. Guds förbund med Israel hade som sin lag bokstaf, icke en lefvandegörande ande (2 Kor. 3: 6). Dock syftade alla bestämmelser rörande det yttre lifvet och alla yttre gudomliga gåfvor på människornas fostran i en inre gudsfruktan och rättfärdighet. Guds fostrande verksamhet gick i Israel utifrån inåt. Så skedde i Israel en förberedelse för ett högre Guds rike. Af ett sådant var Israels rike äfven en bild. Lagen, enligt hvilken detsamma fått sin gestaltning, har *en skugga af det tillkommande goda* (Kol. 2: 17; Ebr. 10: 1). Israels rike var en bild af Guds sanna rike, hvilket har sin grundval i den osynliga verlden (Ebr. 12: 22), i hvilket himmelska gåfvor meddelas (Ef. 1: 3) och himmelska krafter verka (Ebr. 6: 5), i hvilket medborgarrätt erhålles genom en andlig pånyttfödelse af Gud, och i hvilket Guds fostrande verk har en sådan pånyttfödelse till utgångspunkt och sålunda går inifrån utåt och hvilket till slut skall omfatta hela Guds verld och i full verklighet vara i alla sina förhållanden genomträngdt af den gudomliga heligheten och kärleken. Som en skugga af någonting tillkommande var hela den gestaltning, som Israels rike genom lagen erhållit, egnad att försvinna, när den derigenom afbildade verkligheten sjelf uppenbarades. Den härlighet, som utmärkte det israelitiska rikets hela anordning, var således äfven bestämd att försvinna och lemna rum för den ojemförligt större och förblifvande härligheten hos det rike, som förblifver. »*Om det försvinnande försvann under härlighet, så förblifver det förblifvande mycket mer i härlighet*» (2 Kor. 3: 11).

Hela den gudomliga uppenbarelsen, som meddelades Israels folk, kan sammanfattas i de båda hufvudbeståndsdelarne *lagen* och *profetian*. Allt inom denna uppenbarelse, hvilket utgör föreskrift för människornas sinnelag och lefverne eller för den yttre anordningen af det borgerliga lifvet eller gudstjensten, är *lag*. *Profetian* åter är förkunnelsen om Guds rikets kommande upprättande, utveckling och fulländning. Mellan lagen och profetian kan icke en bestämd yttre gräns dragas, enär lagen, i det han anordnade sådant som utgjorde förebild för det tillkommande, från denna sida sedd, sjelf utgjorde en profetia, och emedan profetian städse innebar kraf på människornas sinnelag och lefverne och sälunda i viss mening kan sägas innehålla lag. Hvad som inom det israelitiska riket eger den största betydelsen för det nya testamentets tid är *de tio ordens lag* och *profetian*.

Åttonde kapitlet.

De tio ordens lag: budorden, som omedelbart handla om människornas förhållande till Gud.

De tio orden (2 Mos. 20: 2—17; 5 Mos. 5: 6—21) innehålla kärnan och sammanfattningen af det gamla testamentets s. k. *sedelag* eller dess lag rörande människornas sinnelag och vandel i allmänhet. Såsom den gammaltestamentliga lagen öfver hufvud liksom äfven profetian innehåller gudomlig sanning, framställd i en form, som lämpade sig efter det israelitiska folkets ståndpunkt och som utgjorde en skuggteckning till en fullkomligare uppenbarelse af den gudomliga sanningen, så innehåller äfven denna lags kärna: de tio ordens lag inre förblifvande sanning och yttre försvinnande form i förening. Han innehåller den för alla människor och för alla tider giltiga sanningen i fråga om det sedliga lifvet i en sådan form, som lämpade sig för det israelitiska folkets uppfattning och belägenhet. Dock är naturligt att inom ett helt, som utgöres af väsentlig sanning och yttre bild, sjelfva kärnan skall innehålla öfvervägande förblifvande sanning och i mindre grad försvinnande bild. Detta är ock fallet med de tio ordens lag. Det är i denna blott något litet, som innehåller föränderlig

form, nemligen föreskriften om den sjunde dagen som hvilodag. För öfrigt framställer de tio ordens lag Guds kraf på människans sinne och vandel på ett sätt, hvarpå dessa kraf under alla tider och af alla människor omedelbart böra tillämpas, om också sjelfva ordalagen närmast ansluta sig till Israels särskilda förhållanden. Vi kunna därför betrakta samma lag som en allmängiltig teckning af den sanna rättfärdigheten till hennes grunddrag, hvilken äfven inom kristenheten är nödvändig att känna och i lifvet tillämpa för att kunna rätt uppfatta den uppenbarelse af den sanna rättfärdigheten, hvilken framträdte i Jesus Kristus, och för att rätt lära känna behovet af den frälsande nåd och den personliga förebild, som i och genom Jesus Kristus uppenbarats. I följd deraf kunna vi äfven som hjälpmedel för uppfattningen och tillämpningen af de tio ordens innehåll göra bruk af den belysning af detta, hvilken det nya testamentet gifver.

Det första budordet.

»Jag är Jehovah, din Gud, som har utfört dig utur Egypten. utur trälldomens hus: du skall ingen annan Gud hafva inför mitt anlete».

I detta ord nämnes först hvad Gud är och hvad han gjort för Israel, och detta framställes som skäl, hvarför ingen annan gud skall af Israel dyrkas. Han är *Jehovah*, d. ä. han är den han är, den som allena beror af sig sjelf och på grund deraf den, af hvilken allt annat beror, herren öfver allt, han är den evige, den i rättfärdighet och nåd oföränderlige, den der osvikligt uppfyller sina löften och utför sina hotelser, den der styr verlden efter en orygglig plan och som påbörjat ett verk, som åsyftar välsignelse för alla folk och som han osvikligt skall bringa till fulländning. Men Israel skulle icke blott ihågkomma hvad Gud i sig sjelf är, utan äfven hvad han just för Israel var. Israel hade blifvit stäldt i en sådan nära förbindelse med den sanne Guden, att det var hans folk och att han var Israels Gud. Att under sådant förhållande dyrka en annan gudomlighet hade å Israels sida varit att afslå en förtrolig förbindelse, som all världens herre velat ingå med detta folk. Derjemte hade Gud bevisat Israel en i ögonen fallande och af

folket djupt känd välgerning, hvarigenom detsamma fått sin sjelfständiga tillvaro som folk efter att förut hafva lefvat i ett med fullkomlig undergång hotande slafveri. Egnade Israel efter denna välgernings mottagande sin hyllning åt någon annan gudomlighet, vore detta den gröfsta otack. Det vore att trotsa Gud, såsom budets egna ordalag säga (»du skall ingen annan Gud hafva inför mitt anlete» d. ä. midt för mina ögon eller mig till trots). Med så mäktiga bevekelsegrunder, som tänkbart är, framställes sålunda i detta första bud för Israel nödvändigheten af att dyrka den sanne och verkliga Guden. Detta kräfver i första rummet Guds ära, men äfven Israels egen välfärd. Genom att öfvergifva den sanne Gudens dyrkan, skulle Israel störta sig i hedendomens mörker, dess villfarelser, laster och elände.

Hvad Gud i sig sjelf *är* utgör för alla skapade förnuftiga väsen och sålunda för alla människor i alla tider tillräcklig grund för att erkänna honom som deras Gud. Hans välgerningar äro ock alltid och för alla egnade att göra denna förpligtelse djupt känd och att alstra villighet till hennes uppfyllande. Särskildt har kristenheten lärt känna en gudomlig välgerning, hvartill Israels förlossning ur den egyptiska träl- domen var en förberedelse och förebild. Såsom Gud fordom räddade israeliterne från förnedrande trälldom och grundade ett yttre Guds rike på jorden, så har han nu i Jesus Kristus beredt en återlösning från människornas mest förnedrande och olycksbringande trälldom: trälldomen under syndens och dermed under dödens och djefvulens våld samt grundat ett andligt Guds rike på jorden. Den som personligen erfarit denna förlossning och blifvit medlem i detta Guds rike, är och måste känna sig vara Gud skyldig en evig tacksamhet, hvilken gör honom villig att af hjertat hylla Gud som sin Gud.

På det villiga erkännandet och dyrkandet af den sanne Guden beror ock alla skapade fria varelsers *välfärd*. Derfor kan människan icke i sitt hjerta vägra Gud sin tillbedjan och underdånighet utan att i sjelfva verket, så långt på henne sjelf beror, lösslita sig från sjelfva källan till sitt lifs verkliga glädje och välfärd. Detta framgår tydligt icke blott af hvad Gud är, utan äfven af det verk han i verlden utför. Då Gud styr hela

verldens lopp efter sitt rådslut, så kommer den, som i sitt hjerta och lif strider mot Gud, äfven att befinna sig i motsats mot den *väg*, på hvilken och det *mål*, till hvilket alla tilldragelser i verlden i smått och stort enligt Guds vilja gå fram, under det att den som är i enhet med Gud står i samklang med den gudomliga verldsstyrelsen, så att allting tjenar honom till det bästa (Rom. 8: 28). Detta första bud i lagen är sålunda egnadt att, såsom redan i fråga om Israel blifvit nämndt, utgöra ett värn icke blott för Guds ära, utan äfven för människornas egen välfärd i anseende till dennas djupaste rot.

Sättet, hvarpå Gud rätt erkännes och hyllas som Gud, motsvarar hans väsen och verk. Som den öfver all verlden upphöjde och den i sig sjelf i allt fullkomlige tillkommer Gud *vörtnad* framför alla andra väsen och magter. Hos syndiga varelser är denna vörtnad alltid i någon mån förbunden med räddhåga och benämnas därför *fruktan*. Den rätta fruktan för Gud är en fruktan för att göra honom emot. Fruktan för den fara detta medför — förstörelse af lifvets välfärd i hennes innersta grund — undantränger, då hon rätt kännes, fruktan för alla ringare faror, och särskildt för alla faror, som hota, om man gör emot andra magter, hvilka göra anspråk på lydnad framför Gud. En sann fruktan för Gud uttränger mennisko-fruktan. Luk. 12: 4 f.: »*Rädens icke för dem, som dräpa kroppen och sedan icke hafva magt att göra något mer; men jag vill säga eder för hvilken I skolen räddas; rädens för den, som, sedan han hafver dräpt, hafver magt att kasta till helvetet.*» En rätt fruktan för Gud såsom innebärande erkännande af Guds öfverhöghet utgör grundvalen för vårt rätta förhållande till Gud och dermed för allt rätt tänke- och handlings-sätt. »*Vishetens begynnelse är Jehovahs fruktan*» (Ps. 111: 10; Ordspr. 1: 7).

Som den der träder i förbindelse med den skapade verlden och gör sig känd i sin heliga kärlek genom att skänka allt verkligt godt, som finnes i verlden, tillkommer Gud *kärlek* framför alla andra väsen. Kärlek till Gud ådagaläggas derigenom, att man söker umgänge med honom i bön och lof, Ps. 146: 2: »Jag vill lofva Jehovah, så länge jag lefver; jag vill prisa min Gud, så länge jag är till»), att man gerna hör

hans röst (Ps. 119: 72: »Din muns lag är mig bättre än mång tusen stycken guld och silfver») och gör hans vilja (1 Joh. 5: 3: »*Detta är kärleken till Gud att vi taga vara på hans bud*»), samt att man längtar efter den fulla gemenskapen med honom (Ps. 42: 3: »*Min själ törstar efter Gud, den lefvande Guden; när får jag komma och framträda för Guds ansigte?*»). Kärlek till Gud upptändes hos oss, om vi taga till hjertat Guds kärlek mot oss (1 Joh. 4: 19: »*Låtom oss älska (Gud), ty han har först älskat oss*»). I sin rätta förbindelse med kärleken blifver fruktan för Gud en barnslig fruktan, i hvilken man fruktar att förlora Guds välbehag och så blifva skild från honom, i motsats till en trälaktig fruktan, i hvilken man fruktar för Gud själf och söker komma undan honom. Blifva vi genomträngda af kärlek till Gud, uttränges hos oss — såsom redan förut är påpekadt (f. å. s. 344) — den orena själfkärleken och verldskärleken. Jfr 1 Joh. 2: 15.

Som evig och oföränderlig så väl i sin höghet och magt som i sin kärlek är Gud framför allt annat värd tillit, förtröstan. Ps. 18: 2 f.: »*Hjertligen kär hafver jag dig, Jehovah, min starkhet. Jehovah är min klippa och min borg och min förlossare; min Gud är mitt värn, der jag söker min tillflykt, min sköld och min frälsnings horn, mitt fäste.*» »Bättre är att söka tillflykt hos Jehovah än att förtrösta på menniskor; bättre är att söka sin tillflykt hos Jehovah än att förtrösta på furstar» (Ps. 118: 8).

Den outtömligt rika välsignelse, som kommer af en rätt fruktan för Gud, en rätt kärlek till honom och en sann förtröstan på honom, omtalas i den heliga skrift på mångfaldigt sätt t. ex.: Ps. 103: 11: »*Så hög himmelen är öfver jorden, så hög är hans (Guds) nåd öfver dem som frukta honom.*» Rom. 8: 28: »*Dem, som älska Gud, tjenar allting till det bästa.*» Jak. 1: 12: »*Salig den man, som är uthållig i försökelsen; ty då han är bepröfvad, skall han få lifvets krona, som Herren hafver lofvat dem som älska honom.*» Es. 40: 31: »*De som vänta efter Jehovah, de få en ny kraft, de lyfta sig öfver jorden med vingar som örnar, de löpa och uppgifvas icke, de vandra och blifva icke uttröttade.*»

Att akta något annat föremål än Gud som det för sig

högsta i ett eller annat afseende, att sålunda frukta eller älska någonting högre än Gud eller förtrösta på något mer än på den verkliga Guden, är *afguderi*. Då icke blott hjertats djupaste hängifvenhet egnas åt något annat än Gud, utan äfven en dyrkan medelst ord och handlingar, är afguderiet människans religion, människan lefver då i hedendom. Men då en människa, ehuru hon i hjertat fäst sig vid något annat mer än vid Gud, och i följd deraf äfven med hela sin diktan och traktan ådagalägger detta, likväl med sin mun och genom vissa yttre gudstjensthandlingar hyllar den sanne Guden, så lefver en sådan människa i ett *inre* afguderi, under det att hon i det yttre bekänner sig till en högre religion än hedendomen. Äfven till de kristne ställes därför i det nya testamnet den uppmaningen: »*Barn, vakten eder för afgudarne*» (1 Joh. 5: 21). Afguderiet innebär i det nämnda fallet en större söndring mellan människans insigt och vilja, än som eger rum i hedendomen. Äfven medför detsamma, på grund deraf att det är förbundet med en bättre insigt, ett större ansvar än det rent hedniska afguderiet. Öfver hufvud är det *verlden* i hennes åtskilnad från Gud som är föremål för afgudisk hyllning; verldskärleken i hans mångfaldiga former är sålunda afguderi. *Vinningslystnaden är afgudadyrkan* (Kol. 3: 5). Ur inre afgudadyrkan härleder sig en utveckling af synd i oberäkneligt omfång och djup, enär den starkaste magten för människans bibehållande inom det rättas gränser: medvetandet af den helige, lefvande Gudens närvaro saknas, i samma mån som afgudadyrkan eger rum. Jfr Rom. 1: 26 ff. Inre afgudadyrkan är ock källan till all förbannelse för skapade fria varelser. »Många göra de sina smärtor, hvilka utvalt sig en annan» (en annan Gud i stället för den verkliga Guden), Ps. 16: 4. Jer. 2: 13: »Mig hafva de öfvergifvit, källan med lefvande vatten, för att grafva åt sig otäta brunnar, som ej hålla vatten»; v. 19: »Vet och se, att ondt och bittert är att du öfvergifver Jehovah, din Gud och att du icke fruktar mig, säger härskarornas Jehovah.»

Sedan det första budet anbefalt att dyrka den sanne Guden, gifvas i de tre omedelbart följande buden föreskrifter, som närmast afse det sätt, hvarpå denna dyrkan bör ske.

Det andra budordet:

»Du skall icke göra åt dig något beläte eller något slags bild af ting, som äro i himmelen ofvan eller på jorden nedan eller som äro i vattnet under jorden, och icke tillbedja för dem och icke tjena dem; ty jag Jehovah, din Gud, är en nitälskande Gud, som hemsöker faders missgerning på barn, på efterkommande i tredje och på efterkommande i fjerde släktled, då det gäller dem, som hata mig; men gör barmhertighet emot efterkommande i tusende släktled, då det gäller dem, som älska mig och som hålla mina bud.»

I fråga om Guds dyrkan säger detta ord att denna ej skall ske genom att uppsätta och tillbedja *bilder*. Att det är bilder af Jehovah, hvilka här förbjudas, framgår dels deraf, att afgudabilders tillbedjan redan inbegripes i förbudet att tillbedja afgudarne sjelfve, dels af hvad som säges i 5 Mosebok (4: 11 f., 23) med tydlig hänsyftning på detta bud. Der erinras israeliterne nemligen derom, att de vid lagens utgifvande väl hört en röst, men icke sett någon gestalt, och varnas på grund deraf för att göra något beläte. En benägenhet att göra bilder af Gud anknyter sig till vårt behof att uppfatta det gudomliga i bild. Det är öfver hufvud icke möjligt att föreställa sig Gud annat än under bild. Den heliga skrift sjelf använder, då hon talar om Gud, ett från menskliga förhållanden lånadt bildspråk. Gud benämnes med menskliga benämningar såsom fader, konung, han tillskrifves menskliga sinnesrörelser såsom bedröfvelse, ånger. Det talas om Guds ögon, öron, näsa, mun, armar, händer, fötter. Men ingen af dessa bilder gör anspråk på att så att säga rymma i sig Guds väsen, utan hvar och en bland dem utsäger blott från någon särskild sida Guds egenskaper och verk, och den ene bilden tjänar att berättiga den andre, den ene tjänar att ersätta hvad som saknas i den andre. Men Guds uppfattande i bild kan ske på ett origtigt, Gud och menniskan ovärdigt sätt. Så sker, när Gud sjelf, hans person afbildas med ett sinligt föremål eller ett sinligt föremåls bild. För en sådan bildlig framställning af Gud hade menniskorna i forntiden mycken benägenhet. Israeliterne uppstälde redan vid Sinai den gyllene kalfbilden som en bild af den gudomlighet, som fört dem ur Egypten, och firade kring denna bild

»Jehovahs högtid» (2 Mos. 32). »De utbytte sin härlighet (den härlige Guden) mot bilden af en tjur, som äter gräs» (Ps. 106: 20). Detta sätt att dyrka Jehovah blef längre fram, sedan Israels rike blifvit deladt, den offentliga religionen i de tio stammarnes rike (1 Kon. 12: 28 ff.) Genom en sådan bild, som försinligar Gud sjelf, inskränkes och grumlas kännedommen om Gud. Israeliterne ville genom bilden hafva Gud nära sig sjelfve, förbi-seende hans andliga närhet. Visserligen skulle bilden icke uttrycka att Gud vore just sådan, som det föremål, som i bild stod för människornas ögon, utan att han i högsta grad hade egenskaper, som särskildt utmärkte detta föremål. Men betraktelsen af Gud inskränktes derigenom till en sida af hans väsen, och med den magt, som den bildliga framställningen i synnerhet i forntiden öfvade, alstrades derigenom lätt ovärdiga föreställningar om Gud. Dertill var bilden godtyckligt vald af människor. Menskligt godtycke i stället för den gudömliga uppenbarelsen kom så att bestämma hvad man skulle tro om Gud. Och då mensklig vilja förfogade öfver bilden, trodde människorna sig äfven i viss mån dermed hafva gudomligheten i sin magt. Genom detta förfaringsätt förringades Guds härlighet; Gud ställdes på samma linie som skapade ting. Medvetandet om Guds höghet och helighet och om människans ovilkorliga förpligtelse att foga sig efter Guds vilja försvagades, och dermed försvagades den heliga magt, som hos människan motverkar det onda. Med förringandet af Guds väsens härlighet följde äfven förringande af människoväsendets sanna höghet. Medvetandet om Gud kunde icke höja människan, då Gud sjelf icke tänktes väsentligen högre än människan och ännu mindre då han framställdes i bilder af föremål, som voro lägre än människan. Och då människan i sitt medvetande om Gud icke hade en inre kraft, som höjde henne, så förnedrades hon genom de sinliga begärens öfvermägt (jfr Rom. 1: 24).

Då Guds väsens höghet blifvit misskänd, så att afståndet mellan Gud och det skapade förminskats, återstod icke mycket, innan människorna misskände det gudomliga väsendets sjelfva natur, så att all skilnad mellan skaparen och det skapade försvann för deras föreställningar. Man förmådde snart ej fast-

hålla skilnaden mellan det föremål inom den sinliga världen, hvilket bilden närmast förestälde, och ett annat väsen, hvaraf han skulle vara afbild, utan öfverflyttade egenskapen gudomlighet från detta andra väsen till det sinliga föremålet eller den krets af tillvarelsen, till hvilken detta hörde, sålunda från Gud till den skapade världen. Guds försinligande genom bild var sålunda det första steget till afgudadyrkan, såsom aposteln Paulus äfven framställer saken i sin skildring af hedendomens uppkomst och karakter (Rom. 1: 18 ff.; jfr f. å. s. 376). För att detta första steg till affallet från Gud skulle hindras, tillades till förbudet mot Guds afbildande en skarp hotelse. Denna innehåller en utsago om en straffdom, som skulle träffa de efterkommande i de närmaste släktleden, om folket neddroge Guds härlighet på det sätt, hvarom i budet talas. I samma hotelse betecknas äfven den ifrågavarande synden som yttring af hat mot Gud i motsats mot den verkliga kärleken till honom, hvars högsta angelägenhet är att upprätthålla Guds ära. De förderfliga följderna af Guds vanärande skulle visa sig i de närmast följande släktleden, såsom det i allmänhet sker med utvecklingen af en synd och hennes följder hos ett folk. Det är nemligen folket som folk denna hotelse gäller. Detta framgår så väl af sakens egen natur som deraf, att lagen egentligen är gifven åt folket i egenskap af ett helt. De enskilde få väl lida af följderna af ett föregående släktleds synder, men om de sjelfve ära, älska och lyda Gud, kan detta lidande, såsom förut är nämndt (f. å. s. 354), icke för deras person betraktas som straff.

I motsats mot straffdomen för Guds vanärande framställles i budet äfven den välsignelse, som skulle följa, om Gud rätt ärades genom kärlek och lydnad. Derigenom skulle grundjaggas välfärd för efterkommande släkten i en framtid af obegränsad längd. Emedan sinnet för efterkommandes välfärd hos israeliterne var starkt utpregladt, borde ifrågavarande hotelse och löfte för folket innebära synnerligen kraftig varning och maning. I afseende på hotelsens och löftets förhållande till hvarandra märkes att välsignelsen af Guds rätta ärande framställles som ojemförligt mäktigare och varaktigare än straffdomen för Guds vanärande. Denna senare skulle utföra

sitt värf genom några släktled, men den förra utbreda sig till en obegränsad framtid. Deraf kan den slutsatsen dragas att välsignelsen af en god begynnelse i trohet mot Gud kan göra sig gällande i framtiden för folket, äfven om några mellanliggande släktled af detsamma hemsökas af straffdomen. Barmhertigheten skall öfvervinna domen, naturligen emedan hon skall öfvervinna dennas orsak synden. På denna lära, som sålunda redan i de tio orden innehålles, är — kan man säga — hela den kommande profetian bygd.

Förbudet mot uppställande och tillbedjande af bilder, som skola föreställa Gud, säger såsom de tio ordens lag i allmänhet hvad som *icke* skall göras i det afseende, som är i fråga. Då det inskräper att Gud icke får afbildas, inskräper det Guds åtskilnad från allt skapadt och särskildt från allt orent i skapelsen, det inskräper hans höghet och helighet och säger tillika att Gud skall dyrkas på ett sätt, som motsvarar denna höghet och helighet, äfvensom att vid Guds tillbedjan intet skapadt får träda emellan människan och Gud, utan att människan i sin ande bör framgå till Gud sjelf med sin bekännelse, sin bön, sin tacksägelse och sitt lof. Huru Gud skall tillbedjas lära vi i det nya testamentet genom Jesu ord: »*Sanne tillbedjare skola tillbedja Fadren i ande och sanning: ty Fadren söker ock sådana tillbedjare. Gud är en ande och de som tillbedja honom böra tillbedja i ande och sanning*» (Joh. 4: 23 f.). En andlig gudsdyrkan anbefalles i lagen på det sätt Israel ännu kunde fatta en sådan, och det sedermera i lagen föreskrifna sättet att dyrka Gud genom en mångfald yttre iakttagelser strider icke mot den andliga gudstjensten, utan är ämnadt att afbilda denna och bana väg för hennes fulla förverkligande.

Det är just en rätt gudsdyrkan i anden och sanningen, ett människans personliga inre framträdande till Gud sjelf med sin hyllning och bön, som det ifrågavarandet budet för alla tider anbefaller. Äfven har förbudet att uppställa och tillbedja bilder af Gud sin tillämplighet också under sådana tider, då människorna icke äro böjda för att med yttre bilder framställa Gud. Det rigtar sig äfven mot sådana bilder i *föreställningen*, genom hvilka man uppfattar Gud, efter som man sjelf helst vill hafva honom, och hvilka menligt inverka på

uppförandet mot honom. Man upptager t. ex. föreställningen om Guds kärlek med förbiseende af hans helighet och väntar så blott välgärningar af honom utan att erkänna förpligtelsen till lydnad eller ansvarigheten inför Gud. Äfven då uppfattningen af Gud bindes genom vissa af menniskor uppställda läroformer, så att vägen stänges för hennes pröfvande, berigtigande och fördjupande enligt den gudomliga uppenbarelsen sjelf, kränkes det ifrågavarande budet. Vid detta tillvägagående ligger nemligen den faran nära, att man utesluter vissa sidor af sanningen och sålunda inskränker den rätta kunskapen om Gud. Och ännu farligare är att Guds majestätsrätt att allena bestämma hvad som är sanning kränkes. Derigenom åstadkommes en falsk sjelfupphöjelse hos dem, som tilltro sig på antydnda sätt kunna bestämma öfver uppfattningen af Gud, och en trældom under människobud för dem, som låta sig bindas af de menliga formerna.

Det tredje budordet.

»Du skall icke föra Jehovahs, din Guds, namn öfver till lögnen, ty Jehovah skall icke låta honom varda ostraffad, som förer hans namn öfver till lögnen.»

I och för dyrkan af Gud måste Guds *namn* användas. Sedan det föregående budet förbjudit att i uppfattningen af Gud och vid dyrkan af honom neddraga hans väsen till likhet med det skapade och så förringa Guds ära och helighet, förbjuder detta bud att neddraga hans namn och bringa detta att tjena hvad som strider mot Gud sjelf, mot sanningen och mot Guds vilja. Guds namn skall icke föras öfver till lögnen eller neddragas i lögnens tjänst. Med Guds namn förstå vi öfver hufvud allt, hvarigenom Gud nämnes för oss, eller allt, som omedelbart erinrar oss om Gud, sålunda icke blott de namn, med hvilka han benämnes, utan äfven ordet om honom och gudstjenstliga handlingar. Lögnen åter är detsamma som *synden* i allmänhet, hvilken nämnes lögn, emedan hon icke har någon grund och botten i sanningen, i den sanna verkligheten. Det är naturligt att redan blotta nämmandet af Gud borde vända menniskan bort från lögnen. Men det kan inträffa att menniskorna i sin fångenskap under lögnens magt

och i sin lust att förblifva under denna magt använda sjelfva det gudomliga namnet för att dölja eller försköna lögnen, för att sätta en pregel af helighet på henne eller att de använda Guds namn på ett sådant sätt, att det icke utgör något värn eller någon magt mot det onda, såsom det i sig sjelft är, utan att det onda bakom detsammas yttre användande har fritt spelrum. I allmänhet sker detta genom *skrymteri i afseende på religionen*, genom att »nalkas Gud med munnen och hedra honom med läpparne, under det att hjertat är långt ifrån honom» (Es. 29: 13; Matt. 15: 8). Dervid sättes det gudomliga namnet som en from skylt utanpå ett ogudaktigt väsen, hvilket under gudaktighetens sken och under ett visst skydd af detta fortgår. Öfver hufvud neddrages det gudomliga namnet i lögnens tjänst, då det användes i orena syften såsom till uttalande af förbannelse i följd af sårad egenkärlek m. m. Det gudomliga ordets förfalskning utgör likaledes ett öfverförande af Guds namn på lögnens sida. Det förfalskade ordet är nemligen icke såsom det verkliga gudomliga ordet någon förtärande eld mot lögnen och orättfärdigheten, utan främjar tvärtom dessa genom att insöfva människorna i säkerhet. Särskildt är löftes- och nådeordet ofta i verlden utsatt för en sådan förfalskning.

Om Guds namn af människor neddrages i lögnens tjänst, är ofta omöjligt för andra människor att upptäcka, emedan det gudomliga namnet i sådant fall just användes till att öfverskylla ogudaktigt sinne- och orena syften. Denna synd undgår sålunda oftast mensklig dom. Derfor inskräpes särskildt genom den till detta bud fogade hotelsen att »Gud icke skall låta honom varda ostraffad, som förer hans namn öfver till lögnen».

Motsatsen till det ifrågavarande ogudliga förfarandet med Guds namn är detta namns *helgande* (Luk. 11: 2: »*helgadt varde ditt namn*»), dess användande i öfverensstämmelse med dess egen helighet på det sätt, att det användes i heligt syfte och att det utöfvar en helgande inflytelse på hjerta och lif. Att upprigtigt bedja till Gud (Joel 2: 32: »*Hvar och en som åkallar Jehovahs namn skall frälsas*»), tacka eller prisa honom (Ps. 92: 2: »*Godt är att tacka Jehovah och att lofsjunga ditt*

namn, du Allrahögste!»), att meddela undervisning om honom, och förkunna hans ord i rätt syfte och enligt sanningen är ett rätt användande af Guds namn.

Ett sätt att använda det gudomliga namnet, hvilket särskildt bör tagas i betraktande, är dess bruk till *ed*. Ed är ett betygande, att en utsaga är sann eller en uttalad afsigt upprigtig, under åberopande af något högt och dyrbart som borgen för det sagdas öfverensstämmelse med verkligheten eller för afsigtens upprigtighet. Ed vid Gud är sålunda ett åberopande af Gud själf, den tillförlitligaste af allt, som vittne och borgen för sanningen eller upprigtigheten (2 Kor. 1: 23: »Jag kallar Gud till vittne öfver min själ») och innebär sålunda att man öfver sig nedkallar Guds straffdom, i den händelse att man talar osant eller med falskt hjerta (jfr Ruts b. 1: 17: »Straffe mig Jehovah»); ty att med åkallande af Gud själf söka göra osant och bedrägligt tal trovärdigt måste ju vara en djup förnärmelse mot Gud, som är sanningen själf, och utmanar därför hans straffande rättfärdighet. Egentligen böra vi ständigt ihågkomma att Gud är vittne till vårt tal och att han straffar lögn och falskhet. Men som menniskorna icke allmänt göra detta, behöfves stundom inom den menskliga sammanlefnaden en särskild åtgärd, för att den största möjliga visshet skall vinnas derom, att den som talar talar sant och upprigtigt. Och det yttersta medlet för att erhålla en sådan är att nödga den talande, under förutsättning nemligen att han hyser någon verklig vördnad för Gud, till att själf känna och tydligen utsäga att han talar det han talar inför Gud samt att dermed förklara att han är lika viss på sanningen af sina ord som på Guds tillvaro och att han lika visst vill tala sanning eller lika upprigtigt vill hålla hvad han lofvar, som han önskar hjälp och välsignelse af Gud. Ett sådant uttalande och en sådan förklaring ske genom eden.

Edgång var tillåten i det gamla testamentet. 5 Mos. 6: 13 säges det: »Du skall frukta Jehovah och tjena honom och *svärja vid hans namn*». Äfven i det nya testamentet antages att ed fortfarande skall förekomma. »*Menniskorna svärja*» — heter det Ebr. 6: 16 — »*vid det, som är större än de, och på all gensägelse gör eden för dem ett slut till stad-*

fästelse». Äfven har Jesus sjelf aflagt ed enligt det hos judarne brukliga sättet, hvarvid den som tog eden inför lefvande Gud besvor den som skulle aflägga honom att gifva ett sant svar på den fråga, som framställdes (Matt. 26: 63 f.). I det offentliga lifvet användes edgång inom samhällena vanligen inför rätta: vid vittnesmål eller då en oskyldigt anklagad icke har annat medel, hvarmed han kan styrka sin oskuld, samt då trohet lofvas öfverheten och då embeten öfvertagas, eller i andra synnerligen viktiga fall. Exempel på ett sådant inom det nya testamentet är. då aposteln Paulus i ett bref till en församling genom försäkran i edens form ställer i sitt rätta ljus en omständighet, hvilken förut till stor skada i andligt hänseende varit misstydd inom församlingen (2 Kor. 1: 23). Att eden inom det offentliga lifvet behöfves är dock tecken dertill, att det i verlden råder mycken opålitlighet. Han skulle sålunda kunna försvinna, om en verklig gudsfruktan blefve allmän inom samhällena.

Från det enskilda samtalet menniskor emellan bör edens bruk helt och hållet aflägsnas. Om man sätter Gud eller något annat högt, heligt och dyrbart som borgen för sanningen af sitt tal i det dagliga lifvet, neddrager man dervid ofta det heliga i sjelfviska syftens tjänst, under det att eden i det offentliga lifvet användes i rättvisans och kärlekens tjänst. Då ed i det enskilda lifvet brukas, söker man vanligen dermed upphjelpa sin egen brist på trovärdighet. Ty om man anser sig behöfva gripa till ed, så gifver man till känna att man i sitt vanliga tal icke är synnerligen nogräknad i fråga om att tala sanning, och man förutsätter att den, med hvilken man talar, icke har tillräcklig anledning att tro hvad man vanligen talar. Bland judarne hade det på Jesu tid blifvit brukligt att vid hvarjehanda tillfällen i det dagliga talet använda eder, och då sådana icke aflades vid Gud sjelf, utan vid himmelen, jorden m. m., ansågos de hafva mindre betydelse och lättare kunna brytas, emedan det var sagdt i lagen: »Du skall hålla *Jehovah* din ed». I motsats dertill visar Jesus att de föremål, som användes att svärja vid, hade sin helgd, hvarigenom de ansågos användbara vid eders uttalande, just från Gud sjelf och att de ifrågavarande ederna alltså i sjelfva

verket voro eder vid Gud. Derjemte säger han i afscende på ederna i det enskilda lifvet öfver hufvud: »*I skolen alls icke svärja*» och: »*Edert tal* (nemligen i fråga om försäkringar) *skall vara ja, ja, nej, nej, hvad deröfver är, det är af ondo*» (Matt. 5: 33—37; jfr Jak. 5: 12). Det nedkallande af Guds straff, som svärjandet vid Gud innebär, uttryckes i dagligt tal ofta på det sätt, att den som svär säger sig gifva sig sjelf till pris åt djefvulen, om han ljuger eller sviker sitt ord. Detta sätt att svärja inbegripes naturligtvis under det förbud, som gäller all annan ed i det enskilda lifvet. Vanligen har det samma icke den mening, som orden utsäga. Det är då likväl ett bevis derpå, att den svärjande icke är genomträngd af bäfvan för det ondas andemagt och att han icke är angelägen att undvika all beröring med henne.

Falsk ed eller *mened* innebär ett i högsta mätto fräckt neddragande af Guds namn i lögnens tjänst och förräder sålunda en hög grad af hjertehårdhet och ökar denna ännu mera samt gör den som begår honom hemfallen åt den förbannelse i det hela, hvilken han genom eden nedkallat. Hes. 17: 19: »Så säger Herren Jehovah: *så sant jag lefver, skall jag låta min ed, som han har föraktat och mitt förbund, som han har brutit, komma öfver hans hufvud.*»

Det fjerde budordet.

»*Tänk på sabbatsdagen för att helga honom! Sex dagar skall du arbeta och förrätta allt ditt göromål, men den sjunde dagen är sabbat, som tillhör Jehovah, din Gud; då skall du icke förrätta något göromål, hvarken du sjelf eller din son eller din dotter eller din tjenare eller din tjenarinna eller din boskap eller främlingen hos dig, som är inom dina portar. Ty under sex dagar hafver Jehovah gjort himmelen och jorden och hafvet och allt, som är i dem, och han hvilade på den sjunde dagen; därför välsignade Jehovah sabbatsdagen och helgade han honom.*»

För att särskildt egnas åt Guds dyrkan eller för att helgas åt Gud skulle den sjunde bland veckans dagar af israeliterna afskiljas från de öfriga. Denna dag erinrade om den sjunde verldsdagen, hvilken följde efter skapelseverkets full-

bordan. Den sjunde veckodagen skulle inom Israel utmärkas af hvila från arbete, emedan Gud hvilade på den sjunde verldsdagen. Såsom den gudomliga kraften vid verldsskapelsen och den derefter följande uppehållelsen jemförelsevis företter en vexling mellan arbete och hvila, så skulle också menniskans lif förflyta under vexling af arbete och hvila. Dermed tillkännagifves att menniskan öfver hufvud i sitt lif skall likna Gud. Den hvila från det betungande arbetet, hvilken israeliterne sålunda regelbundet skulle åtnjuta, skulle äfven erinra dem om den tid, då de icke fingo åtnjuta en sådan vederqvickande hvila, nemligen den tid, då de voro trälar i Egypten, och på samma gång om deras räddning ur Egypten genom Guds »starka hand och uträckta arm». Äfven skulle hon erinra dem derom, att de icke borde vara trälar under de jordiska sysslorna och omsorgerna, utan hafva tid öfrig för att kunna söka det ljus och den vederqvickelse och styrka för själen, hvarigenom hela deras lif, således äfven deras arbete skulle få sitt rätta inre värde. Nämda räddning ur den egyptiska träldomen framställes vid de tio ordens upprepande i 5:te Mosebok (5: 14 f.) som skäl för budet angående sabbatshvilan. Särskildt betonas att hvilans skulle förunnas dem, som voro mest i behof af densamma, tjenarne och tjenarinnorna och äfven arbetsdjuren. Sabbaten skulle slutligen äfven visa framåt. Såsom i Israel hvarje veckas mödor efterföljdes af en hvilodag och såsom efter förebilden häraf äfven större tidsafdelningar slutade med en hvilotid (sabbatsår, jubelår), så skall omsider hela verldsloppet med dess oro och strider för Guds folk efterföljas af en sabbatshvila. »Det lemnas i utsigt en sabbatshvila för Guds folk» (Ebr. 4: 9). Israels iakttagande af sabbatshvilan skulle sålunda uttrycka att Israel tacksamt ihågkom de stora välgärningar, om hvilka sabbaten påminde, och trodde på den framtidsutsigt, som densamma innehöll. Det skulle sålunda vara ett ständigt återkommande uttryck i lifvet deraf, att detta folk dyrkade den sanne Guden, hvilken skapat verlden och förlossat Israel ur dess träldom samt ställt en kommande ro och fulländning i utsigt, och deraf, att det tillhörde honom, egnade sig åt honom och rönt ett helgande inflytande af honom. Detta uttryckes i det gamla testamen-

tet dermed, att det säges att sabbaten var gifven till ett *tecken* mellan Jehovah och israeliterne, på det att desså skulle veta att Jehovah var deras Gud och den, som helgade dem 2 Mos. 31: 13; Hes. 20: 12, 20).

Om sättet för sabbatens firande bestämdes i de tio ordens lag intet närmare, än att det skulle ske genom hvila från arbete. Men då det säges att sabbaten skulle *helgas* och att han tillhörde Jehovah, så uttryckes dermed att den yttre hvilan skulle vara egnad åt Gud, åt betraktande af hans ord och verk, åt bön och lof och sålunda så användas, att israeliterne derunder mer odeladt sökte den inre gemenskapen med Gud och hvilan i honom och följaktligen sörjde för sin inre människas välfärd. Sabbaten skulle på detta sätt vara en vederquickelse för människans hela varelse, för kropp och själ, icke ett besvarligt ok. Es. 58: 13 f.: »Om du håller din fot ifrån att bryta sabbaten och håller dig ifrån att göra det, som lyster dig, på min heliga dag och *kallar sabbaten din lust och Jehovahs helgedag en äredag*, och ärar honom så, att du icke vandrar dina egna vägar och icke finner på det, som lyster dig, och icke talar tomma ord: då hafver du din lust i Jehovah, och jag skall låta dig färdas öfver jordens höjder och bespisa dig med din fader Jakobs arfvedel — det talar Jehovah med egen mun». »*Sabbaten är gjord för människans skull och icke människan för sabbatens skull*» Mark. 2: 27).

Den inre hvila i Gud, hvars sökande genom den gammaltestamentliga sabbaten skulle underlättas, kunde icke blifva en full verklighet, förr än försoningen genom Jesus Kristus och pånyttfödelsen genom hans ande kommit till stånd. Der detta skett, är den gammaltestamentliga sabbatens ändamål i andlig måtto vunnet. Derför behöfva de, som hafva Jesu Kristi ande, icke nödvändigt sabbaten för att vinna och bevara den inre gemenskapen med Gud. Jesus Kristus, »*människosonen är herre äfven öfver sabbaten*» (Mark. 2: 28), och af sin magt att använda tiden efter den inre människans kraf vare sig till hvila eller verkande har han äfven gjort dem, som tro på honom, delaktige. Derför säger aposteln Pålus till de kristne: »Må därför ingen döma eder i fråga om mat

och dryck eller i något, som rör högtid eller nymånad eller sabbater, hvilka ting äro en skugga af det tillkommande, men kroppen tillhör Kristus» (Kol. 2: 16 f.) och: »Den ene fäster sig vid en dag mer än vid en annan, den andre fäster sig vid hvarje dag» (Rom. 14: 5). Deremot qvarstår äfven för de kristne för deras yttre varelses välfärd det allmänt menskliga behovet af en vexling mellan hvila och arbete just i det mått, som genom den gammaltestamentliga sabbatsordningen bestämdes, och i denna vexling hafva de en underlättning för den inre hvilans bevarande. Derjemte har den kristna församlingen behof af en gemensam tid för inbördes uppbyggelse. Af dessa skäl firar äfven den kristna församlingen en hvilodag hvarje vecka, men firar som sådan *söndagen*. Såsom den israelitiska sabbaten erinrade om skapelsen, så erinrar nemligen söndagen om den nya skapelse, som inträdt genom Jesu Kristi uppståndelse från de döda och hans andes utgjutelse, och såsom den gammaltestamentliga sabbaten erinrade om återlösningen från Egypten, så erinrar söndagen om det återlösningsverk, hvars grundläggning fullbordats genom Jesu uppståndelse. Firandet af en hvilodag bör därför äfven af de kristne anses som en välsignelse, och hvilodagen bör af dem användas för att derunder särskildt främja hvad som hör till andens hvila i Gud genom de medel, genom hvilka detta sker och hvilka i synnerhet äro det gudomliga ordets betraktande och bönen. Äfven böra under hvilodagen sådana verk och sådana förströelser undvikas, hvilka störa den inre hvilan. Sådant arbete deremot, som kräves för att enligt Guds vilja bringa hjälp i nöd, skall icke genom sabbatsordningen hindras. Äfven hvilodagens gudaktighetsöfning gäller detta ord: »En fromhet, ren och utan fläck för Gud och Fadren, är denna: att taga sig an enkor och faderlöse i deras betryck, att bevara sig sjelf obesmittad af verlden» (Jak. 1: 27).

Nionde kapitlet.

De tio ordens lag: budorden, som afse människornas förhållande till hvarandra.

Det femte budordet.

»Hedra din fader och din moder, på det att dina dagar må förlängas i landet, som Jehovah, din Gud, gifver dig.»

Detta ord hör till de bud, som bestämma förhållandet till Gud, emedan föräldramyndigheten är en återspeglings af Guds egen myndighet och emedan i följd deraf i det gamla testamentet såsom i forntiden i allmänhet gudsfruktan och vördnad för föräldrar plägade innerligt sammanbindas. Derför har äfven detta bud utan tvifvel ursprungligen räknats till den förra af lagens båda taflor. Detta framgår äfven deraf, att vid detta bud liksom vid de föregående ett skäl angifves, hvarför det bör åtlydas, och vid hvars framställande här såsom vid de föregående buden Jehovah omnämnes. Å andra sidan handlar detta bud blott *medelbart* om människornas förhållande till Gud, och det utgör en öfvergång till de följande buden, som röra människornas förhållande till hvarandra i allmänhet.

Som upphof till barnens lif, som dessas vårdare och fostrare intaga föräldrarne till barnen ett förhållande och utöfva i afseende på dessa en verksamhet, som afbilda Guds eget förhållande till och verksamhet i afseende på människorna i allmänhet. Föräldrarnes ställning till barnen utgör därför ock en ställning af *öfverhöghet*, hvilken, såsom redan är nämnt, utgör en afspeglings af Guds myndighet och som är den första öfverhöghet, som barn få lära känna. På grund af sin ställning och uppgift skola föräldrarne därför af barnen *hedras*. Äfven tillkommer föräldrarne tacksamhet och kärlek från barnens sida på grund af allt, hvad barnen af föräldrarne erhållit, på grund af desses omtanke och fostrande vård. Budet omnämner dock endast *hedern*, emedan bevisandet af denna utgör själfva grundvalen i barnens rätta förhållande till föräldrarne. Det mot föräldrarne vördnadsfulla sinnelaget hos

barnen bör bevisa sig deri, att dessa tjena och lyda föräldrarne, och bör utöfva sitt inflytande också i föräldrarnes frånvaro samt äfven sträcka sig till föräldrarnes ålderdom. »Om en enka har barn eller barnbarn, så må de lära att först visa sin fromhet mot sitt eget hus och betala sin skuld till sina fäder; ty detta är välbehagligt inför Gud» (1 Tim. 5: 4). Heder och kärlek tillkomma föräldrarne under alla förhållanden, under det att lydnad måste förvägras dem i det fall, att det som de önska eller bjuda strider mot Guds vilja. »*Man måste mer lyda Gud än människor*» (Apg. 5: 29).

Om vördnad för föräldrar blefve rådande i Israel, skulle den välsignelse deraf följa, att folket finge länge förblifva i landet, som Jehovah skulle gifva det. Detta löfte gifves nemligen åt folket såsom ett helt. Allmän vördnad för föräldrar åstadkommer stark enhet och sammanhållning hos ett folk. Israels folk har erfarit denna välsignelse, ehuru densamma genom förbrytelser i andra afseenden blifvit förminskad. Äfven andra folk såsom t. ex. Roms och Kinas hafva utmärkt sig för föräldramyndighetens vördande och hafva derigenom vunnit styrka och varaktighet. Äfven för det enskilda lifvet medför vördnaden för föräldrar rik välsignelse, om också icke särskildt lång lefnad. Bristen på vördnad för föräldramyndigheten åter åstadkommer hos ett folk splittring, vanmagt och upplösning. Föräldrars vanärande, hvilket är en styggelse redan för den naturliga känslan, medför också för det enskilda lifvet särskild förbannelse. »Ett öga, som bespottar sin fader och föraktar att lyda sin moder, skola dalens korpar uthacka och örnnens ungar uppäta» (Ordspr. 30: 17).

För barnen erbjuder föräldrahemmet en skola för lärande af deras rätta förhållande icke blott till öfverordnade, utan äfven till medmänniskorna i allmänhet. I det senare afseendet är förhållandet mellan syskonen inom familjen lärorikt. För familjens och sin egen välfärd böra syskon särskildt vinnlagga sig om endrägt och frid. Ps. 133 (v. 1: »Si, huru godt och ljufligt det är att bröder bo tillsammans»).

Budet bestämmer egentligen blott barnens förhållande till föräldrarne. Men slutsatser kunna deraf dragas äfven angående *föräldrarnes* pligter mot barnen. Deras hufvudsakliga

uppgift är att vårda och fostra barnen. Barnen äro för föräldrarne ett Guds åkerverk, på hvilket de skola utså och odla ädel säd. Såsom föräldrarne i hela sin ställning till barnen afbilda Guds ställning till människan, så skola de äfven i sin fostrande verksamhet efterlikna Gud, hvilken fostrar menniskorna. »Din Gud» -- säges det till Israels folk 5 Mos. 8: 5 -- »har fostrat dig som en man sin son.» I det nya testamentet uttalas denna grundlag för all mensklig uppfostran så: »*I fäder, reten icke edra barn till vrede, utan uppföden dem genom att uppfostra och förmana på Herrens vis*» (Ef. 6: 4). Såsom Gud fostrar genom mildhet och stränghet (Rom. 11: 22), så måste äfven föräldrarne i sin uppfostrande verksamhet använda både det ena och det andra. Det onda måste hämmas och fruktan för detsamma uppväckas genom *tuktan*. Ordspr. 22: 15: »Dårskap är häftad vid piltens hjerta, men tuktnas ris drifver henne ut»; 13: 24: »Den som spar sitt ris, hatar sin son; men den som älskar honom, agar honom i tid»; jfr 23: 13 f. Tukten måste dock vara fri från öfvermått och orättvisa, hvarigenom modlöshet och bitterhet alstras, hvarpå aposteln Paulus syftar med det nyss anförda ordet: »I fäder, reten icke edra barn till vrede». Hon bör afse icke blott enskilda förseelsers rättande, utan brytandet af sjelfva egenviljan. Det goda åter kan icke tvingas fram, utan måste i kärlek och vishet frammanas, implantas och odlas. Framför allt äro föräldrarne skyldiga att gifva barnen goda föredömen. Då föräldrarne på grund af sjelfva sin ställning i förhållande till barnen hafva att fordra heder af dessa, böra de deraf känna sig manade att äfven personligen göra sig förtjenta af heder från barnens sida.

Förhållandet mellan föräldrar och barn har i viss mån sin tillämplighet inom *familjen* äfven på förhållandet mellan husbönder och tjenare, äfvensom inom vidsträcktare samfund, nemligen inom *staten* på förhållandet mellan öfverhet och undersåter, inom *den kristna församlingen* på förhållandet mellan församlingens herdar och hennes öfrige medlemmar, inom *skolan* på förhållandet mellan lärare och lärjungar.

Husbönderna böra ihågkomma tjenarnes människovärde och hysa omvårdnad om deras sanna välfärd till kropp och

själ. Job 31: 13—15: »Om jag ringaktade min träls och trälinnas rätt, när de inledde sak med mig, hvad skulle jag då sjelf göra, när Gud står upp, och när han håller räfst, hvad svara honom? Männe ej i qvinnoskötet *min* skapare *honom* (trälen) skapat och samme Gud i moderlifvet oss beredt?» Af de kristne bör särskildt den inre höghet, som tron på Jesus Kristus förlänar tjenaren så väl som husbonden, ihågkommas». »Den som är kallad i Herren som träl är en Herrens frigifven» (I Kor. 7: 22). Inom de kristna samfunden bör tjenaren af husbonden i hjertat hållas »icke mer som träl, utan som mer än träl, som en älskad broder» (Filem. 16), hvilket dock icke upphäfver den yttre åtskilnaden. Den tjenst och lydnad, husbönder af tjenarne hafva att fordra, inskränker sig inom rättvisans och billighetens gränser och bör med saktmod utkrävas. Kol. 4: 1: »*I herrar, låten rättvisa och billighet vederfaras edra tjeckare, vetande att äfven I hafven en herre i himmelen.*» Ef. 6: 9: »*I herrar... afstån från edert hot: vetande, att deras (tjenarnes) och eder herre är i himlarne, och någon skilnad till personen gäller för honom ej.*» *Tjenarne* böra bevisa sina husbönder vördnad, lydnad och trohet. Den verkliga troheten är en motsats till hvad man kallar ögontjenst. Medvetandet att genom trohet i sin ställning i sjelfva verket tjena Gud höjer tjenaren öfver slafvisk underdånighet. Ef. 6: 5—8: »*I trälrar, lyden edra herrar på köttets vägnar med fruktan och bäfvan i edert hjertas enfald, likasom (I lyden) Kristus: det är icke med ögontjenst, som de der söka att tackas menniskor, utan genom att som Kristi tjeckare göra Guds vilja, i det I af hjertat, med välvillighet gören eder tjenst Herren och icke menniskor till behag: vetande, att det goda som hvar och en gör, det skall han få igen af Herren, vare sig han är träl eller fri.*»

Menniskornas sammanslutning i samhällen hvilat på ett af Gud sjelf i menniskonaturen nedlagdt behof. Samhällsordningen är därför att betrakta som en gudomlig inrättning. Till samhällsordningen hör åter med nödvändighet *öfverhet*. Att öfverhet i samhällen finnes är således Guds vilja, och den öfverhet, som är rådande i ett samhälle, har kommit till magten genom gudomlig tillståndelse, på hvad sätt detta också,

menskligt betraktadt, har skett. »*En myndighet finnes ej, utan af Gud, och de myndigheter, som äro till, äro förordnade af Gud sjelf*» (Rom. 13: 1). Öfverhetens hufvuduppgift är att upprätthålla rätt i samhället och för öfrigt främja samhällets välfärd. Rom. 13: 3 f.: »De som hafva väldet äro icke till för att vara en skräck för det goda, som göres, utan för det onda. Vill du vara utan fruktan för öfverheten? Gör det goda, och du skall få pris af henne; ty hon är en Guds tjennare dig till godo. Men gör du det onda, så frukta; ty hon bär icke svärdet förgäfves, ty hon är en *Guds rättstjenare*, som är till för att vredgas för hvar och en, som gör det onda».

Undersåtarne tillhör att erkänna öfverhetens myndighet som en af Gud bestämd myndighet och sålunda att af lydnad för Gud och, så långt lydnaden för Gud tillåter, lyda öfverheten. 1 Petr. 2: 13 f.: »*Varen undergifne all till det menskliga hörande inrättning för Herrens skull, vare sig kejsaren som öfverherre eller ståthållarne som hans utskickade*». Det är nödvändigt att vara öfverheten underdånig, icke blott för undvikande af hennes vrede, utan ock för *samvetets* skull (Rom. 13: 5). Derjemte äro undersåtarne skyldige att understödja öfverheten i yttre måtto genom skatters erläggande och annan för samhällets välfärd, erforderlig tjänst (Matt. 22: 21: »*Gifven kejsaren det kejsaren tillhör*»; Rom. 13: 7: »*Gifven den skatt, som skatt tillkommer*») och i inre afseende genom förbön (1 Tim. 2: 1 f.: »*Så förmanar jag nu förden-skull att främst af allt sätta böner, åkallan, förböner, tack-sägelser för alla menniskor — för konungar äfven och för alla dem, som äro i öfverhets ställe, på det vi skola lefva vårt lif i ro och stillhet: med all gudsfruktan och värdighet*»).

Det rätta förhållandet mellan herdar inom den kristna församlingen och församlingens öfriga medlemmar ontnas i följande förmaningsord, som gifvas i det nya testamentet: »*Tänken på edra föreståndare, som hafva talat till eder Guds ord, och i det I sen på utgången af deras vandel, efterföljen deras tro*»; och: »*Varen hörsamme mot edra föreståndare och rätten eder efter dem; ty de vaka som de der skola af-lägga räkenskap för edra själar: på det att de må göra det*

med fröjd och icke med suckan; ty detta är för eder icke nyttigt» (Ebr. 13: 7, 17).

Emedan undervisning öfver hufvud. bör vara uppfostrande, intaga *lärare* i allmänhet i viss grad en faderlig ställning till sina lärjungar, och desse äro skyldige lärarne heder, äfvensom den lydnad, som lärarne för utförande af sitt värf måste kräfva.

Utom öfverordnade hafva äfven *ålderstigne* personer i allmänhet rätt att röna ett vördsamt bemötande af de yngre. 3 Mos. 19: 32: »För ett grått hufvud skall du uppstå och ära de gamle, och du skall frukta din Gud». 1 Petr. 5: 5: »Bevisen, I yngre, underdånighet mot de äldre».

Det sjette budordet.

»Du skall icke dräpa.»

Det första villkoret för jordiska samhällens bestånd och människornas trygghet och välfärd i allmänhet är att sjelfva *lifvet* hålles i helgd. Menniskolifvets helgd hvilat derpå, att människan är skapad till Guds beläte (1 Mos. 9: 6). Det närvarande lifvets värde består förnämligast i dess betydelse att utgöra en fostran för ett högre lif i evigheten. För människans egen känsla utgör lifvet hennes dyrbaraste förmån. »Allt hvad en man hafver, gifver han för sitt lif» (Job 2: 4). Endast Gud, hvilken gifvit lifvet, eger rätt att borttaga det. Då öfverheten, hvilken »icke bär svärdet förgäfves» (Rom. 13: 4), straffar den brottslige till lifvet, så sker detta i hennes uppgift att upprätthålla Guds rätt i samhället. Det är sålunda å Guds vägnar, som öfverheten borttager en människas lif, då det sker enligt rättvis dom.

Det nu ifrågavarande budordet förbjuder *kränkande af lifvet*. Det i yttre måtto gröfsta kränkandet af lifvet är dettas våldsamma borttagande med vett och vilja. Medmänniskans lif kränkes ock genom våld och skada i allmänhet, men äfven genom sådana ord och åtbörder, som uttrycka ett syfte att tillfoga henne skada, samt genom ett sinnelag, som lyser ett sådant syfte, eller genom bitterhet, agg och hat. I sin förklaring öfver detta bud (Matt. 5: 21—26) säger Jesus att den som i ondska vredgas på sin broder inför Gud gör sig förtjent af samma straff, som den judiska domstolen ålade dem,

som begingo dråp, och att den som låter sin vrede uttala sig i kfränkande tillmälen är skyldig till det straff, som pålades af öfverdomstolen hos judarne, hvilken dömd öfver gudsfrsmädelse, samt att den som förnekar medmenniskans förnuf-tighet eller trampar hennes människovärde under fötterna är skyldig till helvetets eld, med hvilken hatets eld i men-niskans inre är beslätad. I öfverensstämmelse härmed säger aposteln Johannes: »*Hvar och en som hatar sin broder, han är en mandråpare*» (1 Joh. 3: 15), och aposteln Paulus förmanar: »All bitterhet och häftighet och vrede och högljuddhet och smädelse med all ondska må skaffas bort från eder» (Ef. 4: 31).

I motsats mot sådant kränkande af lifvets helgd åligger en hvar att bevisa sin aktning för lifvet hos medmenniskan genom försonlighet och hjälpsamhet. Ef. 4: 32: »*Varen mot hvarandra vänlige och barmhertige och förlåten hvarandra inbördes, såsom Gud sjelf i Kristus hafver förlåtit eder*». Matt. 5: 23—26. Lifvets sanna värde som Guds bild och jordlifvets betydelse för evigheten kräfva att vi så uppföra oss mot andra, att samvetet hos dem, genom hvilket guds-belåtet talar, måste gilla vårt uppförande och att vi främja deras sanna, icke blott timliga, utan eviga välfärd. 2 Kor. 4: 2: »Genom sanningens uppenbarande anbefalla vi oss åt hvarje menskligt samvete i Guds åsyn». 1 Tess. 5: 14; Jak. 5: 19 f.: »Bröder, om någon bland eder skulle villas bort från sanningen och någon skulle föra honom till rätta, så må han veta att den som återför en syndare från den väg, der han går vilse, skall frälsa en själ från död och skyla många synder».

Pligten att icke kränka människolifvet gäller äfven det egna lifvet. Detta kränkes i yttre måtto djupast genom sjelf-mord. Derigenom kränkes äfven Guds rätt att bestämma öfver lifvets slut, och man öfvergifver, såsom en vis bland grekerna i forntiden sade, den vaktpost, på hvilken man blif-vit stäld af Gud. Orsaken till frivilligt sjelfmord är miss-tröstan om att kunna bära lifvets lidanden och ett försum-mande att mottaga den hjälp att bära dessa, hvilken Gud erbjuder. Det egna lifvet kränkes äfven genom försummande af dess rätta vård, genom oförvägenhet i faror, genom egen-sinnigt bibehållande af tärande själslidanden (Ordspr. 17: 22),

för hvilka man kunde erhålla hjälp, samt genom synder och laster, som undergräfvat helsan, såsom frässeri, dryckenskap och otukt. Det egna lifvet hålles åter i helgd, om det vårdas som en gåfva af Gud, för hvilken man är Gud ansvarig, och om man söker utveckla det enligt dess af Gud gifna bestämmelse.

Vördnaden för lifvet, hvilken nu ifrågavarande bud åsyftar att inpregla hos människorna, bör äfven sträcka sig till det lif inom den skapade världen, hvilket är lägre än människolifvet, emedan äfven det är gudomlig gåfva. Då människan visserligen eger rätt att råda öfver de öfriga jordiska varelsernas lif (1 Mos. 1: 28 f.; 9: 2 f.), så bör hennes herravälde likväl vara fritt från grymhet och godtyckligt förstörande af lifvet i naturen och i stället förenadt med barmhertighet och omvårdnad. 5 Mos. 25: 4: *»Du skall icke binda munnen till på oxen, som tröskar»* (som med fötterna uttrampar säden eller drager tröskvals öfver henne). *»Den rättfärdige känner, huru hans ök är till mods, men de ogudaktiges hjertelag är grymt»* (Ordspr. 12: 10).

Det sjunde budordet.

»Du skall icke göra hor».

Näst efter vördnaden för lifvets gåfva inskräper de tio ordens lag *äktenskapets* helgd, hvilken utgör ett annat af grundvilkoren för jordiska samhällens bestånd och människornas välfärd i allmänhet. Den förbindelse mellan man och qvinna, hvilken benämnes äktenskap, är en gudomlig inrättning, grundad derigenom att människorna af Gud blifvit skapade till man och qvinna (1 Mos. 1: 28; 2: 18; jfr f. å. s. 352).

Genom äktenskapet skall människolifvets fortplantning erhålla en bestämd ordning och helgd. Detta systemål uttrycker aposteln Paulus genom detta ord: *»För de gängse boleriernas skull hafve hvar och en man sin hustru och hvar och en qvinna sin egen man»* (1 Kor. 7: 2). Derjemte hafva mannen och qvinnan krafter och egenskaper, hvilka icke komma till sann utveckling och utöfning utan genom bådas förening; qvinnan är gifven till mannens motsvarighet; man och qvinna skola i sin förbindelse genom äktenskapet bilda

ett fullständigt menniskolif, från jordisk synpunkt betraktadt, — de skola utgöra »ett kött» (1 Mos. 2: 24; Matt. 19: 5). Den äktenskapliga förbindelsen, hvarigenom man och qvinna blifva ett kött, står i motsats till ett helt och hållet åt andliga syftemål egnadt lif. Det kan förekomma ett sådant, som verkligen höjer sig öfver äfven i och för sig berättigade kraf hos den sinliga naturen. Jesus säger att det finnes personer, som försaka äktenskapet för *himmelrikets* skull (Matt. 19: 12; jfr äfven 1 Kor. 7: 26). Äktenskapet bildar äfven en motsats mot ett sådant lif, som blott skenbart är egnadt åt endast andliga syftemål, eller mot en falsk andlighet, som i verkligheten icke höjer sig öfver, utan blott förbiser den sinliga naturens berättigade kraf. Derom säger aposteln Paulus: »I kommande tider skola visse affalla från tron och lyssna till villoandar och läror af djefvulsbarn — af skrymtande lögnlärare, brännmärkte i sitt eget samvete, som *förbjuda äktenskap* och bjuda att man skall afhålla sig från spis, som Gud har skapat till att njuta med tacksägelse» (1 Tim. 4: 1—3). Å andra sidan står äktenskapet som motsats till en förbindelse mellan man och qvinna af blott köttslig art, om hvilken senare samme apostel säger (1 Kor. 6: 16): »Den som förenar sig med skökan är en kropp med henne». I sin egenskap att utgöra en innerlig sammanslutning af personer, krafter och egenskaper, som äro bestämda för hvarandra, framställes äktenskapet i det nya testamentet som en afbild af förhållandet mellan Kristus och församlingen (Ef. 5: 24 f.).

Den äktenskapliga förbindelsen knytes genom en naturlig böjelse, som en man och en qvinna känna för hvarandra, hvilken böjelse benämnes *kärlek* i särskild mening. Dock bör icke en uppstigande böjelse ensamt bestämma valet af maka, utan så mycken gemensamhet i fråga om menniskolifvets högre angelägenheter måste råda mellan de personer, som skola i äktenskap förenas, att bådå verkliga andliga och lekamliga välfärd kan genom deras äktenskapliga förbindelse främjas. Samvetet och öfver hufvud hänsyn till Guds vilja bör lägga band på böjelsen.

I och för sig betraktadt skulle visserligen ett rätt äktenskap kunna grundas blott genom inbördes kärlek och öfver-

enskommelse mellan en man och en kvinna. Men emedan äktenskapets helgd är af största vikt för sedligheten inom *samhället*, äfvensom vissa med äktenskapet sammanhöriga förhållanden t. ex. arfsrätt bero af samhällets bestämmelse, så måste detta öfvervaka äktenskapets ingående och gifva det samma sitt erkännande och sin bekräftelse, för att makarna skola offentligt gälla som makar och åtnjuta de rättigheter samhället tillförsäkrar dem som sådana. De som vilja bygga äktenskap med hvarandra äro därför förpligtade att söka besegling af sin förbindelse enligt samhällets föreskrifter. I sådant fall att den borgerliga lagen icke föreskrifver någon religiös vigsel, men en sådan dock står till buds att frivilligt mottaga, bör det vara ett för gudfruktiga makar djupt känt behöf att erhålla sådan.

Äkta makar hängifva sig, då äktenskapet är sant, så djupt åt hvarandra, att de icke kunna på liknande sätt hängifva sig åt någon annan person. Derfor är äktenskapet för lifstiden oupplösligt. Jesus säger med afseende derpå: »*Hvad Gud har sammanfogat, må menniskan icke åtskilja*» (Matt. 19: 6). Sedan äktenskapet blifvit grundadt genom kärlek, skall det därför i *trohet* fortsättas. »*Äktenskapet må hållas i ära bland alla och dess bädd obesmittad*» (Ebr. 13: 4). I det nya testamentet läses, att mannens kärlek till hustrun bör vara en afbild af Kristi kärlek till församlingen, alltså en helt hängifven, sjelfuppoftande, skyddande och uthållig kärlek, och likaledes att hustruns kärlek till mannen bör vara en afbild af församlingens kärlek till Kristus: alltså en helt hängifven, tjennande, uthållig kärlek. Ef. 5: 22—25: »I hustrur, bevisen eder underdåniga mot edra egna män, likasom mot Herren. Ty en man är ett kvinnans hufvud, likasom Kristus sjelf ett församlingens hufvud. Det är han, som är sin kropps frälsare; men alldeles likasom församlingen bevisar underdånighet emot Kristus, så hustrurna mot sina egna män i allt. I män, älsken edra hustrur, likasom äfven Kristus älskade församlingen och utgaf sig sjelf för henne; v. 28 ff.; Kol. 3: 18 f.

Det sjunde budordet förbjuder äktenskapets kränkande eller *hor*. Äktenskapets natur kan kränkas redan vid ingående af äktenskap, om ett sådant nemligen icke bygges på

kärlek, utan på egennyttiga jordiska beräkningar eller ock bygges ensamt på naturlig böjelse på en s. k. blind kärlek, hvilken ej blifvit pröfvad och luttrad genom förnuftig eftertanke framför allt med hänsyn till samvetet och Guds vilja. I fortsättningen kränkes äktenskapet genom *otrohet*, om en gift man eller qvinna skänker den kärlek, som tillkommer maken, åt en annan person. Denna otrohet är både inre och yttre hor, då hon förverkligar sig i yttre kroppslig förbindelse. En qvinna får, när hennes man lefver, namn af äktenskapsbryterska, om hon gifver sig åt en annan man (Rom. 7: 3). Otroheten är hor i hjertat, då endast den inre böjelsen vändt sig till en annan person än maken. »*Hvar och en som ser på en qvinna till att begära henne, han har redan gjort hor med henne i sitt hjerta*» (Matt. 5: 28). Genom otrohet i äktenskapet upprifves grundvalen för familjens hela välfärd.

Äktenskapet kan äfven kränkas af *ogifta* personer. Detta sker på gröfre sätt, om sådana tillfalligt tråda i den förbindelse med hvarandra, som blott tillhör äktenskapet. Vid en sådan förbindelse mellan ogifta personer har den sinliga lusten icke någon motvigt i en hel inbördes hängifvenhet och trohet, i gemensamt delande af högre glädjeämnen och af lifvets omsorger och vedermödor. På finare sätt kränkes äktenskapets helgd äfven af ogifta personer liksom af gifta genom inre åtrå efter hvad man i särskild mening kallar köttslig vållust och sådana yttringar af denna åtrå, hvilka icke egentligen innebära en förbindelse mellan ogifta personer af samma natur, som den som eger rum mellan makar. En oren inre åtrå kan uppstå i människans egen natur på grund af den fallenhet för synden öfver hufvud, som denna har, eller på grund af särskild retelse till okyskhets, som uppstår genom oordentlighet i lefnadssättet, genom lättja, omåttlighet, veklighet och yppighet (Rom. 13: 14: »Sörjen icke för köttet på ett sätt, som leder till begärelser»), men kan äfven väckas till lif utifrån, genom sådant, som människan med sina sinnen förnimmer. Särskildt väckes sådan åtrå genom otuktighet i andra människors tal och uppförande (1 Kor. 15: 33: »Dåliga umgängen förderfva goda seder»), eller i bild eller skrift. Hon näres och ökas sedan, om man med sitt öga eller sin förnimmelseformåga i allmänhet

eller blott med sin inbillning dröjer vid det som uppväckt henne. Har ett okyskt begär blifvit väckt i det inre hos en människa och af henne icke motarbetas, så gifver det sig vanligen uttryck på ett eller annat sätt i hennes yttre uppträdande: i blickar, åtbörder och ord, i en på oren njutning ytterst syftande inställsamhet i förhållande till personer af motsatt kön (i hvad man kallar kurtis och koketteri) eller i sådana yttre kränkningar, om hvilka förut talats, eller genom sårande på annat sätt af andras blygsamhet eller t. o. m. i kränkande af den egna kroppen. Att otuktigheten hos ogifta personer icke blott är synd i och för sig, utan just utgör en kränkning af äktenskapet, beror derpå, att det är de ogiftas skyldighet att förvara sinne och kropp rena med hänsyn till sitt blifvande inträde i äktenskap samt att i hvarje fall afhålla sig från hela det område, som uteslutande tillhör äktenskapet.

Otuktens följder äro synnerligen förderfliga för både själ och kropp. Hängifvenheten åt den sinliga lusten gör hjertat känslolöst i förhållande till Gud och lifvets högre sträfvanden och glädjeämnen samt förtär kroppens bästa krafter, på samma gång som hans helgd och bestämmelse kränkas. 1 Kor. 6: 18—20: »Flyn bolet. Hvar och en syndig gerning, som en människa kan hafva gjort, är utom kroppen; men den som lefver i bolet, han syndar mot sin egen kropp. Eller veten I icke, att eders kropp är ett tempel åt den helige ande, som bor i eder? Och honom hafven I af Gud och tillhören icke eders själfve, ty I köptens dyrt: så förhärligen då äfven Gud med eders kropp.» Dessutom förstör den yttre otukten ofta hedern och dermed den välfärd, som beror af aktning hos medmenniskorna. Ett i sedligt hänseende sjunket tillstånd hos en enskild människa, hos ett folk eller hos ett helt släktled inom menskligheten i stort träder ock tydligast i dagen genom otukten. Rom. 1: 24 ff.

Okyskhetens synder kunna icke närmare beskrifvas. Det kan inträffa att menniskor helst i ungdomen i okunnighet om de fruktansvärda följderna begå sådana synder af ytterst farlig art. Felet och olyckan äro dervid dock sjelfförvållade, emedan människan förnimmer en mäktig varning för sådana synder i

samvetet och blygselkänslan. Den inre känslan för det orena är särskildt i ungdomen stark, innan människan svårare för- syndat sig mot henne, och deri ligger den stora brottsligheten i de antydda synderna, då de begås i okunnighet om följderna, att de trotsa denna heliga vakt: det oförderfvade sinnets inre vittnesbörd mot det onda. Hjelpmedel för bevarande af kysk- heten äro sålunda denna blygsamhetskänsla i sjelfva naturen, äfvensom ihågkommandet af kroppens bestämmelse att vara ett Guds andes tempel och af lifvets allvar öfver hufvud, mått- lighet och ordentlighet i lefnadssättet, redbart arbete samt förnämligast det inre umgänget med den helige Guden och inflytelsen af hans helgande kraft. Ps. 63: 7: »Jag ihågkom- mer dig (Gud) på mitt läger»; Ps. 51: 12: »*Skapa i mig, Gud, ett rent hjerta och gif mig en ny viss anda.*»

Det åttonde budordet.

»*Du skall icke stjäla.*»

Sedan lifvets och äktenskapets helgd blifvit genom de tvenne närmast föregående buden värnad, bjuder de tio ordens lag skydd äfven för *egendomen*, en tredje för samhällets och det enskilda människolifvets välfärd nödvändig hufvudförmån. För uppehållande af det jordiska lifvet kräfvcs nemligen medel till föda, kläder och boning. Jorden sjelf erbjuder sådana medel, men de måste genom människans arbete ur henne fram- dragas. Rättvisan kräver att det som en människa genom arbete vunnit i det hela får användas af henne sjelf, hennes familj och efterkommande utan inkräktning af andra. Det jordiska goda blifver på detta sätt *egendom*, det grundas en eganderätt. Egendomen vinnes sålunda genom menskligt ar- bete och den framgång sådant får genom Guds skickelse eller genom *arf*, hvarigenom frukten af förfäders arbete och om- tanke kommer deras efterkommande till godo. Äfven kan egendom erhållas som gåfva af människor. Huru mycket en människa eger beror dels på henne sjelf, dels på förhållanden, öfver hvilka hennes vilja icke forfogar. Om ock en människa gör sig sjelf rik eller fattig, eller andra människor kunna göra henne till det ena eller det andra, så kan det alltid, från en sida sedt, sägas att rikedom och fattigdom bero på den

gudomliga skickelsen. »Rik och fattig mötas, den som har skapat dem båda är Jehovah» (Ordspr. 22: 2). Emedan den jordiska egendomen ytterst härflyter från de hjälpkällor, som Gud i naturen nedlagt, och beror af den framgång den gudomliga skickelsen förlänar, är densamma icke människans egentliga tillhörighet, utan måste betraktas som *en annans*, nemligen Guds (Luk. 16: 12).

De tio ordens lag förbjuder *kränkande af eganderätten*, närmast medmänniskans. Sådant kränkande sker genom stöld eller genom svek, ocker, undanhållande af arbetares lön m. m. 3 Mos. 19: 11: »I skolen icke stjäla och icke ljuga och icke handla falskligen den ene med den andre.» V. 35: »I skolen ingen orätt göra i domen, i mått, i vikt eller i mål.» 2 Mos. 22: 25: »Om du lånar penningar åt någon fattig bland mitt folk, så skall du icke te dig mot honom som en ockrare.» Jer. 22: 13: »Ve den ... som låter sin nästa arbeta för intet och icke gifver honom sin lön» (jfr Jak. 5: 4). Luk. 3: 13: »Utkräfven icke mer än det som eder är förelagdt.» Till försök att åtkomma andras egendom drifves en människa hufvudsakligen genom åstundan att på lätt sätt hjälpa sig upp ur nöd — som antingen förvållats af henne sjelf medelst lättja, slöseri eller annan oordentlighet eller ock af förhållanden, hvilka icke berott på henne sjelf — eller genom oförnöjsamhet i allmänhet och girighet eller begär efter mer och mer af jordens egodelar. Det på orätt sätt förvärfvade kan dock icke — äfven om den oärlige undgår människors dom — skänka någon verklig och varaktig tillfredsställelse. »Oredlighetens bröd smakar mången sött; men sedan varder hans mun full af småsten» (Ordspr. 20: 17). En kränkning af eganderätten är äfven i sjelfva verket kränkningen af *Guds* eganderätt. Då en människa förgätande, att hennes jordiska egendom egentligen tillhör Gud, med sjelfförnöjelse och i inbillning att godtyckligt kunna förfoga deröfver, nämner densamma *sin*, så är han i hennes hand i grunden en »orätt mammon». Guds rätt i fråga om det jordiska goda kränkes genom *girighet*, i hvilken man för sjelfvisk njutning samlar egendom utan att använda honom hvarken till sin egen välfärd eller till medmänniskors gagn och hvarigenom man förhärdar sitt sinne mot sam-

vetets röst och föranledes till mycken synd. »De som vilja vara rike utsättas för frestelse och snara och många oförnuftiga och skadliga begärelser, som sänka människorna djupt i förderf och undergång. Ty *kärleken till penningar är en rot till allt ondt*, och under sitt fikande derefter hafva någre kommit bort från tron och sårat sig med många qual» (1 Tim. 6: 9 f.). Likaledes kränkes Guds ordning i afseende på egendomen genom *slöseri*, hvilket också omöjliggör hans rätta användning, eller i allmänhet genom hans brukande till tillfredsställelse af syndig lust (Ordspr. 10: 16: »Den rättfärdige arbetar för att lefva, den ogudaktiges förvärf går till synd»), äfvensom genom lättja och vårdslöshet i afseende på förvärfvande af jordisk egendom, emedan man derigenom blifver urståndssatt att fylla sin pligt både mot sig sjelf och andra. Ordspr. 23: 20 f.: »Var icke bland vindrinkare och ibland dem, som frossa uti köttätande; ty en drinkare och frossare utarmas, och trasor ikläder sömnaktighet.» 2 Tess. 3: 11 f.: »Ty vi höra, att någre vandra oordentligt bland eder genom att icke arbeta utan göra annat; men dem, som äro sådane, tillsäga och förmana vi i Herren Jesus Kristus, att de arbeta i stillhet och äta sitt eget bröd.»

Då den jordiska egendomen i sjelfva verket är Guds tillhörighet, så är människan egentligen förvaltare af densamma för Guds räkning. Henne äligger därför att vårda honom i ordentlighet och sparsamhet (Ordspr. 24: 3 f.; Joh. 6: 12) och använda honom till sin egen och de sinas nödtorft, till hjälpbehöfvandes understöd och till andra goda ändamål. Genom nödställes understödjande kan man vinna en sådan tacksamhet af dem som mottaga hjälp, att man med dem förbindes genom ett vänskapsband, som sträcker sin välsignelse utom det närvarande lifvet. Luk. 16: 9: »*Gören eder vänner medelst orättfärdighetens mammon, på det att, när han tagit slut, de må mottaga eder i de evinnertliga hyddorna.*» Egendomen måste sålunda användas i trohet mot Gud och hjälpsamhet mot medmänniskor. »*Den som är trogen i det minsta, han är ock trogen i det större*» (Luk. 16: 10). »*En glad gifvare älskar Gud*» (2 Kor. 9: 7). Hjälpsamhet varder valsignad af Gud sjelf. Ordspr. 19: 17: »En långifvare åt Jehovah är den, som förbarmar sig öfver den arme, och han (Jehovah)

skall löna honom det igen.» För samma ändamål, till hvilka man bör använda den egendom, som man redan eger, bör man äfven i den af Gud föreskrifna ordningen förvärfva egendom. 1 Tess. 4: 11 f.; 2 Tess. 3: 11 f. (se ofvan); Ef. 4: 28: »Den stjälande stjäle icke mer, utan göra sig hellre mödan att arbeta med sina egna händer, på det han må komma i tillfälle att meddela af sitt goda åt den som är i behof.»

Det nionde budordet.

»*Du skall icke vittna mot din nästa som falskt vittne.*»

Öfver lif, äktenskap och eganderätt, och i viss mån äfven öfver vördnaden för Gud, så nemligen, att denna icke på groft sätt kränkes, vakar inom det menliga samhället *det offentliga rättsväsendet*. Detta erhåller sin helgd derigenom, att det inskräpes som Guds bud att vittnet inför rätta skall tala sanning. Ett falskt vittnesbörd mot en människa skadar hennes goda namn och rykte och beröfvar henne derigenom ett af grundvilkoren för att kunna öfva ett godt inflytande bland sina medmenniskor, för en frimodig verksamhet och för framgången i hennes kall på jorden. »Ett godt namn är mera värdt än stor rikedom, bättre än silfver och guld är att vara väl ansedd» (Ordspr. 22: 1). Genom falskt vittne kan dessutom en oskyldig person icke blott förlora sitt anseende bland menniskor, utan äfven blifva ädömd sådant straff, som tillkommer den verkligt brottslige. »Ett falskt vittne skall icke gå ostrafadt, och den som dristigt ljuger skall ej undslippa» (Ordspr. 19: 5).

Förbudet mot falskt vittnesbörd inför rätta har naturligen sin användning äfven på falskt vittnesbörd mot medmenniskor i det dagliga lifvet. Sådant sker genom osant tal, som rör medmenniskors heder och anseende. Det kan äfven ske derigenom, att sådant, som i och för sig är sant, omtalas på ett sådant sätt, att medmenniskans karakter och handlingar ställas i ett falskt ljus och hennes anseende derigenom skadas (Jak. 3: 3—10). Osanning eller en genom kärlekslöshet förvriden sanning, som nedsätter medmenniskans heder, är *förtal*. 1 Petr. 2: 1: »Bortläggen all ondska och all falskhet och skrymteri och afund och allt förtal.» Äfven sjelfupphøjelse för andras

nedsättande eller skryt innebär ett falskt vittnesbörd mot medmenniskor.

I motsats mot det falska vittnesbördet åligger en hvar att så i det offentliga som enskilda lifvet tala sanning, och icke blott hvad som i och för sig är sant, utan *sanning med kärlek*. Ef. 4: 15: »*Vi skola vara sådane, som tala sanning i kärlek.*» V. 25: »*Derför läggén bort lögnen och talen sanning hvar och en med sin nästa; ty vi äro hvarandras lemmar.*» »*Kärlek skyler en myckenhet af synder*» (1 Petr. 4: 8.)

Uttrycket »nästa», hvilket i detta och följande bud förekommer, är en benämning på våra medmenniskor från den synpunkten, att de komma i beröring med oss och enligt Jesu förklaring särskildt att det eger rum ett band mellan dem och oss genom ömsesidigt gifvande och mottagande af hjälp (Luk. 10: 25—37).

Det tionde budordet.

»*Du skall icke hafva lust till din nästas hus, du skall icke hafva lust till din nästas hustru eller till hans tjänare eller till hans tjänarinna eller till hans oxe eller till hans åsna eller till något annat, som tillhör din nästa*»¹.

Borgerlig lag syftar på människornas gerningar och ord. Guds lag rigtar sig äfven mot *det inre begäret*. Dermed påvisas hvad som är sjelfva roten till det onda och på samma gång hvaremot människans egentliga uppmärksamhet bör vändas och hvaremot hon framför allt bör strida. I lagens sista bud förbjudes den begärelse, som är orsak till de synder mot medmenniskorna, hvilka i de föregående buden omtalas, och äfven till alla andra synder, hvilka i det föregående icke med uttryckliga ord namngifvits. Sedan stöld blifvit förbjuden i

¹ Att den del af de tio ordens lag, som omtalar den onda lusten, utgör ett enda bud och icke tvenne ligger så väl i sakens natur, som det ock särskildt framgår deraf, att vid de tio ordens upprepning i 5:te Mosebok föremålen för lusten nämnas i annan ordning än i 2:dra Mosebok (jfr 5 M. 5: 21 med 2 M. 20: 17). Om ordet »Du skall icke hafva lust till din nästas hus» utgjorde ett särskildt bud, så skulle icke i 5:te Mosebok i dess ställe hafva kunnat sättas: »Du skall icke hafva lust till din nästas hustru.» Men om det blott är ett bud, som förbjuder den onda lusten, låter det lätt förklara sig, att föremålen för lusten hafva kunnat nämnas i olika ordning på de olika ställena.

Bibelforskaren. 1886.

ett föregående bud, så förbjudes här begäret efter nästans hus och egendom, hvilket begär är orsaken till alla försök att åtkomma hvad som tillhör medmenniskor. Likaså, sedan hor i ett föregående bud blifvit förbjudet, förbjudes i detta bud orsaken till sådant: begär till nästans hustru. Genom denna det sista budets hänsyftning på föregående bud ådagaläggas att hela lagen syftar icke blott på gerningar och ord, utan äfven på sinnelaget, på hjertat. De inre synder, som genom budets ordalag närmast bringas i åtanke, äro afunden öfver andras förmåner, det okyska begäret samt vinningslystnaden eller girigheten. Det onda begäret sträcker sig efter förmåner i verlden, hvilka icke alla kunna uppräknas. Derför slutar budet med ett »med mera» (»eller till något annat som tillhör din nästa»). I sjelfva verket är människans begär, då det rigtar sig på verldens ting, omätligt; det vinner aldrig tillfredsställelse, utan är städse ett begär efter mer och åter mer af jordens förmåner. Detta beror derpå, att samma begär är en förvridning af det oändliga behof, den oändliga hunger, som tillhör människans varelse. Menniskan söker tillfredsställelse för denna hunger i verlden, som synes henne gränslös och oändligt rik på förmåner, men kan aldrig finna någon sådan tillfredsställelse annat än i Gud, som är den i sann mening oändlige och oändligt rike. Det sista budet förbjuder visserligen närmast åtrån efter verldens ting, verldskärleken, men då denna verldskärlek, såsom förut är nämndt, innebär affall från Gud, då »vinningslystnaden är en afgudadyrkan» (Kol. 3: 5), så uttrycker i sjelfva verket det sista budet blott från en annan sida hvad som redan innehålles i det första. Lagens slutord, hvilket söker mota begäret, som förirrar sig i det skenbart gränslösa i verlden, visar således tillbaka till lagens begynnelseord, hvilket bjuder människan rigta sin kärlek till den i sann mening oändlige, till Gud.

Genom sitt förbud mot begäret efter andras tillhörigheter vill lagen lära människan förnöjsamhet, hvarigenom hon intager den rätta ställningen till verldens goda. Lagen vill lära oss att hafva små behof och att vara nöjda med litet i fråga om det timliga. 1 Tim. 6: 6: »Ett stort medel till vinning är gudaktigheten *med förnöjsamhet*.» Derjemte vill lagen, då

han söker motarbeta sjelfva åtrån efter andras goda, värna hvars och ens rätt och välfärd i timlig måtto, så väl denna jordiska välfärd i det hela, hvilket inbegripes under uttrycket hus (hus och hem), som enskilda dertill hörande förmåner. Särskildt vill lagens sista bud värna *troheten*, troheten mellan makar, tjenarnes trohet, ja äfvens husdjurens trohet. (Es. 1: 3: »En oxen känner sin herre och en åsna sin herres krubba».)

Tionde kapitlet.

Den gammaltestamentliga sedelagens hufvudinnehåll och syftemål.

Det första af de tio orden, hvilket utgör grundvalen för alla de öfriga, kräfver, såsom vid dess förklaring påpekats, (sid. 18) och allmänt erkännes, i sjelfva verket *kärlek till Gud*, om detta också icke med uttryckliga ord i budet sjelft utsäges. I det andra budordet angifves tydligen kärleken till Gud som grunden för den vördnad för hans väsens höghet och helighet, hvilken detta bud kräfver, och på samma gång användes uttrycket *älska Gud* som likbetydande med att *hålla Guds bud* i allmänhet eller åtminstone på sådant sätt, att det angifver den inre källan till Guds buds hållande (»dem som älska mig och som hålla mina bud»). Men är kärleken till Gud grunden och den enda verkliga och tillräckliga grunden för hållandet af de enskilda buden, så är klart att lagen i det hela först och sist kräfver denna kärlek. Likaså, då de tio orden bjuda öfverordnades hedrande och förbjuda kränkande af medmenniskornas lif, äktenskapliga lycka, eganderätt och goda namn och rykte samt förbjuda sjelfva lusten till sådan kränkning och å andra sidan sjelfklart fordra hvad som utgör motsatsen till det förbudna, är klart att de i sjelfva verket bjuda en sådan kärlek, i hvilken en människa icke gör och icke vill göra sina medmenniskor något ondt, utan tvärt om är angelägen om deras verkliga välfärd. I det nya testamentet sammanfattas den gammaltestamentliga lagens, ja hela det gamla testamentets innehåll i kärleken till Gud och

medmenniskor. Denna sammanfattning göres med ordalag, som förekomma i de gammaltestamentliga lagböckerna sjelfva. Jesus säger: »*Du skall älska Herren din Gud af allt ditt hjerta och af all din själ och af all din håg. Detta är det yppersta och främsta budet. Det andra är detta likt: du skall älska din nästa som dig sjelf. På dessa två buden hänger hela lagen och profeterne*» (Matt. 22: 37—40; jfr 5 Mos. 6: 5; 3 Mos. 19: 18). Särskildt sammanfattas buden, hvilka röra vårt förhållande till medmenniskorna, i kärleken till nästan medelst följande utsaga af aposteln Paulus: »Den som älskar, han hafver uppfyllt den öfriga lagen. Ty detta: Du skall icke göra hor, du skall icke dräpa, du skall icke stjäla, du skall icke bära falskt vittnesbörd, du skall icke hafva lust och hvad annat bud är, det sammanfattas i detta ordet, då det säges: Du skall älska din nästa som dig sjelf. Kärleken gör sin nästa intet ondt, alltså är kärleken lagens fullbordan» (Rom. 13: 8—10). Kärleken till nästan åter grundas i lagen på människornas förhållande till Gud. I de tio ordens lag uttryckes detta dermed, att hållandet af buden i allmänhet föres tillbaka till kärleken till Gud. I den öfriga israelitiska lagen utsäges det med ordet: »Du skall älska din nästa som dig sjelf; ty jag är Jehovah» (3 Mos. 19: 18). Särskildt hafva israeliterne i sin gemensamma kännedom om Gud och i de gudomliga välgörningar, hvilka de gemensamt erfarit, i synnerhet förlossningen ur Egypten och deras upptagande till Guds folk, en mäktig bevekelsegrund till inbördes kärlek. En profet framställer denna bevekelsegrund så: »Hafva vi icke alle en fader, hafver icke en Gud skapat oss? Hvarför handla vi då trolöst den ene mot den andre, för att ohelga våra faders förbund» (Mal. 2: 10). Likväl inskränkes icke kärleken till nästan genom Israels lag till en kärlek mellan israeliterne inbördes. Det inskarpes tvärt om att Gud, som öfver hufvud icke gör anseende till personen, älskar främlingen (5 Mos. 10: 17 f.), och det bjudes att israeliten skall älska främlingen som sig sjelf (3 Mos. 19: 34). I det nya testamentet grundas likaledes den allmänna människokärlek, som kräfvcs af alla, derpå, att alla menniskor hafva en gemensam Gud; hvarjemte hänvisas dertill, att alla hafva en gemensam medlare mellan sig

och Gud, samt till den återlösning, som genom denne medlare blifvit beredd åt alla menniskor. Aposteln Paulus angifver som skäl för sin förmaning till förbön för alla menniskor att *»en är Gud, och en är ock medlare mellan Gud och menniskor, en menniska Kristus Jesus, som gaf sig sjelf till lösepenning för alla»* (1 Tim. 2: 5 f.). Äfven framstalles i det nya testamentet kärleken till nästan som det oundgängliga kännetecknet på en verklig kärlek till Gud. Aposteln Johannes säger: *»Den som icke älskar sin broder, som han sett, huru kan han älska Gud, som han icke har sett»* (1 Joh. 4: 20). Den som icke älskar hvad som i den för ögonen varande verkligheten är en återspeglings af Gud, gudsbilden i medmenniskan, älskar i sjelfva verket icke den osynlige Guden sjelf.

Sasom hvarje annan lag, som afser människornas lefverne, vill den gammaltestamentliga sedelagen lära hvad människan bör göra eller underlåta, *»vad som är rätt eller orätt»*. De tio ordens lag bringar i korthet till medvetenhet och klarhet hvad som är inskrifvet i människans eget väsen i fråga om rätt och orätt. Han framställer sålunda sanningen och rättfärdigheten i lära och föreskrift. Han är liksom hela det gamla testamentets lag i allmänhet *»en form af kunskapen och sanningen»* (Rom. 2: 20). Bilden af den sanna rättfärdigheten är genom honom medelst lära och bud tecknad i anseende till sina grunddrag. Detta är icke det högsta möjliga sättet att framställa bilden af den sanna rättfärdigheten. Denna bild framträder på högsta sätt, då han visar sig i en lefvande person. Lagen är sanningen och rättfärdigheten framställd i bokstaf (Rom. 2: 27). Sanningen och rättfärdigheten i personlig verklighet har framträdtt i Jesus Kristus (Joh. 1: 17). Emedan den gammaltestamentliga sedelagen framställer den verkliga rättfärdigheten, eger han förblifvande giltighet. *»Förr än himmelen och jorden förgås, skall icke den minsta bokstaf eller prick af lagen förgås, förr än allt har skett»* (Matt. 5: 18). Han utgör måttstocken, enligt hvilken det bedömes, huruvida en menniska är rättfärdig eller orättfärdig. Då det i det nya testamentet säges att orättfärdige icke skola ärfva Guds rike, så bestämmes, hvilka som äro orättfärdige, på sådant sätt, att det är uppenbart att de tio ordens lag tages till måttstock

(1 Kor. 6: 9 f.; Upp. 22: 15). Lagen fastställer sålunda gränsskilnaden mellan rättfärdighetens och orättfärdighetens område, mellan Guds rike och den ogudliga världen. Dertill är han egnad särskildt därför, att han framställer rättfärdigheten till hennes *grunddrag*. Emedan människans rätta förhållande till Gud och i följd deraf till medmänniskorna utgör villkoret för människans sanna lifsglädje och välfärd, så framställes lagens hållande i den heliga skrift som villkor för att kunna ingå i lifvet (*»Vill du ingå i lifvet, så håll budorden»*, Matt. 19: 17), för att inkomma i Guds rike (*»om eder rättfärdighet icke öfvergår de skriftlärdes och fariseernes, skolen I icke inkomma i himmelriket»*, Matt. 5: 20). Lagen är sålunda den måttstock, enligt hvilken Gud dömer människan och enligt hvilken han tilldelar henne välsignelse eller förbannelse. »Alle som med lag hafva syndat, de skola genom lag dömas; ty icke lagens hörare äro ju rättfärdige inför Gud, utan lagens görare skola rättfärdiggöras» (Rom. 2: 12 f.). 5 Mos. 30: 15: »Si jag hafver i dag satt dig före lifvet och det goda, döden och det onda».

På samma gång lagen klargör hvad som är rätt eller orätt, kan han äfven vara för människan en *hjälp* till det goda och mot det onda. Närmast rigtar sig lagen mot det onda, emedan detta vid hans utgifvande redan fans och var mäktigt hos människorna. I följd deraf äro hans flesta budord *förbud*. Lagen förmodade, då människorna togo honom till hjertat, hjälpa dem mot det *gröfre* onda. Derjemte väckte han uppmärksamheten på den finare synden och dömde denna samt manade sålunda till kamp mot henne. Men emedan lagen icke framställde sanningen och rättfärdigheten på det högsta sätt detta kan ske, så hade han icke heller den högsta möjliga kraft att hjälpa människan mot det onda och till det goda. Lagen kunde därför icke hos människan öfvervinna det inre onda. »Lagen förmodade icke detta (frigöra från syndens och dödens lag, det är från synden och döden sjelfva, hvilka äro för människan en lag eller bestämmande magt), emedan han var kraftlös genom köttet» (Rom. 8: 3). Naturens böjelse för det onda hos den i synd fallna människan hämmade lagens inflytande. I fråga om det goda åter var

lagen egnad att frammana och utveckla sådant godt, hvartill människan kände sig hafva böjelse i sin natur, såsom vördnad för Gud och för föräldrar, aktning för lif, äktenskap och eganderätt, kärlek till sanningen och trohet. Men han kunde icke förhjelpa den syndiga människan till det godas fullständiga genomförande i hjerta och lif. Lagen blott kallade människans egna bättre böjelser, de i hennes natur boende krafterna till verksamhet, men kunde icke skänka den högre kraft, som människan behöfver för att bringa det goda till full verklighet i sitt lif. »*Om en lag vore gifven med förmåga att göra lefvande, då vore rättfärdigheten i verkligheten af lag*» (Gal. 3: 21).

En hjälp för människan mot det onda och till det goda skulle lagen vara icke blott genom sjelfva uppenbarandet af rätt och orätt, utan äfven genom sina *hotelser* och *löften*. Med skärpa påvisas i de tio ordens lag straffdomen, som följer lagens öfverträdande, och mildt lockande ställes välsignelse i utsigt för budens hållande. Lagen framställer dervid de i det timliga lifvet framträdande följderna af det ena eller det andra, å ena sidan förbannelse för efterkommande i tredje och fjerde led, å andra sidan en barmhertighet, som sträcker sig till efterkommande i tusende släktled samt varaktigt förblifvande i landet. I sammanhang med lagens vidlyftigare framställning utföras hotelsen och löftet vidare 3 Mos. 26 och 5 Mos. 28. Mångfaldiga och svåra timliga lidanden framställas som väntande folket, om det öfverträder lagen, och till sist en ny trälldom under hedningar och förskingring bland sådane. Likaså ställes en mångfaldig och djup timlig välsignelse i utsigt, om folket håller lagen, hvarjemte äfven utlofvas att, om detsamma affaller och till straff derfor blifver förskingradt bland hedningarne, men sedan omvänder sig, det af Gud skall föras till sitt land igen. Att lagen omtalar den timliga sidan af förbannelsen och välsignelsen beror derpå, att dessas egentliga djup på det gamla testamentets ståndpunkt ännu icke klart fattas i sigte, men innebär tillika ett vittnesbörd om den rättvisa, som äfven i yttre måtto gör sig gällande inom Guds verldsregering. Dessutom är det icke blott och bart det timliga, som åsyftas (3 Mos. 26: 11; jfr sid. 11).

Utom det hjälpmedel för lagens hållande, hvilket denna i sig själf och genom sina löften och hotelser erbjuder, voro de *erfarenheter*, hvilka israeliterne fingo göra, sådana hjälpmedel. Straffdomarne, som drabbat Israels förtryckare och äfven Israel sjelft, då det försyndat sig, voro egnade att ingifva fruktan för Gud, och välgerningarna, som vederfarits Israel, borde alstra tacksamhet och tillgifvenhet. Derför säges i 5:te Mosebok (30: 11—14): »*Detta budet, som jag bjuder dig i dag, är dig icke fördoldt och icke fjerran. Det är icke i himmelen, så att du måste säga: ho vill fara upp för oss till himmelen och hemta det åt oss och förkunna det för oss, att vi må kunna göra derefter; det är icke heller på hinsidan hafvet, så att du måtte säga: ho vill fara öfver hafvet för oss och hemta oss det och förkunna oss det, att vi må kunna göra derefter, utan ordet är dig mycket nära i din mun och i ditt hjerta, att du må göra derefter*». Lagens ord låg israeliterne och ligger människorna i allmänhet nära att *uppfatta*, emedan samvetet instämmer deri; det låg och ligger nära att *uppfylla*, emedan Guds egen uppenbarelse i dom och nåd, om denna upptages i mun och hjerta — upptages så att hon så att säga lefver i människornas hjertan och på deras läppar, i tro och bekännelse — gör det för människan nära liggande att frukta Gud och att älska honom. Och en med fruktan förenad kärlek till Gud och en deraf följande med aktning förenad kärlek till medmänniskorna utgör sjelfva grundvalen för och själen i lagens sanna uppfyllelse, enligt hvad redan (sid. 51 f.) påpekats. »Den som älskar, han hafver uppfyllt den öfriga lagen» (Rom. 13: 8).

Deraf att kärleken är lagens fullbordan framgår i hvad mån och på hvad sätt lagen verkligen kan af människan uppfyllas, innan hon ännu genom tro på Jesus Kristus mottagit en ny andekraft. De som taga till hjertat Guds välgerningar och taga varning af hans straffdomar samt till följd deraf i tacksamhet och tillgifvenhet gerna vilja göra hans vilja och frukta att göra honom emot, de räknas i det gamla testamnet som rättfärdige och äro detta till hela sin sinnesrigtning, sitt uppsåt och sträfvande. De få äfven erfara rik välsignelse i inre och yttre måtto. Den rättfärdiges kännetecken och

välgång skildras t. ex. i den 1:sta psalmen sålunda: »Säll den man, som icke vandrar i de orättfärdiges råd och icke träder på syndarnes väg och icke sitter der bespottarne sitta, utan hafver sin lust i Jehovahs lag och tänker på Jehovahs lag dag och natt. Han är som ett träd, planteradt vid vattubäckar, hvilket bär sin frukt i sin tid och hvars löf icke förvissna, och allt hvad han gör skall han lyckligen genomföra . . . Jehovah känner (har en kärleksfull uppmärksamhet på) de rättfärdiges väg». Jfr Ps. 15; Hes. 18: 5—9. Dock få de rättfärdige äfven erfara lidande genom förföljelse af de ogudaktige, genom delaktighet i hela folkets lidande eller öfver hufvud genom den gudomliga skickelsen (t. ex. Ps. 22; Job 1 f.). Detta tjenar dem till luttring och till stadfastelse i det goda samt förhöjer den gudomliga hjälpens värde och gör Guds barmhertighet och trofasthet, då räddningen kommer, mera märkbara. De på nämnda sätt rättfärdige äro icke utan synd. Detta tillstå de också sjelfve. De måste säga till Gud: »Gack icke till doms med din tjenare; ty för dig är ingen lefvande rättfärdig» (Ps. 143: 2). De bedja Gud om förlåtelse för synden, om rening och ny kraft (t. ex. Ps. 51) och erhålla af honom förlåtelse och hjälp. Ps. 103: 8—14: »*Barmhertig och nådig är Jehovah, långmodig och af stor mildhet . . . han handlar icke med oss efter våra synder och vedergäller oss icke efter våra missgerningar*; ty så hög himmelen är öfver jorden, så mäktig är hans nåd öfver dem, som frukta honom. Så långt öster är från vester, så långt låter han våra synder vara från oss. Såsom en fader förbarmar sig öfver barnen, så förbarmar sig Jehovah öfver dem, som frukta honom. Ty han vet hvad för ett verk vi äro, han kommer ihåg att vi äro stoft».

De åter, hvilka icke frukta och älska Gud och därför icke allvarligen åstunda och bemöda sig att göra hans vilja, utan följa sina egna lustar och andras lockelser, kallas i det gamla testamentet orättfärdige och äro detta till sin inre grundrigtning. I sitt yttre lif kunna de iakttaga yttre bruk och öfningar, som höra till gudaktigheten, samt en yttre rättfärdighet. De äro då till skenet gudfruktige och rättfärdige, de äro skrymtare och egénrättfärdige (Es. 29: 13). Eller ock

kunna de äfven i det yttre på mer eller mindre i ögonen fallande sätt ådagalägga sitt sinnelag. De äro då utvärtes orättfärdige, dårar, bespottare, ogerningsmän (Ps. 14; Ordspr. 21: 24). Lagöfverträdare i det hela på det ena eller andra sättet är en människa redan dermed, att hon bryter mot ett enda af buden. »*Den som håller hela lagen, men felar i ett, han är saker till allt*» (Jak. 2: 10). Detta beror på lagens inre sammanhang och derpå, att hvarje synd är synd mot *lagstiftarens person*. »Ty den som sade: du skall icke göra hor, han sade ock: du skall icke dräpa. Om du nu icke gör hor, men begår dråp, så är du en lagöfverträdare» (Jak. 2: 11). De orättfärdige erfara mer eller mindre den ur orättfärdigheten framgående förbannelsen. »Icke så (som med de rättfärdige, förhåller sig med) de orättfärdige, utan som agnar, som vinden förjagar, äro de; därför skola de orättfärdige icke bestå i domen eller syndarne i de rättfärdiges församling... de orättfärdiges väg skall förgås» (Ps. 1: 4 ff.). Visserligen kunna de till en tid hafva yttre framgång och lycka, men drabbas till slut af straffdomen. Ps. 37: 35 f.: »Jag såg en ogudaktig blifva mächtig; han utbredde sig som ett väl rotadt löfrikt träd; men bäst han gick, si, då var han borta; jag sökte efter honom, men han fans icke». Jfr Ps. 73: 16—20.

Genom lagen blifver synden hos de orättfärdige värre, än hon var utan lag, emedan de med kännedom om lagen synda medvetet och med berådt mod, och det slumrande begäret till öfverträdelse uppväckes af lagen. I stort taget har lagen sålunda kommit synden att tillväxa i verlden. Rom. 5: 20: »En lag kom in derjemte (jemte syndens och rättfärdighetens i verlden verkande magter), på det att syndafallet skulle tillväxa». På visst sätt bringar lagen synden att tillväxa äfven hos de gudfruktige. Äfven hos dem blifver den inre begärelsen till öfverträdelse genom lagens förbud uppväckt, och synden framträder mera bjert för deras medvetande; de se i lagens ljus tydligare sin naturs orenhet och sina förseelser. Aposteln Paulus säger därför i fråga om människan i allmänhet i afseende på hennes tillstånd, då hon ännu icke mottagit Jesu Kristi ande: »*Begärelsen skulle jag icke veta af, om icke lagen sade: du skall icke begära; men synden.*

»då hon fick anledning, verkade genom budordet i mig all begärelse» (Rom. 7: 7 f.). I följd häraf kan aposteln i samma sammanhang säga att det menskliga jaget utan lag jemförelsevis befunne sig i ett tillstånd af lif, ehuru visserligen icke i det sanna lifstillståndet i andligt hänseende, under det att, sedan synden genom lagen blifvit mäktig, andlig död i full verklighet inträdt. »Utan lag är synd död, och jag *lefde* utan lag en gång, men då budordet kom, fick synden lif, och jag dog, och så befans budordet, som syftar till lif, just vara mig till död» (v. 8—10). Detta öfverensstämmer dermed, att samme apostel på ett annat ställe framställer tillståndet af död i andligt hänseende som *åvägabragt genom öfverträdelser* och som yttrande sig deri, att man *vandrar* i öfverträdelser och synder (Ef. 2: 1 f.). Då det icke var lagen, som åstadkom detta tillstånd, utan synden, hvilken genom lagen uppväckts till större kraft, så uppenbarades derigenom syndens natur klarare, såsom aposteln Paulus i det förut nämnda sammanhanget ytterligare säger: »Vardt då det goda mig till död? Bort det, utan synden, på det hon skulle visa sig som synd — på det synden genom att medelst det goda verka död hos mig skulle varda öfvermåttan syndig medelst budordet» (v. 13). På detta sätt lärde menniskan af lagen känna hvad synd är (Rom. 3: 20) och sin egen fångenskap under syndens magt. Emedan lagen på nämnda sätt, eller derigenom att han gör den förut icke medvetna synden till öfverträdelse, länder menniskan till död, kallas hans värf *dödens embete*, och det gäller om honom att *bokstafven dödar»* (2 Kor. 3: 6 f.). Då han gör synden till fullt personlig synd, gör han på samma gång menniskorna till deras person hemfallne under Guds vrede. »Lagen åstadkommer vrede; ty der icke lag är, der är icke heller öfverträdelse» (Rom. 4: 15). Hans värf kallas därför *fördörelsens embete* (2 Kor. 3: 9). De som under det gamla testamentets tid hade lust till Guds lag till sin inre menniska (Rom. 7: 22), såsom äfven ännu i den närvarande tiden de, hvilka på en andlig ståndpunkt, som väsentligen motsvarar den gammaltestamentliga, hafva samma inre åstundan att lyda Guds vilja, måste med djup smärta förnimma sin genom lagen uppdagade fångenskap under syn-

dens magt och den dom, som lagen uttalar öfver de synder, till hvilka de äfven oaktadt sin kamp mot det onda gjort sig skyldige. De måste i sitt inre känna hvad aposteln Paulus uttrycker i denna klagan: »*Jag arma människa, ho skall frälsa mig från denna dödens kropp*» (Rom. 7: 24). De lärde och lära sig inse behovet af försoning och förlossning samt förnyelse till hela sin natur. Detta behof lär sålunda lagen människan att känna, då hon på allvar tager hans bud och domsord till hjertat. Det är hufvudsakligen på grund häraf, som lagen i det nya testamentet kan tilläggas den uppgiften och verksamheten att som en tuktomästare föra människorna till Kristus eller att genom sin stränghet förbereda dem för mottagande af frälsningen genom Kristus. »*Så hafver*», säger aposteln Paulus Gal. 3: 24 — »*lagen varit en vår barn-doms tuktomästare för att föra oss till Kristus, på det att vi skulle rättfärdigöras af tro*». Detta säges likväl icke blott om sedelagen, utan om den gammaltestamentliga lagen i hela hans omfattning. Det säges likaledes icke heller blott med anledning deraf, att lagen uppdagat nämnda inre behof, utan äfven med anledning deraf, att han hållit människorna under tukt och fostran samt äfven medelst sina föreskrifter om inrättningar och iakttagelser — såsom förut visats (sid. 3—13) — framställt yttre förebilder för det Guds rike, som i framtiden skulle upprättas.

Den försoning, förlossning och förnyelse, efter hvilken lagen uppväckte längtan, blef i det gamla testamentet äfven utlofvad. Genom sina sinnebilder gaf lagen sjelf, fattad i sin vidsträcktaste mening, i viss mån sådant löfte. Men med uttryckliga ord uttalades löftet om den kommande frälsningen genom *profetian*.

Elfte kapitlet.

Den israelitiska profetian om Guds rike.

Anknyttande sig till de framtidslöften, som patriarkerne erhållit, börjar den egentliga israelitiska profetian, såsom redan

är nämndt (sid. 11 f.), i och med Moses' kallelse till Israels räddare. Innehållet af den genom honom meddelade profetian är hufvudsakligen Israels presterliga och konungsliga bestämelse, löftet om en kommande gudomlig uppenbarelse för Israel genom profeter samt den förutsägelse om en Israels kommande förskingring bland hedningarne och derpå följande omvändelse och återupprättelse, som i sjelfva verket — om också på villkorligt sätt uttryckt — innehålles i de lagen åtföljande hotelserna och löftena. Till hvad härom redan förut är nämndt (sid. 3, 12, 55), må endast tilläggas att löftet om Israels återställelse efter förskingringen bland hedningarne uttryckligen innehåller löfte om den hela omskapelse af meniskornas sinnelag, hvilkens nödvändighet lagen lärde meniskorna känna. »*Jehovah, din Gud skall*» — heter det 5 Mos. 30: 6 — »*omskära ditt hjerta och din säds hjerta, att du skall älska Jehovah, din Gud, af allt ditt hjerta och af all din själ, på det att du må lefva.*» Tillika må nämnas att, hvad Israels framtidsbestämmelse angår, denna under den mosaiska tiden äfven skildrades af en profet af främmande börd Bileam. Denne gaf ett profetiskt utkast i stora drag öfver mensklighetens kommande historia, förkunnande att en *stjerna skulle framgå af Jakob och en spira höja sig från Israel*, så att detta folk skulle råda öfver de andra folken samt att bland dessa de mindre folken i Asien skulle varda underkufvade af Assur, detta åter falla för en vesterifrån kommande magt, hvilken dock äfven sjelf i sin ordning skulle förgås (4 Mos. 24: 17—24).

Det första väsentliga framsteget utöfver den mosaiska tidens profetia egde rum, då ett israelitiskt rike blifvit upprättadt i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det utkast, som den mosaiska lagen gifvit. Detta skedde först genom *David*. Åt denne gafs genom profeten Natan det löftet, att Gud ville uppväcka åt honom en ätt, hvilken skulle bygga Guds tempel, träda i sonförhållande till Gud och för evärdeliga tider bibehålla konungamagten i Israel (2 Sam. 7: 12—16). Det löfte, som från Jakobs dagar hvilat öfver Juda stam, blifver nu sålunda särskildt förlagdt till Davids ätt inom denna stam. På grundvalen af detta löfte och med Davids seger-

rika och Salomos fridsälla regering till förebild teckna sedan s. k. *messianska psalmer* ett israelitiskt konungadöme, hvilket skulle omfatta hela jorden och aldrig upphöra. Konungen af Davids ätt teckna de som en rättfärdig och barmhertig herskare, och tillika framställa de honom som bestämd för ett likaledes evigt prestadöme, på det att han skulle viga sitt folk åt Gud och bringa det välsignelse från Gud och sjelf derigenom i full mening blifva hvad konungen i Salem på Abrahams tid, Melkisedek på förebildligt sätt hade varit (Ps. 2; 45; 72; 110). Dessa profetior teckna sålunda en framtid, som skulle medföra en fulländning af de goda förhållanden, som egde rum i Davids och Salomos tider.

I löftet till David förutsattes att konungarne af Davids ätt kunde komma att handla illa, och för detta fall förkunnades att de skulle erfara tuktan, men att den davidiska konungaätten likväl icke skulle tillintetgöras. Hvad sålunda antogs som möjligt inträffade sedermera med många af Davids efterträdare. Flere af dem afföllo till hednisk afgudadyrkan. Det israelitiska konungadömet fick redan under Salomos tid en mot dess egen bestämmelse stridande likhet med det österländska despotiska konungadömet i allmänhet, och riket började att sträfvä efter verldslig storhet. Framgång af detta falska sträfvande förhindrades genom dess söndring i tvenne riken: Israel och Juda. Likväl utvecklades derefter i båda rikena, om ock med vissa afbrott af bättre tider, affallet från Gud. Detta yttrade sig i otro i förhållande till det löfte, som Gud gifvit Israels folk, att, om det troget dyrkade honom, han skulle skydda det för fiender, i försök att vinna yttre trygghet genom att smickra verldsmagterna och ingå förbund med dessa samt icke sällan i hednisk afgudadyrkan, ytterligare i orätträdighet, de fattiges förtryckande, yppighet och vållust, förakt för gudomliga hotelser och känslolöshet i förhållande till gudomliga straffdomar af lindrigare art samt vid sidan af sådan ogudaktighet i högmodig berömmelse öfver lagen och helgedomen, öfver ceremoniernas och offrens fullgörande. Detta affall gjorde båda rikena omsider mogna för en genomgripande gudomlig straffdom. En sådan förutsäga ock profeter redan under begge rikenas yttre välmagts-

tid (Am. 9: 1—10; Es. 6: 9 ff.). Som redskap för denna dom framställas de stora verldsmagterna Assur (Es. 7: 17 ff.; Hos. 9: 3) och Babel (Es. 39: 5—7; Jer. 25: 9—12). Dock förkunna profeterne i öfverenstämmelse med de gamla löftena, att domen icke skall fullkomligt tillintetgöra Israel, utan att »en helig säd» skall öfverlefva domen och bilda grundval för ett nytt Guds folk (Am. 9: 9; Es. 6: 13; Hab. 2: 4). Dennas räddning från hedningarnas välde och återförsamlande från deras land skulle enligt profeternes utsagor såsom fordom Israels räddning ur Egypten, åstadkommas genom en dom öfver Israels förtryckare, hvilka dels genom sina inre moralska skador voro mogna för undergång, dels genom det djerfvaste öfvermod utmanat den gudomliga rättfärdigheten (Es. 24: 5; 10: 5 ff.; 47: 6 ff.). På denna dom skulle Israels återställelse folja. Hvad som skett, efter det Israel blifvit utfördt ur Egypten, skulle i hufvudsak åter upprepas. Ett nytt *förbund* mellan Gud och Israel skulle stiftas (Jer. 31). Det israelitiska riket och det israelitiska konungadömet skulle åter upprättas (Es. 11; Mika 4: 8). Men det skulle icke ske en blott upprepning af det gamla, utan äfven ett fortskridande och en fulländning. Det nya Israel skulle i inre sanning och fulländning erhålla hvad det gamla endast i yttre former och bilder och öfver hufvud på ofullkomligt sätt egde. Syndaförlåtelsen skulle varda fullkomlig och förenad med syndens fullständiga aflägsnande, lagen skulle icke mer stå skrifven på stentaflor, utan vara inskrifven i menniskornas hjertan (icke blott i deras samveten, utan i deras håg och vilja), profeternes andebegåfning och presternes rätt att nalkas Gud skulle utsträckas till alla det nya folkets medlemmar. Guds tron i Israel skulle icke mer utgöras af kerubsbilderna på förbundsarkens lock, utan af hela Jerusalem eller hela folket. Jer. 31: 31 ff. V. 33: *»Detta skall vara förbundet, som jag skall göra med Israels hus efter dessa dagarna, säger Jehovali: Jag skall gifva min lag i deras innersta och skrifa honom i deras hjerta, och jag skall vara deras Gud, och de skola vara mitt folk»*. Es. 44: 22: *»Jag utplånar dina öfverträdelse som ett moln, dina synder som en molnsky»*. Joel 2: 28 f.: *»Och skall ske derefter, då skall jag utgjuta min ande öfver*

allt kött, och edra söner och döttrar skola profetera, edra gamle skola drömma drömmar, edra ynglingar skola skåda syner; ja äfven öfver tjenarne och tjenarinnorna skall jag i dessa dagar utgjuta min ande». Jer 33: 22; Es. 66: 21; Jer. 3: 16: »På den tiden skall man icke mera tala om Jehovahs förbundsark... utan på den tiden skall man kalla Jerusalem Jehovahs tron». Rättigheten att tillhöra Israel skulle då helt och hållet bero på *inre* egenskaper, så att förbundsgemenskapen med Gud icke inskränktes genom nationalitet eller andra yttre förhållanden, utan skulle stå öppen äfven för hednafolken (Es. 56: 3). Israel skulle utbreda sitt välde öfver folken dels genom det vänligt inbjudande ljuset af den gudomliga nåd och sanning, som förhärligat Israel, dels genom sanningens domsmagt (Mika 4: 1 f.; 5: 6 ff.), och verldsfolken, som förut varit Israels förtryckare, skulle äfven de, sedan en qvarlefva af dem blifvit räddad undan domarne (Es. 45: 20), varda Guds folk vid sidan af Israel. Es. 19: 24 f.: »På den dagen skall Israel sluta sig som den tredje till Egypten och till Assur, till välsignelse midt på jorden — den välsignelse, hvarmed Härskarornas Jehovah hafver välsignat dem, sägande: *välsignadt vara mitt folk Egypten och mina händers verk Assur och mitt arf Israel.*»

Israels återupprättande, förnyande och förhärligande ställa profeterne vidare i innerlig förbindelse med upprättandet af det sanna konungadömet eller uppträdandet af den sanne konungen, *Messias*. Denne omtalas såsom lekamligen härstammande från David, men såsom till sitt sanna väsen egande ett högre ursprung. Es. 11: 1; Mika 5: 1: »*Och du Betlehem Efrata, för liten att vara bland Judas slägthufvud: från dig skall för mig utgå den som skall framgent herska i Israel, och hans utgång är af fordomtima och från urtids dagar*» (en utveckling från urtiden har syftat på honom, allt gudomligt i föregående tider har förberedt hans ankomst). Han tecknas som till sin egen person i sanning rättfärdig och som den, hvilken skall bringa Jehovahs kunskap och rättfärdigheten till fullkomlig seger på jorden, vara sitt folks sanne *herde* och ett banér för hednafolken, hvilka han skall samla under sin spira, samt åstadkomma ett fridens och rätt-

färdighetens värde, hvars verkningar sträcka sig äfven till naturen. Es. 9: 1—6. V. 5 f.: »Ett barn är vordet födt åt oss, en son är vorden gifven oss, på hvars skuldra herradömet lades, och hans namn kallade den i råd underbare, den starke Guden, fadren af evighet: **Fridens Furste** till ett förstörande af herradömet och till en frid utan gränser på Davids tron och öfver hans konungarrike, till att grunda det och till att stödja det genom dom och genom rättfärdighet ifrån nu och till evig tid». Es. 11: 1—9: »Men ett skott skall utgå från Isais stubbe och en telning från hans rötter, som bär frukt: och Jehovahs ande skall hvila på honom, en ande af vishet och förstånd, en ande af rådfullhet och kraft, en ande af Jehovahs kunskap och fruktan. Och Jehovahs fruktan skall vara den vällukt, i hvilken han hafver sitt behag, och han skall icke döma efter hvad hans ögon se och icke skipa rätten efter hvad hans öron höra, utan döma med rättfärdighet de arme och skipa rätten med rättvisa åt jordens undertryckte, och slå jorden med sin muns staf och med sina läppars ande döda den ogudaktige. Ja rättfärdighet skall vara hans länders bälte och trofastheten hans höfters bälte; och ulf skall bo ihop med lam, och leopard skall lägga sig tillhoppa med killing, och kalf och ungt lejon och gödoxe (skola bo och lägga sig) tillsammans, och en liten pilt skall valla dem. Och ko och björn skola beta båda, och deras ungar skola lägga sig tillsammans, och lejonet skall såsom boskapen äta strå, och ett spenabarn skall leka vid en huggorms hål, och ett afvandt barn skall räcka ut sin hand mot en basilisks håla. De skola icke göra något ondt eller anstifta någon skada på hela mitt heliga berg; ty jorden är vorden full af Jehovahs kunskap, likasom vattnet betäcker hafvets botten.» Hes. 34: 23 f.: »Jag skall öfver dem sätta en enda herde, som skall föda dem, min tjänare David. Han skall föda dem, och han skall vara deras herde; och jag, Jehovah, skall vara deras Gud, och min tjänare David skall vara furste ibland dem.» Sådana utsigter omtala profeterne i stigande klarhet, under det grundvalarne för den yttre teokratiens bestånd allt mer och mer undergrävas och till slut alldeles upprifvas.

Men profetian tecknar äfven en annan framtidsbild af en i sedligt hänseende fulländad personlighet än den kommande

konungslige herskaren af Davids stam. Det är bilden af en sann *Jehovahs tjänare*, som genomgår det yttersta lidande och derefter upphöjes till den högsta härlighet (Es. 52: 13—53: 12). Dennes lidande skildras så, att han säges vara »*föraktad och öfvergifven af menniskor, en smärtornas man, förtrogen med att lida*» (v. 3). Det framställes som så djupt, att han för sin omgifning synes vara *slagen af Gud sjelf* (v. 4). Men den verkliga orsaken till hans lidande vore hans folks synd (v. 5: »*Men han är genomborrad af våra synder, slagen genom våra missgerningar*»). Han sjelf hade *icke gjort något orätt, och intet bedrägeri vore i hans mun* (v. 9). Hans fullkomliga renhet och rättfärdighet hade ådragit honom förföljelse intill döds (v. 9). Det lidande, som för menniskorna, då det rätt bäres, är en tuktan och fostran, som har till frukt frid (jfr Ebr. 12: 11), träffade honom i högsta mått (v. 5: »*vår upptuktelse till frid låg uppå honom*», jfr Ebr. 5: 8: »han lärde att lyda af det han led»). Detta lidande underkastade sig Jehovahs tjänare med tålmod, »*som lammet, hvilket föres till slagtning, och som fåret, som tiger stilla för dem, som klippta det*», v. 7. Men sedan han så *gifvit sin själ till skuldoffer, skulle han få en säd*, en andlig afkomma, som efterföljde honom i rättfärdighet (v. 10); han skulle genom den kännedom, som menniskorna erhöle om honom, då de nemligen med honom trädde i en verklig inre bekantskap och gemenskap, *göra många rättfärdige*, såsom han sjelf vore rättfärdig, och *bära* eller åtaga sig *deras synder* för att hjälpa dem från dessa (v. 11). Denne Jehovahs tjänare skulle förhjelpa Israel till fyllande af dess sanna bestämmelse. Han skulle blifva det sanna föreningsbandet mellan Gud och Israel, »*ett förbund för folket*» och tillika *hedningarnes ljus* och bringa frälsning från Gud intill jordens ändar (Es. 42: 6; 49: 6). Han skildras således som en *prest* i sann mening, hvilken offrar sig sjelf som skuldoffer för sitt folks synder, och tillika som en *profet*, hvilken meddelar sanningens kunskap.

Denna bild af Jehovahs lidande tjänare tecknas af profetian i sammanhang med åskådningen af Israels fångenskap i Babel, då folket i sin helhet (Es. 41: 8) och särskildt den trogna delen af folket (Es. 43: 10), men i all synnerhet det

sanna profetdömet (Es. 40) var en lidande Jehovahs tjänare. Genom bilden af Jehovahs tjänare, som under det djupaste lidande ådagalägger en ren och fulländad rättfärdighet, framställer profetian, huru den rättfärdighet och den yttre storhet, som förut varit förenade i teckningen af den konungslige Messias, måste särskiljas, innan de kunna i en sann enhet förbindas. I Jehovahs tjänare framträder en personlighet, af hvilken rättfärdigheten ådagalägges oberoende af all yttre framgång och oaktadt allt misskännande, och af hvilken lidandet för syndens skull öfvervinnes genom ett inre bärande af det samma — något som är nödvändigt för att seger skall kunna vinnas öfver det onda i verlden. I de profetiska tal, i hvilka denna skildring af Jehovahs tjänare förekommer, afskiljes ock Israels yttre befrielse ur fångenskapen i Babel från dess andliga förnyelse, och tillägges en verldslig herskare, Cyrus, hvilken för detta sitt uppdrags skull benämnas Jehovahs smorde (Es. 45: 1). Sedan den nämnda åtskilnaden mellan den inre rättfärdigheten och den yttre härligheten blifvit gjord, blefvo dessa sedan inom den ifrågavarande profetian förenade i sin sanna enhet. Den genom Jehovahs tjänare åvägabragta andliga förnyelsen af Israel framstår som grund för Israels härliggörelse. Med denna förbindes icke blott hednafolkens omvändelse till Gud, utan äfven deras underordnande under Israel (Es. 60) samt naturens förhärligande och en allt omfattande förnyelse, en nyskapelse af himlar och jord. Es. 65: 17: *»Si jag är den som skapar nya himlar och en ny jord, och icke ihågkommas mer skola de som förut varit.»*

Före judarnes återvändande ur den babyloniska fångenskapen hade profeterne stält Israels andliga förnyelse och Guds rikes fullkomliga upprättande i samband med förlossningen från Babel. Då denna, när hon historiskt inträdde, och hvad som följde derefter blott i mycket ringa grad motsvarade de af de tidigare profeterne målade framtidsutsigterna, så meddelade andre profeter derefter tröst med hänsyn till denna »ringhetens dag» (Sak. 4: 10). Profeten Haggai förkunnade (2: 10) att det nya templets härlighet i sjelfva verket skulle blifva större än det gamlas, derigenom att i dess tid hednafolkens skatter, nemligen som hyllningsgärder skulle,

komma till Israel och Israel således fylla sin bestämmelse i förhållande till de öfriga folken. Derjemte förkunnade profetian i denna tid att den ogudliga verldsmagten ännu skulle råda en lång tid, innan Guds rike upprättades. Såsom Jere-mias hade förutsagt att det babyloniska verldsväldet skulle herska i sjutio år, innan Israel förlossades, förutsade nu Daniel att fyra hvarandra aflösande verldsvälden skulle herska sjutio årsveckor, det är sjutio sjutal af år, innan Israels Messias komme och upprättade sitt rike (Dan. 9: 24 ff.). Dessa verldsvälden framställas (Dan. 7) bildligt som vilddjur, hvilka uppstiga ur hafvet, d. ä. ur folkverlden, försedda med horn och tänder, hvarigenom betecknas att desamma skola hafva till kännetecken köttslig styrka och våldsmagt, äfvensom att öfver hufvud det lägre, djuriska begäret hos dem skall hafva öfvervigt öfver det ädlare hos människan. Derjemte omnämnas huru verldsmagten en gång når sin högsta höjd af öfvermod och sjelfförgudning i en konung, som försmädar den Högste och plågar den Högstes helige. Messias åter framställs (Dan. 7: 13 f.) som *en människoson* — som en person sålunda, hos hvilken det sant menskliga i motsats mot det djuriska kommer till sin fulla uppenbarelse — hvilken framkommer inför den »gamle af dagar» och af honom erhåller evigt välde. Derigenom att han nu benämnes en människoson och icke särskildt en Davids, Juda eller Abrahams son, visar den sista gammaltestamentliga tidens profetia tillbaka till den äldsta profetian i menskligheten, löftet om qvinnosäden, som skulle förtrampa ormens hufvud. Den kommande Messias tecknas äfven af samma tids profetia på sådant sätt, att i honom de förut inom profetian mötande bilderna af den konungslige Messias och Jehovahs lidande tjenare förenas. Det talas nemligen om en smord furste, som varder dödad, i sammanhang dermed att öfverträdelsen försonas (Dan. 9: 24—26), om en konung, som kommer till Zionsdottren saktmodig, ridande på en åsninnas fåle (Sak. 9: 9), och om en herde, hvilken varder slagen, men efter hvars dödande folket ser i hvem det genom sin förgripelse mot honom har stungit (Sak. 13: 7, jfr 12: 10).

Under tidernas lopp väntade judarne otåligt förlossningen

från hedningarnes öfvervälde och de gamla löftenas uppfyllelse. Under en sådan tid af otålig väntan uttalar profeten Malaki att Messias vid sin ankomst för de ogudaktige skall vara en förtärande eld, men att han för dem, som frukta Jehovahs namn, skall uppgå som *rättfärdighetens sol med läkedom i sina vingar* (strålar) samt att en förelöpare af Elias' skaplynne skall bana väg för hans ankomst (Mal. 4). Omsider efter fyrahundraårig tystnad höras i Juda land ånyo profetiska röster i synnerhet Johannes Döparens, hvilken förkunnar att Guds rike är kommet nära och att efter honom sjelf snart skall komma en, hvilken skall döpa med helig ande och med eld och som skall hafva kastoskofveln i sin hand för att rensa sin loge, samla sitt hvete i ladan och uppbränna agnarna i osläcklig eld (Matt. 3: 10—12).

Den gammaltestamentliga profetian om det tillkommande syftar under alla hennes skiften närmast på Guds rikets upprättande och fulländning *på jorden*. Detta öfverensstämmer med det gamla testamentets ståndpunkt i det hela med hänsyn till kännedomen om tillvaron efter döden. Denna var i det gamla testamentet mindre föremål för betraktelse än Israels jordiska framtid och uppfattades som ett skugglif i dödsriket (Es. 14: 9), ringare än jordelifvet i afseende på medvetenhet, glädje och kraft (Ps. 6: 6). Aningar om en efter döden fortsatt personlig gemenskap mellan Gud och de menniskor, som under jordelifvet med honom stått i en sådan gemenskap, hade hvad som förtäljts dels från urtiden angående Henoks borttagande (1 Mos. 5: 24; jfr f. å. s. 374), dels inom Israels historia om Elias' hädanfärd (2 Kon. 2) varit egnadt att uppväcka. Sådana aningar och förhoppningar frambröto afven stundom ur det dunkel i medvetandet, i hvilket menniskolifvets tillvarelseform efter döden eljest var insvept (Ps. 16: 10; 17: 15; 49: 15 f.; Job. 19: 25: »*Sjelf jag vet att min upprättare lefver . . . och då min hud ej mera finnes . . . och utan mitt kött skall jag skåda Gud*»). Icke heller profetiorna äro främmande för förhoppningar, som sträcka sig bortom döden. Detta visar redan den omständigheten, att de under bilden af en lefvandegörelse efter ett tillstånd af död framställa Israels återupprättelse (Hos. 6: 2; 13: 14: »*Från dödsrikets våld skall*

jag friköpa dem, ifrån döden förlossa dem. Hvar är din magt att döda, o död? Hvar är din magt att skada, o dödsrike? Hes. 37), och äfven hela folkverldens återlösning (Es. 26: 19: »Skola dina döda lefva upp? Mina lik skola uppstå. Vaknen upp och jublen I, som liggen i jordens mull; ty en dagg, som gifver växtlighet, är eder dagg — den öfver mensklighetens torra jordmån kommande himmelska daggen, Guds lefvandegörande ord, Es. 55: 10 — och jorden skall föda af sig sina hädangångne»). Så vida talas ock med bestämdhet om det eviga lifvet, att det säges att Gud, då hans rike efter verldsmagtens slutliga fall upprättas, skall »göra om intet döden sjelf för evigt» (Es. 25: 8). I det sista skiftet af den gammaltestamentliga profetian förekommer en bestämdare förkunnelse än förut i det gamla testamentet af de dödas uppståndelse och lifvet efter uppståndelsen. Det säges med uttryckliga ord: »Många de som sofvande ligga under jordens stoft skola uppvakna, somlige till evigt lif, somlige till evig försmädelse och blygd» (Dan. 12: 2).

Såsom bestämda icke blott för framtiden och icke ens närmast för denna, utan äfven och närmast för *samtiden* tecknas de profetiska framtidsutsigterna med färger och bilder, lånade från den tid, från hvilken de härstamma, eller från äldre tider. Äfven skildra de vanligen framtiden i hela hennes rikedom utan att särskilja olika tidsskiften, under hvilka det ena och det andra af hennes rika innehåll skulle framträda. Af dessa nämnda båda omständigheter följer i fråga om uppfyllelsen att en skilnad bör göras mellan det väsentliga i profetian och det som utgör en från det förflutna eller närvarande lånad form, i hvilken det tillkommande framstälts på ett sätt, som för profeternes samtid varit möjligt att förstå, äfvensom att profetians uppfyllelse icke är att vänta på en gång, utan i olika skiften.

Utom de egentliga profetiorna inneburo sjelfva tilldragelserna i Israels historia profetior. De voro *typer* eller förebilder för kommande utvecklingsskiften enligt den regeln, att i hvarje organism de lägre och tidigare bildningarna äro typer för de högre och efterföljande. I synnerhet framträda stora hufvudtilldragelser såsom Israels förlossning ur Egypten och

hvad dermed sammanhängde och sedermera dess förlossning från Babel som sådana typer. Det israelitiska rikets hela anordning, dess konungadöme, prestadöme och profetdöme, det heliga tältet, de heliga tiderna, offren och reningarna voro, såsom flere gånger nämts, typiska eller förebildande med hänsyn till Guds sanna rike och människornas försoning och pånyttfödelse. Likaledes voro många personer i Israels historia i sina verk och sina lefnadsöden typer eller förebud och förebilder för den kommande Messias, hvilken i fulländning skulle vara hvad dessa personer i vissa afseenden och delvis varit. Sådana personliga typer voro i synnerhet *Moses* som räddare ur trældom och som medlare mellan Gud och Israel äfven med hänsyn till folkets synd, *Josua* som den der införde Israel i Kanaan, der folket omsider fick ro efter sin långa vandring (jfr. Ebr. 4: 8), *David* som konungen efter Guds hjerta, *Jeremias* som den der i brinnande ömhet för sitt folk tåligt fördrog bittert hat och svåra förföljelser (Jer. 11: 19), liksom öfver hufvud de lidande rättfärdige i det gamla förbundets tid voro typer för den lidande Messias (Ps. 22). Så äro äfven profeterne icke blott i sitt värf i allmänhet — såsom förut är nämnt (sid. 13) — utan äfven stundom i anscende till de särskilda uppdrag, som gifvits enskilda bland dem, förebilder för Messias i hans profetiska kall. Detta gäller särskildt den profet, hvilken bebådade det i Babel fångna Israels förlossning och hvilken på grund af det budskap han bringar yttrar om sig sjelf: »Herren Jehovahs ande hvilar uppå mig; ty smort hafver Jehovah mig till att förkunna ett godt budskap för de ödmjukade, sändt mig hafver han till att förbinda dem som hafva ett förkrossadt hjerta, till att utropa åt de fångne frihet och åt de bundne upplåtelse, till att utropa ett nådens år från Jehovah och en hämdens dag från vår Gud» (Es. 61: 1 f.; jfr Luk. 4: 19).

Liksom lagen blef äfven profetian af israeliterna på olika sätt upptagen och använd. Hon upptogs visserligen i hela folkets medvetande, så att hon hos folket alstrade en förhoppning om en kommande storhet och en väntan efter Messias, hvilken skulle förhjelpa det till denna storhet. Men hos folket i det hela blef denna förhoppning likväl en köttslig

förhoppning. Israeliterne fäste sig i allmänhet endast vid den yttre sidan af den framtidsbild, som profetian tecknat, utan att gifva akt på den egentliga kärnan af samma framtidssteckning. De fäste sig vid den konungsliga storheten hos Messias, icke vid Jehovahs tjenares ringhet och lidande, de fäste sig vid det honom föreliggande värfvet att förhärliga Israel, icke vid hans uppgift att döma efter den inre sanningen, att bära sitt folks synd och att göra många rättfärdige; de fäste sig vid den förutsagda domen öfver hedningarne, icke vid hedningarnes utlofvade frälsning. De fäste sig i allmänhet vid det för Israel i yttre måtto löftesrika, ej vid de inre villkoren för delaktighet i det utlofvade. Å andra sidan fans dock en kärna af rätte israeliter, hvilka icke förbisågo hufvudsaken i profetian, utan väntade en sådan förlossning, i följd af hvilken de skulle kunna, »frälste utur deras ovänners hand, tjena Gud utan fruktan i helighet och rättfärdighet» (Luk. 1: 74; 2: 25, 38).

(Forts.)

J. A. Ekman.

ÖFVERSIGT

öfver den bibliska historiens eller de historiska bibel-
böckernas innehåll i gamla testamentet.

Forts.

Första Samuels bok.

Teokratiens återupprättelse ur sitt förfall påbörjas genom det i Samuel förnyade profetdömet och det i Saul och David begynda konungadömet.

Första Samuels bok består af två hufvuddelar.

I. Första hufvuddelen. Kap. 1—7.

Teokratiens upprättelse genom Samuel.

Första stycket. Kap. 1—3.

Samuels födelse, ungdom och kallelse till profetembetet.

1 ber. 1: 1—18: Leviten Elkanas hustru Hanna utbeder sig i sin ofruktsamhet af Jehovah en son och utlofvar honom till en Guds Nasir.

1) Elkana och hans båda hustrur (v. 1—8).

2) Hannas bön, löfte och tröstande genom öfverstepresten Eli (v. 9—18).

2 ber. 1: 19—28: Hanna erhåller af Jehovah bönhörelse och helgar sin son Samuel redan från spädate år till hans ständiga tjänst.

1) Samuels födelse och namn (v. 19, 20).

2) Samuel hos sin moder (v. 21—23).

3) Samuel lemnas till Jehovahs helgedom (v. 24—28).

3 ber. 2: 1—10: Hanna besjunger den henne vederfarna nåden i en lofsång åt Jehovah (jfr Luk. 1: 46—55).

4 ber. 2: 11—21: Samuel fostras och tillväxer vid helgedomen midt under ett djupt förderf inom sjelfva den öfverstepresterliga familjen¹. Hans moder erfar ytterligare Jehovahs välsignelse.

1) Öfverstepresten Elis söners förderf (v. 11—17).

¹ Härigenom gifves oss åter en bild af Israels förderf under denna tid.

- 2) Barnet Samuel i helgedomen (v. 18—19).
- 3) Välsignelsen öfver Elkanas hus (v. 20—21).
- 5 ber. 2: 22—36: Elis svaghet mot sina söner bestraffas af en profet, som förkunnar dom öfver hans hus.
 - 1) Elis svaghet, Samuels tillväxt (v. 22—26).
 - 2) Profetens domsförkunnelse (v. 27—36).
- 6 ber. 3: 1—18: Samuel kallas af Jehovah till profet och får såsom sin första profetiska förkunnelse uttala en ny dom öfver Elis hus.
 - 1) Bristen på profetia vid denna tid (v. 1).
 - 2) Samuel lär sig förstå »Jehovahs ord» (v. 2—9).
 - 3) Jehovahs ord till Samuel öfver Elis hus (v. 10—14).
 - 4) Samuel förkunnar Jehovahs ord för Eli (v. 15—18).
- 7 ber. 3: 19—21: Samuel blir i hela Israel känd såsom Jehovahs profet.

Andra stycket. Kap. 4: 1—7: 1.

Israel och dess öfversteprest tuktas af Jehovah för deras affall genom nederlag och förlust af förbundsarken. Jehovah uppenbarar dock tillika sin konungsliga magt inför fienderna.

8 ber. 4: 1—11: Israels folk vågar, uppmuntrade af den nya profetsändningen, men utan djupare botfärdighet, att angripa Filisteerna. Men det träffas af ett dubbelt nederlag och förlorar dervid sin förbundsark¹.

- 1) Första nederlaget (v. 1—2).
- 2) Andra nederlaget, förlusten af förbundsarken och Elis söners död (v. 3—11).

9 ber. 4: 12—22: Underrättelsen om det senare nederlaget vållar Elis och hans sonhustrus död.

10 ber. 5: 1—12: Den tagna förbundsarken visar sig dock vara till fördel för Filisteerna och deras afgudar.

- 1) I Asdod öfver dess gud, innevånare och fält (v. 1—6, jfr 6: 5).
- 2) I Gath (v. 7—9).
- 3) I Ekron (v. 10—12).

¹ Detta nederlag är på en gång en dom och en beredelse till upprättelse (jfr Exod. 1 och 5; 32: 19). Det är tillika ett forebud till teokratiens kommande undergång, derest folket förblir otroget mot Jehovahs större nådesbevis.

11 ber. 6: 1—12: Förbundsarken återsändes af Filisteerna till Israels gränser.

1) Afgudapresternas råd:

a. Om arkens återsändande med mansbot (v. 1—6).

b. Om sättet för dess återförande (v. 7—9).

2) Arken återförd till Betsemes (v. 10—12).

12 ber. 6: 13—7: 1: Arken mottages högtidligt i gränsstaden Betsemes. Men då folket erhåller ett förfärande intryck af dess helighet, flyttas den till Kirjat-Jearim.

1) Arkens mottagande och Filisteernas återfärd (v. 13—18).

2) Betsemiternas skräck (v. 19—21).

3) Flyttningen till Kirjat-Jearim (7: 1).

Tredje stycket. 7: 2—17.

Israels begynnande upprättelse genom Samuel i religiöst, politiskt och borgerligt afseende¹.

13 ber. 7: 2—6: Israel uppvaknar efter lång tid till känsla af sin förnedring, ledes genom Samuels förmaning till att återvända till Jehovahs tjänst och ådagalägger på en folkförsamling i Mispa en allmän botfärdighet.

14 ber. 7: 7—14: Det botfärdiga Israel segrar nu öfver Filisteerna och lyckas fortfarande under Samuels listid att stäffa deras förtryck. Samuel söker genom ett åminnelse-tecken att bevara erinringen af den vunna segern.

1) Filisteernas anfall och besegrande (v. 7—11).

2) Uppresandet af »Hjelpostenen» (»Ebeneser», v. 12).

3) Den fortfarande ställningen till Filisteerna (v. 13, 14).

15 ber. 7: 15—17: Samuel ordnar såsom domare landets inre förvaltning.

II. Andra hufvuddelen. Kap. 8—31.

Teokratiens upprättelse genom det begynnande konungadömet.

Första stycket. Kap. 8—12.

Israel begär och erhåller en konung.

¹ För att bättre förstå betydelsen af denna tid kan man jemföra Sveriges upprättelse under Gustaf Wasa.

16 ber. 8: 1—5: Israel begär, såsom en följd af Samuels söners otrohet, en konung, lik andra folks.

17 ber. 8: 6—22: Jehovah befaller Samuel att villfara folkets begäran, sedan han förgäfves kungjort sitt misshag till densamma och Samuel låtit folket veta hvad »en konungs rätt» innebure ¹.

1) Samuel beder till Jehovah och får förkunna folket hans misshag (v. 6—10).

2) Folket får höra konungarätten, men förblifver vid sitt sinne (v. 11—20).

3) Jehovah villfar deras begäran (v. 21, 22).

18 ber. 9: 1—10: 8: Samuel smörjer till konung Saul, af Benjamins stam, hvilken Jehovahs skickelse tillför honom, och förkunnar honom flera tecken till hans nya värdighet, men ock huru han har att underordna sig Jehovahs ledning genom hans profet.

1) Kis' son Saul söker förgäfves sin faders förlorade åsnor och begifver sig därför till Samuel (9: 1—10).

2) Samuel mottager på Jehovahs anvisning Saul såsom en furste (9: 11—24).

3) Han smörjer Saul till konung (9: 25—10: 1).

4) Han förkunnar Saul tre tecken till hans nya värdighet, som skola möta honom (10: 2—7).

5) Han låter honom veta hans fortfarande beroende af Jehovahs ord genom profeten (10: 8).

19 ber. 10: 9—16: Saul får erfara tecknen till sin nya ställning, och framför allt att Jehovahs Ande är öfver honom. Han håller dock ännu sin erfarenhet hemlig.

20 ber. 10: 17—27: Sauls kallelse kungöres inför folket, i det att detta sjelf får genom lottkastning välja honom.

1) Samuel kallar folket till konungaval (v. 17—19).

2) Lotten faller på Saul (v. 20—21^a).

3) Saul uppsökes och hyllas (v. 21^b—24).

4) Samuel skrifver konungarätten och affärdar folket (v. 25).

¹ Ett konungadöme var sannolikt Israel tillämnadt, men endast genom Jehovahs eget val och anordning (Gen. 17: 6; Deut. 17: 14—20).

5) Saul återvänder tillsvidare till sin forna ställning. Han äras af somliga och föraktas af andra (v. 26—27).

21 ber. 11: 1—13: Saul bekräftas i sin ställning genom en seger öfver Ammoniterna.

1) Ammons konung belägrar staden Jabes (v. 1—3).

2) Efter budskap från Jabes samlar Saul Israel till strid (v. 4—10).

3) Segern öfver Ammoniterna (v. 11).

4) Sauls ädelmod mot sina föraktare (v. 12, 13).

22 ber. 11: 14, 15: Saul bekräftas i sitt konungadöme genom ett högtidligt offer i Gilgal.

23 ber. 12: 1—25: Samuel redogör inför folket för sitt domarembete och gifver det sin slutförmåning.

1) Han låter folket inför Gud betyga hans ostrafflighet (v. 1—6),

2) och påminner om Jehovahs välgärningar i dess forna historia (v. 7—12; de hafva således ingen orsak haft att begära en ändring i sin styrelse).

3) Han låter dem veta, att det nya konungadömet skall hjälpa dem, endast om de äro Jehovah trogna (v. 13—15).

4) Jehovah bekräftar på profetens bön hans ord genom ett åskväder (v. 16—18).

5) Vid folkets förödmjukelse förkunnar Samuel dem, huru de dock skola kunna behålla Jehovahs nåd, och lofvar dem sin förbön (v. 19—25).

Andra stycket. Kap. 13—15.

Sauls regering intill dess han förkastas af Jehovah.

24 ber. 13: 1—7: Saul begynner krig med Filisteerna, som dock visa sig vara Israel öfverlägsna.

1) Saul väljer sig en här (v. 1, 2).

2) En mindre seger af Sauls son Jonatan uppväcker förhoppningar (v. 3, 4).

3) Filisteerna samla sin här och förfära Israel (v. 5—7).

25 ber. 13: 8—14: Saul ådrager sig under detta krig Jehovahs misshag genom att med en förtidig offerhandling

söka sammanhålla folket, utan att afvakta Samuels ankomst¹. Redan nu antydes för honom hans förkastelse.

26 ber. 13: 15—23: Saul och Israel förblifva fortfarande förnedrade af sina fiender.

27 ber. 14: 1—46: Jonatan gifver genom en handling af ädelt trosmod anledning till en stor seger öfver Filisteerna, hvarvid dock Sauls öfverdrifna stränghet vållar, att hans folk försyndar sig, och är nära att förorsaka den tappre sonens död.

1) Jonatan öfverrumplar en filisteisk förpost (v. 1—15).

2) Israel drifver Filisteerna på flykten (v. 16—23).

3) Saul förbjuder i öfverilning folket all förfriskning under fiendens förföljande (v. 24—31).

4) Folket försyndar sig i följd häraf genom blodätande (v. 32—35).

5) Jonatan befinnes skyldig att ovetande hafva öfverträtt sin faders bud. Endast folkets förmedling räddar honom från döden (v. 36—46).

28 ber. 14: 47—52: Saul för segerrika krig med flera af sina grannfolk. Hans familjeförhållanden m. m. omtalas.

1) Krigen med Moab, Ammon, Edom, Filisteerna, Amalekiterna (v. 47, 48).

2) Tillägg: Om Sauls söner, döttrar, hustru, härhöfvidsman, fader (v. 49—51).

3) Kriget mot Filisteerna fortfar (v. 52).

29 ber. 15: 1—35: Saul ådrager sig i kriget mot Amalekiterna genom trotsigt öfverträdande af Jehovahs bud hans förkastelsedom, hvilken Samuel förkunnar honom.

1) Samuel befaller Saul att bekriга Amalekiterna (v. 1—3)².

2) Saul besegrar och tillspillogifver Amalekiterna. Han skonar dervid de med Moses beslägtade Keniterna. Men han försyndar sig genom att ock skona Amalekiternas konung och behålla det bästa af det tillspillogifna bytet (v. 4—9).

3) Samuel sändes att förkunna Saul Jehovahs förkastelsedom (v. 10—23).

4) Saul söker förgäfves genom yttre förödmjukelse att

¹ Jfr ber. 18, n:o 5.

² Jfr Ex. 17, 8 ff.

få domen återkallad. Dock ärar Samuel ännu hans ställning genom att tillbedja med honom (v. 24—31).

5) Samuel utför sjelf domen på Amalekiternas konung (v. 32, 33).

6) Samuel afbryter med helig smärta gemenskapen med Saul (v. 34—35).

Tredje stycket. Kap. 16—18.

David utväljes till konung i stället för Saul och kommer till Sauls hof. Han bevisar sig värdig sin nya kallelse och vinner sitt folks förtroende genom tro och tapperhet. Men han ådrager sig ock derigenom Sauls afund och stigande fiendskap.

30 ber. 16: 1—13: Samuel smörjer på Jehovahs befallning David, Isaïs yngste son, af Juda stam till konung öfver Israel. David undfår Jehovahs Ande¹.

31 ber. 16: 14—23: Den till konung utsedde ynglingen föres till Sauls hof för att der erhålla sin första fostran.

1) Saul öfvergifves af Gud¹ och plågas af en ond ande. Han söker sig en lindring och får dervid anvisning på David såsom kunnig i strängaspel (v. 14—18).

2) David föres till Saul och blir hans älskling och en af hans vapendragare (v. 19—23).

32 ber. 17: 1—55: Den unge David öfvervinner genom tron på Jehovahs hjälp i en strid filisteer-jätten Goliat och bereder dermed hela Israel seger.

1) Filisteerna begynna ett nytt krig (v. 1—3).

2) Goliat, en jättelik och väldigt väpnad kämpe, utmanar, trotsande på sin egen kraft, en hvar af sina fiender till envig med sig och förfärrar hela Israel (v. 4—11).

3) David ankommer till Sauls här och tillkännagifver sin lust att strida med denne försmädare af Guds här. Han bemötes med förakt af sin äldste broder (v. 12—30).

¹ Vi se i David en ny bild af en människas frälsningsväg. Först utkoras han genom Guds val till sitt höga framtida kall, men har derefter att beredas för detsamma genom en lång väg af fostran och lidande, först vid hofvet, sedan såsom flyktning. Jfr Josef, Moses.

4) David betygar sin tro inför Saul och erhåller hans tillåtelse att strida (v. 31—37).

5) David väpnar sig i öfverensstämmelse med sin ställning (v. 38—40).

6) Den underliga striden mellan David och Goliat (v. 41—51).

7) Israel segrar öfver Filisteerna (v. 52—53).

8) David hemför segerstecken från striden och blir nu först rätt uppmärksammas af Saul (v. 54—58, jfr 16: 22).

33 ber. 18: 1—16: David vinner sjelfva tronarfvingens hjertligaste kärlek och ett stigande förtroende hos folket, men ådrager sig derigenom Sauls bittra fiendskap.

1) Förbundet mellan David och Jonatan (v. 1—4)¹.

2) Davids framgångar och ära väcka Sauls afund (v. 5—9).

3) Den första yttringen af Sauls mordiska fiendskap (v. 10—11).

4) Saul aflägsnar af fruktan David från sin person. Men Davids anförarekicklighet förvärfvar honom folkets kärlek (v. 12—16).

34 ber. 18: 17—30: Saul måste gifva David sin yngsta dotter till hustru, utan att dock afstå från sin fiendskap.

1) Saul sviker sitt löfte att gifva David sin äldsta dotter (v. 17—19).

2) Saul söker genom löfte om sin andra dotters hand att bringa David på fall (v. 20—25).

3) David vinner genom en ny bedrift Sauls dotters hand (v. 26—27).

4) Davids fortfarande lycka uppväcker Sauls förblifvande fiendskap (v. 28—30).

Fjerde stycket. Kap. 19—27.

David måste på grund af Sauls fiendskap blifva en flykting. Men han blir derunder genom lidande fostrad för sin kommande upphöjelse.

¹ Jonatans vänskap är af stor betydelse i Davids lif. Den är ett ljus i hans nöd, bidrager att förädla hans hjerta och bevara det från bitterhet och otrohet mot Sauls hus. Jonatan och Saul äro hvar på sitt sätt vittnesbörd om den mänskliga friheten att i liknande yttre ställning välja vare sig godt eller ondt.

35 ber. 19: 1—17: David blir, oakadt Jonatans förbön, föremål för ett dubbelt mordanslag af Saul och måste fly från sitt hem.

1) Jonatan erhåller Sauls löfte att ej döda David (v. 1—7).

2) En ny Davids framgång framkallar ett nytt mordanslag (v. 8—10).

3) Saul söker förgöra David i hans eget hus; denne räddas endast genom sin hustrus list (v. 11—17). — Jemför Ps. 59.

36 ber. 19: 18—24: David flyr till Samuel och får der erfara Guds underbara beskydd mot Saul.

1) David i Najot (v. 18).

2) Sauls bud hindras af Anden att gripa David (v. 19—21).

3) Saul sjelf hindras af Anden att göra David något ondt (v. 22—24).

37 ber. 20: 1—43: Jonatan gör ett sista försök att försona sin fader med David.

1) David lemnar Najot och klagar sin nöd för Jonatan, som loftar honom utforska sin faders planer och förnyar vänskapsförbundet med honom (v. 1—16).

2) Jonatan loftar att genom ett tecken kungöra för David hvad denne har att göra (v. 17—23).

3) Jonatan utforskar sin faders outsläckliga fiendskap mot David (v. 24—34).

4) Jonatan uppenbarar för David hans fara och tager afsked af honom (v. 35—43).

38 ber. 21: 1—9: David besöker på vägen till Filisteerna preststaden Nob, frågar Jehovah om sin väg och erhåller der understöd af öfverstepresten.

1) Öfverstepresten i Nob, som af David lemnas i okunnighet om Sauls fiendskap, frågar Jehovah för hans del och gifver David reskost af sjelfva bröden i helgedomen. Hans gerning bevittnas dock af en bland Sauls män (v. 1—7, jfr 22: 10).

2) David erhåller tillika Goliats svärd (v. 8—9).

39 ber. 21: 10—15: David flyr till Filisteerna, men blir af dem bortvisad.

1) David igenkännes i Gat såsom Filisternas besegrare (v. 10—11).

2) Af fruktan ställer han sig vansinnig och blir såsom sådan bortdrifven (v. 12—15). — Jfr Ps. 34 och 56.

40 *ber.* 22: 1—2: David flyr till orten Adullam i Juda. En liten här af flyktingar samlas der omkring honom.

41 *ber.* 22: 3—4: David flyr till de med hans stammoder Rut beslägtade Moabiterna och lemnar der sina närmaste anhöriga.

42 *ber.* 22: 5: David begifver sig, på profeten Gads råd, åter till Juda land, till skogen Haret¹.

43 *ber.* 22: 6—23: Saul våldför sig i hämndfull förbittring på den oskyldiga staden Nob, men vänder derigenom prestadörets välsignelse från sig till David.

1) Saul erhåller kunskap om Davids besök i Nob (v. 6—10).

2) Han låter döda presterna derstädes och förstöra staden (v. 11—19).

3) En af prestfamiljen lyckas dock undfly till David, som derigenom erhåller tillgång att ständigt rådfråga Gud genom öfverstepresten (v. 20—23, jfr 23: 6). — Jfr Ps. 52.

44 *ber.* 23: 1—13: David tager sin tillflykt till staden Kegila och erfar der åter Guds beskydd.

1) David undsätter, enligt anvisning af öfverstepresten, Kegila från Filisteerna (v. 1—5).

2) Han flyr åter derifrån, då Saul rustar sig att gripa honom, och emedan Jehovah uppenbarar honom, att han icke kan förlita sig på stadens invånare (v. 6—13).

45 *ber.* 23: 14—28: David flyr till öknen Sif och blir på nytt skyddad af Guds hand.

1) David går till Sif och styrkes der af Jonatan (v. 14—18).

2) Sifiterna förråda Davids vistelseort för Saul (v. 19—24).

3) David undkommer dock Saul genom ett infall af Filisteerna (v. 25—28). — Jfr Ps. 54.

46 *ber.* 24: 1—23: David flyr till Engeddi. Han får der tillfälle att bevisa sitt ädelmod mot Saul.

¹ Guds mening var utan tvifvel att David i tron på hans beskydd icke skulle söka beskydd hos främmande folk.

1) David skonar i en bergskula i Engeddi den värnlöse Sauls lif (v. 1—8).

2) David uppenbarar sig för Saul, som för tillfället erkänner hans ädelmod (v. 9—23). — Jfr Ps. 57, 142, som dock möjligen kunna höra till 1 Samuel 22: 1.

47 ber. 25: 1—44: Efter Samuels död drager David till öknen Paran. Han är der nära att taga en våldsam sjelfhämd på den rike, men hårdhertade herden Nabal, men återhålles genom dennes hustrus ödmjuka klokhets. Gud utför nu sjelf Davids sak.

1) Samuels död. David i Paran (v. 1).

2) Nabal vägrar att gifva den flyktige David något understöd (v. 2—12).

3) Davids möte med hans hustru Abigail (v. 13—35).

4) Nabal dör efter ett gästbud (v. 36—38).

5) David tager Abigail till hustru och derjemte Ahinoam, i stället för Mikal, som Saul bortgifvit (v. 39—44).

48 ber. 26: 1—25: David får i Sif ännu ett tillfälle att bevisa sitt ädelmod mot Saul.

1) Sifternas förråda åter Davids vistelseort (jfr 23: 19 ff.). David skonar den förföljande Sauls lif, som är i hans hand (v. 1—12).

2) Han tillkännagifver sig för Saul, som åter erkänner sin skuld (v. 13—25).

49 ber. 27: 1—12: David flyr åter till Filisteerna och får af deras konung staden Siklag till bostad.

1) Den flyende David mottages vänligt af Akis i Gat, såsom en Sauls fiende. Han får bosätta sig i Siklag (v. 1—7).

2) David gör ströftåg bland de angränsande stammarna under förevändning af att kriga mot Israel (v. 8—12).

Femte stycket. Kap. 28—31.

Sauls ände.

50 ber. 28: 1—25: Saul råkar åter i krig med Filisteerna, känner sig öfvergifven af Gud och tager då i stället sin tillflykt till rådfrågande af de döda.

1) Sauls ställning gent emot de anfallande Filisteerna (v. 1—6).

2) Saul söker en spåqvinna, som uppkallar Samuels ande. Denne förkunnar, till Sauls förfäran, hans undergång (v. 7—20).

3) Saul styrkes af spåqvinnan och återvänder till sin här (v. 21—25).

51 *ber.* 29: 1—11: David befrias genom Guds skickelse, i följd af Filisteer-furstarnes misstänksamhet, från att strida mot sitt folk.

52 *ber.* 30: 1—31: David finner vid sin återkomst Siklag eröfradt af Amalekiterna och hämnas då på dem.

1) Davids återkomst till Siklag (v. 1—6).

2) David tågar, på Jehovahs anvisning, efter Amalekiterna, finner och slår dem, återtager allt hvad de röfvat och vinner mycket byte (v. 7—20).

3) David fördelar ädelmodigt bytet mellan alla sina män (v. 21—25).

4) David meddelar af bytet äfven åt sina vänner i Juda (v. 26—31).

53 *ber.* 31: 1—13¹: Saul och hans söner stupa i striden mot Filisteerna.

1) Striden och Sauls ände (v. 1—6).

2) Israels flykt (v. 7).

3) Filisteerna vanära Sauls döda kropp (v. 8—10).

4) Invånarnes i Jabes tacksamhet (v. 11—13)².

¹ Jfr 1 Krönb. 10: 1—12. Från denna berättelse går Krönikeböckernas framställning parallelt med Samuels böcker och Konungaböckerna. Dock så att Krönikeböckerna egentligen blott omtala hvad som angår *Davids* konungaätt, således icke de tio stammarnas konungar.

² Tillägg i 1 Krön. 10: 13—14: Orsaken till Sauls fall.

Andra Samuels bok.¹

Teokratiens uppblomstring under David såsom konung öfver Guds folk.²

Andra Samuels bok består af två hufvuddelar.

I. Första hufvuddelen. Kap. 1—4.

*David regerar i Hebron öfver endast en del af Guds folk.
Hans strid med Sauls hus.*

1 ber. 1: 1—27: David erhåller budskap om Sauls död och klagar öfver hans fall.

1) Budskapet (v. 1—10).

2) Davids sorg. Besträffningen af budbäraren (v. 11—16).

3) Davids klagosång (v. 17—27).

2 ber. 2: 1—4^a: David flyttar till Hebron och utväljes till konung öfver Juda stam.

3 ber. 2: 4^b—7: David betygar sin tacksamhet mot invävarne i Jabes för deras trohet mot Saul (jfr 1 Sam. 31: 11—13).

4 ber. 2: 8—11: Sauls höfvidsman Abner gör Sauls son Isboset till konung öfver det öfriga Israel. Derigenom söndras Guds folk under en tid af mer än sju år.

5 ber. 2: 12—32: Abner börjar krig mot David, blir slagen, men dödar under flykten dennes broder Asahel.

1) Tvekampen och Abners nederlag (v. 12—17).

2) Asahels död (v. 18—23).

3) Stridens slut (v. 24—32).

¹ Jfr till hela boken 1 Krönb. 11—29, hvilken likaledes berättar om Davids regering, dock med åtskilliga uteslutningar, men ock flera tillägg. Början af 1 Krönb. kap. 1—9 innehåller släktregister m. m. från Adam intill babyloniska fångenskapens tid. — I allmänhet framhålla Krönikeböckerna företrädesvis hvad som hör till *prestadömet* och *gudstjensten*.

² Vigten af denna tid i teokratiens historia synes deraf, att historien derom upptager en hel bok.

6 ber. 3: 1—6: Sauls hus försvagas, under det Davids tillväxer. Han erhåller sex söner.

(Bland dessa Amnon, Absalon, Adonia).

7 ber. 3: 7—21: Davids hus tillväxer ännu mer genom Abners öfvergång till honom.

1) Abners oenighet med Isboset (v. 7—11).

2) Abner gör förbund med David, som nu återfår sin hustru Mikal (v. 12—16).

3) Abner medlar mellan Israel och David (v. 17—19. jfr 1 Sam. 25: 44).

4) Abner mottages högtidligt af David och går att vinna hela folket för honom (v. 20—21).

8 ber. 3: 22—39: Den trolöse och för David farlige Abner dödas förrädiskt af Joab, till hämd för hans broder Asahels död. David klagar bittert öfver denna våldsgerning.

1) Joabs förebråelse till David (v. 22—25).

2) Abners mord (v. 26—30).

3) David rättfärdigar sig inför folket genom sin klagan (v. 31—39).

9 ber. 4: 1—12: Isboset, den ende för David ännu farlige arfvingen inom Sauls hus, mördas förrädiskt af två Sauls män. Härmed fullbordas domen öfver Sauls ätt.

1) Mordet på Isboset (v. 1—7). (Obs. i v. 4 omnämnes i förbigående den ende öfrige minderårige medlemmen af Sauls hus, Mefiboset.)

2) Isbosets hufvud föres till David, som bestraffar mördarne (v. 8—12).

II. Andra hufvuddelen. Kap. 5—24.

David regerar i Jerusalem öfver hela Guds folk.

Första stycket. Kap. 5—9.

*Davids välmaktsdagar i trohet mot Jehovah. Teokrati-
en erhåller en ny borgerlig och religiös medelpunkt och löftet till
fäderna en ny utveckling.*

A. Teokratiens yttre befästande. Kap. 5.

10 ber. 5: 1—5: David smörjes till konung öfver hela Israel¹.

11 ber. 5: 6—9:² David eröfrar Jebus eller Jerusalem och väljer det åt sig till hufvudstad. Guds folk får derigenom en ny yttre medelpunkt.

12 ber. 5: 10—16:³ Davids makt tillväxer, han vinner hedningars vänskap och får många söner.

1) Hiram, konungens i Tyrus, vänskap med David. Han hjälper att bygga David ett palats (v. 10—12). Jfr Es. 60: 10.

2) Davids nya hustrur och söner (v. 13—16).⁴

13 ber. 5: 17—25: David vinner, enligt Jehovahs anvisning, två segrar öfver Filisteerna vid Refaim.⁵

1) Första segern (v. 17—21).

2) Andra segern (v. 22—25).

B. Teokratiens inre befästande. Kap. 6—7.

14 ber. 6: 1—23: Förbundsarken flyttas till Jerusalem, som så blir landets andliga medelpunkt.⁶

1) Arken föres från Kirjat-Jearim, men stannar tills vidare i Obed-Edoms hus, till följd af en straffande uppenbarelse af Jehovahs helighet (v. 1—11).

2) Arken föres under offer och andra högtidligheter till Jerusalem (v. 12—19). — Jfr Ps. 24.

3) Mikal föraktar Davids vid detta tillfälle visade ödmjukhet och bestraffas därför (v. 20—23).

¹ Jfr 1 Krönb. 11: 1—3. — Detta skedde omkring år 3100 efter menniskans skapelse eller omkring 1050 före vår tideräkning. David regerade enligt beräkningen i Melins bibelverk 1061—1021. Enligt Max Dunker i »Calwer Bibellexikon» 1033—993. Andra något annorlunda.

² Jfr 1 Krönb. 11: 4—8.

³ Jfr 1 Krönb. 11: 9 och 14: 1—7; 15: 1.

⁴ 3) Tillägg i 1 Krönb. 11: 10—12: 40: Förteckning på Davids hjeltar.

⁵ Jfr 1 Krönb. 14: 8—17.

⁶ Jfr 1 Krönb. kap. 13, 15 och 16. Tillägg i kap. 15: Utförligare framställning af leviternas och särskildt sångarnes tjänst vid arkens förande till Jerusalem; i kap. 16: Exempel på heliga sånger, som begagnades vid gudstjensten i tabernaklet.

15 ber. 7: 1—29: David erhåller löfte om ett evigt konungadöme inom sin ätt.¹

1) Davids uppsåt att bygga Jehovah ett tempel gillas af Natan (v. 1—3).

2) Natan erhåller en uppenbarelse:

a) Att Jehovah ännu icke vill hafva något tempel byggt (v. 4—7);

b) att Jehovah utvalt David för att sjelf bygga åt honom ett hus (v. 8—11),

c) och att han derför vill låta ett konungadöme oryggligt förblifva inom Davids ätt (v. 12—16).²

3) David uttalar i djup ödmjukhet sin tacksägelse inför Jehovah (v. 17—29).

C. Davids nya segrar, rättsskipning och ädelhet mot sin företädares hus. Kap. 8—9.

16 ber. 8: 1—14: David vinner ärorika segrar öfver sina fiender och hyllas derför af främlingar.³

1) Seger öfver Filisteerna (v. 1);

2) öfver Moabiterna (v. 2);

3) öfver Hadadeser i Soba och de med honom förbundna Syrerna i Damaskus (v. 3—8).

4) David hyllas af konungen i Hamat (v. 9—10).

5) David helgar gåfvor och byte åt Jehovah (v. 11—12).

6) Seger öfver Syrer och Edomeer (v. 13—14). Jfr Ps. 60 (108).

17 ber. 8: 15—18: David ordnar den inre förvaltningen med hjälp af sina embetsmän.⁴

1) Davids rättsskipning (v. 15).

¹ Jfr 1 Krönb. 17: 1—27. Med detta löfte tager den gammaltestamentliga nådeshushållningen ett betydande steg framåt. Löftet till mensklighetens stamförlärdar och till patriarkerna erhåller en närmare bestämning, och ur detta löfte uppväxer en klarare blick på en personlig Messias. Jfr Ps. 110, 89, 2, 132, 72 m. fl.

² Härmed antyder Jehovah, att det egentligen är han sjelf, som har att bygga sig ett tempel inom Davids ätt och dermed inom menskligheten (jfr v. 11).

³ Jfr 1 Krönb. 18: 1—13.

⁴ Jfr 1 Krönb. 18: 14—17.

2) Davids embetsmän: härhöfvidsman, kansler, öfverste-prester, statssekreterare, förtrogna råd (v. 16—18).

18 ber. 9: 1—13: David bevisar nåd mot Sauls hus uti Jonatans son Mefiboset och förordnar Siba till hans tjenare.

Andra stycket. 10: 1—12: 31.

Davids fall och bestraffning genom Jehovahs profet.

19 ber. 10: 1—19: Ammoniter och Syrer begynna krig mot David och lida nederlag.¹

1) Ammoniterna förolämpa Davids sändebud (v. 1—5).

2) Ammoniterna förbinda sig med Syrerna till krig, men blifva slagna af Joab (v. 6—14).

3) David sjelf vinner en ny seger öfver Syrerna (v. 15—19).

20 ber. 11: 1—27: David låter sig öfvervinnas af en syndig lusta och indrages derigenom i en rad af uppsåtliga synder. Han begår först äktenskapsbrott med en sin trogne tjena-
nares hustru, blottställer derpå svekfullt hennes makes lif för fienderna, döljer skrymtaktigt sin medbrottslighet i hans död och tager slutligen hans hustru, Batseba, till sin hustru.²

1) Davids lusta och synd med Batseba (v. 1—4; jfr Matt. 5: 28—30).

2) Davids anslag mot Uria (v. 5—17).

3) Davids skrymtan (v. 18—25).

4) Davids äktenskap med Batseba (v. 26—27).

21 ber. 12: 1—25: David bestraffas för sin synd af profeten Natan, som förkunnar honom Jehovahs domar. David erkänner sin synd och erhåller försäkran om förlåtelse, men måste dock omedelbart erfara bittra följder af sin synd. På samma gång visas honom ett tecken till Jehovahs nåd i hans son Salomos födelse.

1) Natan nödgar David att uttala sin egen dom och förkunnar honom derpå Jehovahs (v. 1—12).

2) Davids ånger och personliga benådning (v. 13—14).
— Jfr Ps. 51.

¹ Jfr 1 Krönb. 19: 1—17.

² De följande berättelserna nr:is 20, 21, 23—36, 38—40 förbigås i 1 Krönikeboken.

- 3) David förlorar sitt af Batseba födda barn (v. 15—23).
- 4) David erhåller med Batseba sonen Salomo, som lemnas till uppfostran åt Natan och af denne profetiskt erhåller ett tillnamn (v. 24—25).

22 ber. 12: 16—31: David fullbordar kriget med Ammoniterna genom hufvudstaden Rabbas eröfring. Han förfar med grym vedergällningsrätt mot invånarne.¹

Tredje stycket. Kap. 13—18.

David får erfara nya följder af sin synd genom synder och domar inom hans egen familj.

A. *De synder, som David begått, föröfvas mellan hans egna barn inbördes.* Kap. 13—14.

23 ber. 13: 1—22: Davids dotter Tamar kränkes af sin egen halfbroder Amnon, Davids förstfödde son (jfr 3: 2).

1) Ammons lusta, list, brottsliga dåd och hjertlösa hårdhet mot sin syster (v. 1—17).

2) Tamars klagan inför sin broder Absalon och dennes hat mot Amnon. David lemnar brottet ostraffadt (v. 18—22).

24 ber. 13: 23—39: Absalon, Tamars broder, tager själf hämnden i sin hand, dödar sin halfbroder Amnon och flyr derpå till sin moders hemland, Gesur (jfr 3: 3).

1) Absalons försåtliga gästbud (v. 23—29).

2) Davids sorg (v. 30—36).

3) Absalons flykt (v. 37—39).

25 ber. 14: 1—33: Absalon återvinner sin faders nåd.

1) Joab aflockar David genom list ett löfte om nåd för Absalon (v. 1—22).

2) Joab hemtar Absalon till hans hus, der han en tid förblifver utan att få se sin fader. — Hans skönhet. — Hans familjeförhållanden (v. 23—28).

3) Joab utverkar Absalons fulla benådning (v. 29—33).²

¹ Jfr 1 Krönb. 20: 1—3. Vid v. 4—8, som handlar om flera strider med Filisteerna, jfr 2 Sam. 22: 15—22.

² Davids svaghet mot båda sina brottsliga söner bereder vägen för följande händelser.

B. *David's älsklingsson Absalon gör uppror mot sin fader och konung.* Kap. 15—19.

26 ber. 15: 1—6: Absalon stämplar uppror mot sin fader, i det han vänder folkets hjertan från honom.

27 ber. 15: 7—12: Absalon låter vid ett offer i Hebron utropa sig till konung.

28 ber. 15: 13—16: 14: David måste fly från Jerusalem.¹ Dervid blifva många hjertans tankar uppenbara, både hos hans vänner och fiender.

1) David flyr, följd af sina närmaste tjenare. Han erfår prof på deltagande af främlingen Ittai och en del af folket (15: 13—23).

2) Han bjuder öfverstepresterna att med förbundsarken stanna i Jerusalem (15: 24—29).

3) Under sin vandring uppför Oljoberget beder han mot sin trolöse rådgifvare, Akitofel, som öfvergått till Absalon (15: 30—31).

4) Han återsänder sin vän Husai till Jerusalem (15: 32—37).

5) Mefibosets tjenare Siba (jfr ber. 18) förtalar sin herre och får genom Davids lättrogenhet löfte om hans egodelar (16: 1—4).

6) David blifver bannad af Simei, en bland Sauls tjenare. Han ådagalägger dervid, huru djupt han böjer sig under Guds tukande hand (16: 5—14).

29 ber. 16: 15—17: 23: Absalon söker i Jerusalem befasta sitt välde. Men Herren vänder hans rådslag till Davids fördel.

1) Absalon kommer till Jerusalem och mötes af Husai (16: 15—19).

2) Han lyder ett skändligt råd af Akitofel till kränkande af sin faders anseende inför allt folket (16: 20—23).

3) Han förkastar dock Akitofels råd och antager Husais, då det blir fråga om sättet att angripa hans fader (17: 1—14).

4) Husai sänder bud till David, som fortsätter sin flykt till östra Jordanlandet. Sändebuden räddas genom en kvinnas list undan Absalons efterspaningar (17: 15—22).

5) Akitofels ände (17: 23). — Jfr Ps. 41: 10; Joh. 13: 18.

¹ Med anledning af denna flykt äro flere af Davids psalmer författade, dels af honom sjelf, dels af andra, såsom nr:is 3, 42, 63.

30 ber. 17: 24—29: Absalon förföljer David till östra Jordanlandet. David erhåller der nya prof på undersätlig trohet.

1) David och Absalon i östra Jordanlandet. Absalon sätter Amasa till härfhöfvidsman (v. 24—26).

2) David erhåller proviant af tre trogna Gileaditer (v. 27—29).

31 ber. 18: 1—33: Absalon blifver slagen i striden mot sin fader och dödas af Joab, trots faderns förbud och till dennes djupa sorg.

1) Striden och Davids seger (v. 1—8).

2) Absalons undergång och stridens ände (v. 9—18).

3) Davids sorg vid budskapet om Absalons död (v. 19—33).

Fjerde stycket. Kap. 19—20.

Davids välde återupprättas i hans folk, och enheten inom detsamma återställes genom bekämpande af ett nytt uppror.

32 ber. 19: 1—14: David återkallas af sitt folk till Jerusalem.

1) Davids återkallande förberedes, i det att den i sorg försänkte konungen på Joabs råd åter uppträder bland sitt folk (v. 1—8).

2) Öfverstepresterna öfvertala å konungens vägnar folket att återkalla honom. Han gifver dervid Amasa löfte om att blifva härfhöfvidsman (v. 9—14).

33 ber. 19: 15—40: David återvänder till Jerusalem och får under vägen tillfälle att bevisa försonlighet och tacksamhet.

1) David förlåter under återvägen sin försmädare, Simei (v. 15—23).

2) Mefiboset öfvertygar David om sin oskuld, men erhåller dock icke full rättvisa (v. 24—30).

3) David belönar Barsillai, en af dem, som förblifvit honom trogna (v. 31—40; jfr 17: 27).

34 ber. 19: 41—20: 22: En ny tvist uppstår inom Israels folk. Seba, af Benjamins stam, begagnar denna till uppväcande af ett nytt uppror. Men detta undertryckes af Joab, och Seba dödas.

1) Judas och de tio stammarnas strid om rätten att återinsätta konungen (19: 41—43).

2) Alla stammarna utom Juda ansluta sig till Sebas uppror (20: 1—2).

3) David återkommer till Jerusalem och träffar anordningar för att utplåna minnet af Absalons uppror (v. 3).

4) Han sätter Amasa och sedan Abisai till att bekämpa Sebas uppror (v. 4—7).

5) Joab lönnmördar Amasa och tillegnar sig befälet (v. 8—13).

6) Joab belägrar Seba i en stad; denne dödas af invånarne, och upproret stillas (v. 14—22).

35 ber. 20: 23—26: Davids embetsmän anordnas på nytt efter upprorens stillande. Jfr 8: 16 ff.

Femte stycket. Kap. 21—24.

Tillägg om några viktigare händelser under Davids regering.

36 ber. 21: 1—14: En treårig hungersnöd stillas endast derigenom, att sju män af Sauls släkt dödas, på grund af ett af Saul begånget, hittills obestraftadt blodsdåd. Härmed fullbordas domen öfver Sauls hus. (Jfr Ex. 20: 5.)

1) Hungersnöden och uppenbarandet af dess orsak: ett Sauls blodsdåd mot Gibeon (v. 1).

2) Gibeoniterna utfordra sju män af Sauls ätt (v. 2—6).

3) Sju kvarlevande ättlingar af Saul dödas och upphängas; Mefiboset skonas (v. 7—9).

4) Modren till två af de dödade beveker genom sin sorg David att låta begrava de döda i deras stamfaders grift, dit äfven Sauls och Jonatans ben föras (v. 10—14).

37 ber. 21: 15—22: Några enskilda hjältebragder ur fyra krig med Filisteerna omtalas¹.

1) Abisais hjältebragd (v. 15—17).

2) Sibbekais hjältebragd (v. 18).

3) Elhanans hjältebragd (v. 19).

¹ Jfr 1 Krönb. 20: 4—8.

4) Jonatans hjeltebragd (v. 20—21).

5) Sammanfattning (v. 22).

38 *ber.* 22: 1—51: David diktar en lofsång åt Jehovah, till tack för all den räddande nåd han erfårit. (Jfr Ps. 18, som synes vara en annan redaktion af samma lofsång.)

1) Ingång (v. 2—4).

2) Lofsägelse för räddningen från Saul (v. 5—28).

a. Nöden (v. 5—7).

b. Räddningen (v. 8—20).

c. Grunden härtill: Guds rättvisa (v. 21—28).

3) Räddningen från andra fiender (v. 29—46).

a. Utrustningen med kraft (v. 29—37).

b. Segern öfver fienderna (v. 38—43).

c. Davids välde öfver hedningarne (v. 44—46).

4) Lofsägelse (v. 47—51).

39 *ber.* 23: 1—7: David uttalar mot slutet af sitt lif, med anledning af det stora löftet till hans ätt (2 Sam. 7), ett profetiskt ord om ett idealt konungadöme, inför hvilket all ondska skall utrotas.

40 *ber.* 23: 8—39: Davids hjeltar uppräknas.

1) De tre yppersta (v. 8—12). En hjeltegering af dem mot Filisteerna (13—17).

2) Två hjeltar af andra ordningen (v. 18—23).

3) Trettioen hjeltar af tredje ordningen (v. 24—39).

41 *ber.* 24: 1—24: David låter i högmod, i trots af Joabs varning, anställa en räkning af sitt folk. Han straffas därför med en pest, som borttrycker en stor mängd af de räknade. Han helgar åt Jehovah det ställe på Moria berg, der pesten afstannat, genom ett altare och offer.¹

1) Folkräkningen (v. 1—9). Summan: 800 och 500 tusen stridbara män i Israel och Juda.

2) Davids ånger, val af straffdom (v. 10—14).

3) Pesten och dess afstannande (v. 15, 16).

4) På profeten Gads anvisning köper David Araunas tröskplats till ett offerställe (v. 17—24).

¹ Jfr 1 Krönb. 21. Obs. tillägget i v. 26—30 om Davids altare och offer.

Tillägg i första Krönikebokens kap. 22—29.

Åtskilliga anordningar på Davids ålderdom för fastställandet af landets religiösa och borgerliga författning.

42 ber. 22: 1—19: David vidtager anordningar för den blifvande tempelbyggnaden.

1) Han bestämmer dess plats och samlar material dertill (v. 1—5).

2) Han anförror verket åt sin son Salomo (v. 6—16).

3) Han uppfordrar de äldste att understödja honom (v. 17—19).

43 ber. 23: 1—32: Leviterna räknas och ordnas.

1) Deras summa och hufvuduppdrag (v. 1—5).

2) Deras fadernehus inom de tre släakterna (v. 6—23, jfr Leviticus kap. 3 och 4).

3) Deras embetsgöromål (v. 24—32).

44 ber. 24: 1—31: Presterna och de öfriga leviterna fördelas i sina hufvudklasser.

1) De 24 prestklasserna (v. 1—19).

2) Levitklasserna (v. 20—31).

45 ber. 25: 1—31: De levitiska sångarne räknas och indelas i 24 klasser.

46 ber. 26: 1—32: Öfriga leviternas uppdrag anordnas.

1) Dörrvakterne (v. 1—19).

2) Förvaltarne af tempelegendomen (v. 20—28).

3) Ledarne af vissa borgerliga angelägenheter (v. 29—32).

47 ber. 27: 1—34: David träffar anordningar för landets militära och borgerliga ordning.

1) Han indelar krigshären i 12 skiften (v. 1—15).

2) Han tillsätter höfvidsmän öfver de 12 stammarna (v. 16—22). Obs tillägg i v. 23, 24.

3) Han tillsätter förvaltare öfver de kungliga egendomarna (v. 25—31).

4) Förteckning på Davids rådgifvare (v. 32—34).

48 ber. 28: 1—29: 22: David sammankallar en riksförsamling och gör inför den sina sista anordningar angående tronföljden och tempelbyggnaden.

1) Han framställer inför de förnämste i sitt rike Salomo såsom tronföljare (28: 1—10).

2) Han öfverlemnar åt Salomo ritningar till tempelbyggnaden och uppmuntrar honom till verket (28: 11—21).

3) David och de öfverste gifva bidrag till byggnaden (29: 1—9).

4) David framgår en högtidlig tacksägelse till Gud och förbön för Salomo (29: 10—19).

5) Riksförsamlingen afslutas med lof och offermåltider (29: 20—22).

49 ber. 29: 23—30: Salomo bestiger tronen redan före sin faders död. David dör.¹

Konungaböckerna.²

Teokratiens historia under sina konungar efter David. Efter en kort blomstring och under fäfänga reformationsförsök går teokratien oupphörligt till sitt förfall intill dess undergång såsom en själfständig stat.

Konungaböckerna bestå af tre hufvuddelar.

I. Första hufvuddelen. 1 Kon. kap. 1—11.

Teokratiens blomstring under Salomos regering öfver det odelade riket och begynnelsen till förfallet genom hans afvikelse från Jehovah.

¹ Denna berättelse är parallel med delar af 1 Kon. kap. 1 och 2.

² Konungaböckerna utgöra egentligen ett enda odeladt helt, som först i senare bibelupplagor blifvit tvådeladt. Jfr till Juda konungars historia 2 Krönikaboken.

Första stycket. Kap. 1—2.

*Salomo bestiger Davids tron och befästes på densamma*¹.

1 ber. 1: 1—53: Davids äldste lefvande son, Adonia, söker under sin faders ålderdomssvaghet att tillrycka sig tronföljden, men David låter med anledning häraf smörja Salomo till konung.

1) Davids ålderdomssvaghet och äktenskap med Abisag² (v. 1—4).

2) Adonia uppför sig såsom tronarfvinge, drager på sin sida Joab och Abjatar och låter vid en offermåltid sina vänner hylla sig till konung (v. 5—10; jfr v. 25).

3) Profeten Natan och Batseba utverka samtidigt hos David förnyelse af hans löfte, att Salomo skall vara hans efterträdare (v. 11—31).

4) David låter sina trognaste män hylla Salomo till konung (v. 32—40).

5) Adonia erhåller underrättelse härom, tager sin tillflykt till altaret och erhåller ett vilkorligt löfte om Salomos nåd (v. 41—53).

2 ber. 2: 1—12: Salomo bestiger vid sin faders död tronen.

1) David förmanar Salomo till trohet mot Jehovah (v. 1—4).

2) Han gör sina sista förordnanden

a) om bestraffning af Joab (v. 5, 6),

b) om belönande af Barsillai trohet (v. 7),

c) om bestraffning af Simei (v. 8, 9).

3) David dör och Salomo bestiger tronen (v. 10—12).

3 ber. 2: 13—35: Salomo befäster sig på sin tron genom bestraffning af Adonias nya stämplingar och af hans mest betydande anhängare.

1) Adonia begär genom Batseba Abisag till gemål. På grund häraf bestraffar Salomo honom med döden (v. 13—25).

2) Abjatar afsättes från öfversteprestembetet (v. 26—27).

¹ Jfr slutorden i 2: 46, 1 Krönb. 29: 23—30 och 2 Krönb. 1: 1.

² Denna händelse står blott såsom inledning till kap. 2: 13 ff.

Bibelforskaren. 1886.

3) Joab dödas invid sjelfva altaret och Benaja blir härhöfvidsman i hans ställe (v. 28—35).

4 *ber.* 2: 36—46: Salomo bestraffar äfven Simei med döden, sedan denne sjelf förverkat den honom erbjudna benådningen.

Andra stycket. Kap. 3—4.

Salomo erfar Jehovahs synnerliga nåd och tillväxer i magt och vishet.

5 *ber.* 3: 1: Salomo tager sig en gemål ur samtidens mäktigaste hednaland, Egypten.

6 *ber.* 3: 2—15: Salomo erhåller vid en uppenbarelse i Gibeon löfte om andelig och timlig välsignelse af Jehovah¹.

1) Offret i Gibeon, stället för det gamla tabernaklet (v. 2—4).

2) Uppenbarelsen i drömmen och Salomos bön (v. 5—9).

3) Jehovahs svar och löfte (v. 10—14).

4) Salomos tackoffer i Jerusalem (v. 15).

7 *ber.* 3: 16—28: Salomo får tillfälle att ådagalägga sin konungsliga domarevishet gent emot två tvistande mödrar.

8 *ber.* 4: 1—19: Salomo anordnar styrelsen i sitt rike.

1) De högsta riksembetsmännen (v. 1—6).

a. Högsta råd (v. 2).

f. Förtroget råd (hand-

b. Två statssekreterare

sekreterare, v. 5).

och kansler (v. 3).

g. Öfverhofmästare (v. 6).

c. Härhöfvidsman (v. 4).

h. Öfveruppsyningsman

d. Öfversteprester (v. 4).

öfver offentliga arbe-

e. Öfverprefekt (v. 5).

ten (v. 6).

2) De tolf landshöfdingarne (v. 7—19).

9 *ber.* 4: 20—28: Salomo regerar i stor välmagt öfver hela Israel².

1) Folkets talrikhet enligt löftet till Abraham i Gen. 22: 17 (v. 20).

2) Utsträckningen af hans rike (v. 21): från Tipsah till Gasa, från Dan till Beersaba.

¹ Jfr 2 Krönb. 1: 2—12. Man kan med detta förnyade löfte till Davids son jemföra det förnyade löftet till Isak, Gen. 26: 3 ff.

² Jfr 2 Krönb. 1: 13—17.

3) Hans hofhållning (v. 22—23).

4) Friden i hans rike (v. 24—25). Jfr Ps. 72.

5) Hans rytteri och försörjning (v. 26—28). Jfr Deut. 17, 16.

10 ber. 4: 29—34: Salomo erhåller af Gud en utomordentlig vishet.

1) Storheten deraf (v. 29—31).

2) Hans ordspråk och sånger (v. 32).

3) Hans kunskap i naturen (v. 33).

4) Hans rykte (v. 34).

Tredje stycket. Kap. 5—9.

Salomos byggnader.

11 ber. 5: 1—18: Salomo förbereder en tempelbyggnad genom att förnya sin faders vänskapsförbund med konungen i Tyrus och betinga sig hjälp af honom och genom anordning af egna arbetare¹.

1) Hiram låter lyckönska Salomo till hans tronbestigning (v. 1).

2) Salomo betingar af Hiram material och arbetare för byggnaden (v. 2—6).

3) Hiram ingår härpå mot erhållande af lifsmedel för arbetarne. Förbundet mellan konungarne (v. 7—12).

4) Anordning af egna arbetare (v. 13—16).

5) Anordning af arbetet (v. 17—18).

12 ber. 6: 1—30: Salomo bygger en tempelhelgedom åt Jehovah².

1) Tidpunkten för byggandet³ (v. 1).

¹ Jfr 2 Krönb. 2.

² Jfr 2 Krönb. 3: 1—14.

³ Omkr. 990 f. Kr. — Vill man i runda tal angifva gamla testamentets tideräkning, så är den ungefär följande:

Från skapelsen till floden	1600 år,
• floden till Abraham	400 •
• Abraham till Jakobs invandring i Egypten	300 •
• invandringen till uttåget	400 •
• uttåget till tempelbyggnaden	500 •
• tempelbyggn. till bab. fångenskapen	400 •
• bab. fångensk. till återkomsten	70 •
• återkomsten till Kristus	500 •

Summa 4170

eller omkring 4200 år.

2) *Det yttre af templet.*

- a) Tempelstommen och dess dimensioner (v. 2, 3).
- b) Fönsterna (v. 4).
- c) Sidobyggnaderna, sättet för byggandet, taktäckningen (v. 5—10).
- d) Profetia om villkoret för Jehovahs boende i Israel (v. 11—14).

3) *Det inre af templet.*

- a) Den inre beklädnaden med cederträ och guld af så väl det heliga som allra heligaste. Rökaltaret (v. 15—22).
- b) Kerubbilderna i det allra heligaste (v. 23—28).
- c) Väggyrtnader, golf och dörrar (v. 29—35).

4) *Den inre eller presternas förgård* (v. 36)¹.

5) Tiden under hvilken templet byggdes (v. 37—38).

13 ber. 7: 1—12: Salomo bygger sig ett eget konungapalats.

14 ber. 7: 13—51: Salomo låter förfärdiga allahanda tillbehör till templet².

1) Verkmästaren Hiram (v. 13, 14).

2) Kopparpelarna i förgården (v. 15—22).

3) Koppartvättetkaret med dess fotställning (v. 23—26).

4) Kopparstolarna med bäckena (v. 27—39).

5) Öfriga redskap och summarium öfver det hela (v. 40—51).

15 ber. 8: 1—66: Salomo inviger det färdiga templet genom förbundsarkens ditförande, bön, välsignande och offer³.

1) Förbundsarken införes i templet under högtidliga offer. Jehovahs härlighet uppfyller templet (v. 1—11; jfr Ex. 40: 34 f.).

2) Salomo prisar Jehovah, som nu i detta hus uppenbarat sin förre närvaro, välsignar folket och tackar Jehovah, som fullbordat sitt löfte att låta en Davids son bygga sig ett tempel (v. 12—21). — Till v. 12 jfr Ex. 19: 9; 20: 21; Lev. 16: 2; Deut. 4: 11.

¹ Förutom denna fans äfven en yttre eller folkets förgård, som äfven anlades af Salomo, 1 Krönb. 28: 12; 2 Krönb. 4: 9, och möjligen senare fullbordades (2 Krönb. 20: 5). Äfvenså fans en »bakgård», 1 Krönb. 26: 18; 2 Konb. 23: 11.

² Jfr 2 Krönb. 3: 15—5: 1.

³ Jfr 2 Krönb. 5: 2—6: 22.

3) Salomos invigningsbön (v. 22—53).

- a) Salomo erkänner (knäböjande, v. 54, och med uträckta händer) Guds storhet och hans nåd och trohet mot Israel och David (v. 22—24),
- b) och beder, att han måtte uppfylla sitt löfte mot Davids hus (v. 25—26)
- c) och oaktadt sin omätliga upphöjdhet med sin bönhörande närvaro benåda det nybygda templet (v. 27—29).
- d) Härvid framställas inför Gud sju olika slag af bedjare:
 - a) De som genom ed vädja till Guds rättvisa (v. 30—32),
 - β) Israel, då det är slaget af fiender (v. 33, 34),
 - γ) eller hemsökes af torka (v. 35, 36)
 - δ) eller af andra landsplågor (v. 37—40).
 - ε) Främlingar, som dragas till Guds folk (v. 41—43)¹.
 - ς) Israel, då det går till strids (v. 44, 45)
 - ζ) eller är bortfördt i fångenskap (v. 46—53. (Jfr Lev. 26).

4) Salomo välsignar folket, tackande för Guds välgärningar och tillönskande det Guds hjerteböjande och bönhörande nåd, till ett vittnesbörd inför alla folk (v. 54—61).

5) Salomos stora sluttoffer, hvarvid äfven förgården inviges (v. 63, 64).

6) Israel firar fest i två veckor: invignings- och löfhyddohögtid (v. 65).

7) Folkets affärdande och glädje (v. 66).

16 ber. 9: 1—9: Jehovah svarar på denna invigning genom en uppenbarelse, hvori han

1) lofvar sin nådesnärvaro i templet och konungadömet bevarande, om Israel förblifver troget (v. 3—5),

2) men hotar med folkets och templets förkastelse, om Israel affaller från honom (v. 6—9).

17 ber. 9: 10—28: Åtskilliga omständigheter omtalas,

¹ Man bemärke här den »universalistiska» åskådningen midt i gamla testamentet.

som tillhöra utförandet och fulländandet af Salomos byggnader¹.

1) Salomo betalar konung Hiram det guld denne försträckt till byggandet genom afträdande af några gallileiska städer (v. 10—14).

2) Salomo använder till dagsverkare vid byggandet endast folk af de öfverblifna Kananeerna; Israeliter blott till förnämligare tjänster (v. 15—23)².

3) Salomos egyptiska drottning flyttar till sitt nybygda palats (jfr kap. 3: 1). Salomo kan nu äfven använda sitt folk på byggandet af fästet Millo vid Jerusalem (v. 24).

4) Genom Salomos årliga högtidliga offer vid centralhelgedomen upphör hvarje annan offertjänst (v. 25, jfr 3: 2, 3).

5) Salomo låter på en flotta hemta guld från Ofir till sitt byggande (v. 26—28).

Fjerde stycket. 10: 1—29.

Ytterligare exempel på Salomos härlighet.

18 ber. 10: 1—13: Drottningen af Saba besöker Salomo, beundrar hans visdom och ärar honom med skänker. Hon blir derigenom en bild af den frälsningssökande hednaverlden³ (jfr Mat. 12: 42).

19 ber. 10: 14—29: En sammanfattning af och exempel på Salomos rikedom och härlighet meddelas⁴.

1) Summan af årlig intäkt af guld (v. 14, 15).

2) De gyllne sköldarna (v. 16, 17).

3) Salomos elfenbenstron (v. 18—20).

4) Hans gyllne käril (v. 21).

5) Produkter, som hemfördes genom hans skepp (v. 22).

6) Den beundran och ära Salomo åtnjuter (v. 23—25).

Jfr Uppb. 11: 15.

7) Salomos utländska ryttare och vagnar (v. 26 med tillägg v. 28, 29; jfr Deut. 17: 14 ff.).

8) Salomos rikedom på silfver och cederträ (v. 27).

¹ Jfr 2 Krönb. 8: 1—18.

² Omnämmandet af alla byggnaderna m. m. i v. 16—19 sker blott i förbigående.

³ V. 11, 12 äro blott ett parentetiskt tillägg om andra dyrbarheter, som fördes till Salomo. Jfr 2 Krönb. 9: 1—12.

⁴ Jfr 1 Krönb. 9: 13—28.

Femte stycket. 11: 1—43.

Salomos affall, bestraffning och död.

20 ber. 11: 1—8: Salomos månggifte, som utsträckes till allahanda hedniska qvinnor, blir honom en frestelse att på äldre år tillåta afguderier att insmyga sig i Israel.

21 ber. 11: 9—13: Jehovah låter till straff förutsäga Salomo den kommande söndringen af hans rike.

22 ber. 11: 14—25: Jehovah uppväcker mot Salomo två fiender inom de eröfrade folken.

1) Hadad i Edom, som understödjes af Egypten (v. 14—22).

2) Reson i Syrien (v. 23—25).

23 ber. 11: 26—40: Jehovah uppväcker i Jerobeam mot Salomo en inhemsk fiende. Han låter genom en profet åt Jerobeam utlofva våldet öfver en del af Salomos rike.

1) Efraemiten Jerobeam blir en höfvidsman öfver sin släkt (v. 26—28).

2) Ahias profetia till Jerobeam (v. 29—39).

3) Jerobeam flyr till Egypten (v. 40).

24 ber. 11: 41—43: Salomo dör och begrafves efter fyratio års regering¹.

II. Andra hufvuddelen. 1 Kon. 12: 1—2 Kon. 17: 41.

Teokratiens historia från dess söndring i två riken intill Israels rikes undergång, under vexlande förfall och reformation.

Första perioden. 1 Kon. 12: 1—16: 22.

Från rikenas söndring intill Josafats reformation i Juda och uppträdandet af Omri-Akabs hus i Israel. Jerobeams och Baesas dynasti regera öfver de tio stammarnas rike, under det Davids hus herskar öfver Juda och Benjamin. De båda rikena äro i fejd med hvarandra. Bilddyrkan herskar i Israel. Juda vacklar mellan trohet mot Jehovah och benägenhet för allehanda falsk gudsdyrkan.

¹ Enligt Melin år 1021—981. Enligt andra omkr. 30 å 40 år senare. Hans död således omkr. 950. Jfr 2 Krönb. 9: 29—31.

Första stycket. 1 Kon. 12: 1—14: 20.

Tio stammar af Guds folk affalla från Davids hus och den teokratiska gudstjensten. Jehovah förkunnar från början domen öfver affallet från honom. Jerobeams regering.

1 ber. 12: 1—25: Vid en folkförsamling i Sikem söndra sig tio af Israels stammar från Davids hus¹.

1) De i Sikem församlade tio stammarna förelägga Salomos son, Rehabeam, sina villkor för deras erkännande af honom såsom könung (v. 1—5).

2) Rehabeam gifver, förledd af yngre rådgifvare, ett öfvermodigt svar (v. 6—15).

3) De tio stammarna affalla från honom och välja Jerobeam till konung (v. 16—19)².

4) Rehabeam förhindras af profeten Semaja att strida mot de affallne. Jerobeam befäster Sikem och gör det till sin hufvudstad (v. 20—25).

2 ber. 12: 26—33: Jerobeam affaller med sitt folk från den teokratiska gudsdyrkan³.

1) Hans farhågor (v. 26, 27).

2) Han inför med de stores råd en bildtjenst i Betel och Dan, eller dyrkan af Jehovah under gestalt af en guldkalv (v. 28—30)⁴.

3) Han anordnar godtyckliga helgedomar och prester (v. 31).

4) Han anordnar en godtycklig löshyddohögtid, vid hvilken han vill inviga denna nya ordning (v. 32, 33).

3 ber. 13: 1—10: Jerobeam blir, midt under sitt invigningsoffer, bestraffad af en Jehovahs profet från Juda.

1) Profetens budskap med åtföljande tecken (v. 1—5).

¹ Jfr 2 Krönb. 10: 1—11: 4.

² Året för denna söndring är omkr. 950 f. Kr.

³ Berättelsen härom, likasom om Israels konungar i allmänhet, förbigås i Krönikeböckerna, förutom en kort antydan i 2 Krön. 11: 15.

⁴ Det bör väl märkas, att denna bildtjenst var ämnad att vara en dyrkan af Jehovah. Men den var mot lagens uttryckliga bud, Ex. 20: 4, 5. På samma sätt förhöll det sig med den godtyckligt anordnade helgedomen och de prester han använde (jfr Num. 3 kap.; Deut. 16: 5, 16).

2) Vid Jerobeams förödmjukelse bekräftas profetens sändning genom ett nådetecken (v. 6).

3) Profeten afböjer all gemenskap med Jerobeam (v. 7—10).

4 *ber.* 13: 11—34: Profetens sändning bekräftas ytterligare genom ett straffunder på honom sjelf, då han visar sig otrogen sin sändning. Men Jerobeam förblir vid sin synd.

1) Profeten låter förmå sig att stanna hos en profet i Betel (v. 11—19).

2) Denne måste dock sjelf uttala ett domsord öfver sin gäst (v. 20—22).

3) Profeten från Juda omkommer på hemvägen. • Han begravdes i Betel. Hans utsaga bekräftas af den andre profeten (v. 23—32).

4) Jerobeam förblir i sin synd (v. 33, 34).

5 *ber.* 14: 1—18: Profeten Ahia förkunnar Jerobeam Jehovahs dom öfver hans hus, hvilken dom ock genast begynner gå i fullbordan.

1) Jerobeams hustru vill, förklädd, rådfråga Ahia för sin sjuke son (v. 1—4).

2) Ahia förkunnar henne enligt Jehovahs ord undergången af hennes hus, sonens död och folkets kommande förskingring (v. 5—16).

3) Jerobeams son dör (v. 17, 18).

6 *ber.* 14: 19, 20: Jerobeam dör och begravdes efter tjugutvå års regering¹.

Andra stycket. 14: 21—15: 24.

Rehabeam, Abia och Asa regera i Juda rike.

7 *ber.* 14: 21—24: Rehabeam, Salomos son, regerar sjutton år i Jerusalem². Han och hans folk affalla från Jehovahs rena, odelade dyrkan³.

¹ Efter Melins uppgift år 981—959 före Kr. Enligt andra bör dock hans regering sättas tre eller fyra årtionden senare. Detsamma gäller om de följande konungarnes regeringstid. De olika tideräkningarna öfverensstämna dock temligen nära angående tiden för rikenas förstöring.

² År 981—964.

³ Jfr 2 Krönb. 11: 5—23, hvarest närmare berättas om Rehabeams makt: hans befestningar, huru han i början af sin regering styrkes genom från Israels rike flyende leviter, och om hans familjeförhållanden, genom hvilka äfven hans makt förstärkes.

8 ber. 14: 25—28: Rehabeam bestraffas dermed, att en egyptisk här plundrar Jerusalem¹.

9 ber. 14: 29—31: Rehabeam förblir i fiendtligt förhållande till brödrariket. Han dör och begravnes².

10 ber. 15: 1—8: Abia, Rehabeams son, regerar i Jerusalem i tre år³. Äfven han förblir icke vid Jehovahs odelade dyrkan. Fiendtligheterna mellan brödrarikena fortfara. Abia dör och begravnes.

11 ber. 15: 9—15: Asa, Abias son, regerar i Jerusalem i fyrtioett år. Han regerar teokratiskt och renar landet från afguderier. Dock förblir den olagliga höjdtjensten⁴.

12 ber. 15: 16—22: Asa strider mot Baesa i Israel. Han köper sig dervid hjälp af konungen i Syrien⁵.

13 ber. 15: 23—24: Asas öfriga gerningar, hans sjukdom, död och begrafning⁶.

Tredje stycket. 15: 25—16: 22.

Nadab, den siste af Jerobeams ätt, regerar i Israel. Efter honom följer Baesas ätt: Baesa och Ela; efter dem usurpatorn Simri⁷.

¹ Jfr 2 Krönb. 12: 1—14, hvarest utförligare berättas om detta krig, huru Rehabeam bestraffas af profeten Semaja, och om hans förödmjukelse.

² Jfr 2 Krönb. 12: 15, 16. Man bemärke, att om hvarje konung endast berättas hvad som är af *teokratisk* betydelse. För öfrigt hänvisas till rikenas »krönika» eller världsliga historia.

³ År 964—961. Jfr 2 Krönb. 13: 1—14: 1. Der berättas

1) Om en Abias seger öfver Jerobeam genom Jehovahs hjälp (13: 3—20).

2) Abias familjeförhållanden m. m., hvarigenom hans makt förstärkes (13: 21—14: 1).

⁴ Jfr 2 Krönb. kap. 14, 15, hvarest närmare omtalas

1) Om Asas goda dagar under tio år och reformation (14: 1—5).

2) Om hans befästningar och här (14: 6—8).

3) Om hans segerrika strid mot Serah af Etiopien och mot Filisteer och nomader (14: 9—15).

4) Om Asurja Odeds sons uppmuntrande profetia och fortsättningen af Asas reformation (kap. 15).

⁵ Detta är *det första oteokratiska förbund med hedningar*, som den heliga historien omtalar. Jfr 2 Krönb. 16: 1—10, hvarest äfven berättas om Asas bestraffning genom profeten Ilanani och försyndande på denne.

⁶ Jfr 2 Krönb. 16: 11—14. Obs. särskildt v. 12.

⁷ Detta stycke förbigås i 2 Krönb.

14 ber. 15: 25--31: Nadab, Jerobeams son, regerar i Israel (i Tirza) i två år¹ och vandrar på Jerobeams vägar. Han störtas af Baesa, som utrotar hela Jerobeams hus.

15 ber. 15: 32—16: 7: Baesa begynner en ny konungatt och regerar i Israel i tjugufyra år². Han vandrar på Jerobeams vägar. Profeten Jehu förkunnar Jehovahs dom öfver hans hus. Han dör och begrafves.

16 ber. 16: 8—14: Ela, Baesas son, regerar i Israel i två år³. Han störtas af Simri, som utrotar hela Baesas hus.

17 ber. 16: 15—22: Simri regerar i Tirza i sju dagar. Han anfallas af höfvidsmannen Omri och afdagatager sig sjelf. Omri öfvervinner en motkonung Tibni.

Andra perioden. 1 Kon. 16: 23—2 Kon. 10: 27.

Omri-Akabs hus regerar i Israel, under det Josafat, Joram och Ahasja regera i Juda. Josafat öfvar en reformatorisk verksamhet. Men i Israel införes och herskar Baalsdyrkan, trots profeterna Elias' och Elisass reformatoriska verksamhet, och denna utbreder sig slutligen äfven i Juda på grund af det förbund som Josafat ingår med Akabs hus.

Första stycket. 16: 23—28.

Omri grundlägger en ny konungaätt i Israel⁴.

18 ber. 16: 23—28: Omri regerar i tolf år, sex år i Tirza och sex år i den nyanlagda hufvudstaden Samaria⁵. Han vandrar på Jerobeams vägar, dör och begrafves.

Andra stycket. 16: 29—22: 40.

Akab regerar i Israel. Profeten Elias begynner sin reformation⁶.

¹ År 959—958.

² År 958—935.

³ År 935—934.

⁴ Vi begynna denna period med Omri, den nya ättens stamfader, ehuru perioden först under Akab visar sin rätta karaktär.

⁵ År 934—923.

⁶ Elias' och hans efterföljare Elisass historia hör till det märkvärdigaste i gamla testamentet. Man bör särskildt uppmärksamma de omvexlande väldiga uppenbarelser af Jehovahs *nåd* och *dom*, hvarmed Israel under deras tid hem-sökes och kallas till bättring.

19 ber. 16: 29—34: Akab regerar i Samaria i tjugutvå år¹. Han vandrar på Jerobeams vägar. Genom giftermål med den sidonitiska prinsessan Isebel indrages han och hans folk i fenicisk Baalsdyrkan.

Vid Jerikos uppbyggande visar Jehovah sitt majestät genom uppfyllande af en gammal förutsägelse (Jos. 6: 26).

20 ber. 17: 1—24: Enligt profeten Elias' ord till Akab hemsöker Jehovah det affälliga folket med långvarig torka och hungersnöd. Han fördöljer och uppehåller härvid underbart sin tjenare, till och med genom hedningars hand, inför hvilka han gifver vittnesbörd om sin makt och nåd.

1) Domsförkunnelsen till Akab (v. 1). (Jfr Jakobs Ep. 5: 17 f.).

2) Elias fördöljes och uppehålls underbart vid bäcken Kerit (v. 2—6).

3) Elias fördöljes och uppehålls äfven i hedningarnes land och får der förhårliga Jehovahs namn (v. 7—24).

a) Elias sändes till en hednaqvinna i Sarpat. Jehovah uppehåller underbart både hennes hus och profeten under hungersnöden (v. 7—16).

b) Elias återgifver hednaqvinnan hennes son genom att uppväcka honom från döden och för så henne helt till tron på Jehovah (v. 17—24).

21 ber. 18: 1—46: Elias låter Akab och hans folk erfara Jehovahs makt, nåd och rättfärdighet, i det han i hans kraft upphäfver hungersnöden, kommer Baals profeter på skam och öfvar dom på dem.

1) Elias sändes till Akab för att bringa hjälp mot hungersnöden (v. 1—20).

a) Jehovas befallning till Elias (v. 1, 2).

b) Denne möter Akabs fromme tjenare Obadja och sänder honom med budskap till konungen (v. 3—16).

c) Elias möter Akab och bjuder honom att församla hela folket till Karmels berg (v. 17—19).

2) Elias uppenbarar på Karmels berg inför hela Israel afgudatjenarnes vanmakt och Jehovahs härlighet (v. 20—39).

¹ 923—902.

3) Elias låter döda Baals profeter (v. 40).

4) Elias förkunnar för Akab, att regn skall komma, och nedkallar derpå genom sin bön denna hjälp öfver det hem-sökta landet (v. 41—46).

22 ber. 19: 1—18: Elias flyr för Isebels hotelser ur sitt land. Han sändes då af Jehovah till berget Horeb och er-håller der en uppmuntrande uppenbarelse.

1) Elias' flykt till öknen söder om Juda, misströstan och klagan (v. 1—4).

2) Uppenbarelsen i öknen och sändningen till Horeb (v. 5—8).

3) Uppenbarelsen på Horeb (v. 9—18).

a) Profetens klagan inför Jehovah (v. 9, 10).

b) Jehovahs svar till profeten genom en trefaldig natur-symbol (v. 11—13 a).

c) Profetens förnyade klagan (v. 13 b—14).

d) Jehovah svarar genom att gifva honom en trefaldig sändning till beredande både af dom öfver och frälsning för Israel och genom att visa honom på den heliga qvarlefvän i hans folk (v. 15—18).

23 ber. 19: 19—21: Elias utför den första af dessa sändningar, i det han kallar Elisa till sin lärjunge.

24 ber. 20: 1—43: Jehovah tillbjuder ännu en gång Akab sin nåd, i det han räddar honom från undergång genom Syrerna och gifver honom två segrar öfver dem. Akab visar sig dock genast ovärdig denna nåd och får derfor af en profet-lärjunge höra sin dom.

1) Akabs första seger öfver Syrerna (v. 1—21).

a) Syrerna belägra Samaria. Deras öfvermodiga fordran och hotelse (v. 1—12).

b) Akab erhåller genom en profet¹ löfte om Jehovahs hjälp (v. 13, 14).

c) Akabs strid och seger (v. 15—21).

2) Akabs andra seger öfver Syrerna (v. 22—34).

a) Akab uppmuntras på nytt genom en profet (v. 22).

¹ De profeter, som förekomma i denna berättelse, hörde säkert till profet-lärjungarne. Deras uppdrag går hufvudsakligen ut derpå att visa den afgudiske konungen, att det är Jehovah, som beskär honom segren.

b) Syrerna rusta sig till strids under afgudiska anordningar (v. 23—26).

c) Det försvagade Israel uppmuntras på nytt af en profet (v. 27, 28).

d) Israel strider och segrar (v. 29, 30).

3) Akab skonar i oteokratisk svagh¹het och fåfanga sin fiende och släpper honom ur sina händer (v. 31—34; jfr 1 Sam. 15).

4) En profetlärjunge nödgar Akab att omedvetet uttala en dom öfver sitt eget förfarande, hvilken dom derpå vändes mot honom sjelf (v. 35—43).

25 ber. 21: 1—29: Akab rågar genom ett blodsdåd på en from och oskyldig undersåte måttet af sina synder och får nu af Elias sjelf höra sin dom.

1) Jisreeliten Nabot vägrar Akab sin vingård. Akabs vrede (v. 1—4).

2) Isebel anstiftar Nabots dödande. Akab tager vingården i besittning (v. 5—16).

3) Elias uttalar i sjelfva Nabots vingård domen öfver Akab och hans hus (v. 17—24).

Tillägg: Anmärkning om Akabs ondska (v. 25, 26).

4) Akabs tillfälliga bot och den förskoning han erhåller (v. 27—29).

26 ber. 22: 1—40: Akab begynner, mot en profets varning, i förening med Josafat af Juda, krig med Syrerna. Han faller i striden, och profetian öfver honom uppfylles¹.

1) Vid ett besök af Josafat besluter Akab krig mot Syrerna (v. 1—4).

2) Han uppmuntras af sina egna många profeter; men Mika, en Jehovahs profet (troligen af Elias' lärjungar), förkunnar honom hans undergång. Akab blir dock döf för varningen (v. 5—28).

3) Akab blir i striden dödligt sårad och dör (v. 29—36).

4) Akabs lik föres till Samaria. Elias' profetia uppfylles. Anmärkning om Akabs öfriga gerningar (v. 37—40).

¹ Jemför 2 Krönb. 18: 1—34. Tillägg i 19: 1—3: Josafats bestraffning genom profeten Jehu.

Tredje stycket. 22: 41—51.

Josafat regerar i Juda rike.

27 ber. 22: 41—47: Josafat, Asas son, regerar teokratiskt i Jerusalem i tjugufem år¹. Han har vänskap med Israels konung; fortsätter sin faders reformation².

28 ber. 22: 48—50. Josafat herskar öfver Edomeerna, utrustar i deras hamnstad, Esion Geber, en flotta till Ofir, men afstår från detta företag efter ett misslyckadt försök³.

29 ber. 22: 51: Josafat dör och begrafves⁴.

Fjerde stycket. 1 Kon. 22: 52—2 Kon. 1: 18.

Ahasja regerar i Israels rike.

30 ber. 1 Kon. 22: 52—54: Ahasja, Akabs son, regerar i Samaria i två år⁵. Han vandrar på Jerobeams och Akabs vägar.

2 Konungaboken.

31 ber. 2 Kon. 1: 1—18: Ahasja bestraffas af Jehovah genom en dubbel hemsökelse, men förblir dock en afgudarnes tjänare. Elias får då uppdrag att förkunna konungen hans död. Och denne måste, efter att i det längsta hafva velat trotsa profeten, slutligen af honom sjelf höra sin dom. Ahasja dör och begrafves.

1) Moabiternas affall (v. 1). Jfr 2 Sam. 8: 2.

2) Ahasja skadar sig genom en olyckshändelse och sänder då bud för att fråga en Filisteernas afgud om råd (v. 2).

¹ År 920—895.

² Jemför 2 Krön. 17: 1—19 och 20: 31—33. Tillägg om Josafats reformation:

1) Hans makt och gudsfruktan (17: 1—5).

2) Hans modiga reformation och undervisande af folket (17: 6—9).

3) Hans anseende bland främlingar (17: 10—11).

4) Beskrifning på hans krigsmakt (17: 12—19).

Ytterligare tillägg i 2 Krönb. 19: 4—20: 30:

1) Hans tillsättning af domare i sitt land (19: 4—11).

2) Hans underbara seger öfver tre förbundna folk (20: 1—30).

³ Jemför 2 Krönb. 20: 34—37. Obs. hans förbund med Ahasja.

⁴ Jemför 2 Krönb. 21: 1.

⁵ År 902—901.

3) Elias möter, på Jehovahs uppdrag, konungens budbärare och sänder dem tillbaka med förkunnelse om hans död (v. 3—8).

4) Konungen vill tre gånger med väpnade män bemäktiga sig profeten. Två gånger förtäras dessa på Elias' ord af eld från himmelen. Först då den tredje sändningen på allvar möter honom såsom en »gudsman», begifver han sig frivilligt till konungen (v. 9—15). Jfr Luk. 9: 54.

5) Elias förkunnar konungen hans död (v. 16).

6) Ahasjas död och begrafning (v. 17, 18).

Femte stycket. 2 Kon. 2: 1—25.

Elias' ände. Elisa begynner sin verksamhet.

32 ber. 2 Kon. 2: 1—12: Elias blir i Elisäs åsyn lefvande upptagen till himmelen.

1) Elias besöker en sista gång profetskolorna i Gilgal, Betel och Jeriko. Han söker dervid förgäfvast att blifva fri från sin följeslagare (v. 1—5).

2) Elias begifver sig då i Elisäs sällskap till Jordan och går genom ett under öfver densamma (v. 6—8).

3) Elisa får ett vilkorligt löfte om arf af sin lärares ande enligt förstfödsrätt (v. 9, 10).

4) Elias upptages i sin tjenares åsyn (v. 11, 12). Jfr 1 Tess. 4: 17.

33 ber. 2 Kon. 2: 13—15: Elisa återvänder öfver Jordan och får dervid erfara, att hans lärares ande hvilar öfver honom. Han undfår därför profetlärjungarnes hyllning.

34 ber. 2 Kon. 2: 16—18: Profetlärjungarne söka förgäfvast den borttagne mästaren.

35 ber. 2 Kon. 2: 19—21: Elisa förvandlar Jerikos osunda vatten till helsosamt.

36 ber. 2 Kon. 2: 22—25: Elisa bestraffar i Betel en skara ynglingar, som gäckas med hans och hans föregångares profetställning. Han begifver sig till Karmel och Samaria¹.

¹ Genom dessa tre under har Elisa på en gång visat sin myndighet såsom profet och prof på sin frälsande och dömande verksamhet.

Sjette stycket. 2 Kon. 3: 1—8: 15.

Joram regerar i Israel. Elisa fortsätter under en rad af under, inför sin konung, inför de fromma i Israel och till och med inför hedningarne, Elias' reformation.

a. Elisa inför konung Joram.

37 ber. 2 Kon. 3: 1—3: Joram, Akabs son, regerar i Israel i tolf år¹. Han gör en viss bättring från sin faders synd, men förblir vid Jerobeams vägar.

38 ber. 2 Kon. 3: 4—27: Joram söker, i förbund med konungarne i Juda och Edom, att återeröfra det affallna Moabiterlandet. De tre konungarne med deras härar räddas endast genom ett under af Elisa från undergång. Derpå eröfras Moabiterlandet förutom hufvudstaden².

1) Moabiternas förra ställning och affall (v. 4, 5).

2) De förbundna konungarnes tåg mot dem och vattenbrist i öknen (v. 6—9).

3) Vid Jorams rådlöshet råder Josafat att söka hjälp hos Elisa, som befinnes hafva följt hären (v. 10—12).

4) Elisa afvisar Joram, men förkunnar dock hjälp i nöden och seger öfver Moabiterna (v. 13—19).

5) Elisas första förutsägelse uppfylles (v. 20).

6) Israel segrar öfver Moabiterna och belägrar deras hufvudstad (v. 21—25).

7) Moabiterkonungen afvänder genom ett menniskooffer sin hufvudstads eröfring (v. 26—27).

b. Elisa bland de fromma i Israel³.

39 ber. 4: 1—7: Elisa hjälper en fattig profetenka från trälldom genom att underbart föröka hennes förråd af olja.

1) Enkans klagan (v. 1).

2) Profetens löfte (v. 2—4).

3) Fullbordan (v. 5—7).

40 ber. 4: 8—17: Elisa mötes med qm omvårdnad af en from kvinna i Sunem. Han utbeder henne till lön en son.

¹ År 901—889.

² Berättelsen om Moabiternas strid med Akabs hus har i senare dagar vunnit en yttre bekräftelse genom en i deras land funnen minnessten med en uråldrig inskrift.

³ Denna fromhet i Israel var säkert till en del frukt af Elias' verksamhet.

1) Prof på qvinnans fromhet (v. 8—10).

2) Hon erhåller på profetens löfte en son (v. 11—17).

41 ber. 4: 18—37: Jehovah beröfvar genom döden Sunamitiskan hennes son, men återgifver honom åt henne genom profetens bön

1) Sonens död (v. 18—20).

2) Modrens vädjan till profeten (v. 21—28).

3) Elisass tjänare får förgäfvets försöka uppväcka sonen från döden (v. 29—31).

4) På profetens bön återfår den döde lifvet (v. 32—37).

42 ber. 4: 38—41: Profeten upphäfver den skadliga verkan af en ört, som profetlärjungarne i Gilgal af misstag begagnat till föda.

43 ber. 4: 42—44: På profetens ord blir ett mindre antal bröd tillräckligt till mat för en stor skara profetlärjungar.

c. *Elisa sträcker sin hjälp äfven till hedningar.*

44 ber. 5: 1—27: Elisa helar en syrisk krigshöfvidsman, Naaman, från spetälska, men bestraffar med samma sjukdom sin girige och lögnaktige tjänare.

a) Naamans helande (v. 1—19).

1) Den spetälske Naaman reser på en israelitisk slafvinnas råd till Israel. Konung Jorams otro (v. 1—7).

2) Han helas genom att följa profetens enkla råd (v. 8—14).

3) Profeten vägrar mottaga någon tacksamhetsskänk af Naaman (v. 15, 16).

4) Naaman betygar i stället sin tacksamhet genom att utlofva, att han för det kommande vill dyrka endast Jehovah (v. 17—19).

b) Gehasis bestraffning (v. 20—27).

1) Gehasi förskaffar sig af Naaman genom bedrägeri en del af den lön, som hans herre icke velat mottaga (v. 20—24).

2) Gehasi vill bedraga äfven profeten, men drabbas af Jehovahs dom (v. 25—27).

d. *Elisas sista under inför de fromma och inför den vankelmådige konungen.*

45 ber. 6: 1—7: Elisa återställer åt en af profetlärjungarne en yxa, som denne tappat i Jordan.

46 *ber.* 6: 8—23: Under ett krig med Syrerna upptäcker Elisa för konung Joram fiendernas hemliga anslag. Då Syrerna till hämd vilja taga profeten till fånga, slår han dem med blindhet och för dem i Jorams händer.

1) Syrernas gäckade anslag (v. 8—10).

2) De omringa profetens vistelseort Dotan (v. 11—14).

3) Elisa visar sin förskräckte tjänare det högre skydd, hvaraf han är omgifven (v. 15—17).

4) Elisa för de förblindade fienderna till hufvudstaden (v. 18—20).

5) Han befaller dock Joram att återsända dem med frid (v. 21—23).

47 *ber.* 6: 24—7: 20: Samaria hemsökes med belägring och hungersnöd, men befrias från båda på Elisas ord.

1) Belägringen och hungern och exempel på den senares förfärlighet (6: 24—30).

2) Konungen vill i vrede öfver uteblifven hjälp döda profeten, men begifver sig dock sjelf till honom (6: 31—33).

3) Elisa lofvar snar hjälp, men hotar en, som betviflar hans ord, med dom (7: 1, 2).

4) Några spetsiska män upptäcka följande dag, att Syrerna flytt från sitt läger, och omtala det i staden (7: 3—11).

5) Konungen förvissar sig härom och tager rikt byte, och så uppfylles profetens ord (7: 12—16).

6) Äfven tviflaren får sin dom af Jehovah (7: 17—20).

48 *ber.* 8: 1—6: Jehovah hemsöker det affälliga folket med en sjuårig hunger, men visar på samma gång genom Elisas förmedling sin hjälp mot de fromma, hvarpå Sunamitiskan blir ett exempel.

1) På Elisas råd finner Sunamitiskan en tillflykt undan hungern i Filisteernas land (v. 1—2).

2) Hon återfar vid sin återkomst sin egendom, då konungen af Gehasi¹ blir påmint om profetens under på hennes son (v. 3—6).

e. *Elisa kallar en främling till att utföra nya Guds domar öfver sitt folk.*

¹ Gehasi onämnes här blott såsom en före detta profetens tjänare. Händelsen kan svårligen förläggas före domen öfver honom.

49 ber. 8: 7—15: Elisa uppfyller Jehovahs uppdrag till Elias att beteckna Hasael såsom konung i Syrien (jfr 1 Kon. 19: 15).

1) Elisa kommer till Damaskus; förutsäger för Hasael konungens, Benhadads, död (v. 7—10¹).

2) Elisa förutsäger Hasael de domar han såsom konung skall utföra öfver Israel (v. 11—13).

3) Hasael afdagatager hemligen Benhadad (v. 14, 15).

Sjunde stycket. 8: 16—24.

Joram och Ahasja regera i Juda rike.

50 ber. 8: 16—29: Joram, Josafats son, regerar åtta år² i Jerusalem, vandrar på Akabs, sin svärfaders vägar, straffas genom Edomeernas affall, dör och begravnes³.

1) Jorams regeringstid, sinne, giftermål med Akabs dotter Atalja, Jehovahs tålmod (v. 16—19).

2) Edomeernas affall (v. 20—22).

3) Summarium. Hans död och begrafning (v. 23, 24).

51 ber. 8: 25—29: Ahasja, Jorams son, regerar ett år i Jerusalem och vandrar på Akabs vägar. Han förbinder sig med Joram i Israel i strid mot Syrerna och besöker i Jisreel Joram, som blifvit sårad i striden⁴.

Åttonde stycket. 9: 1—10: 27.

Jehu utför Jehovahs dom på Akabs hus och på den med detsamma förbundne Ahasja i Juda.

52 ber. 9: 1—13: Enligt Jehovahs förutsägelse till Elias låter Elisa genom en af sina lärjungar smörja Jehu till konung

¹ V. 10 bör så fattas: »Du må (såsom jag vet du tänker) säga till honom: du skall för visso lefva; Herren har dock uppenbarat mig, att han skall för visso dö.»

² 896—888.

³ Jfr i 2 Krönb. 21: 1—20. Tillägg:

1) Joram dödar sina bröder, som af fadern erhållit förläningar (v. 1—4).

2) Närmare om hans sinne och Edomeernas affall (v. 5—11).

3) Hotelsebref från Elias om Jehovahs dom (v. 12—15).

4) Jerusalem plundras af Filisteer och Araber (v. 16, 17; jfr Obadja och Joel 3: 4—6).

5) Jorams svåra sjukdom och död (v. 18—20).

⁴ Jfr 2 Krönb. 22: 1—7.

öfver Israel och till hämnare öfver Akabs hus. Jfr 1 Kon. 19: 16.

1) Elisa sänder sin lärjunge (v. 1—3).

2) Denne smörjer Jehu (v. 4—6).

3) Han bjuder honom utrota Akabs hus (v. 7—10).

4) Jehu hyllas af de närvarande såsom konung (v. 11—13).

53 *ber.* 9: 14—37: Jehu utför domen på Joram, Ahasja och Isbel.

1) Jehu begifver sig till Jisreel, dödar Joram, som drager honom till mötes, och låter kasta hans kropp på Nabots åker (v. 14—26).

2) Jehu förföljer den flyende Ahasja och sårar honom dödligt. Denne dör och begravdes (v. 27—29¹).

3) Isbel blifver på Jehus befallning dödad och uppåtes af hundar enligt Elias' ord (v. 30—37).

54 *ber.* 10: 1—14: Jehu utför domen på Akabs familj och på Ahasjas anförvandter.

1) Jehu förmår de äldste i Samaria att låta döda sjuttio Akabs afkomlingar (v. 1—8).

2) Jehu angifver inför folket det skedda såsom en fullbordan af Jehovahs ord och fullföljer derpå utrotandet af hela Akabs hus (v. 9—11).

* 3) Han låter döda ett antal af Ahasjas släktingar (v. 12—14²).

55 *ber.* 10: 15—27: Jehu utför domen öfver Baals profeter och prester.

1) Han tager med sig Rekabiten Jonadab såsom vittne till sin gerning³ och utrotar ytterligare i Samaria Akabs hus (v. 15—17).

2) Han samlar alla Baals tjenare i deras guds tempel under sken af ett högtidligt offer (v. 18—23).

3) Han låter döda alla i templet församlade och på det skymfligaste förstöra Baals tempel och bilder (v. 24—27).

¹ Jfr 2 Krönb. 22: 8, 9.

² Jfr 2 Krönb. 22: 8.

³ Rekabiterna voro en afdelning af Keniterna, afkomlingar af Moses' svåger Hobab, och åtnjöto mycket anseende för lärdom och fromhet. Jfr Dom. 1: 16; 1 Krönb. 2: 55; Jer. 35.

Esaias' Bok öfversatt och förklarad.

(Forts.)

Femte boken.

Kapp. XL—LXVI.

Att den samling af profetiska tal, som följer kapp. 40—66, utgör ett sjelfständigt helt eller en profetisk bok för sig, har alltid varit erkänt. Dessa tal äro ordnade efter en bestämd, om också icke till alla delar strängt genomförd plan, och röra sig omkring ett gemensamt hufvudämne: *Israels befrielse ur den Babyloniska fångenskapen*. Men med denna befrielse förbinder sig alltigenom tanken på en frälsning, som innebär uppfyllelsen af alla Guds löften till Israel och hela menskligheten, och det är denna frälsning som i dem har den egentliga tonvigten. Så gestaltar sig deras innehåll till en frälsningspredikan af den beskaffenhet, att man tycker sig i dem höra rösten af en det nya testamentets evangelist snarare, än af en gammaltestamentlig profet. Namnet af »det gamla Testamentets evangelist», som af ålder tilldelats deras författare, utsäger detta på ett sätt, som bibehållit sig intill denna stund, och väl äfven kommer att bibehålla sig, så länge denna minnesvård af den gammaltestamentliga profetian på hennes högsta höjdpunkt finnes till.

Men hvilken är den omtalade författaren till dessa tal, som man i brist på annan benämning plägar beteckna med namnet af *Deuterojesajas*, d. ä. *den andre Esaias*? Att Esaias är fullt värdig att hafva varit det, derom råder ingen olikhet i meningar. Än mera: der finnas likheter och beröringspunkter mellan båda, som omöjligt kunna vara tillfälliga, så att om Esaias sjelf icke är denne författare, detta måste hafva varit någon, som icke allenast i egenkap af andelig själsfrände stått honom synnerligen nära, utan äfven varit väl bekant med innehållet af hans profetior. Men å andra sidan äro skälen emot den traditionella mening, som gör dem till ett alster af Esaias, mycket starka. Det är visserligen icke lätt att utstaka gränserna för den profetiska inspirationen i fråga om förutsägelsen af tillkommande ting, då man ser, huru långt denna

sträcker sig i enskilda fall (man tänke t. ex. på patriarken Jakobs och på Moses' profetiska afskedstal vid skilsmessan från lifvet); men att en gräns i detta afseende gifves, är dock visst, och och vi kunna äfven säga, hvarest denna gräns vidtager. Den vidtager der, hvarest det ofvernaturliga i denna förutsägelse går öfver i det onaturliga; och det kan icke nekas, att en sådan onaturlighet förbinder sig med det ifrågavarande antagandet. Dessa tal innehålla nemligen icke blott allmänna förutsägelser om denna befrielse från den Babyloniska landsflykten och om denna frälsning; de innehålla äfven en hel följd af uppmuntringar och löften, af bestraffningar och förmaningar, af böner till Gud och gudomliga svar på dessa böner, af uppmaningar och tillsägelser m. m. och dessa uppmuntringar och bestraffningar, dessa böner och tillsägelser o. s. v. bära en så bestämd prägel af exilens tid och dess särskilda förhållanden, att de efter all profetisk så väl som naturlig analogi måste anses härstamma från denna tid. »I stället för att» — så uttalar sig en nyare utläggare — »hafva intagit sin ställning inom kretsen af de historiska förhållanden, som tillhörde Esaias' tidehvarf, talar förf. som en man på exilens tid. Han tillkännager icke bortförandet i exilen, såsom Esaias gjort (39: 6); för honom tillhör denna tilldragelse det förflutna; exilen är det närvarande, och befrielsen den omedelbart förestående framtiden. Jerusalem och templet ligga i ruiner (64: 10—11). Israel är underkufvadt och beröfvadt sitt land (63: 18—19 m. m). Fienderna äro Chaldeerna; Assur, med hvilket Esaias hade att skaffa, är icke mera till; det är på Babel och dess fall som profetens tankar koncentrera sig (43: 14; kap. 47; 48: 20); det är till exulanterna som han ställer sitt tal; hans uppgift är att trösta dem med det goda budskapet om befrielsen (40: 1—2). Han lider och beklagar sig med dem öfver uppskofvet med den utlofvade förlösningen; och han lefver till den grad midt ibland dem, att han säger »vi», då han talar om dem och sig, och beder i deras namn för att utverka uppfyllelsen af Guds löften (59: 9—11; 63: 7; 63: 15 — kap. 64). På andra ställen talar han om befrielsen såsom mycket nära, ja så nära, att han ropar till Israel: »Gån ut ur Babel» (40: 9; 48: 20; 52: 11). Befriaren, som skall återföra Israel till Palästina, har redan framträdt på skådeplatsen; hans eröfringar beskrifvas och hans namn uttalas till och med (41: 2, 3, 25; 44: 28).¹

¹ *La Bible Annotée. Les Prophètes I. S. 194 f.*

Till det här anförda kan läggas ytterligare det sätt, hvarpå förf. bestraffar de affällige i folket för deras deltagande i Babyloniska religionsbruk och särskilda mysterier, deras tillbedjande af för oss obekanta Babyloniska gudomligheter, offrande på tegelstensaltaren, ätande af svinkött, ohelgande af sabbaten, fiendtliga uppförande mot sina förbundstrogna landsmän m. m. Så, måste man säga, kan endast en samtida, icke den så lång tid före exilen lefvande Esaias, hafva skrivit; och detta medgifves äfven af den motsatta meningens försvarare. Så har *Nägelsbach*, en af dessa, endast i antagandet af en hel följd af interpolationer sett en möjlighet att göra denna mening gällande. Det är, såsom man finner, talens integritet, hvilken fått gifva vika för deras förmenta autentiska till en mycket obestämd utsträckning. Ty en noga utstakad gräns för dessa interpolationer har icke kunnat angifvas.

Men det är icke nog med dessa medelbara bevis i det afseende, hvarom fråga är. Förf., hvilken han i öfrigt må vara, gifver själf tillkänna sin samtidighet med exilens tilldragelser i de mest direkta ordalag på ett ställe, hvilket, icke uppmärksamadt på grund af orätt tolkning, för den närvarande frågan är af en i själfva verket ensamt afgörande betydelse. Detta ställe utgöres af det 48:de kapitlet, som börjar med en återblick på de profetiska förutsägelser, hvilka kommit Israel till del, och dervid gör en skilnad mellan dem af dessa, som tillhöra den närvarande tidpunkten, och dem, som tillhöra en föregående tid (*harischonoth meaz* och *chadaschoth meattah*). Vi läsa v. 3 f.:

De forna tingen hafver jag förkunnat på den tiden då; de utgingo från min mun och jag lät eder höra dem; plötsligt satte jag dem i verket och de skedde.... Från den tid, som är, hafver jag låtit dig höra nya ting, och förborgade ting, som du intet visste af. Nu hafva de kommit till och ej på den tiden då, och förrän tiden vardt, hafver du icke hört om dem, att du icke skulle säga: se, jag visste det.

Här frågas: hvilka äro dessa olika tider? Man har sagt, att de äro *tiden, då Esaias lefde*, och *tiden före honom*. Men det säges om förutsägelserna »från den tid, som är», att de icke blott tillkommit under denna tid, utan äfven under densamma gått i fullbordan. »*Nu hafva de*» — dessa nya tilldragelser själfva, som utgöra förutsägelsernas innehåll — kommit till, och ej *på den tiden*

då m. m., heter det; och hvilka dessa nya tilldragelser äro, framgår af de föregående talens innehåll. De äro Cyri uppträdande på världens skådeplats och det Babyloniska rikets undergång. Det är hvad som uttryckligen säges i dessa ord v. 14:

Församlens, så många som I ären, och hören! Hvilken bland eder hafver förkunnat detta: »En, som Jehovah älskar, skall föra ut hans vilja mot Babel och hans arm, Chaldeerna»? Jag, jag hafver talat det, och jag hafver äfven kallat honom, och fört honom på vägen, och gjort hans väg för honom lyckosam.

Således: den tid, då detta talas, har redan sett Cyrus framträda på världens skådeplats och utföra den af Gud beslutade domen öfver Babel. Det är nog för att utesluta alla tankar på Esaias såsom författaren af dessa tal och säga oss, hvilka de tvenne tider äro, som på det anförda sättet skiljas från hvarandra. De äro *tiden före* och *tiden efter bortförandet i exilen*; och när profeten v. 16 vänder sig till det-fångna Israel med dessa ord:

Träden fram till mig och hören detta. Jag hafver icke talat i en forntid i det förborgade; från den tiden, då det skedde, är jag; och nu hafver Herren öfver allt sändt mig och sin Ande. Så säger Jehovah m. m.,

så har han dermed gifvit tillkänna, att han sjelf tillhör den senare af dessa tider, så tydligt som det väl varit möjligt. Ty att det är profeten sjelf som här talar, icke Messias, är så uppenbart, att man måste undra öfver att en motsatt mening derom kunnat uppstå. Det är profeten sjelf som ställer den uppmaningen till det fångna Israel, hvilken följer v. 17—22; det är äfven han, som v. 16 uppfordrar detta Israel att nalkas för att lyssna till denna uppmaning. Att förbise detta — att i all synnerhet låta den person, som talar i början af v. 16 vara en annan, än den som har ordet i fortsättningen af samma vers, är att förbise det naturliga sammanhangets fordringar och göra våld på detsamma. Jemför utläggningen.

Men om Esaias således icke kan vara författaren till dessa profetiska tal, hvilken är det då? Det måste medgifvas, att det är svårt att förklara, huru namnet på en så framstående profet kunnat gå för efterverlden förloradt; men såsom saken är, måste man finna sig i detsamma och skriva det på räkningen af det dunkel, som

öfverhufvud hvilat öfver förhållandena i exilen¹. Vida lättare är att förstå, huru samlingen af dessa tal under tidens lopp kunnat komma att betraktas som ett verk af Esaïas. Man behöfver endast antaga, att någon egt en afskrift af Esaïas' profetior, och dertill fogat denna samling i det skick, i hvilket den har kommit till oss: utan öfverskrift och utan författarenamn — så har detta kunnat ske likasom af sig sjelft. Den kan på detta sätt då äfven hafva inkommit i gamla Testamentets kanon i förening med Esaïas' bok, och sedan detta en gång egt rum, så mycket lättare hänföras till denne profet, ju mera den på innehålllets och framställningens vägnar påminner om honom framför alla andra. Det är sannolikt, att redan författaren af Jesu Syrachs bok gjort sig skyldig till denna förvexling, då han säger om Esaïas: »Han såg med en hög ande hvad som komma skulle i den yttersta tiden, och tröstade de sörjande i Zion» m. m. (48: 24). Sannolikt, men icke visst; ty äfven de Jesajanska profetiorna innehålla tillräckligt af dessa förutsägelser och trösteord för att berättiga till detta yttrande (man tänke på innehållet af 9: 1—6 och kapp. 11 och 12). På vår Frälsares och apostlarnes tid var, såsom det vill synas, icke fråga om något annat. Det är ur »Esaïas' profetens bok», som Jesus i Nazareths synagoga föreläser de ord, hvilka återfinnas 61: 1, 2 (Luc. 4: 17 f.); det är »Esaïas' profeten» som talat de ord, hvilka läsas 53: 1 (Joh. 12: 38 och Rom. 10: 16); 66: 1 (Rom. 10: 21) m. m. Så uttryckte man sig vid denna tid, och så uttrycker man sig ännu i dag, icke sällan äfven der man är långt ifrån att anse Esaïas som deras författare. Så mycket mindre kan denna omständighet hafva något att betyda för den fråga, som föreligger. Förvexlingen var redan gjord, och saken var icke föremål för någon undersökning, emedan ett intresse för denna undersökning icke vaknat. I enlighet dermed talade man i denna sak, och annorlunda kunde man icke heller tala.

För att rätt förstå allt det, som förekommer i dessa profetiska tal, vore det nu på det högsta att önska, om vi hade en närmare kännedom af förhållandena under den Babyloniska exilen, än vi hafva; men ty värr, veta vi derom endast högst litet, och äfven för

¹ Hvilka gissningar i följd af detta dunkel kunnat uppstå, lär oss *Abenesra*, judisk rabbin från 12 seklet, när han förmodar, att dessa tal varit ett verk af konung *Jechoniah* eller *Jofachin*, som i 37 år var fange i Babylon (1 Kon. 25. v. 2).

detta lilla stå vi i väsendtlig skuld till denna samling sjelf, som tillika med de hithörande delarne af Hesekiels och Daniels böcker, samt några spridda notiser i slutet af andra Konungaboken, i några af psalmerna och några af den apokryfiska litteraturens alster, och hos Josephus, utgöra vår enda källa för denna del af den israelitiska historien. Man finner deraf, att ställningen för det fångna Israel under landsflykten i yttre afseende icke var så svår, som man skulle kunna tänka, utan efter hand öfvergick till ett tillstånd, som var icke blott drägligt, utan äfven förenadt med många fördelar. Men man ser äfven, huru djupt hela den bättre delen af nationen led af densamma. För desse trogne Israeliter kunde inga yttre förmåner i främlingslandet ersätta hvad de genom bortförandet i fångenskapen förlorat i andeligt afseende; men visserligen: denna bättre del utgjorde icke flertalet af detta landsflyktiga Israel. Den allra största delen hängde efter allt att sluta fast vid sin gamla affällighet och var i grunden mera hedniskt än israelitiskt sinnad. Dessa affällige Judar satte sig öfver lagens bud äfven i sådant, som under de förhandenvarande förhållandena kunde och borde iakttagas, såsom afståendet från oren spis, hållandet af sabbaten m. m. De offrade åt afgudar och deltog i hedniska religionsmysterier; de hatade och förföljde de bättre sinnade, äfven, såsom det vill synas, genom att utesluta dem ur folkgemenskapen på de ställen, der de bodde, eller borgerligt och kyrkligt exkommunicera dem m. m. Men de fasthöllo under allt detta, likasom deras fäder före exilen, vid sina företrädesrättigheter som Jehovahs egendomsfolk, och ifrade därför, sedan den nya tiden med Cyrus hade ingått, för tempelns återuppbyggande icke mindre än deras trogne landsmän. Under sådana omständigheter måste den af Cyrus gifna tillåtelsen att återvända hafva gifvit anledning till en kris af djupt ingripande betydelse, och man misstager sig säkert icke, om man säger, att den profet, från hvilken de ifrågavarande talen leda sin härkomst, utöfvat ett väsendtligt inflytande på utgången af denna kris. Han uppmuntrar å ena sidan till det stora företaget, men han håller äfven å den andra tillbaka; han är rik på de härligaste löften, men han förlägger den egentliga uppfyllelsen af dessa löften på ett profetiskt afstånd, som endast trons blick förmår göra närvarande för sig. Han tröstar, men han bestraffar med lika eftertryck, och hans tröstande tillsägelser och löften äro stälda endast till dem, som bida

efter Jehovah och hålla ut i detta bidande. Så kunna vi tänka oss att den rensning i andeligt afseende kommit till stånd, som var af nöden, om icke arbetet på det israelitiska stats- och religionsväsendets återställande redan från början skulle antaga en karaktär, som gjorde alla fördelarne af den genom Cyrus gifna tillåtelsen om intet. Ty man kan lätt sluta, huru det skulle hafva gått, om ett återvändande i massa hade egt rum, eller om flertalet af de återvändande Israeliterna varit så sinnade som de, mot hvilka de ljungande straffatalen kapp. 57, 58, 65, 66 m. m. äro riktade. Det skulle utan tvifvel hafva ledt till en blott återförnyelse af det saker-
nas tillstånd, som egde rum under de sista tiderna före exilen; och dermed hade den gudomliga afsigten med denna återställelse varit förfelad.

Denna rensning har utan tvifvel varit det närmaste ändamålet med dessa tal; men de hafva på samma gång en bestämmelse, som sträcker sig till Guds församling i alla tider, och denna bestämmelse gifver sig äfven tillkänna i uttalanden af en ganska direkt lydelse. Så i dessa ord, som läsas kap. 49: 6: *»Det är för ringa för dig, att vara en tjenare åt mig till att upprätta Jakobs stammar och igenföra de bergade af Israel, därför hafver jag satt dig till ett ljus för folkverlden och för att föra ut min frälsning allt till jordens gränser»*. Dessa ord, hvilka icke hänföra sig till den kommande Messias, utan till profeten sjelf i hans egenskap af en representant, och en hufvudrepresentant för det sanna profetdömet i Israel (jmför utläggningen), tillkännagifva ett medvetande i detta afseende, som i tydlighet icke lemnar något öfrigt att önska. Och huru mycket talens innehåll svarar deremot i alla afseenden, framgår redan af den allmänna bekantskapen med desamma. Ty såsom det sades: icke befrielsen från Babels trældom, utan den tillkommande frälsningen genom den utlofvade konungen af Davids hus är det, som i dem med den största tonvigten framhållas och utföres, och här gäller det ordet af en apostel om Gamla Testamentets profeter i allmänhet: *De tjenade icke sig sjelfva* (genom sina efterlemnade skrifter), *utan oss; därför uppenbarades för dem detsamma, som nu förkunnats för oss genom dem, hvilka predikat evangelium i kraft af den Helige Ande sänd från himmelen. Och i det åstunda äfven englar att blicka in.* 1 Pet. 1: 12.

Men hvilka äro nu de enskilda tal, om hvilka det är fråga? Det är icke så lätt att bestämma detta, emedan dessa tal äro i saknad af både öfverskrifter och annat, som gifver tillkänna, hvarest det ena af dem börjar och det andra slutar. Den indelning af dem, som här följer, skiljer sig från föregående tolkares på ett sätt, hvilket först genom utläggningen kan erhålla sitt närmare rättfärdigande.

Det första talet utgöres af *det fyrtonde kapitlet*, och kan betraktas som en inledning till boken i sin helhet. Det är från början till slut ett tröstetal till det fångna Israel, som förkunnar den för detsamma nu stundande förlossningen i ord, till sitt innehåll och lydelse lika evangeliska, som fulla af höghet och majestät.

Det andra talet har formen af en rättegångshandling mellan den sanne Guden och afgudarne, i hvilken det hedniska orakelväsens mörker och ovisshet i fråga om det närvarande och tillkommande jemföres med det klart strålande ljuset af det profetiska ordet inom Israel, besannadt genom de sista verldstilldragelserna i förening med Cyri uppträdande och utmynnande i den stora förutsägelsen om Messias. Detta tal utgöres af kap. 41 — kap. 42: 17.

Det tredje och det fjärde talet äro tal till det fångna Israel, som uppmuntra och trösta med utsigten till den nära förestående befrielsen från landsflykten oaktadt alla de hinder, som vilja ställa sig i vägen för denna befrielse. Det förre svarar mot kap. 42: 18 — kap. 43: 20; det senare mot kap. 43: 21 — kap. 44: 22.

Det femte talet utgöres af kap. 44: 23 — kap. 45 och förutsäger Cyri seger öfver den babyloniska verldsmakten samt de stora följderna af denna seger för Israel och hela folkverlden.

Det sjette talet triumferar öfver Babels fall, som nu icke mera förutsäges, utan framstår som ett fullbordadt faktum, hvars betydelse lägges både det förbundstrognas och det afälliga Israels på hjertat. Svarar mot kap. 46 och 47.

Det sjunde talet utgöres af det 48:de kapitlet. Det innehåller en återblick på den profeterande verksamheten i Israel och det sätt, hvarpå profetiorna från den föregående tiden, men i synnerhet Cyrusprofetian från den tid, som är, gått i fullbordan: med tillämpning på de närvarande tidsförhållandena.

Det åttonde talet föregås af en inledning om profetians betydelse för Israel och hela folkverlden, och utlofvar återkomsten från

Babel, som med sina stora följder för Israel och hela menskligheten skildras i ord fulla af profetisk ingifvelse. Svarar mot kap. 49: 1—23.

Det nionde talet är ett af de innehållsrikaste i denna samling. Det har formen af en fortgående dialog eller vexeltal, i hvilket det sanna Israel, Jehovah, och slutligen profeten sjelf införas talande — hvar och en på det sätt, som svarar einot deras olika ställning till hvarandra och till det stora befrielseverk, hvarom fråga är. Utgöres af kap. 49: 24 — kap. 52: 12.

Tionde talet kan betraktas som sjelfva höjdpunkten af den gammaltestamentliga profetian. Det skildrar den kommande Messias, och med honom Gudsriket sjelft i sin djupaste förnedring, men äfven i sin högsta upphöjelse och härlighet på ett sätt, som ingenstädes för öfrigt i det gamla Testamentets skrifter finner sin motsvarighet. Utgöres af kap. 52: 13 — kap. 55.

Elfte och tolfte talen utgöras, det förra af kap. 56 och 57, det senare af kap. 58 och 59, samt skildra affallet i det forna och samtida Israel på ett sätt, som, ehuru afbrutet genom förutsägelser om den messianska tiden, bildar den mörka bakgrunden till den profetiska tafla, hvilken följer.

Det trettonde talet är en tafla, strålande i hela ljuset af Israels tillkommande härlighet på ett sätt, som närmast svarar mot skildringen af denna härlighet i det tionde talet, men är rikare på omvexling och utgår från ett annat sammanhang. Utgöres af kap. 60 — kap. 63: 6.

Det fjortonde talet innehåller en avslutande bön om förlossning för det landsflyktiga Israel, och det alla föregående tillsägelser i sig omfattande gudomliga svaret på denna bön. Utgöres af kap. 63: 7 — kap. 66.

Så afgränsa sig mot hvarandra dessa tal, hvilka säkert icke blifvit nedskrifna på en gång, utan tillkommit efter hand under tiden från Cyri första uppträdande till det Babyloniska rikets fall, och, vi veta icke, huru lång tid derefter; samt efter allt att sluta af förf. sjelf blifvit samlade och bragta i sin närvarande ordningsföljd. Det har blifvit vanligt att, förnämligast på grund af de lika lydande slutorden 48: 22 och 57: 21, antaga, det denna samling består af *tre delar*, så, att den första delen utgöres af kapp. 40—48, den andra af kapp. 49—57, och den tredje af kapp. 58—66; men vid närmare betraktande skall man finna, att den endast fördelar sig i

tvenne, på det sätt skiljande sig från hvarandra, att den förre utmärker sig genom ett mera *nationellt israelitiskt*, det senare genom ett mera *allmänt frälsningshistoriskt* innehåll, naturligtvis iklädt den israelitiska dräkt, som tillhör den gammaltestamentliga profetian. Till den första delen höra då kapp. 40—48, till den andra kapp. 49—66; och de enskilda talen fördela sig jemnt mellan båda, så att hvardera af dessa delar innehåller *sju tal*, af hvilka det första och det sista lika passande inleda och avsluta de båda delarne hvar för sig, som det första och sista i hela samlingen på ett passande sätt inleder och avslutar denna i sin helhet. Det enda, som kan synas ställa sig i vägen för denna uppfattning, är det nationellt israelitiska innehållet af det elfte och tolfte, samt till en del det fjortonde talet; men man misstager sig säkert icke, då man säger, hvad som redan blifvit antydt, att innehållet i de båda förstnämnda talen utgöra den mörka bakgrunden till innehållet af det följande trettonde talet, tillsammans med hvilket det bildar en af hufvudtaflorna i detta profetiska tafvelgalleri och på hvilket den egentliga tonvigten faller¹. Det sista talet åter bildar icke blott slutet till den senare delen, utan äfven till boken i sin helhet, hvilket förklarar den anförda omständigheten i fråga om det på ett tillfyllestgörande sätt. Att en bestämd plan ligger till grund för den ordning, i hvilken talen följa på hvarandra, kan i hvarje fall anses vara afgjort. Denna ordning är i allmänhet äfven kronologisk; dock gifvas undantag i detta afseende. Ett sådant är det femte talet, som innehåller profetian om Cyri segrar och utan tvifvel är det till tiden äldsta — således äfven skulle vara det första i ordningen, i fall den kronologiska tidsföljden ensemt eller hufvudsakligen varit det för denna ordningsföljd bestämmande.

Om det stilistiska mästerskapet i dessa tal har så mycket blifvit skrifvet, att derom intet återstår att säga. Det är nog att nämna, att deras författare äfven i detta afseende befinna sig i jemnhöjd med Esaias. Olikheten mellan båda kan icke bättre uttryckas, än med dessa ord af en nyare författare: »Framställningen hos den förre är lugnare, jemnare, bredare och genomskinligare. Der (hos

¹ Äfven det tredje och fjerde talet å ena sidan, samt det femte och sjette å den andra, bilda med hvarandra sadana profetiska taflor. Dessas antal i hela samlingen uppgår på detta sätt till tio, som äfvenledes jemnt fördela sig mellan hennes två hufvuddelar med fem på hvardera.

Esaias) sprutar det fram ur hundra källor, här utgjuter sig i stilla jemn rörelse en klar, majestätisk ström; der följer profetian de mest skiljaktiga melodier, här beherskar ett grundackord hela kompositionen.»¹ Det är en olikhet, som sammanhänger med ämnas egen och derifrån hemtar sin nöjaktiga förklaring. — Att vissa uttryck, som tillhöra Esaias, här ofta möta, bevisar endast att förf. gjort sig Esaias till godo och gått i hans skola, men icke att han står efter i skapande förmåga och originalitet — likasom man icke är berättigad att säga, att han själf står öfver Esaias i förmågan att på ett omfattande och nästan uttömmande sätt afhandla sitt ämne på grund af det företräde, som han möjligen kan *synas* ega i detta afseende framför denne (hvilken äfven besitter samma förmåga i högsta grad). Ty äfven detta företräde, om det är verkligt, kan betraktas som en följd af olikheten i ämne, som efter de olika tidsomständigheterna förelegat den ene och andre.

Förre Delen. Kapp. 40—48.

Första Talet.

40. ¹*Trösten, trösten mitt folk, säger eder Gud.* ²*Talen till Jerusalems hjerta och ropen högt till det, att dess krigstid har gått till ända, att det pliktat nog för sina missgärningar, att det fått dubbelt*

¹ C. v. Orelli, *Die Alttestamentliche Weissagung von der Vollendung des Gottesreiches*. S. 425.

40: 1—8. Dessa verser kunna anses som en inledning eller prolog, icke blott till det första talet i denna samling, utan till boken i sin helhet. De angifva sjelfva hufvudämnet för dessa profetiska tal, ett ämne, som på det mest omvexlande sätt, under ett fortsatt bekämpande af det hedniska afguderiet å ena sidan, och den förbundsaffälliga, judendomen å den andra, i det följande utföres.

1. *Trösten, trösten mitt folk* m. m. Det är Jehovah själf som säger dessa ord, hvilka beteckna en vändpunkt i hans förhållande till Israel, och med det samma en vändpunkt i den profetiska förkunnelse, som hänför sig till detsamma, af den följdräkaste betydelse.

2. *Att dess krigstid har gått till ända.* Det är tiden för det långa krig, som Jehovah fört mot det genom Assyrierna och Babyionierna, som sina redskap, i det att den långa fangenskapen i Babel betraktas som en blott fortsättning deraf. — *Att det pliktat nog för sina missgärningar.* Ordagrant: *att dess missgärning njutits*, eller smakats (af det). Uttrycket i grundtexten נרצה עונה grundar sig på stället 3 Mos. 26: 43: »Och landet skall varda öfvergifvet af dem, och det skall få njuta af sina sabbater under den tid, då det ligger öde för deras skull, och de, de skola få njuta af sin missgärning». Det är ett annat

af Jehovahs hand med alla sina synder. — ³Så rösten af en ropande; och nu: *Rödjen i öknen väg för Jehovah, banen genom ödemarken en stig för vår Gud.* ⁴Alla dalar må höjas upp, och alla berg och höjder sänkas ned, och kullrigheter slättas ut, och backar göras till ett lågland. ⁵Då skall Jehovahs härlighet uppenbara sig, och allt kött se, att Jehovahs mun har talat.

⁶En röst sade: »Ropa högt»; och jag sade: Hvad skall jag utropa?

»Allt kött är som gräset, och all dess fromhet som blomstret på

uttryck för: »De skola då få smaka, hvad jemmer och sorg det med sig hafver att hafva öfvergifvit Herren» (Jerem. 2: 19).

Att det fått dubbelt af Jehovahs hand med alla sina synder. »Dubbelt af Jehovahs hand» — det är dubbelt af gudomlig nåd emot hvad som egt rum under den föregående tiden. Det är sagdt om hela den period af Israels historia, som kan sägas hafva tagit sin början med återkomsten från Babel och slutar med Jesus Christus. Och detta »med alla sina synder» — det är detsamma som oaktadt dessa sina synder, både under den förflutna tiden, och under den nu instundande nya tiden, hvilka Herren visserligen icke härmed lofvar att lemna ostraffade. Ty att קָנָה i קָנָה kan betyda oaktadt, är lika otvifvelaktigt, som att det kan betyda jor, för skull. Men det senare, som här skulle hafva med sig den meningen, att Israel utstått ett större straff (»fått dubbelt» af detta straff), än det strängt taget förtjenat, innebär en stegring, hvilken, om också i ett annat sammanhang icke utan exempel, i det närvarande sammanhanget måste anses opassande. — Jemför parallellstället kap. 61: 7, hvars ord kunna betraktas som ett närmare utförande af den tanke, som här ligger till grund.

3. Så rösten af en ropande m. m. Orden קוֹל קוֹרֵא i grundtexten förbindas bättre med det föregående, än med det efterföljande, då de kunna återgifvas och öfvergången till det följande förmedlas på det sätt, som skett. Den stora kortheten i uttrycket lemnar i öfrigt rum för mera än en förklaring och öfversättning i enlighet dermed. — Och nu, rödjen i öknen väg för Jehovah m. m. Så att »i öknen» förbindes, icke med det föregående, utan med det efterföljande, för hvilket äfven parallelismen med »genom ödemarken» i samma vers talar. Det är profeten som säger dessa ord, hvilka utgöra likasom ett ja och amen till det föregående.

6. En röst sade: Ropa högt. Det är den gudomliga rösten, som här fortsätter att tala. — Och jag sade: Hvad skall jag utropa? I stället för Masoreternas וְאָמַר hafva LXX læst וְאָמַר, hvarigenom sammanhanget blifver enklare. (Antages den masoretiska läsarten, måste man tänka sig den talande rösten framställa frågan å profetens vägnar för att på detta sätt bana öfvergången för sig sjelf till det, som den vill säga.) — Allt kött är som gräset m. m. Det är svaret på den föregående frågan, som nu följer t. o. m. vers. 8, och detta svar är tillika likasom ett måtto eller öfverskrift till den profetiska förkunnelsen i

märken: ⁷Gräset torkar bort och blomstret förvissnar, då Jehovahs vind blåser derpå. Ja, folket är som gräset, ⁸och gräset förtorkar, blomstret förvissnar; men vår Guds ord består i evighet.»

⁹På ett högt berg begifven eder upp, I som bringen fröjdebudskapet till Zion; höjen upp eder röst med makt, I som bringen fröjdebudskapet till Jerusalem, höjen upp eder röst utan fruktan och sägen till Juda städer:

Se eder Gud, ¹⁰se Herren öfver allt Jehovah kommer stor i

denna bok. Den ställer alltigenom människan och Gud — människan i sin svaghet och förgänglighet, i sin synd och skräplighet; Gud i sin eviga makt och rättfärdighet, och sin eviga godhet och trohet — emot hvarandra. Det är den tråd som går genom denna förkunnelse; och *Guds ord* är Gud sjelf i sin menniskan tillmötesgående gudomlighet, likasom *den mensklige fromheten* är människan i sin till Gud sig höjande mensklighet. Den är det bästa och yppersta i menniskolifvet, likasom blomstret är det skönaste af växten; men huru litet förmår icke äfven denna mensklige fromhet utan Guds hjälp bestå i lifvets stormar. Det är innehållet af detta måtto, och det är innehållet af denna profetiska förkunnelse sjelf.

7. *Ja, folket är som gräset.* Icke: »Naturligtvis är gräset folket», såsom Lindgren tolkat med tillägget: »Denna platta explicativglossa kunde med allt skäl ur texten utdömas». Någon glossa förekommer här icke, och platheten tillhör icke texten, utan öfversättningen.

9—31. Här följer det egentliga talet, som tröstar det fångna Israel med löftet om Herrens snara återvändande till Zion i spetsen för sitt folk för att med gudomlig herdatrohet låta sig vårda om detsamma, under hänvisande till hans gudomliga vishet och allmakt, inför hvilken all mensklig vishet och makt sjunker tillsamman till ett intet.

9—10. *På ett högt berg begifven eder upp, I som bringen fröjdebudskapet till Zion.* Nemligen om Jehovahs ankomst och den frälsning, som den har med sig. Ordagrant: »Du Zions budbärare»; icke: »Du budbärare eller evangelist Zion»; ty att ordet מְבַשֵּׂר i grundtexten icke är apposition till Zion, utan genitiviskt förbundet dermed, följer af det onaturliga, som skulle ligga i den tanken, att ett berg, och dertill just det berg, som, sedan Jehovah der intagit sin boning, kallas »högre än alla berg» (låt vara i symbolisk mening), skulle bestiga ett annat berg för att synas och för att höras. Här, likasom 52: 7 f., hvilket ställe erbjuder den upplysande parallelen till det närvarande, tänkes Jehovah med sin frälsning på vägen till Jerusalem och föregången af budbärare, som kungöra hans ankomst för att tillkännagifva närheten af denna frälsning, utan tanke på något annat.

Se eder Gud, se Herren Jehovah kommer m. m. Det är innehållet af denna frälsningskungörelse, som här tager sin början och sträcker sig t. o. m.

kraft, och herskar med sin arm. Se, hans lön är med honom, och hans gerning går framför honom. ¹¹*Som en herde skall han vakta sin hjord, med sin arm skall han församla lammen, och bära dem i sitt sköte; och dem, som gifva di, skall han föra varligt.*

¹²Ho hafver mätt vattnet med sin hand och uppmätt himmelen med ett spann; eller ho hafver rymt jordens stoft i ett tredjedelsmått; och vägt bergen på våg och höjderna på vigtskål? ¹³Hvilken hafver då utgrundat Jehovahs Ande, och varit hans rådgifvare, som gifvit honom något att veta? ¹⁴Med hvem hafver han rådfört sig, som lärde honom och undervisade honom om den rätta vägen: undervisade honom så att han fick veta något, och lärde honom att känna förståndets väg?

¹⁵Se folken räknas af honom som en droppe i ämbaret, och som ett stoftgrand på vågskålen. Se länderna äro för honom som ett damkorn, som förflyger; ¹⁶och Libanon är ej nog till bränsle,*

v. 11. Ty att med andra inskränka densamma till den enda utsagan: »*Se eder Gud!*» har redan emot sig den yttre missproportionen mellan kortheten af denna utsaga och den föregående inledningen, men icke blott det.

Se, hans lön är med honom och hans gerning går framför honom. För att bana vägen för den frälsning, som är ett med denna lön.

11. *Som en herde skall han vakta sin hjord* m. m. »Sin hjord», det är sitt egendomsfolk, som så ofta benämnas i Skriften med detta namn. Jemf. Hes. kap. 34. — Och att han är mäktig att frälsa och hjälpa detta sitt folk under alla omständigheter, det är hvad den följande framställningen till talets slut har till ändamål att göra närvarande för det.

12. *Ho hafver rymt jordens stoft i ett tredjedelsmått* m. m. Ett tredjedelsmått antages vara detsamma som en *seah* eller tredjedelen af en *epha*. — Och kan menniskan icke ens mäta de storheter, som möta henne i stoftets värld, huru mycket mindre Guds storhet, som öfvergår allt! Det är sammanhanget mellan det, som här säges, och det som följer v. 13, hvilket sammanhang i öfversättningen blifvit uttryckt tydligare, än i grundtexten.

13—14. *Hvilken hafver då utgrundat Jehovahs Ande och varit hans rådgifvare* m. m. Det är utan tvifvel särskildt sagdt med afseende på Guds ledning af det israelitiska folkets och hednafolkens öden, hvaruti så mycket ingick, som kunde gifva den menskliga själsklosheten anledning till att vilja mästra Gud.

15—17. För att mästra Gud i hans styrelse måste man stå i jemnhöjd med honom, och huru förhåller det sig dermed? Det är hvad som här med en oförliknelig styrka i framställningen uppvisas. Det är så långt ifrån att någon eller något på jorden kan jemföras med honom, att icke ens den dyrkan, som människor kunna hembära Gud, på något sätt svarar emot hans oändliga höghet och majestät.

16. *Och Libanon är ej nog till bränsle* m. m. Det är ett uttryck för

och dess djur ej, nog till bränneoffer åt honom. ¹⁷Ja folken allesamman äro som ett intet för honom, som noll och intet äro de inför honom räknade.

¹⁸Med hvilken viljen I då likna Gud, eller hvad viljen I som honom likt ställa vid hans sida? ¹⁹Belätet manne, som mästaren gjuter, och guldsmeden öfverdrager det med guld och löder vid det kedjor af silfver; ²⁰men den, som ej har råd till att bestå en sådan gåfva, väljer ut ett trä som ej är murket, och söker ut åt sig en skicklig mästare för att ställa upp ett beläte, som icke vacklar?

²¹Veten I då ej, och hafven I icke hört; har det ej kungjorts för eder från begynnelsen, eller hafven I ej förspört, huru jorden grundades? ²²Han är den, som tronar öfver jordens krets, och hennes inbyggare äro för honom som gräshoppor. Han är den, som utspänner himmelen som ett flor, och sträcker ut honom som ett tält att bo uti. ²³Han är den, som gör jordens furstar till ett intet,

denna dyrkan, sådan som den på det gamla Testamentets ståndpunkt egde rum. Men denna dyrkan själf är här, såsom alltid, en symbol af den gudsdyrkan, som är ett med att tillbedja Gud i ande och sanning.

18—20. Att ingenting på jorden kan mäta sig med Gud, följer af det anförda, och hvad skulle då kunna jemföras med honom? Kanske de själfgjorda väsen, hvilka hedningarne dyrka som gudar? Svaret derpå ligger i det sätt, hvarpå dessa afgudar här göras till ett med deras beläten, så att hvad som gäller om det ena, det gäller äfven om det andra. Och något annat svar förtjenar icke denna fråga.

19. *Belätet manne, som m. m.* Sammanhanget vinner genom att fatta הַפֶּסֶל i frågande mening med ett underförstådt relativpronomen framför det följande verbet. Man behöfver icke derföre betrakta הַפֶּסֶל framför פֶּסֶל som הַ in-terrogativum, i det att det frågande kan ligga i själfva tonen.

21—24. Här utföres det förut sagda närmare från synpunkten af Guds konungadöme öfver hela världen och öfver folken på jorden. Han är icke blott konung, han är alla konungars konung, och har såsom sådan medel att göra sin vilja gällande. Det har han visat, det skall han äfven nu visa.

21. *Hafven I ej förspört, huru jorden grundades.* Efter orden: *Hafven I ej förspört jordens grundläggning* — icke just »grundvalar», i det att מוֹסְדָה לִּי לְיָמֵינוּ lika väl kan förena i sig båda betydelseerna som מוֹסְדָה. Det, som här säges, synes hänföra sig till skapelsehistorien och människosläktets ursprungshistoria i 1:a Mosebok, hvilken söner af Israels folk väl borde känna, och som afgifver ett så tilltalande vittnesbörd i det afseende, hvarom fråga är.

jordens domare till likhet med det, som aldrig varit. ²⁴Knappt äro de planterade, knappt äro de sådde, knappt har deras stam rotat sig i jorden, så blåser han på dem och de förtorkas, och en stormvind för dem bort likasom agnen.

²⁵Med hvem viljen I då likna mig, att jag skall vara en hans like, säger den Helige? ²⁶Lyften upp mot höjden edra ögon och sen! Hvilken hafver skapat dessa alla! Se, han för fram deras här och vet deras tal; dem alla kallar han vid namn, och sådan är storheten af hans kraft och väldigheten af hans styrka, att icke en blifver efter.

²⁷Hvi säger då Jakob och hvi talar Israel så: »Min väg är fördold för Jehovah, och min rätt ses förbi af min Gud?» ²⁸Vet du då icke, och har du icke hört? Den evige Guden, Jehovah, som hafver skapat jorden från hennes ena ände till den andra, han tröttnar icke och uppgifves ej; hans förstånd är outforskligt. ²⁹Och han gifver åt den trötte kraft och åt den maktlöse styrka i rikt mått. ³⁰Ja unge män skola tröttna och uppgifvas, och raske män skola stappla och falla; ³¹men de, som hoppas på Jehovah, skola få en ny kraft. De skola lyfta sig med vingar som örnar, de skola löpa och icke uppgifvas, de skola vandra och icke varda trötte.

24. *Knappt äro de planterade* m. m. Det, som här följer, är väl särskildt sagdt med tanken på det nybabyloniska väldet, så nyligen grundadt och så mäktigt, men nu med så hastiga steg närmande sig sin undergång, eller redan af Cyrus störtadt.

25—26. Från jorden såsom skådeplats för Guds storhet och allmakt vänder profeten här sitt folks blick till himmelens under och det vittnesbörd, som de aflägga i samina afseende. Den stora stjernhären, i jernförelse med hvilken allt maktuppbåd, som jorden har att bjuda på, är ett intet, står under Herrens befäl och lyder hans vilja i allt. Och skall Israel då tvifla på att han har medel att utföra och verkställa denna sin vilja?

27—31. *Hvi säger då Jakob, och hvi talar Israel så: Min väg* m. m. Här följer tillämpningen af allt det föregående från v. 12, som kan sammanfattas i dessa ord: *Israel, som har en sådan hjälpare, behöfver äfven under de svåraste omständigheter icke fälla modet, eller förtvifla om sin frälsning.* Det gäller endast att hålla ut i bidandet efter denna frälsning; och dertill vill profetens ord i detta och de följande talen förhjelpa det.

Andra Talet.

41. ¹Tigen, jordeländer, och lyssnen till mig! — Må folken hemta friska krafter, och nalkas sedan och tala, så vilja vi med hvarandra gå till rätta.

41—42: 17. Det tal, som här följer, har formen af en rättegångsförhandling mellan Jehovah och hedendomens gudar, grundad på jämförelsen mellan profetian i Israel å ena sidan, och det hedniska orakelväsendet å den andra. För att förstå hela betydelsen af denna jämförelse måste man känna och göra fullt närvarande för sig den stora betydelsen och utsträckningen af det hedniska orakelväsendet vid den ifrågakarande tiden. En hufvudkälla i detta afseende är den grekiske historieskrifvaren Herodotus, hvars historia gifver oss en lifvande bild af detta orakelväsendes hela sätt att gestalta sig under densamma. Der förtäljes bland annat, huru Kroesus, Lydiens konung, efter att hafva affärdat beskickningar till alla kända orakel för att pröfva deras tillförlitlighet, och gifvit företrädet åt oraklet i Delphi, förleddes till kriget mot Cyrus genom ett orakelsvar derifrån, som förkunnade, att han, om han inlät sig i detta krig, skulle »förstöra ett stort rike». Hvilket — sades icke: ett exempel af detta orakelväsendes tvetydighet och hjälplöshet öfverhufvud, såsom det i detta profetiska tal skildras. — Anmärkningsvärd i högsta mätto är den tillit, hvarmed profeten i motsats härtill kallar hela världen som vittne till uppenbarelserna af profetians ande inom Israel, som under denna tid måste hafva varit verksam på ett utomordentligt sätt, hvarom de närmare underrättelserna saknas, men hvartill redan innehållet af dessa tal, likasom tillvaron af en sådan bok som Daniels, berättigar att sluta.

1. *Tigen, jordeländer, och lyssnen till mig.* Ordagr.: Tigen för mig, län-der; icke: »öar» eller »kustländer», som innebär en inskränkning, hvilken omöjligen kan vara afsedd. Grundbetydelsen af det hebreiska ordet (אֵי) är ingen annan, än fastland i motsats till haf och vatten (42: 15), hvilket allt efter sammanhangets fordringar är att förstå i den ena, eller andra meningen. — Det, som här säges, är ett högtidligt påbjudande af tystnad till afhörande af det som följer. — *Må folken hemta friska krafter* m. m. Det är hela hedna-verlden som med dessa ord uppmanas att inställa sig inför det allmänna förnuf-tets, den allmänna rättvisans och sannfärdighetens domstol för att vara vittne till hvad som talas och svaras i det anhängiggjorda stora målet och rättegången mellan Jehovah och afgudarne, samt själf framkomma med allt hvad den har att säga till deras försvar. Och detta efter att af sin bästa förmåga hafva förberedt sig dertill; ty oförberedd vill Herren, som en rättvis part, icke att den skall uppträda.

Att med bibehållande af de masoretiska accenterna tillfredsställande åter-gifva innehållet af det, som följer v. 2, är icke möjligt. Den närvarande öfver-sättningen har, i likhet med I.XX och andra översättningar från den äldsta tiden, icke bundit sig dervid.

²Hvilken lät rättfärdighetens sol uppgå i östern och kallade honom, som I veten; lade för hans fötter, nedlade för honom folk och kungar; gjorde deras svärd till stoft, och deras båge likt ett jagadt halmstrå? ³Han förföljde dem och drog fram lyckosam på vägar, som hans fötter icke trampat. — ⁴Hvilken hafver gjort och utfört detta? Det är *han*, som kallat fram släktena från begynnelsen: *Jag Jehovah den förste, och mot de siste ännu densamme Jag.*

⁵Länderna sågo det och fruktade, och jorden från sin ena ände till den andra bäfvade. De nalkades och kommo, ⁶och hulo den ene den andre, och sade den ene till den andre: »Haf mod!» ⁷Och mästaren styrkte modet på guldsmeden, och finpoleraren på släggsmeden, sägande om lödningen: »hon är god»; och de fastgjorde det med naglar, att det icke skulle vackla.

2. *Hvilken lät rättfärdighetens sol uppgå i östern.* Ordagrant: »Hvilken uppväckte rättfärdigheten från solens uppgång». Hvad som härmed menas, framgår af det följande, i den mon Koresch eller Cyrus, som enligt kap. 44 och 45 är den ifrågavarande världshistoriska personligheten, der framstår i sin dubbla egenskap: som utförare af domen emot Babel och som Israels befriare ur fångenskapen. — Vida mindre sägande är den språkligt oberättigade översättningen: »Hvilken uppväckte honom från östern, som *segren mötte*» m. m. Det är צֶדֶק som här återgifves med *seger*; men att detta ord utan vidare kan betyda seger, lycka m. m., är ett väl ofta gjort, men obevisadt påstående. De ställen, hvilka pläga anföras till stöd derför, äro sådana, att detta antagande är dels onödigt, dels opassande.

Lade för hans fötter, nedlade inför honom m. m. Så att לָרְגְלוֹ יָתֵן å ena sidan och לִפְנֵי יָרַד å den andra hör tillsammans, och det ena på betydelsens vägnar svarar emot det andra. Mot det senare kan invändas, att לָרְגְלוֹ vanligen betyder *efter någon* eller *i någons fotspår*; men att det äfven kan hafva den betydelse, hvarom nu är fråga, är otvifvelaktigt och bevisas af 5 Mos. 33: 3. — *Gjorde deras svärd* m. m. Suffixerna i הָרְבּוֹ וְקִשְׁחוֹ kunna endast hänföras till »folk och kungar», och måste således fattas i kollektiv mening.

5—6. *Länderna sågo det och fruktade* m. m. Det, som här säges, hännyftar ganska tydligt på de förbund, som det Babyloniska och det Lydiska rikets herskare ingingo med hvarandra och med Egypten, då Cyri första steg på världseröfringens bana och vidtutseende planer började att ingifva dem fruktan. Det närmare härom läses hos Herodotus och hos Xenophon i Cyropædien.

7. *Och mästaren styrkte modet på guldsmeden* m. m. Mästaren är tillverkaren af det af trä eller metall förfärdigade afgudabeläitet, som lemnas åt guldsmeden att förgyllas, och det sätt, hvarpå de samt finpoleraren och släggsmeden styrka hvarandras mod, är ett annat uttryck för det sätt, hvarpå de

*Men du Israel, min tjenare; du Jakob, som jag hafver utkorat; du ätt af Abraham min vän, ⁹som jag tog från jordens gränser och kallade från hennes ändar, sägande till dig: »Min tjenare är du». Jag hafver utkorat dig, och jag hafver ej förkastat dig; ¹⁰frukta icke, ty jag är med dig, se dig ej omkring efter hjälp, ty jag är din Gud. Jag hafver utkorat dig, och jag hjälper dig ock, och stöder dig ock med min rättfärdighets högra hand. ¹¹Se, blygas och komma på skam skola alle, som äro upptände af häskhet emot dig; tillintetgöras och förgås skola de, som gå till rätta emot dig. ¹²Du skall söka efter dem och icke finna dem, som strida emot dig, och de skola varda tillintetgjorde i grund, som kriga mot dig; ¹³ty jag, Jehovah din Gud, är den, som stärker din högra hand och säger till dig: »*Frukta icke, jag hjälper dig.*»

¹⁴Frukta icke, du mask Jakob, du Israels lilla flock: *jag, jag hjälper dig*, säger Jehovah, och din förlossare är *Israels Helige*. ¹⁵Se, jag hafver gjort dig till en tröskvagn, nyhväst och öfverallt försedd med eggjärn, och du skall tröska berg, så att du sönder-

ifrågavarande folken och deras styresmän uppmuntra hvarandra att hålla stånd mot den nye eröfraren, så mycket mera passande, ju mera desse voro vane att fråga sina gudar till råds i allt. Den profetiska ironien i framställningen svarar mot det orimliga i saken själf; att med sådana gudars hjälp vilja förhindra utförandet af Jehovahs rådslut i sammanhang med Cyri uppträdande på världens skådeplats.

8—20. Här vänder sig talet till det fångna Israel, som i trenne afsatser (vv. 8—13; 14—16; 17—20) uppmuntras med tillsägelsen att i hvad som skett se en borgen och underpant för sin egen och hela folkverldens slutliga frälsning. Icke blott det förra, utan äfven *det senare*.

9. *Som jag tog från jordens gränser och kallade från hennes ändar*. Det är från Mesopotamien i öster och från Egypten i väster: det förra i stamfaderns, Abrahams, person, det senare genom utförandet ur Egypten.

14. *Du Israels lilla flock*. Ordagrant: *I Israels nägre män*; i fall man icke för מִיָּי med det, som följer, får läsa מִיָּי, då öfversättningen blir: *I öde af Israel* = du afdöda och i stoftet liggande Israels folk. Ett stöd för det senare, som kan sägas hafva parallelismen för sig, kan ligga i innehålllet af Hes. 37: 1—14, der de döda benen, som uppväckas till lif, äro ett uttryck för samma verklighet.

15. *Se jag hafver gjort dig till en tröskvagn . . . och du skall tröska berg m. m.* Berg och höjder, det är de mäktigaste af verldsfolken och alla världens makter, som vilja förhindra utförandet af Guds afsigter med Israel, åsyftande äfven hednaverldens frälsning. Det är hvad de följande orden v. 16 åtminstone antydningssvis gifva tillkänna.

krossar dem, och göra höjder lika agnar. ¹⁶Du skall kasta dem med kastoskofvel, och vinden skall bortföra dem och stormen skingra dem. Men du skall jubilera i Jehovah, och berömma dig af Israels Helige.

¹⁷De nödlidande och arme, som söka efter vatten, men ej finna, och hvilkas tunga försmäktar af törst — jag Jehovah skall bönhöra dem, jag Israels Gud skall icke öfvergifva dem. ¹⁸Jag skall låta floder uppspringa på de nakna höjderna, och källor midt i dalarne, och göra öknen till en vattensjö och den torra ödemarken till källsprång af vatten. ¹⁹Och jag skall låta växa i öknen ceder och acaciaträ, och myrten och vildoljeträ; och jag skall plantera i ödemarken cypress, platan och cedertall tillsammans: ²⁰på det de skola se och förstå och taga till hjertat och besinna med hvarandra, att Jehovahs hand hafver gjort detta, och Israels Helige hafver skapat det.

* * *

²¹Så kommen nu fram med eder rättssak, säger Jehovah; så träden nu fram med edra kraftbevis, säger Jakobs konung! ²²Ja, må de framträda med dem och förkunna för oss det, som händer. Förkunnen, huru det varit hafver med det, som skett förut, att vi må

16. *Du skall kasta dem med kastoskofvel* m. m. För att skilja agnarne från hvetet, det för Guds rike dugliga från det odugliga; *och således måste det äfven inom folkverlden finnas menniskor, som endast vänta på Guds kallelse för att göras delaktiga af Israels frälsning.* Det är hvad det, som nu följer, på ett lika målände och mera ingående sätt gifver tillkänna.

17. *De nödlidande och arme, som söka efter vatten* m. m. Både af Israels folk och hednafolken; ty att de senare äro inbegripne, framgår af fortsättningen 18—20, der öknens och ödemarkens förvandlande till en Jehovahs lustgard, efter analogien med motsvarande ställen hos Esaïas, icke kan hänföras till något annat, än hednaverlden eller folkverlden i stort.

19. *Och jag skall plantera i ödemarken platan och cedertall* m. m. Enligt andra *platan och buxbom*, eller: *bok och lönn* o. s. v.

21. *Så kommen nu fram med eder rättssak* m. m. Sedan Jehovah på det sätt, det föregående utvisar, afgifvit beviset på sin Gudom, uppmanas nu äfven hednafolken att afgifva beviset för sina gudars genom att på ett i någon mon motsvarande sätt föra deras talan.

22—23. *Förkunnen, huru det varit hafver med det, som skett förut* m. m. Här ställes uppmaningen till dessa gudar sjelfva att visa, hvad de förmå genom att lägga i dagen, hvad de vetat förut om de händelser, som nu inträffat, eller hvad de veta om det tillkommandes hemlighet; eller genom att göra någon-

gifva akt och känna igen den utgång, som det fått; eller låten oss höra det, som komma skall,²³ och förkunnen hvad som komma skall i framtiden, att vi må förnimma, att I ären gudar. Ja gören blott något, godt eller ondt, så att vi kunna skåda och se det tillsammans. — ²⁴Se, I ären ett intet, och edert verk en intighet; en styggelse får den, som utväljer eder.

²⁵Jag uppväckte honom från norden, och han kom; från solens uppgång, och han åkallade mitt namn, och trädde på furstar som ler, och likasom krukamakaren trampar leran. ²⁶Hvilken har förkunnat detta från begynnelsen, att vi må få veta det; och innan det skedde, att vi må säga, att han fått rätt? Se, ingen fans, som förkunnade det; ingen lät höra något derom, och ingen hörde

ting, hvad det vara må, som vittnar om att de hafva en tillvaro. Men i första rummet genom att ådagalägga sitt förutvetande af de händelser, som nu timat genom Cyri uppträdande; ty det är hvad som menas med det, som »skett förut», i motsats till det, som komma skall; eller såsom det egentligen heter: *det första*, i motsats till *det andra*; hvarom fråga är. Att hänföra detta »första» (הַרְאֵשׁוֹן) till en aflägsen forntid är icke af nöden, ännu mindre låter det rättfärdiga sig att med en del tolkare förstå detsamma om de tilldragelser, hvilka tillhöra den närmaste framtiden, i motsats till dem, som tillhöra en aflägsnare sådan (hvilket senare skulle uttryckas med ordet: *det som komma skall*, utan närmare bestämning!).

24. *Se I ären ett intet* m. m. Efter den föregående uppmaningen har man att tänka sig en inträdande djup tystnad, som afgifver vittnesbördet om dessa gudars svarslöshet i det afseende, hvarom fråga är, och gifver anledning till det högtidliga domslut, som här följer och avslutar den första akten, så att säga, af denna rättgångsförhandling. Men saken är för vigtig för att låta det stadna vid det anförda, och på denna första akt följer därför nu en andra af ett ännu högtidligare innehåll, hvartill innehålllet af den nämnda uppmaningen gifver uppslaget.

25. *Jag uppväckte honom från norden* m. m. Här återvänder talet till Koresch, från hvilken det utgätt, på ett sätt, som bildar en motsvarighet till vv. 2—4, men skiljer sig i det afseendet, att här talas icke blott om Cyri ankomst från öster, utan äfven från norden. Med skäl har man i detta sett en anspelning på det förenade Medien och Persien, af hvilka land det förra gränsade till det assyriskt-babyloniska riket i norr, det senare i öster. — *Och han åkallade mitt namn*. Äfven utan att känna det, i likhet med den okände Gudens dyrkare Ap.G. 17: 23. — *Och trädde på furstar som ler* m. m. Den bild, som här användes, hänför sig till Cyrus icke blott som eröfrare, utan äfven som skaparen af ett nytt verldsrrike, till hvars bildande de underkufvade folken

edra ord. ²⁷Jag var den förste, som sade till Zion: Se der, se der är det; den förste, som åt Jerusalem gaf budbärare om det. ²⁸Och jag såg efter och der var ingen, ja, der var ingen af dessa, som visste något besked, så att jag kunde spörja dem och de svara mig. ²⁹Se, de alle äro ett intet, ett intet deras verk, och ett uselt bedrägeri deras gjutna beläten.

42. ¹Se, min tjänare, som jag uppehåller, min utkorade, i hvilken min själ hafver sitt behag. Jag hafver låtit min Ande hvila på

och deras herskare lånade sig likasom leret i krukomakarens hand. — Huruvida ordet »*seginim*» är af persiskt, eller semitiskt ursprung, är oafgjordt; men i hvarje fall synes det här vara använt i en lika allmän bemärkelse som det vanliga »*sarim*».

27. *Jag var den förste, som sade till Zion* m. m. Det som här säges kan icke hafva afseende endast på de äldre profetiorna om befrielsen ur den babyloniska fångenskapen hos Jeremias m. m., utan måste hänföra sig till förutsägelser, som vid Cyri första uppträdande på världens skådeplats förkunnade med visshet, att han var den, genom hvilken domen öfver Babel och Israels befrielse skulle gå i verkställighet — hvarvid Zion och Jerusalem framställas som mottagare af detta goda budskap med samma rätt här, som ofvan 40: 9. Att flera af dessa samtida profetior kunna hafva gått förlorade för oss, låter väl tänka sig, men åtminstone en af dem har blifvit bevarad åt oss, och det är Cyrusprofetian i det följande kap. 44—45.

42: 1—8. Profeten har i det föregående uppfordrat det hedniska orakelväsendet att lägga i dagen sitt förutvetande af det tillkommandes hemlighet, så väl som af det förflutnas och närvarandes. Hvad det senare beträffar, är saken redan afgjord; men det förre återstår att närmare belysa, och för detta ändamål framställs nu i första rummet en bild af denna framtid, sådan den framstår för det profetiska medvetandet i Israel. Alla försök att hänföra den här följande profetian, vare sig till Cyrus, eller till profeten själf, eller till Israels folk m. m., stranda på hennes höga innehåll, det sätt, hvarpå hon har sin rot i äldre, öfver allt tvifvel höjda messianska profetior, och de för alla jordens folk viktiga följderna af den personens uppträdande, omkring hvilken innehållet rör sig.

1. *Se min tjänare* m. m. Denna titel i och för sig är så mycket mindre nödvändigt att anse för messiansk, som den tilldelas äfven hedniske herskare (t. ex. Jerem. 25: 9). Här ansluter den sig till den föregående utsagan om Israel som Jehováhs tjänare (41: 8), men såsom »sjelfva spetsen af den pyramid, hvars nedersta basis är nationen i sin helhet» (Del.). Det är Jehováhs tjänare i högsta mening, framträdande i den person, i hvilken Gud har sitt högsta välbehag: som är på en gång människan i sin sanna fullkomlighet och Guds högsta väsens uppenbarelse. — *Jag hafver låtit min Ande hvila på ho-*

honom, och han skall låta rätten utgå till folken. ²Han skall icke skria och icke upphäfvä eller låta höra sin röst på gatan. ³Ett krossadt rör skall han icke sönderbryta, och en slöcknande veke skall han icke utsläcka. Han skall låta rätten utgå så att den varder till sanning, ⁴och icke slöckna och icke brytas, till dess han hafver grundat rätten på jorden. Och på hans lag bida jordelanden.

⁵Ja, så säger den rätte Guden, Jehovah, som hafver skapat himmelen och utspänt honom; som hafver utbredt jorden med hennes alster; som inblåser lif i de släkten, hvilka bo på henne, och gifver ande åt dem, som vandra på henne: ⁶Jag, Jehovah, hafver kallat dig i rättfärdighetens tjenst, och jag skall taga dig

nom m. m. Det, som här säges, är en tydlig efterklang af profetian om *Isais teltning* kap. 11: 1 f., hvilken profetia på det närvarande stället kan sägas fira sin återuppståndelse i en ny och om möjligt ännu mera evangelisk gestalt än på det föregående. Huruvida det, andra skäl å sido, icke är för mycket att tillskrifva samme författare denna dubbla skapelse, kan med skäl sättas i fråga.

2. *Han skall icke skria, och icke* m. m. Säsom en våldets man, som på ett befallande sätt gör sin vilja gällande; och som en marktschrejare, hvilken ropar ut sina varor o. s. v.

3. *Han skall låta rätten utgå så att den varder till sanning. Icke: »utgå enligt sanningen»*, hvilket vore detsamma som att han skulle vara målsmannen för en rättfärdighet i ordets sanna mening. Hvad profeten vill säga är, att denna rättfärdighet genom honom skall komma att förverkligas, icke skenbart, utan i gerning och i sanning.

4. *Och icke slöckna och icke brytas* m. m. I dessa ord — som äro orätt återgifna i den sv. kyrkobiblen, men icke heller få ut sin rätt, då man öfversätter: *»Han skall icke fylla modet eller slappas»* o. s. v. — ligger en hänsyftning på den ifrågavarande personens lidandeshistoria, som först i kap. 53 får sitt närmare utförande. — *Och på hans lag bida jordelanden.* Äfven dessa ord hafva sin motsvarighet kap. 11 i det, som der läses v. 10, på samma gång som de i en mera särskild mening kunna sägas stödja sig på innehållet af profetian 2: 2—4.

5—8. Här går Jehovah med sitt eget namns hela vikt och betydelse likasom i borgen för sin tjenares verk och gerning enligt det sagda, på samma gång som betydelsen af detta verk och gerning för Israel och hela folkverlden i enlighet med hela den gammaltestamentliga profetian närmare utföres. Han som kallar sig med det höga namnet: *Jag är den, hvilken jag är*, han har äfven makt att undanröjda alla hinder, som vilja ställa sig i vägen för denne hans tjenaare under utförandet af det stora värf, som blifvit honom gifvet att fullborda — för ett pris, som i det föregående är mera antydt, än uttaladt.

6. *Och göra dig till ett förbund med folken. Icke: med folket* i betydelsen af Israels folk, i det **□** här likasom 49: 8, der samma uttryck före-

vid handen och bevara dig, och göra dig till ett förbund med folken, till ett ljus för folkverlden: ⁷för att öppna de blindas ögon, för att utföra ur fängelset dem, som sitta bundne, utur häktet dem, som sitta i mörkret. ⁸Jag är Jehovah, det är mitt namn, och min ära skall jag icke gifva åt en annan, eller mitt pris åt afgudarne.

⁹Det första, se, det hafver inträffat, och ett nytt förkunnar jag för eder. Innan det uppspirar, låter jag eder höra det.

¹⁰Sjungen till Jehovahs ära en ny sång. Hans lof från jordens ena ände till den andra uppstämme de, som bo nere vid hafvet, och alla öar i det med sina invånare; ¹¹framjuble öknen och dess städer: de byar, i hvika Kedar bor; utrope Selahs invånare, utrope man med fröjdeskri från bergens hufvud. ¹²De alla hambäre åt Jehovah hans ära, och förkunne hans lof i alla land!

¹³Jehovah utdrager som en hjelte, som en stridsman uppväcker

kommer, är att förstå i kollektiv mening svarande mot det följande נְיִים. Ty det nya förbundet är icke ett förbund med Israels folk till skilnad från de öfriga folken på jorden, utan med hela folkverlden. Samma mening erhålles, om man fattar פְּרִיַתָּ עִם som ett begrepp i betydelsen af folkförbund.

9. *Det första, se m. m.* Det är sagdt med afseende på förutsägelsen om Cyrus, som omtalas i det föregående, kap. 41. — *Och ett nytt förkunnar jag eder.* Det är just det, som utgör innehållet af den messianska profetian v. 1—8 och är ämnet för den nu följande lofsången.

10—11. *Sjungen till Jehovahs ära en ny sång.* Svarande mot det nya ämne till lof och pris, hvarom fråga är. För att förstå sammanhanget i det som följer, har man att förbinda תְּהַלְלֵהוּ som objekt med יִשְׂאֵל i början af v.

11; men icke allenast med detta verb, utan äfven med det följande יִרְנֵי och יִצְוֶה i samma vers. — *De som bo nere vid hafvet.* Ordagr.: *De som stiga ned,* eller: *sänka sig till hafvet* — nemligen med sin boningsplats; ty att öfversätta: *de som färdas på hafvet* är säkerligen oberättigadt (Ps. 107: 23 betyder det ifrågakvarande uttrycket på grundspråket icke: *de som färdas på hafvet*, utan: *de som gå till hafs*), och stämmer icke väl tillsammans med parallelismen.

— *Framjuble öknen m. m.* Vid sidan af hafsländernas invånare ställas här *invånarne i öknen, i Selah och på bergens hufvud*. Med bergens hufvud (den egentliga betydelsen af ordet i grundtexten, som här förtjenar företrädet) kan icke menas något annat än Libanonsberget, som var beläget i norr, likasom Selah, hufvudstaden i Edom, var beläget i söder, Medelhafvet i vester och öknen i öster; och det, som här säges, blifver då lika med en uppmaning ställd till dem, som bo i de fyra väderstrecken: *vester, öster, söder och norr*, det är till alla folk från jordens ena ände till den andra, att göra det, som säges.

13—16. Det, som här följer, är icke den nya sången sjelf, utan en fram-

han sin stridslust; han ropar öfverljudd och ter sig väldig mot sina fiender. — ¹⁴ »Jag hafver tegat länge, jag var stum och gjorde våld på mig: som en barnaföderska vill jag nu ropa och gifva mig luft och andas ut tillika. ¹⁵ Föröda skall jag berg och höjder, och alla deras örter skall jag förtorka, och göra floder till fastland och uttorka sjöar. ¹⁶ Och jag skall leda blinde på en väg, som de icke känna, och på stigar, som de icke hafva känt, skall jag låta dem vandra, och göra mörkret framför dem till ljus och ojemnheterna till slättmark. Detta allt skall jag göra och icke lemna ogjordt.»

¹⁷ Vikne tillbaka och höljde med skam äro de, som förtrösta på de skurna belätena, som säga till de gjutna belätena: »I ären våra gudar».

Tredje Talet.

¹⁸ I döfve, hören, och I blinde, skåden och sen! ¹⁹ Hvilken hafver varit blind, om icke min tjenare; och döf som den, hvilken

ställning af det allmänna temat eller ämnet för densamma: *Jehovahs ankomst för att döma och för att frälsa*. I bilder lånade från krig och jordbäfning skildras det förra ändamålet med hans ankomst, medan det, som säges om det senare, ansluter sig till den föregående profetian om Jehovahs tjenare på ett sätt, hvilket vittnar om sig sjelft.

15. *Föröda skall jag berg och höjder* m. m. »Berg och höjder» beteckna verldsriket på jorden i sin hela yttre maktuppenbarelse, under det att deras »örter», eller hela växtlighet häntyder på verldsmaktens från Gud bortkomna falska kulturväsende i egenskap af falskt religionsväsende, falsk konst och vetenskap m. m. — Man tänke på det öde, som öfvergick den gamla grekiska och romerska kulturverlden.

17. *Vikne tillbaka* m. m. Inför den gudomliga framtidsförsägelse, som innehålles i det nu anförda, stå hedendomens försvarare, som icke hafva något dermed jemförligt att uppvisa, mållöse. Härmed är den stora rätttegången mellan Jehovah och afgudarne afgjord till förmån för den förre; det är hvad det slutord, som här följer, med kort eftertryck gifver tillkänna.

42: 18 — 43: 20. Detta tal är, likasom det föregående, så afslutadt inom sig, att endast det förvillande i kapitelindelningen kan förklara, att det icke fått gälla som ett sådant vid sidan af de öfriga. Det börjar med en återblick på Israels föregående syndahistoria, som slutat med att göra det till ett byte för verldsfolken, och öfvergår derifrån till ett tröste- och uppmuntringstal, i hvilket

jag gjorde till mitt sändebud. Ja, ho hafver varit så blind som Jehovahs förtrogne, så blind som hans tjenare?

²⁰Du hafver sett mycket, men du tog icke vara deruppå; med öppna öron hörde man ej. ²¹Derföre täcktes detta Jehovah: för sin rättfärdighets skull gjorde han sin lag stor och härlig, ²²och de, de gjordes till ett utplundradt och sköfladt folk. Man fjettrade dem alla i hålor och de begrofvos i fångahus; de gåfvos åt plundring, och ingen frälste; åt sköfling, och ingen sade: »gif tillbaka».

befrielsen från landsflykten i de vissaste ord utlofvas. I fråga om tiden för detta tals tillkomst är den historiska notisen 43: 14—15 upplysande; man finner deraf, att det föranledts af den afgörande seger öfver den Babyloniska krigshären, som banade vägen för Cyrus till Babylons belägring — således äfven måste leda sin uppkomst från tiden närmast före eller under denna belägring.

18—19. *I döfve hören m. m.* Det är Israel som så tilltalas, både med afseende på hvad det har varit, och med afseende på hvad det ännu till stor del är. I det följande blifver dock icke fråga egentligen om det senare, utan endast om det förra. — *Hvilken hafver varit blind m. m.* Icke: »Hvilken är blind», ty det, som säges vidare, hänvisar afgjort till folkets historia före exilen. Det är Israels forna obotfärdighet och straffet för denna obotfärdighet, som här ställes fram till helsosam förödmjukelse och varning, men äfven och närmast till förklaring af den stränga dom, som Gud låtit gå öfver detta sitt egendomsfolk.

20. *Du hafver sett mycket, men du tog icke vara deruppå m. m.* Ty »Hvar brann uppenbarelsens ljus så klart som i Israel, och hvar ljud Guds stämma så mäktig?» Men huru gick icke allt, hvad det sett och hört, för det forloradt.

21. *Derföre täcktes detta Jehovah: för sin rättfärdighets skull gjorde han sin lag stor och härlig.* Huru, det gifva de följande orden närmare tillkänna. Det var genom det straff, som följde på lagöfverträdelsen, då Israel blef ett rof för verldsfolken och bortfördt i den assyriska och babyloniska exilen. Det var en gudomlig hemsökelse, som lagen själf på det bestämdaste förutsagt, och när denna förutsägelse uppfylldes, var detta ett insegel på lagens gudomliga sanning, som lände till hans eget förhärligande i högsta måtto. Det synes vara meningen af detta ställe, som i grundtexten är mera dunkelt, hvarför det äfven blifvit mycket olika öfversatt och förklaradt. — På själfva hufvudmeningen inverkar det icke, antingen orden »för sin rättfärdighets skull» hänföras till det föregående (efter den masoretiska accentueringen), eller till det följande; dock synes det senare vara det mest passande.

22. *Och de, de gjordes till ett utplundradt och sköfladt folk m. m.* Icke: »De äro ett utplundradt och sköfladt folk»; ty så svår som det här och ännu mera i det följande säges, var icke ställningen i exilen under den senare tiden. Äfven här hafva vi att fatta innehållet historiskt.

²³Hvilken bland eder skall lyssna till detta, skall höra och akta derpå för kommande tid? ²⁴Hvem hafver gifvit Jakob till pris åt sköflingen, och Israel till pris åt plundrarne, om icke Jehovah, mot hvilken vi syndade? Ja de ville icke vandra på hans vägar, och hörde icke på hans lag, ²⁵derföre utgöt han öfver dem sin vredes glöd och krigets raseri, och det antände dem på alla sidor, men de förstodo ej; och det upplågade bland dem, men de lade ej på hjertat.

43. ¹Men nu, så säger Jehovah, din skapare, Jakob, och din dånare, Israel: Frukta icke, ty jag hafver igenlöst dig, jag hafver kallat dig vid ditt namn: *du är min*. ²Om du går genom vatten, så är jag med dig, och genom strömmar, så skola de ej fördränka dig. Om du går genom eld, så skall du icke sveda dig och skall lågan icke bränna dig. ³Ty jag är Jehovah din Gud, den Helige i Israel, är den, som frälser dig.

Jag hafver gifvit Egypten i lösen för dig, Ethiopien och Seba i ditt ställe. ⁴Ja, för det du är så dyrt aktad i mina ögon och.

23—25. Skall Israel åtminstone af hvad som nu skett låta varna sig, så att det icke hädanefter försyndar sig på samma sätt? Det är den stora fråga, som här inställer sig; men huru dermed må vara: för det närvarande har Guds stränghet fått ut sin rätt, och nu följer en tid, då hans godhet och mildhet skall bevisa sig mot Israel i sin hela rikedom. Det är meningen af det, som här säges och det är innehållet af det, som följer.

43: 1. *Men nu, så säger Jehovah m. m.* Med dessa ord öfvergår profeten till det egentliga ämnet för detta tal, som är det anförda: att tiden nu är kommen för Gud att förbarma sig öfver sitt folk, och att inga hinder skola förmå att stänga vägen för dess befrielse och frälsning. — *Jag hafver igenlöst dig.* Ty grunden till befrielsen från fångenskapen är redan lagd med Cyri seger öfver den Babyloniska verldsmakten. — *Jag hafver kallat dig vid ditt namn: du är min.* Det är detsamma som att tiden nu är kommen, då Herren åter vill bekänna sig till Israel som sitt egendomsfolk. Och dermed är återkomsten från Babel för att återinträda i besittningen af det land, som det en gång af honom fått på sin lott, gifven.

2. *Om du går genom vatten m. m.* Det som här säges om vattnet och elden, som Israel går genom utan att drunkna och utan att svedas, hänsyftar, efter hvad det synes, å ena sidan på Euphratfloden, som för det fångna Israel stängde vägen till dess hemland, å den andra på den krigets låga, som brann omkring det (jmf. 42: 25).

3. *Jag hafver gifvit Egypten i lösen för dig m. m.* Det, som här säges, är blott ett annat uttryck för den politiska verldsomhvälfning, som kräfdes för Israels befrielse från Babels ok. Denna omhvälfning kunde icke försiggå.

jag älskar dig, så vill jag gifva menniskor i ditt ställe, och folk för att bevara dig vid lif. ⁵Frukta icke, ty jag är med dig, och jag skall låta din ätt komma från solens uppgång, och från hennes nedgång skall jag församla dig. ⁶Jag skall säga till norden: Gif! och till södern: Håll ej qvar! För till mig mina söner från fjeran land, och mina döttrar från jordens ände — ⁷allt, som är uppkalladt med mitt namn och som jag skapat till min ära, som jag danat och gjort, ⁸för ut i frihet!

Du blindade folk, som hafver ögon (och icke ser), och I döfve, som hafven öron (och icke hören)! ⁹Må alla folken församla sig, och alla nationer samlas: hvilken bland dem förkunnade detta, och lät oss höra det i förväg? Må de framställa sina vittnen, och vara rättfärdiga och höra och tala sanning. ¹⁰I ären mina vittnen, sä-

utan att mera än ett af de folk, som undslupit detta ok, dukade under för den nye verldseröfraren, och dessa folk betraktas härvid helt naturligt som en lösepenning för denna befrielse. Att just *Egypten*, *Ethiopien* och *Sebah* (preststaten *Meroe* eller det nuvarande *Sennaar*) nämnas i sammanhang dermed, förklaras af Egyptens gamla betydelse som verldsmakt och Ethiopiens och Sebahs läge vid den kända verdens yttersta gränser — en antydning om det nya verldsväldets storhet. I hvarje fall anföras dessa land endast exempelvis, hvadan man icke behöfver mycket uppehålla sig vid frågan om uppfyllelsen af de ord, som hänföra sig till dem särskildt (Egypten eröfrades verkligen af Cyri son Kambyses, som deremot misslyckades i sitt företag mot Ethiopien).

7-8^a. *Allt som är uppkalladt i mitt namn . . . för ut i frihet.* Så att הוֹצֵא (infinitiv som gör tjänst för imperativen) i början af v. 8 hänföres till det föregående, icke till det efterföljande, der det endast förorsakar svårighet.

8^b. *Du blindade folk, som m. m.* Det är Israel, som återigen tilltalas på detta sätt, denna gång för att rycka det upp ur det tillstånd af försoffning och misströstan om framtiden, i hvilket flertalet af exulanterna synes hafva försjunkit och som äfven de sista verldshändelserna icke förmått att göra en ände på. Det är betydelsen af dessa verldshändelser och särskildt en af dem, hvilken omtalas v. 14 — betraktade och betraktad i ljuset af den israelitiska profetian till skilnad från det hedniska orakelväsendet på ett sätt, som erinrar om den stora rättegången mellan Jehovah och hedendomens gudar i det näst föregående talet — som profeten nu med det starkaste eftertryck framhåller till vägledning och tröst.

9. *Må alla folken församla sig.* וְקָבְצוּ här likasom Joel 4: 11 att anse som imperativus. — *Lät oss höra det i förväg.* Ordagr.: *»lät oss höra de första»* — nemligen orden eller förutsägelserna derom.

10. *I ären mina vittnen, säger Jehovah, och min tjänare, som m. m.* Det ena så väl som det andra. Jemf. 41: 8.

ger Jehovah, och min tjenare, som jag har utvalt, på det I skolen känna och tro mig och förstå, att *jag är den jag är: före mig var ingen Gud, som någon gjort, och efter mig skall ingen vara.* ¹¹Jag, jag är Jehovah, och ingen är som frälser utom mig; ¹²jag hafver förkunnat det, och jag hafver frälst, och jag hafver låtit eder höra och ingen främmande Gud bland eder; och I ären mina vittnen, säger Jehovah. Och jag är Gud ¹³från denna dag också; *Jag är den jag är, och ingen är som frälser ur min hand: jag gör, och hvilken vill rygga det?*

¹⁴Så säger Jehovah, eder igenlösare, Israels Helige. *För eder skall hafver jag sändt mot Babel och låtit dem alla flyende draga ned, ja, draga ned till Chaldeen på skeppen, deras stolthet.* ¹⁵*Det är jag, Jehovah, eder Helige, Israels skapare, eder konung.*

¹⁶Så säger Jehovah, som banade en väg genom hafvet och en stig genom väldiga vatten; som lät en här och härmakt med vagnar och hästar utdraga, ¹⁷men de gingo till hvila med hvarandra och

14. *För eder skall hafver jag sändt mot Babel.* Hvilken, säges icke. men säger sig sjelft. Det är Cyrus med sin segrande här. — *Och låtit dem alla flyende draga ned* m. m. Det, som här säges, förklaras genom Herodots och Xenophons berättelser om Cyri seger öfver den Babyloniska krigshären, som föregick Babylons belägring och nödgade de besegrade qvarlevforna af denna här att flykta till den som ointaglig ansedda hufvudstaden och andra fasta städer i Babylonien för att innesluta sig inom deras murar. Att en del af den slagna hären utsträckt sin flykt ännu längre och sjöledes begifvit sig till de traskuppfyllda och svårtillgängliga trakter i Sydbabylonien, som i kilskrifterna benämnas *Mat-Kaldi* eller *Kaldu* och af ålder utgjort en tillflyktsort vid fiendtliga öfverfall, är i sig sjelft icke osannolikt och gifves tillkänna genom det, som följer. — *Ja till Chaldeen på skeppen, deras stolthet.* Icke: »till och med Chaldeerna» eller dylikt; ty det hebreiska *Kasdim* är här säkerligen icke namn på folket, utan på landet, svarande mot den assyriskt-babyloniska kilskriftbenämning, som vi hafva hört. Svårigheten af det dunkla stället försvinner vid denna uppfattning af sig sjelf, så snart man endast betraktar det ifrågavarande ordet som en *accusativus localis* med utelemnadt ׀ loc., i enlighet med hvad som äfven eljest icke är utan exempel. — Icke utan eftertryck benämnas skeppen, på hvilka man flyr, Babels och babyloniernas *stolthet* — eller ännu närmare: *ämne till jubel*. De voro till för att göra Babels namn känt och fruktadt, och måste nu afgå med beviset på dess djupa förnedring och förestående fall.

16—20. Här upprepas i de mest sägande ord löftet om den snara befrielsen ur fångenskapen — en befrielse, ännu härligare än den forna befrielsen från trälldomen i Egyptens land, hvarmed den jemföres. Äfven nu har en härmakt med en Farao i spetsen, som vill hindra denna befrielse, blifvit uppslukad;

stodo icke mera upp; de utsläcktes som en veke, så slocknade de.
¹⁸Tänken icke mera på det, som varit förr, och gifven icke akt på det, som fordom skett. ¹⁹Se, jag gör något nytt; nu uppspirar det och I skolen för visso erfara det. Jag skall äfven göra genom öknens väg och strömmar i ödemarken. ²⁰Ja ära mig skola fältets djur, skakaler och strutsar skola ära mig; ty jag skall gifva vatten i öknen och strömmar i ödemarken för att vattna mitt utvalda folk.

Fjerde Talet.

²¹Det folk, som jag hafver danat åt mig, skall förtälja mitt pris. ²²Men du hafver icke åkallat mig, o Jakob, utan du hafver

och likasom då, så går äfven nu vägen genom öknar. Men i dessa öknar skall Herren låta strömmar uppspringa för sitt folk och för fältets djur, likasom han låt vatten uppspringa i Sinai öken, då nöden var som störst. I bokstaflig bemärkelse har något sådant icke inträffat, i bokstaflig bemärkelse kan det icke heller vara menadt. Att inga hinder af något slag skola stänga vägen för det fångna Israels återvändande till sitt hemland, det är den allmänna betydelsen af det som säges. Men derjemte har det utan tvifvel äfven en andelig mening, som sträcker sig genom tiderna, och denna mening är här, såsom annorstädes, der samma bilder förekomma: folkverldens omvändelse och delaktighet i Israels frälsning, som först derigenom blifver till hvad den är ämnad att vara i alla afseenden.

43: 21 — 44: 22. Detta tal, som är lika afslutadt inom sig som det föregående, bildar ett parallelstycke till detta, i vissa afseenden sammanfallande med, i andra kompletterande och vidare utförande detsamma. Äfven detta tal börjar med en tillbakaskådande blick på folkets föregående affall såsom orsaken till den dom, hvilken öfvergått detsamma, för att derifrån öfvergå till sitt egentliga ämne: löftet om den bättre och lyckligare tid, hvilken nu är på väg att ingå för det. Men då hemkomsten från Babel i det förra talet är det, som framstår i förgrunden med afseende på denna bättre och lyckligare tid, så är detta här den hos de äldre profeterna, framför allt Joel kap. 3, utlofvade utgjutelsen af Anden från höjden med allt hvad denna andeutgjutelse har med sig. Så för detta tal ännu mera än det föregående in i den nytestamentliga tiden; och en borgen för dess stora löfte har Israel i Härskarornas Jehoval, kallande sig här med det betryggande namnet af dess konung, likasom i det förra talet med namnen af Israels skapare och danare. Ty han allena är den lefvande Guden, under det att hednafolkens gudar äro väsenlösa intigheter, ett verk af menskligt oförnuft, hvars dårskap profeten slutar med att gissla på ett sätt, som ingenstädes i skriften för öfrigt har sin motsvarighet.

43: 21. *Det folk, som jag har danat m. m.* Dessa ord förbindas i alla afseenden bättre med det följande, än med det föregående; det säger redan det bindeord, som börjar v. 22, men icke blott det.

tröttnat vid mig, o Israel. ²³Mig hafver du icke bringat dina bränneoffers lam, och mig hafver du icke ärat med dina slagtoffer. Jag hafver ej betungat dig med spisoffer, och icke besvärat dig med rökoffer. ²⁴Du hafver icke köpt mig kalmusrör för penningar, och icke undfågnat mig med fett af dina slagtoffer; men du hafver gjort mig arbete med dina synder, och möda med dina missgärningar. ²⁵*Jag, jag är den, som utplånar dina öfverträdelse* för min skull, och dina synder vill jag icke ihogkomma.

²⁶Ja, för mig till minnes och låt oss gå till rätta med hvarandra; tala du för att rättfärdiga dig. ²⁷Din förste fader syndade, och dine ordförare sedan afföllo från mig; derföre vanhelgade jag helgedomens furstar, och gaf Jakob till spillo, och Israel till pris
44. åt försmädelsen. ¹Men nu, hör Jakob, min tjenare, och Israel, som jag hafver utvalt. ²Så säger Jehovah, din skapare, och din danare från moderlifvet, som hjälper dig:

Frukta ej, min tjenare Jakob, och du mitt kära Israel, som jag

^{23.} *Mig hafver du icke bringat dina bränneoffers lam* m. m. Det, som här säges, innebär icke, att den ifrågavarande offertjensten försumrades, utan att den förrättades med ett sinne, som icke var vändt och riktadt till Gud och derföre af noll och intet värde i Guds ögon. Jemför inledningstalet till Esaias' bok 1: 11 f.

^{24.} *Men du hafver gjort mig arbete med dina synder* m. m. Tuktandet genom profeterna var ett sådant arbete, och straffdomarna ända till och med bortförandet i exilen var det äfven och icke minst. Och skall ändamålet dermed vinnas? Det beror af Israel sjelft, ty hvad Herren vidkommer vill han göra allt som kan göras i detta afseende. Det är hvad de följande orden gifva tillkänna.

^{25.} *Jag, jag är den, som utplånar dina öfverträdelse*. Icke blott i den mening, att de icke tillräknas, utan att de icke äro till, då äfven det inträffar, som följer: att de icke mera af Gud ihogkommas.

^{27.} *Din förste fader syndade* m. m. »Din förste fader», det är den, efter hvilken Israel har sitt namn: *Jakob*, fadern till de tolf söner, från hvilka de tolf släkterna härstammade; icke »*Abraham*», icke heller »*Adam*», som ingentides benämnas eller har kunnat benämnas det israelitiska folkets stamfader. — Och *dine ordförare (sedan) afföllo från mig* m. m. »Dine ordförare» (egentligen: tolkare) — det är sagdt om de följande tidernas prester och profeter, som hade att föra Guds talan i folket, men sveko sin uppgift på det sätt, historien utvisar.

44: 2. *Frukta ej . . . du, mitt kära Israel, som jag har utvalt.* Det sätt, hvarpå ordet *Jeschurun* här återgifvits, svarar mot dess betydelse af ett,

har utvalt. ³Se jag skall utgjuta vatten öfver de törstande, och vattenströmmar öfver det torra; *jag skall utgjuta min ande öfver din ätt, och min välsignelse öfver dina ättlingar*; ⁴och de skola växa likasom gräs, likasom pilträd vid vattenbäckar. ⁵Då skall här en säga: »Jag tillhör Jehovah»; der en annan beropa sig på Jakobs namn, och åter en annan skrifva på sin hand: »Jehovahs egendom», och uppkalla med Israels namn.

⁶Ja, så säger Jehovah, Israels konung och hans igenlösare, Härskarornas Jehovah:

Jag är den förste och jag är den siste, och utom mig är ingen Gud. ⁷Eller hvilken är mig lik? Må han ropa ut och förkunna och lägga fram för mig, hvad han vet från den tid, då jag grundade forntidens folk. Och tillstundandé ting och hvad som komma skall, må de visa, att de veta att förkunna det. ⁸Derföre frukten ej och förfärens ej: hafver jag icke långt tillförene låtit eder höra detta? Jag hafver ju förkunnat det, och I ären mina vittnen: finnes då någon Gud förutan mig?

Nej, ingen annan klippa finnes, ingen känner jag. ⁹Tillverkarne af beläten äro allesammans en jemmerlighet, och deras mäter-

äfven eljest förekommande smeknamn i fråga om Israels folk, som icke kan lämpligare återgifvas i öfversättning, då ljudligheten mellan orden äfven hör till saken. Egentligen: »du lilla fromma».

4. *De skola växa som gräs.* Egentligen: De skola växa *bland gräs*, nemligen såsom annat gräs, hvilket enklast återgifves på det sätt, som skett. — *Likasom pilträd vid vattenbäckar.* Det ord, som af gammalt blifvit öfversatt med pilträd, anses af nyare forskare snarare vara namnet på en art af *viburnum*. Full visshet i detta afseende råder dock icke.

5. *Då skall här en säga: Jag tillhör Jehovah* m. m. Huru det, som här säges, gått i fullbordan genom folkens inströmmande i den från Israel utgångna kristna församlingen, är så bekant, att det behöfver här endast antydas. Att tillhöra och tjena den sanne Guden Jehovah, det har blifvit till, och är fortfarande en äretitel bland folken på jorden, äfven der, hvarest deras gudstjänst icke är honom mera behaglig, än i det affälliga Israel. — *Och åter en annan skrifva på sin hand: »Jehovahs egendom».* Svårligen: *skrifva med sin hand* o. s. v., hvilket hade måst uttryckas på ett annat sätt. Jemf. Upp. B. 13: 16.

6—11. Här upprepas tillsägelsen i det föregående att icke frukta för några fiendtliga makter, under hänvisning både till hvem Jehovah är och till hvad afgudarna äro.

9. *Och deras mästerverk duga till intet.* Egentligen: *deras klenoder*, icke just »älsklingar», om också ordet i sig sjelft kan så återgifvas. Det är sagdt

verk duga till intet, och deras vittnen, de se intet och förstå intet, därför skola de komma på skam. ¹⁰Eller hvem tror han sig vara, som tillskapar en gud, som gjuter ett beläte, det till intet gagnar? ¹¹Se hela deras sällskap skall komma på skam; eller kanske de, desse mästare, äro förmer än menniskor? Må de församlas, så många som de äro, och träda fram; de skola dock bäfva och på skam komma, så många som de äro.

¹²Smeden smider jernet till en yxa; han gör upp kolelden och formar det med släggan, och bearbetar det med sin starka arm; hungrar så att han är vanmäktig, dricker icke vatten så att han försmäktar. ¹³Träsnidaren utspänner snöret, och märker virket med rödkritan; slatar det med hyfveln och utprickar figuren med cirkeln; gör det sedan till en bild, som liknar en man, som

om de tillverkade afgudabelätena; och dermed äfven om afgudarne sjelfva, hvilka äro ett människoverk lika mycket som dessa beläten. — *Och deras vittnen, de se intet och förstå intet.* Icke mera än deras gudar i den sak, hvarom fråga är. Det är sagdt om dessa afgudars tillbedjare öfverhufvud, men särskildt om deras prester och profeter.

10. *Eller hvem tror han sig vara, som tillskapar en gud* m. m. Orda-grant: *Hvilken tillskapar* m. m., men med en tonvigt på ordet *hvilken*, som innesluter i sig den anförda meningen.

11. *Se hela deras sällskap skall komma på skam.* Så litet har han att betyda, och så litet kan och förmår han. — *Eller kanske de, desse mästare, äro förmer än menniskor?* Derför att de kunna tillverka dessa gudar: en tanke, som på afguderiets ståndpunkt icke är så främmande och hvars tillbakavisande i hvarje fall säger mera, än den enkla utsagan, *att de äro menniskor*, hvilken erhålles genom att fatta מֵן i מְאָדָּם såsom מֵן *partitivum* i stället för *comparativum*.

12—17. Här beskrifves hela sättet för afgudabelätens tillkomst med en utförlighet och styrka i den profetiska ironien, som söker sin like.

12. *Smeden smider jernet till en yxa* m. m. Efter orden: *Han, eller någon smider* m. m., så att חָרַץ fattas som verbum. Det ord, som här blifvit återgifvet med yxa (מַעְצָר), öfversättes af andra med mejsel eller verktyg i allmänhet; men det skäl för denna öfversättning, som anføres: »att yxan, som smeden skulle förfärdiga åt träsnidaren, icke i det följande vidröres, håller icke stånd. Ty då det säges om den senare, att han går ut i skogen för att hugga åt sig tjenligt virke, så ligger deruti, att han är försedd med detta verktyg.

13. *Der han sitter hemma hos sig.* Så att orden לִשְׁבֹּת בֵּיתָ hänföras till honom, som gör belätet, icke till det senare: Här talas om det egentliga arbetet med afgudens förfärdigande; men detta hemarbete föregås af ett utarbete, som icke heller med tystnad förbigås.

liknar den präktiga gestalten af en människa, der han sitter hemma hos sig. ¹⁴Och till att hugga åt sig hafver han cedrar, eller tager han stenek eller annan ek, som han väljer ut bland skogens trån. Eller ock planterar han ett trä af något slag, och regnet kommer det att växa, ¹⁵så att det duger åt människor till bränsle, och han tager af det för att värma sig, och gör upp eld och bakar bröd, och *tillverkar derjemte en gud och tillbeder*, gör ett beläte deraf och faller ned för det. ¹⁶Hälften af det bränner han upp i elden, med hälften af det lagar han kött åt sig att äta, steker en stek och äter sig mätt, värmer sig jemväl och säger: »Skönt, jag är varm och njuter af brasan»; ¹⁷och det som är kvar, det gör han till en gud, till ett beläte åt sig, och faller ned för det och tillbeder, och beder till det och säger: »Fräls mig, ty du är min Gud!»

¹⁸Utan vett och utan förstånd äro de; ja deras ögon äro tilltöppta, så att de icke se, och deras hjertan, så att de icke förstå. ¹⁹Och ingen går in i sitt hjerta, och ingen har så mycket vetande och förstånd, att han säger: »Hälften deraf har jag uppbränt i elden, och jag bakade bröd på glöden efter det, och stekte kött och åt; och det, som är kvar, skall jag göra till en styggelse, för en tråkloss skulle jag nedkasta mig!»

14. *Till att hugga åt sig hafver han cedrar.* Eller: *tjena honom cedrar*; ty att fatta *לִבְרָר* som en sjelfständig form af conjugatio periphrastica = *caesurus est* är obehöfligt. Den konstrukta infinitivformen förklaras härvid tillräckligt af det följande *לִבְרָר*, med hvilket den så att säga bildar ett ord. (Att med Nägelsbach förbinda densamma med det följande »cedrar» som accusativobjekt i bemärkelsen: »För att fälla cedrar tager han jernek» m. m. är onaturligt och försvaras icke genom den bifogade förklaringen: »Die edelste Sorte für alle, wie wenn jemand sagte: um Aepfel essen zu können, legte ich mir einen Obstgarten an»).

16. *Njuter af brasan.* Översättningen strider icke emot betydelsen af *נִיְנוּ*, emedan detta verb icke blott är ett uttryck för seendet, utan äfven gör tjenst som ett uttryck för det själiskt lekamliga förnimmandet öfverhufvud. (Jemf. Delitzsch, Psychologi, s. 231.)

18—19. *Utan vetande och förstånd äro de m. m.* I enlighet med det förut sagda v. 9: »*De se intet och förstå intet*», som nu fått sin fulla bekräftelse i alla afseenden. Härmed har det profetiska gisslet emot afguderiets dårskap för, denna gång gjort sin tjenst, och detta på ett sätt, hvilket är egnadt att göra en så mycket större verkan, som det icke består uti något annat än att låta verkligheten sjelf tala. Det är ock hvad äfven hedniske författare gjort i ord,

²⁰Så dåras den af sitt eget hjerta, som när sig med aska; det för honom vilse, så att han icke kan frälsa sin egen själ och säga: »Är det icke en lögn, åt hvilken jag lånar min hand». — ²¹Tänk på detta, du Jakob och du Israel, ty min tjenare är du; ja, jag hafver danat dig till en tjenare åt mig, derföre skall du, o Israel, icke förgätas af mig. ²²Jag utstryker dina missgärningar som ett moln och dina synder som en dimma; *vänd åter till mig, ty jag igenlöser dig.*

hvilka mycket påminna om denna profetiska satir, såsom Horatius i den första satiren, då han låter en afgudabild hålla följande monolog: »Jag var en gång ett stycke af en fikonstam, ett gammalt onyttigt trä; mästaren visste icke, om han skulle gifva mig skapnaden af en hvilobänk, eller af en priap: han bestämde sig för guden. Så vardt jag en gud» o. s. v.

Nu följer tillämpningen af det sagda med afseende på Israel.

20. *Så dåras den af sitt eget hjerta, som när sig med aska* m. m. Orda-grannt: *Den som när sig med aska, hjertat är bedåradt* m. m.

21. *Derföre, skall du, o Israel, icke förgätas af mig.* הַנִּשְׁכָּחִי att anse som en förkortning för הַנִּשְׁכָּחִי לִי.

22. *Jag utstryker dina missgärningar som ett moln* m. m. Att förklara i enlighet med 43: 25.

O. F. M.

Johannis Uppenbarelse.

Öfversatt och förklarad.

(Forts.)

De två vilddjuren.

Kap. 12: 18—13: 10.

Och han stälde sig på hafvets sand. Och jag såg ett vilddjur uppstiga ur hafvet, som hade tio horn och sju hufvud, och på sina horn tio diademer, och på sina hufvud hädelsernamn. Och vilddjuret, som jag såg, var likt en leopard, och dess fötter voro som en björns, och dess mun var som ett lejons mun. Och draken gaf det sin makt och sin tron med stort välde.

Och jag såg ett af dess hufvud likasom såradt till döds och dess dödssår var heladt, och hela jorden gick beundrande efter vilddjuret. Och de tillbådo draken, emedan han gifvit väldet åt vilddjuret, och de tillbådo vilddjuret sägande: »Hvem är lik vilddjuret och hvem kan strida emot det?»

Och en mun gafs åt det, som talade stora ord och hädelser, och makt gafs åt det att handla under fyratiotvå månader. Och det öppnade sin mun till hädelser mot Gud för att häda hans namn och hans tabernakel, och dem, som bo i himmelen. Och det gafs åt det att föra krig med de heliga och segra öfver dem. Och det gafs åt det makt att råda öfver alla stammar och folk och tungomål och folkslag. Och alla de, som bo på jorden, skola tillbedja det: alla, hvilkas namn icke är skrifvet i det slagtrade lammets lifsbok från världens grundläggning.

Den som hafver ett öra, han höre: Den som för i fångenskap, han skall gå i fångenskap; den som dödar med svärd, han skall dödas med svärd: här pröfvas de heligas uthållighet och tro.

Det har redan blifvit uttaladt, att hufvudinnehållet af den dubbelsyn, hvars första del här föreligger, är det närmare utförandet af de ord, som läsas 12: 17: *Och draken upp-*

tändes af vrede mot qvinnan och gick bort för att föra krig mot de kvarblifne af hennes ätt; det äro de, som taga vara på Guds bud och hafva Jesu vittnesbörd. Det nya redskap, af hvilket han betjenar sig för detta ändamål, är det vilddjur med tio horn och sju hufvud, som för Johannis ögon plötsligen uppdyker ur hafvet — det är det stora folkhafvet eller folkverlden i stort — sedan draken dertill träffat sina förberedelser. Ty detta är hvad som utan tvifvel åsyftas, då det säges, att *»han stälde sig på hafvets sand»*, eller strand. — Att *de tio hornen* härvid nämnas först och sedan vilddjurets *sju hufvud*, kan synas oegentligt (deraf utan tvifvel äfven de olika läsarterna på detta ställe), men har säkert icke skett utan afsigt. Det gifver tillkänna, att dessa tio horn äro de, på hvilka det vid denna dubbelsyn särskildt kommer an. Och detta bekräftas äfven af det, som följer, men i synnerhet af synen i 17:de kapitlet, der denna vilddjursföreteelse för andra gången träder oss till mötes på ett sätt, som i mer än ett afseende gifver nyckeln till den närvarande synens innehåll.

Men huru hafva vi att närmare tänka oss det förhållande, i hvilket de tio hornen stå till dessa sju hufvud? Att de icke kunna tillhöra de senare alla på en gång, icke heller så, att de äro fördelade emellan dem på något icke angifvet sätt, är klart, då det förra icke medgifver någon redig uppfattning af det, som säges, och det senare icke finnes på något sätt antydt. De måste höra till ett af dem, och här kommer nu synen om de fyra djuren hos profeten Daniel kap. 7 oss till hjälp. Det fjerde af dessa djur, det grufvigaste af dem alla, är äfven försedt med tio horn, och hvad de betyda, säger jemförelsen med de tio tårna på belätet, som föreställer de fyra verldsmonarkierna i Nebukadnezars dröm kap. 2. Dessa *tio tår* betyda enligt uttydningen af Daniel sjelf fortsättningen af det fjerde af dessa världsvälden i ett sakernas tillstånd, som fått sin fullkomliga motsvarighet i det europeiska statsväsendet efter det romerska verldsrikets undergång. Det är således äfven hvad dessa *tio horn* hos Daniel, som ligga till grund för bilden af de tio hornen i synen hos Johannes, beteckna; och dermed är äfven sagdt, hvilket af vilddjurets sju hufvud i denna syn det är, som är i besittning af desamma. Det är det

sjette i ordningen, som, enligt hvad i inledningen blifvit framställdt, just tjenar till att åskädliggöra detta sakernas tillstånd, såsom det har utvecklats sig till våra dagar och skall komma att än vidare utveckla sig. Detta hufvud är »såradt till döds», men »dess dödssår är läkt»: det är detta verldsrike, som, sönderbrutet i spillror, vaknar till nytt lif, icke på en gång, utan småningom och efterhand, till dess det i det sjunde hufvudet framstår till fullo realiseradt. Och den tid, då detta försiggår, är *de tio hornens tid*, dels i egenskap af den på vild-djuret sittande skökan underordnade, dels såsom från henne lösgjorda och oberoende makter; medan de i det sjunde hufvudets tid väl icke upphört att vara (åtminstone är detta icke nödvändigt att antaga), men slutit sig tillsammans till ett universalvälde under en eller annan form, i hvilken verldsriket kulminerar såsom i sin högsta spets.

Så bildar den närvarande synen en fortsättning på tidens vägnar till synen om qvinnan och draken kap. 12; men detta så, att en tillbakaskådande blick kastas på det föregående tillståndet i världen ända från verldsrikenas på jorden uppkomst. Det är betydelsen af *de fem första af det ur hafvet uppkomna vilddjurets hufvud*, som beteckna *det egyptiska, det assyriskt-babyloniska, det medopersiska, det grekiskt-macedoniska och det romerska verldsriket*. Ty det romerska verldsriket måste nödvändigt höra med till »*de fem konungar, som äro fallne*» vid den tidpunkt, med hvilken synen i det trettonde, likasom i det sjuttonde kapitlet egentligen börjar (jäm-för kap. 17: 10). Det följer af det redan sagda, och den tonvigt och stora utförlighet, hvarmed det gamla Roms fall blifvit skildradt i de sex första trumpetsynerna, lemnar i själfva verket icke rum för något vidare tal om detsamma. Derföre går det också icke an att med Auberlen och andra tala om det Assyriska och det Babyloniska riket som två skilda verldsriken, då den femte »konungen» eller hufvudet blifver ett, icke med det romerska, utan med det grekiskt-macedoniska verldsriket. Grunden till detta skiljande är mera skenbar, än verklig, i det de båda folken, Assyrier och Babylonier, än åtskilda, än förenade under loppet af en tusenårig historia, voro så beslägtade och hade så mycket gemensamt med hvar-

andra, att de för främmande folkslags ögon på något afstånd togo sig ut som ett enda folk, med omvexlande Nineveh eller Babylon, under längsta tiden dock det förra, som herskande stad. Så talar t. ex. Xenophon i Cyropædien oupphörligt om Cyri fälttåg mot »Assyrierna»; och den korta tid, under hvilken det nybabyloniska riket egde bestånd, gör det icke troligt, att ett annat åskådningssätt skulle ligga till grund för en verldsbetraktelse i så stora drag, som den, hvilken möter oss i Uppenbarelsebokens profetia.

Detta om de mest framstående sidorna af denna vilddjurs-företeelse. Den närmare beskrifningen af densamma, då det säges, att *dess kropp liknade en leopard*, och att det hade *fötter som en björn* samt *mun som ett lejon*, grundar sig väsendtligen på beskrifningen af de tre första djuren i synen hos Daniel, och kan endast hafva den mening, att det för-enar i sig hela inbegreppet af djurverldens smidighet, snabbhet och styrka, men äfven plumphet, glupskhet och grymhet. Det är det utmärkande kännetecknet på verldsrikenas politik i alla tider, som lemnat efter sig tillräckliga spår i historien om deras uppkomst och hela tillvaro för att göra det obefhöfligt att mycket derom orda, och ännu i dag i vidsträckt bemärkelse fortfar att sätta sin prägel på densamma. Der det kan gå så långt, att man i stater, hvilka berömma sig af sina kristliga institutioner och sin upplysning, kan uppställa våldet, »jern- och blodspolitiken», som grundval för sitt handlingssätt, der befinner man sig i politiskt afseende ännu väsendtligen på bestialitetens ståndpunkt; och det sätt, hvarpå så många stater bära vilddjur: lejon m. m. i sina vapen, är en bild deraf, som icke saknar sin betydelse. Att härmed intet är sagdt, som går ut på att beröfva öfverheten något af den lydnad och heder, hvilka tillkomma densamma som en gudomlig inrättning enligt aposteln's ord, bör lätt inses¹. Hvarken öfverheten eller stats- och samhällsinrättningen i sig är det, som det här är fråga om, utan den herskande anden

¹ Det är den föreställning man haft, att detta icke skulle kunna skiljas från den uppfattning, enligt hvilken det sjuhöfdade vilddjuret betecknar verldsrikena på jorden, som icke minst har gjort, att man velat tolka detta om påfve-dömet.

inom staterna och framför allt de stora verldsrikena på jorden. Hvarvid den mellantid, i hvilken vi befinna oss, så väl med hänseende till verldsrikets konsolidation, som det djuriska väsendets frihet att ohämmadt af alla sedliga och religiösa band yttra sig, icke får lemnas utur räkningen. Det är en mellantid, som profetians ande, enligt hvad vi sett och skola se, icke heller underlåtit att framhålla.

Men verldsriket under denna förskräckliga symbol framställes här icke blott som en uppenbarelse af djurisk bestialitet; det säges äfven om det, att *draken gaf det sin makt och sin tron och stort välde*, och att *menniskorna under dess välde tillbådo vilddjuret och tillbådo draken sjelf*. De sista orden äro af ett så förfärande innehåll, att man har svårt att tillämpa dem utan vidare på verldsriket, såsom det hittills gestaltat sig, äfven under tider, då den hedniska själförgudningen, såsom på de romerska kejsarnes tid, uppnått sin högsta spets. Men vi hafva i denna skildring icke att göra med verldsriket endast i sin begynnelse och utveckling intill våra dagar, utan äfven i sin högsta spets, då det framstår i hela sin gudsfientlighet; och det ligger i sakens natur, att då det skall framställas på en gång i sin helhet, detta måste ske med hufvudsakligt afseende på det tillstånd, i hvilket det befinner sig då, när det till fullo hunnit att realisera och förverkliga sig sjelft. Hvad som förut blifvit sagdt om den med solen beklädda qvinnan (kap. 12) i detta afseende, det gäller äfven här, utan att deraf följer, att det på alla dess stadier af utveckling utan vidare förhåller sig med det på det sätt, som säges. Att detta icke är meningen, gifves icke otydligt tillkänna genom det, som läses om det sjette af dess hufvud, att det var. likasom »såradt till döds». Ty visserligen har detta, såsom så ofta redan blifvit anmärkt, närmast och egentligen sitt afseende på det sakernas tillstånd, hvilket inträdde med romarväldets undergång och symboliskt betecknas med de tio hornens tid; men att deruti äfven ligger tanken på ett visst tillbakahållande och tyglande af den inneboende vilddjursnaturen hos verldsriket, som förut icke egt rum och gör den ifrågavarande tiden till en öfvergångs- och mellantid äfven i detta afseende, synes icke kunna betvivlas. Att emellertid

äfven under denna tid tillräckligt af denna bestialitet finnes **öfrigt**, antydes icke blott derigenom, att »vildddjuret», om också i **saknad** af ett enda dominerande hufvud, fortfarande dock *är till*, utan äfven med det, som säges, att »*dess döds-sår var heladt*». Ty om **också** detta dödssårets helande som fullbordadt faktum både i ena och andra afseendet först hörer till slutet af den ifrågavarande tiden, då det sjette hufvudet lemnar rum för det sjunde, så säger det sig dock sjelft, att detsamma icke försiggår i ett ögonblick, utan efter hand och småningom. Men det är icke denna långa mellantid, under hvilken denna helbregdagörelse i ond mening pågår, som är den mest karakteristiska för verldsriket i motsats till Guds och Jesu Christi rike, utan det är den tid, som går förut och följer efter. Och i all synnerhet den, som följer efter.

Det är således icke på en blott naturligt mensklig väg, som denna verldsmakt uppstår och förverkligar sig. Det är äfven en osynlig demonisk makt som dervid gör sin vilja och sitt inflytande gällande; men detta inom de gränser, som den gudomliga verldsstyrelsen har utstakat. Båda delarne hafva vi att tänka på, då det nu om det ifrågavarande vildddjuret säges, att *en mun gafs åt det, som talade stora ord och händelser, och makt att handla* — nemligen i öfverensstämmelse dermed — *under fyratiotvå månader*. Under denna tid; ty här är icke mera, såsom förut, fråga om verldsrikenas förhållande till folkverlden i allmänhet från tidernas begynnelse, utan om deras förhållande till Guds och Christi rike på jorden: det är hvad som framgår af denna vidfogade tidsbestämmelse, hvilken är tiden för qvinnans vistelse i öknen och de två profeterande vittnenas verksamhet, på ett sätt, som icke lemnar rum för någon osäkerhet. Och såsom dessa profeterande vittnen äro den *mun*, af hvilka Guds rike betjenar sig för att utföra sina ändamål, så har verldsriket med verldens furste i spetsen äfven behof af ett sådant organ, af en sådan *mun* så att säga, framför något annat; derfore talas det äfven i första rummet derom, huru denna mun »vardt gifven åt det» — af hvilken, säges icke, men säger sig sjelft. Och af hvad natur denna mun är, blifver klart af det foljande, der det talas om *det andra djuret med utseende af lammet och röst af draken*;

ty det är just denna mun, detta talande, men äfven handlande organ, från den tid, då det framträder på skådeplatsen. Men härom mera i fortsättningen; tillsvidare är det nog att fasthålla, att det, som här följer, icke är sagdt om hela tiden för verldsrikenas tillvaro på jorden, utan endast om tiden mellan Christi skilsmessa från jorden och hans återkomst, som är den tid, för hvilken Uppenbarelsesbokens profetia är afsedd. Om hela denna tid gäller det anförda. Den skall vara en tid, under hvilken verldsriket i motsats till Guds rike skall fortfara att bestå och verka, och fortfara att häda, utan att Herren med sin allmakt träder emellan för att förhindra det. Och huru denna hädelse skall vara beskaffad, säga de ord, som följa:

Och det öppnade sin mun till hädelse mot Gud för att häda hans namn, och hans tabernakel, och dem, som bo i himmelen. Här nämnas tre olika slag af hädelse, och det är icke osannolikt, att deruti ligger en anspelning på de tre olika tider, som svara mot vilddjurets tre olika hufvud: det femte, det sjette och det sjunde, samt kunna betecknas med namnen af dess *esse* (varande), dess *non esse* (icke varande och dock varande), och dess *uppståndelse ur afgrunden*. Det första slaget, *hädandet af Guds namn*, svarar icke opassande mot hedendomens ståndpunkt; det andra, *hädandet af Guds tabernakel*, mot den affälliga kyrkans och kristenhetens; och det tredje, *hädandet af dem, som bo i himmelen*, mot det himmelsstormande väsende, som utgör syndens menniska i sin fulla uppenbarelse. Ty hedendomen förnekar Gud genom att gifva hans namn åt afgudarne, under det att pseudokristendomen, den affälliga kristendomen, förnekar honom i församlingen (af hvilken tabernaklet i det gamla förbundets tid kan betraktas som en sinnebild), och den fulländade antikristendomen i sjelfva hufvudsätet för hans majestät. Det är hädelsernas historia i ett kort sammandrag — ett viktigt kapitel af syndens historia på jorden, som här endast kan antydningssvis beröras, men icke närmare utföras¹.

¹ Såsom ett prof på pseudokristendomens hädelse mot Gud i hans församling kan följande yttrande af påfven Gregorius VII tjena: »Den romerske presten blifver med rätta kallad den allmännelige. Honom allena tillkommer

Men hädelsen är blott den ena sidan af detta djurvälde-
 gudsfiendtliga beteende; den andra är den, som innefattas i
 orden: *Och det gafs åt det att föra krig med de heliga och
 segra öfver dem.* Dessa ord ansluta sig till det, som säges
 om drakens krigföring mot »de kvarblifna af qvinnans ätt»
 kap. 12: 17, men så, att de, i likhet med hela den första
 delen af denna dubbelsyn, göra tjänst som en allmän inled-
 ning till det, som följer i hennes senare del. Ty den hit-
 hörande tidsbestämmelsen af de 42 månaderna gör det nöd-
 vändigt att här tänka, icke blott på det kristnade verldsrikets
 och den sista antikristiska tidens förföljelser mot den sanna
 kristendomen, utan äfven på de förföljelser mot hela det
 kristna namnet, som tillhörde den hedniska tiden under det
 gamla Roms välde. Det är det af världens furste uppeggade
 verldsrikets fiendskap öfverhufvud mot Guds rike under den
 ifrågvarande hela vidsträckta tidrymden som här afmålas; och
 den närmare kommentaren dertill ända till våra dagar gifver
 oss verlds- och kyrkohistorien i förening. Den säger oss, att
 detta krig mot de heliga tiderna igenom icke varit resultat-
 löst, utan, i öfverensstämmelse med det ordet, att »det vardt
 gifvet åt det att segra öfver de heliga», åtföljdt af seger, så
 att det intill denna dag icke lyckats för den kristna verlds-
 ordningen att göra sig gällande på det sätt, som hört till
 upprättandet af ett Guds konungarike på jorden i detta ordets
 verkliga mening: under det att det tänke- och handlingssätt,
 som ligger till grund för verldsrikets djurherravälde, der fort-
 farit att herska. Ty derpå hafva vi här först och hufvudsak-
 ligen att tänka, icke på de enskilda segrar och nederlag, som
 höra till den ifrågavarande krigföringen, om också dessa icke
 äro uteslutna. Och hvad som hittills icke skett i detta af-
 seende, det skall äfven hädanefter icke komma att ske, så

det att gifva nya lagar allt efter tidens behof. Han allena kan betjäna sig af
 de kejserliga insignierna. Påfvens fötter allena skola alla furstar kyssa. Hans
 namn allena skall nämnas i kyrkorna. *Det är det enda namnet i världen.*
 Honom allena tillkommer det att afsätta kejsare. Han allena får icke tadlas
 af någon, han allena kan tadla alla andra. Han själf får af ingen dömas.» —
 Yttrandet förekommer i det 55 brefvet i andra boken af hans brefsamling.

länge denna tidrymd, som är verldsrikets af Gud bestämda maktperiod, fortfar.

Och huru mäktigt det åsyftade verldsriket skall vara under denna samma tid, det gifves tillkänna med dessa ord: *Och det gafs åt det makt att råda öfver alla stammar och folk och tungomål och folkslag.* I hvilket vidsträckt omfång detta gått i fullbordan, veta vi. Det romerska verldsriket var mäktigare än något föregående, och det europeiska statsvälde, som följt derpå, är ännu mäktigare. Det är ett välde, som redan nu kan sägas sträcka sig till »alla nationer och folkslag och stammar och tungomål», men ännu mera under det sjunde hufvudets tid skall göra skäl för namnet af ett verldsvälde i detta ordets hela mening. Och det är på denna verldsrikets fulländning som vi vid det, som här säges, likasom förut, hufvudsakligen hafva att tänka. Och huru skulle intrycket deraf på de jordiskt sinnade menniskorna kunna vara ett annat, än det, som säges? De skola icke veta af någon högre makt, eller högre lag än den, hvilken i detta verldsvälde, sådant det är, framstår förkroppsligad för deras ögon. Det är hvad som fått sitt uttryck i orden: *Och alla de, som bo på jorden, skola tillbedja det* (vilddjuret): *alla, hvilkas namn icke är skrivet i det slagtrade lammets lifsbok från verdens grundläggning.* »Det slagtrade lammet — det är en motsats till denna vilddjursuppenbarelse, som säger mycket i få ord. Å ena sidan den sig offrande och lidande rättfärdigheten, krönt med himmelsk härlighet och ära; å den andra den jordiska vinningslystnaden, njutningslystnaden och hersklystnaden, som sätter makten öfver rätten, solande sig i glansen af denna verdens härlighet! Det är Christi rike, och det är verldsriket i sin ogudliga motsats till det-samma. Och nu kunna vi äfven finna, huru mycket af denna djurtillbedjan, hvilken man ingalunda får tänka sig som någonting alldeles ovanligt och utomordentligt, förekommer och har förekommit i alla tider. Ty hvad är det väl som mängden af verldsmenniskorna mest bugar sig för: makten, eller sanningen och rättfärdigheten? Är det icke så, att de flesta sätta makten — den må uppträda i entalets, eller fåtalets, eller flertalets numerus: vare sig som auktoritets- eller som

majoritetsvälde: »de båda guldkalvar», hvilka man dyrkar i våra dagars kristenhet, likasom det forna Israel »guldkalvarne i Dan och Bethel», såsom det af någon blifvit sagdt — öfver tanken på hvad som är sant och rätt inför Gud, och visa detta genom syndig undfallenhet för den triumferande orättfärdigheten, om icke mera? Det är ett med denna djurtillbedjan, som är till väsendet en, men har många olika grader. Och här, såsom alltid, går vägen från det lägre af trappstegen till det högre och högsta.

Nu följer en varning till den stridande församlingen att icke sätta våld mot våld under den tid, hvarom fråga är. Denna varning, erinrande om Herrens ord till Petrus, då denne ville gripa till svärd, lyder så: *Den som hafver ett öra, han höre: Den som för i fångenskap, han skall gå i fångenskap; den som dödar med svärd, han skall dödas med svärd: här pröfvas de heligas uthållighet och tro.* Det är med gudomlig tillstodjelse som det sakernas tillstånd eger rum, hvarom i det föregående blifvit taladt, och att göra en ändring i detsamma, innan den bestämda tiden för det har gått till ända, är icke möjligt. Allra minst kan detta ske genom användandet af yttre våld: det hafva de fått erfara, som sättande kött sig till arm tid efter annan gjort något försök i detta afseende. Man tänke på Hugenottkrigen i Frankrike, der kyrkoreformationens framsteg just derigenom på ett ödesdigert sätt hämmades, på Hussiterkrigen m. m. Det var Luthers storhet att inse detta och i det längsta hålla tillbaka dem, hvilka redan under reformationens första och bättre tid ville vädja till svärdet; hvilken kan säga hvad som eljest äfven i Tyskland hade kunnat inträffa? Hvad som sedermera följde med det trettioåriga krigets utbrott, var mindre en strid mellan de sanna kristna och verldsriket i pseudokristendomens tjänst, än mellan det ena kyrkoafdelnings- och politiska statsintresset och det andra. Vi lefva i en tid, då religionstvängets grundsatser icke mera är på dagordningen; huru framtiden kommer att gestalta sig i detta afseende, skall framtiden sjelf utvisa.

Vi komma nu till den senare delen af denna syn.

Kap. 13: vv. 11—18.

Och jag såg ett annat vilddjur uppstiga ur jorden, och det hade två horn, som liknade ett lams, och det talade som draken. Och det utöfvar det första vilddjurets hela myndighet inför dess åsyn, och det kommer jorden och dem, som bo på henne, att tillbedja det första vilddjuret, hvilkets dödssår var heladt.

Och det gör stora tecken, så att det äfven låter eld nedkomma från himmelen till jorden i människornas åsyn. Och det förför dem, som bo på jorden, genom de tecken, som det gifvits åt det att göra inför (det första) vilddjurets åsyn, och intalar dem, som bo på jorden, att göra en bild åt det vilddjuret, som var såradt af svärdet och kom till lif.

Och det vardt gifvet åt det att gifva ande åt vilddjurets bild för att låta vilddjurets bild äfven tala och göra, att alla, som icke tillbedja vilddjurets bild, dödas. Och det förmår alla, små och stora, rika och fattiga, fria och ofria, att låta sätta ett märke på sin högra hand eller på sin panna, på det att icke en gång någon må kunna köpa eller sälja utan att hafva märket, som är antingen vilddjurets namn eller dess namns tal.

*Här pröfvas visheten. Den som hafver förstånd dertill, han räkne vilddjurets tal. Ty det är en människas tal, och hennes tal är **sex hundra sextio sex**.*

Det har i synen om vilddjuret i hafvet talats om »en mun, som blef gifven åt det och talade förmättna ord och hädelser». Här får Johannes närmare se och skåda den företeelse, som utgör denna mun, i en bild, hvilken säger mera än några ord. Han ser en annan djurföreteelse med utseende af ett lam och röst af draken uppstiga *ur jorden* — det är den fasta mark, på hvilken verldsrikena befinna sig, sedan de uppstått ur det böljande folkhafvet. Det är en beskrifning, som af sig sjelft framkallar tanken på Jesu ord Matt. 7: 15: *Vakten eder för de falske profeter, som komma till eder i fårakläder, men invärtes äro de glupande ulfvar.* Och dermed är äfven sagdt, hvad denna nya djurföreteelse har att betyda. *Det är det falska profetdömet's andeliga makt, som här uppträder vid sidan af den verldsliga makten inom det bestående verldsriket, för att icke blott gå densammas ären-*

*den, utan äfven lägga den under sin lydnad i det ifråga-
varande djurväldets intresse.* »Det utöfvar det första vild-
djurets hela myndighet inför dess åsyn», heter det; således
har det satt sig i besittning af dess hela makt och herra-
välde: huru och på hvad sätt, antydes till en del i det som
följer, men lemnas i öfrigt åt historien att ifylla. Och hvilken
tidrymd af verldsrikets tillvaro det, som här säges, afser, det
gifves tillkänna, då det tillägges, att denna djurföreteelse
*kommer jorden och dem, som bo på henne, att tillbedja det
första vilddjuret, »hvilkets dödssår var heladt».* Det hänvisar
till den på det romerska verldsrikets undergång följande tiden,
hvilken, såsom vi förut hafva sett, fördelar sig i tvenne peri-
oder: en, då det nya mot Guds rike fiendtliga verldsriket
håller på att bilda sig, och en, då detta har skett. Och här-
med är äfven sagdt, hvilket detta falska profetdöme eller
denna andeliga makt, icke uteslutande, men *i första rum-
met* är.

Det kan endast vara *det romerska påfvedömet*, som
under Christi ställföreträdares namn i väldet öfver världen
verkligen kan sägas hafva efterträtt det gamla Rom under
hela den långa tid, hvilken fått namn af medeltiden, och ännu
har qvar tillräckligt mycket af sin andeliga makt och myndig-
het för att i mera än ett afseende svara mot den målande
beskrifningen i denna profetia. Det är hvad redan Luther
insett och uttalat med dessa ord, som läsas i hans företal till
Johannis Uppenbarelse: »*Det andra djuret med de två hor-
nen är påfvedömet, som nu äfven är vordet till ett verldsligt
rike, dock med skenet af Christi namn*»; och om man under
den följande tiden — der icke innehållet af denna profetia
förflyktigats genom att förklaras tidshistoriskt eller eskatolo-
giskt — förlorat detta ur sigte, så är det hufvudsakligen,
emedan man efter att hafva förklarat det första vilddjuret
om påfvedömet, icke haft något rum för detta vid förkla-
ringen af det andra. Men visserligen: det är icke påfvedömet
såsom inskränkt till den stående institutionen af det romerska
pontifikatet, utan *i alla sina lemmar och organer*; och i detta
afseende hafva de äldre så väl som nyare utläggare visst icke
orätt, som vid förklaringen af det andra djuret tänkt särskildt

på de mest framstående af de katolska munkordnarne, och i all synnerhet på den mäktiga Jesuiterorden. Ty i detta sällskap kan det falska profetdömet i kyrklighetens gestalt verkligen sägas hafva nått sin högsta spets, och de tjänster, som det i denna egenskap gjort påfvedömet, äro verldsbekanta. En liflig skildring af dess sätt att gå till väga dervid gifva följande ord af den engelska historieskrifvaren Macaulay.

»Under hans (Loyolas) ledning började Jesuiterorden sin tillvaro och växte snabbt upp till det fulla måttet af sin makt. Med hvilken stormande häftighet, med hvilken statskloket, med hvilken sträng tukt, med hvilket oförskräckt mod, med hvilken stark och hårdnackad hängifvenhet åt ett enda ändamål, med hvilket lätt åsidosättande af alla betänkligheter och smidighet i valet af medel Jesuiterna kämpade i striden för sin kyrka: det står skrifvet på hvarje sida af Europas häfder flera århundraden igenom. I Jesu sällskap fans qvintessensen af den katolska anden koncentrerad; Jesu sällskaps historia ar den stora europeiska reaktionens historia. Orden tog i besittning alla ställningar, från hvilka den offentliga meningen beherskades: predikstolen, tryckpressen, biktstolen, den akademiska katedern. Der Jesuiten predikade, var kyrkan för liten för åhörarne. Tillägget »Jesuit» på titeln af en bok var en borgen för dess afsättning. I Jesuiterernas öron hviskade de mäktiga, de förnåma och de sköna den hemliga historien af sitt lif. Vid Jesuitens fötter satt ungdomen af de högre stånden och medelklasserna från barna- till mannaåldern, från inhemtandet af de första elementerna till kursen i retorik och filosofi. Litteratur och vetenskap, som man ännu för kort tid sedan endast såg i förbund med otro och katteri, blefvo nu den kyrkliga ortodoxiens bundsförvandter. I sydliga delen af Europa kommen till herravälde, skred den mäktiga orden eröfrande fram till nya eröfringar. Utan att hejdas genom haf och öknar, genom hunger och pestilens, genom spioner och strafflägar, genom fängelse och tortyr, genom stegel och hjul, voro Jesuiterna att finna under hvarje förklädnad, i hvarje land: som lärde, läkare, köpmän, betjenter; vid det fiendtliga hofvet i Sverige, i de gamla herresätena i Cheshire, i de torftiga hyddorna i Connaught; öfvertalande,

belönande, tröstande, stjälande ungdomens hjertan, upplifvande de ängsligas mod, framhållande den korsfästes bild för de döendes ögon. Icke mindre hörde det till deras embete att tillställa sammansvärjningar mot affälliga konungars tron och lif, att utsprida onda rykten, väcka uppror, upptända borgerliga krig, sätta dolken i lönnmördarens hand. I allt smidiga, dock icke eftergifvande i troheten mot sin kyrka, voro de lika färdiga att för sin sak beropa sig på lagbundenhetens som på frihetens ande. Öfverdrifvet lojala och öfverdrifvet frisinnade lärar; furstens rätt att illa regera sitt folk, en hvars i folket rätt att stöta sin dolk i en dålig furstes bröst: båda slagen af grundsatser inpreglades af en och samme man, allt efter som han hade att vända sig till Philip den andres under-såte eller till Elisabeths. Den ene skildrade dessa teologer som de strängaste, den andre som de fogligaste lärare. Båda skildringarna voro riktiga. De sant fromme lyssnade med vördnad till Jesuiternas höga och heliga sedelära. Den muntre kavaljeren, som ränt svärdet genom bröstet på sin rival, den svaga qvinnan, som förgätit sitt äktenskapslöfte, funno i Jesuiten en angenäm bildad verldsman, som visste att taga hänsyn till de små oregelbundenheterna i det menckliga lifvet. Biktfadern var sträng eller mild allt efter den ångerfulles sinnesart. Hans första ögonmärke var att icke drifva någon utom sin kyrkas råmärken. Då det nu en gång funnos dåliga menniskor, så var det bättre att de voro dåliga katoliker, än dåliga protestanter. Var någon så olycklig att vara en äfventyrare, en vällusting eller en spelare, så var detta intet skäl att göra honom till en kättare. Den gamla verlden var icke stor nog för denna märkvärdiga verksamhet. Jesuiterna inträngde i alla länder — — man fann dem i djupen af Perus bergverk, på torgplatsen för Afrikas slafhandel, vid Kryddöarnas kuster, i Chinas observatorier. Den ande, som i denna orden så utomordentligt framträdde, besjälade hela den katolska verlden. Det päfliga hofvet sjelft underkastade sig en luttring.»

Det är ett blad i detta falska profetdömes historia och äfven detta icke fullteckadt; men huru mycket säger icke endast det!

Men den världshistoriska betydelsen af det falska profetdömet i det romerska påfvedörets gestalt får icke tillsluta våra ögon för den andra stora hufvudformen af detsamma, som hör till vår tid. Äfven det hedniska Rom hade sina falska profeter som uppeggade till fiendskap mot hela det kristna namnet, och så har äfven i våra dagar den falska kyrkans profetdöme vid sin sida ett annat, som ännu icke uppnått höjdpunkten af sin utveckling, men mer och mer närmar sig till detta mål. Det är den moderna otrons och hedendomens falska profetdöme i alla sina olika och skiftande former, som arbetar på upprättandet af djurets välde i sin mest medvetna och ohöljda gestalt, men, i saknad af en fast institution liknande påfvedörets, ännu icke kommit i den besittning af världstronen, hvartill det sträfvar. Det är hvad som först hör till tiden för det sjunde verldsriket, som är ett verk af detta falska profetdöme och uti detsamma har sin stödjepunkt samt sitt talande och handlande hufvudorgan under hela den tid, hvilken är bestämd för dess tillvaro. Ty detta framgår af det följande i denna profetia om verldsrikena, der draken, vilddjuret och den falske profeten tillsammans bilda ett tretal framställande den fullständiga bilden af den syndens menniska, om hvilken Paulus talar i andra brefvet till Thessalonikerna (jfr 16: 13; 19: 20; 20: 10). Huru detta nya andeliga verldsherradöme skall vara närmare beskaffadt, kan endast framtiden utvisa; men att den beskrifning af det falska profetdömet i det andra djurets gestalt, som här föreligger, i en särskild mening har sin tillämpning äfven på det, säger sig sjelft. Och till denna beskrifning hafva vi efter det anförda nu att öfvergå.

Det första, som säges om detsamma, är att det »utöfvar det första vilddjurets hela myndighet», och vi hafva sett, hvad som deruti innefattas. Men det säges icke blott detta, utan äfven, att det utöfvar denna myndighet »i det första vilddjurets åsyn», och hvad är meningen med detta tillägg? Svaret på denna fråga erbjuder sig sjelft, då vi betänka, huru de olika verldsrikena efterträtt hvarandra i väldet öfver jorden genom att störta, hvart och ett sin närmaste föregångare från världstronen, såsom det romerska i fråga om det

grekiskt macedoniska, det grekiskt macedoniska i fråga om det medo-persiska o. s. v. Så skall det falska profetdöme, hvarom fråga är, icke förhålla sig till det djurvälde, som är verldsriket i sin ogudliga mening under den ifrågavarande tidrymden af det sjette och sjunde hufvudets tillvaro. Det skall utöfva det senares myndighet så, att detta icke går under derigenom, utan tvärtom främjas och frodas. Det är hvad som uttryckes med det nämnda tillägget, att denna myndighetsutöfning sker *i dess åsyn*; ty är det åsyna vittne, så *är det också till*, och att det ser denna sak med lust och ögonfägnad, för att så tala, framgår af sammanhanget. Men ännu bestämdare uttryckes detsamma, då det säges, att *det kommer jorden och dem, som bo på henne att tillbedja det första vilddjuret, hvilket dödssår var heladt*. Det är naturligtvis icke sagdt om verldsriket, för så vida som det representeras af verldsliga regenter, hvilka tvärtom ofta legat i strid med detta falska profetdöme och af det till det yttersta bekämpats, utan om detta organiserade djurvälde på jorden öfverhufvud och till sitt egentliga väsen, utan någon tanke på dess särskilda sätt att gestalta sig. Och här inställer sig åter tanken på det romerska påfvedömet af sig sjelft. Det är just påfvedömet stora synd att hafva förvandlat Guds rike till ett rike af denna verlden med hela det inbegrepp af lögn, list och våld, som tillhört verldsrikenas politik från begynnelsen, men insvept och inhöljd i fromma och kristliga ord och talesätt på ett sätt, som förledt och förvillat människornas sinnen; det kan äfven uttryckas så: att det *kommit människorna att tillbedja vilddjuret i anförda bemärkelse*. Påfvedömet, säga vi, icke alla enskilda påfvars, ännu mindre hela den katolska kyrkans och kristenhetens, i hvilken Herren under alla tider, likasom fordom i Israel på Eliæ tid, haft sin qvarlefva af heliga själar, som icke böjt knä för Baal. »Icke den katolska kyrkan som sådan» — säger *Löwe* — »endast det efter verldsherravälde i andeligt omhölje lystna och traktande påfliga Rom är den första konkreta uppenbarelsen af det här profetiskt förutsagda djurherraväldet»¹. Så är det utan tvifvel; och den svåra tid, hvilken dermed inträdde för Christi kyrka

¹ P. a. st. sid. 123.

på jorden, tog sin begynnelse ganska tidigt. Härom yttrar samme utläggare:

»I den yttre fenomenverlden har kristendomens rent andeliga och sedliga makt knapt tillvunnit sig segren i folkverlden, förrän den angripes och till utseendet öfverväldigas af de rent verldsliga och jordiska makterna: af köttet, den djuriska styrkans och listens makt, af den kolossala sjelfviskhetens makt hos enskilda i förbund med verldsandens skenheliga, ormlikt bedrägliga makt och dess falska profetdöme. Ty öppet och naket kan förnekelsen och försmädandet af allt heligt till en början icke våga sig fram. Fienden måste försöka att åt denna verldens despotiskt afgudiska rike, som dödligt säradt sjunkit till jorden, förläna nytt lif genom en andelig bild, i hvilken dess sannskyldiga, djuriskt förstörande och uppslukande väsende framträder under former, som tillhöra ett andeligt herravälde, hvilket härstammar från himmelen. I denna gestalt lyckas det att bringa flertalet af människorna derhän, att de i tänkande och handlande tillegna sig det utmärkande kännetecknet på djurväsendet och dess herravälde, ju längre ju mera förneka sitt samvete och sin bättre kristliga kunskap, samt viljelöst underkasta sig *det nya verldsriket i andelig förklädning*, obetingadt åtlyda dess godtyckliga lagar och ordningar, såsom de vore Christi egna lagar, och derigenom göra sig förlustiga sin borgarerrätt i det himmelska riket.»

Det är denna djurtillbedjan, såsom den hittills på det mest rådande sättet gestaltat sig inom kristenheten → och detta visserligen icke endast inom den kyrka, som erkänner Roms välde, utan äfven inom andra kyrkor, der påfvedömet's ande inträngt, ty det är hvad som säger sig sjelft och icke får förloras ur sigte. Men den skuld, som påfvedömet ådragit sig i detta afseende, har icke inskränkt sig till det anförda, utan sträcker sig ännu längre. Vi hafva sett, huru draken, sedan han misslyckats i sina företag mot hela det kristna namnet, på en gång ändrar sin taktik för att genom namnkristendomen bekämpa den sanna kristendomen, men detta icke i afsigt att stadna dervid, utan i ändamål att derigenom bana vägen för sig sjelf till upprättandet af det sataniska verldsrike, som är det yttersta målet för hans gudsfientliga

sträfvande. I det sjunde hufvudet se vi denna plan verkligen utförd, och det redskap, hvaraf han betjénar sig för detta ändamål, är det falska profetdömet i det andra djurets gestalt — således i det första rummet det världseröfrande och verldsbeherskande römerska påfvedömet. Men — kan det senare med skäl anses och betraktas som ett sådant redskap, då vi veta, huru högljuddet kyrkliga Rom uttalat och fortfarande uttalar fördömsedomen öfver alla de tidsriktningar och tidssträfvanden, hvilka gå ut på att lösgöra menskligheten från kyrkans och kristendomens band, och den segghet, hvarmed det i alla tider vidhållit sina egna kyrkliga traditioner? Det kan synas vara en motsägelse, men det är dock icke så; och skälet säger för den närmare betraktelsen sig sjelft. Det ogudliga verldsriket i sin ohöljda nakenhet är endast den utdragna linien af det ogudliga verldsriket i sin kristliga förklädnad, och denna förklädnad sjelf har under tidernas lopp blifvit på så många sätt blottad, och erbjuder så många svaga punkter i moraliskt, religiöst och intellektuellt afseende, att den icke längre räcker till för att bedraga folken med sitt falska andlighetssken. Men icke nog dermed; den sanna kristendomen har genom påfvedömet mer och mer blifvit trängd tillbaka för en pseudokristendom, hvilken icke på något sätt förmår bilda en motvigt mot de falska tidsmeningar och tidssträfvanden, mot hela den uppenbarelse af tids- och verldsanden, hvarom fråga är, på samma gång som den genom sin framskjutna ställning bortskymmer den sanna kristendom, hvilken ensam och allena utgör denna motvigt, för folkens ögon. Så kan utgången, huru mycket man må vägra att erkänna det, icke blifva mera än en. *Det kommer jorden och dem som bo på jorden, att tillbedja det första vilddjuret, hvilket dödssår var heladt.* »Att tillbedja det» — icke blott i den gestalt, som går före dödssårets fullkomliga helande, utan äfven i den, som följer deruppå, och i all synnerhet det senare; ty det är detta som har tonvigten. Och det ena låter i sjelfva verket icke skilja sig från det andra.

Svårare är det att förklara, hvad som menas med de *tecken och under*, genom hvilka detta falska profetdöme i båda sina gestalter förför dem, som bo på jorden; och i

all synnerhet med det af dessa tecken, hvarom talas, då det säges, att det *låter eld nedkomma från himmelen till jorden i människornas åsyn*. Man skulle kunna vara böjd att vid det senare särskildt tänka på de påfliga bannstrålarna, som ju äfven blifvit benämnda blixtar från Vatikanens himmel och haft sin tid, då de både tändt och dödat. I hvarje fall intaga dessa ett viktigt rum bland de kraftgerningar, som med dessa tecken och under måste vara afsedda — viktigare än de falska underverk, på hvilka påfvedörets kyrka från äldsta tider och ännu i våra dagar haft och har att bjuda. Ty att det, som här säges, lika väl som elden från de två vittnenas mun kap. 11: 5, är att förstå, icke efter bokstafven, utan symboliskt, kan, i betraktande af det symboliska bildspråk, som hör till sammanhanget i sin helhet, icke vara tvifvel underkastadt. Det är blott ett bildligt uttryck för dessa stora och utomordentliga kraftgerningar öfverhufvud, om detta också icke utesluter möjligheten af en dessas stegring ända till den punkt, der det sataniska undret i en mera egentlig mening vidtager. Det är hvad Paulus synes åsyfta med sin skildring i andra Thessalonikerbrevet, när han skrifver om uppenbarelsen af »syndens människa», som sammanfaller med det sataniska verldsrikets upprättande i det sjunde hufvudet genom det fulla utförandet af drakens krigsplan, då han »upptänd af vrede gick bort för att föra krig mot de kvarblifna af qvinnans ätt». Men om dessa tecken och under, eller dessa kraftgerningar öfverhufvud af det falska profetdömet i den andra af sina hufvudgestalter, kan intet närmare sägas. Endast så mycket kunna vi förstå, att den inspiration af verldsanden, som i detta falska profetdöme skall uppnå sin högsta spets, i dessa kraftgerningar skall gifva sig tillkänna på ett sätt, hvilket svarar mot den ifrågavarande tidens hela ståndpunkt och beskaffenhet. Och om man härvid särskildt tänkt på det medel att beherska tänkesättet, som ligger i det välde öfver naturkrafterna, hvilket är en frukt af våra dagars stora upptäckter m. m., så är detta något, som nära erbjuder sig.

På de verldsligt sinnade människorna gör hvarje yttring af en kraft, som öfverskrider det vanliga gränser, äfven om

den icke brukas i rättfärdighetens tjänst, alltid ett öfvermägtigt intryck, och det är således lätt att förstå det, som vidare säges om detta falska profetdöme: att det med dessa kraftgerningar, som det gör i det första vilddjurets åsyn, *förför dem, som bo på jorden*. Men hvad menas med det, som följer: att det *förmår dem att göra en bild åt det vilddjuret, som (i synen nemligen, som går förut) var såradt af svärdet och kom till lif?* Svaret på denna fråga innehålles i det föregående. *Denna bild, den är just den fasta organisation, som den moderna hedendomens falska profetdöme ännu icke lyckats förskaffa sig, men som det falska profetdömet i det romerska påfvedömet, gynnadt af tidsförhållandena, gifvit sig i den, menskligt att tala, storartade kyrkliga byggnad, hvilken ännu i dag, då den lutar till fall, utgör ett ämne för världens förvåning.* Att hafva förmått frihetsälskande folk att påtaga sig oket af detta kyrkodöme, ja sjelfva deltaga i arbetet på att bringa detta kyrkodöme till stånd och göra detta ok allt mera tryckande för sig, det har varit en kraftgerning, som förutsätter en utomordentlig utveckling af rådighet, kraft och energi, innan den kunnat komma till stånd. Men en icke mindre stor och betydande kraftgerning har det varit att hålla denna organisation vid makt och ingjuta en lefvande ande i densamma tiderna igenom; derföre framhålles äfven detta särskildt, då det säges, att det *vardt gifvet åt det att gifva ande åt vilddjurets bild för att låta vilddjurets bild äfven tala* m. m. Huru dermed har gått, kan kyrkohistorien lära oss. Det har skett genom att draga till sig, eller stjåla och röfva till sig, evangelii nådeskatter samt anseendet och frukterna af de heligas person, verk och lidanden på alla de sätt hvarpå det låtit sig göra; och fromheten sjelf, bunden i människostadgarnes band, har lemnat den verksammaste handräckningen dervid. (Man tänke, för att anföra ett exempel, blott på huru mycket en sådan man som den helige Bernhard bidragit till att stödja och stärka påfvedömet!) Men det har äfven skett genom att kalla verldsanden på alla områden sig till hjälp, och vilja vi skåda, huru långt denna sällsamma blandning af det ena och det andra sträckt sig, så hafva vi ännu en gång att återgå till jesuiterorden. Den uppträdde

på en tid, då denna organisation, sedan det lefvande elementet inom densamma genom reformationen blifvit utsöndradt derifrån, hade blifvit till en kropp utan ande, som hotade att helt och hållet sönderfalla i stycken. Men jesuitismens falska profetdöme ingöt nytt lif i densamma; den *gaf*, för att tala med Johannes, *ande åt vilddjurets bild och gjorde att den kunde tala* — tala till folken å nyo på ett sätt, som gjorde ett intryck på dem och lade grunden till en ny maktperiod för påfvedömet, hvilken med sina följder sträcker sig intill oss. Och äfven i våra dagar har den utfört ett verk i detta afseende, som är af stor betydelse, men om hvars utgång i sista hand det ännu är för tidigt att tala.

Om den despotiske anden hos detta falska profetdöme, hvilket, då det arbetar på att upprätta djurets beläte inom menskligheten, icke kan respektera den frihet och sjelfbestämelse, som hörer till gudsbelätet hos menniskan, gifva de följande orden i synen ett begrepp, då det säges om detsamma, att det *gör, att alla, som icke tillbedja denna vilddjursbild, dödas*, och att *ingen får köpa eller sälja, som icke har vilddjurets märke*. Äfven öfver dessa ord sprider påfvedömet historia ett ljus, som icke lemnar rum för någon ovisshet om deras verkliga betydelse. Den synd, som inom Roms kyrka anses större, än någon annan, är kätteriet, och det oförlätligaste af allt kätter i hennes ögon har i alla tider varit att icke böja sig under hennes eget oinskränkta välde. Bevis derpå gifva oss korstågen mot Valdenser och Albigenier, den romerska trosinquisitionen och de romerska religionsföljelseerna under reformationstidelvarvet och sedermera, det romerska handhafvandet af exkommunikationen och bannlysningen m. m.; och det är omöjligt att icke tänka på det ena och andra vid de ord, hvarom fråga är. Att »icke få köpa och sälja» är detsamma som att vara dömd till borgerlig död, hvilket, såsom man vet, hörde till bannlysningsstraffet inom denna kyrka, under de tider, då det kunde ännu tillämpas i hela sin stränghet; medan det, som säges om det falska profetdömet mordiska tillställningar, i det anförda och mera dylikt har en motsvarighet, som talar för sig sjelf. Ehuru äfven i »*dödandet*» här tillika kan ligga en antydning om denna borgerliga död och död i

kyrkligt afseende, som drabbar alla, hvilka *icke hafva vilddjurets märke på pannan eller högra handen, bestående i dess namn, eller dess namns tal*. »Vilddjurets märke» — det är motsatsen till märket af Guds insegel på de med detta insegel tecknade, och är att förstå i enlighet dermed. Herren känner de sina, och vilddjuret och det falska profetdömet känner äfven de sina — känner dem på deras hela väsen (svarande mot *märket på pannan*) och handlingssätt (svarande mot *märket på högra handen*). Vid denna allmänna mening af orden har man att stadna; att tänka på något derutöfver är icke af nöden och följer icke heller af märkets beskaffenhet, hvilket utgöres af »vilddjurets namn eller dess namns tal». Det är detta sig olika teende djurvälde hylladt öppet, eller på en omväg; ty äfven dem, som föredraga det senare, kan det falska profetdömet väl lida. Det är blott mot dem, hvilka under ingen af dessa former vilja tillbedja det, som det förklarar det utrotningskrig, hvarom fråga är.

Så har denna det falska profetdömet's despotism uppträdt under de föregående tiderna. Huru densamma skall te sig i framtiden, under hvilka nya former den då skall uppträda för att tvinga menniskorna att foga sig efter dess vilja m. m., derom kan utläggningen på sin närvarande ståndpunkt ingenting säga. Vi veta blott, att den gamla hedendomens förföljelser mot »qvinnan, som födde svenbarnet», enligt synen i 12 kapitlet, icke voro mindre svåra, än det affälliga Israels; och det ligger nära att från hvad som förut skett i detta afseende sluta till hvad som skall komma att ske — med den förändring i sättet att gå till väga, som tidernas olika beskaffenhet kan medföra.

Nu följer en anvisning för Uppenbarelsesbokens läsare i alla tider och närmast på Johannis tid, som i ett gåtligt tal gifver tillkänna, hvar de hafva att söka och finna motsvarigheten till den vilddjursuppenbarelse, om hvilken i första rummet är taladt. Ty denna är *vilddjuret* rätt och slätt, eller utan närmare bestämning, under det att vilddjuret med utseendet af lammet och röst af draken i fortsättningen af denna bok alltigenom betecknas med sitt mera egentliga namn af »den falske profeten» (16: 13; 19: 20; 20: 10). Ty att dessa tvenne

sammanfalla på betydelsens vägnar, kan icke vara något tvifvel underkastadt.

Denna anvisning lyder sålunda:

Här pröfvas visheten. Den som hafver förstånd dertill, han räkne vilddjurets tal. Ty det är en menniskas tal, och hennes tal är sex hundra sextio sex.

Om de olika försöken att tyda detta bokstafstal, som blifvit gjorda i äldre och nyare tider (man räknar sådana i hundradetal), har redan i inledningen till denna utläggning något blifvit taladt. Ett af dessa försök, hvilket, då det blifvit återupptaget af *Godet* p. a. st., kan förtjena att äfven omnämnas, är det, som i de grekiska bokstäfverna $\chi\epsilon\sigma$, med hvilka detta tal i handskrifterna af nya Testamentet uttryckes, ser en förkortning af Christusnamnet ($\chi\sigma$), söndradt och vanställdt genom det ormlika ϵ som en sinnebild af »den gamle ormen, hvilken kallas djefvul och satan». Det hela skulle då vara en grafisk omskrifning af namnet antikrist; men så sinnrik denna förklaring må synas, så litet sannolik är den, då en anvisning af denna beskaffenhet skulle hafva varit detsamma som alldeles ingen. Ty att vilddjuret ifråga betecknar en makt, som är i högsta måtto antikristisk i sitt uppträdande, är icke en sådan anvisning och har icke heller behöft sägas, då det säger sig sjelft. Af de gifna förklaringarna är det i sjelfva verket blott tvenne, som det synes kunna vara fråga om att välja emellan, och det är den gamla af Irenæus, som finner motsvarigheten till vilddjurets tal i det grekiska ordet *lateinos*, och den nyare, hvilken ser denna motsvarighet i kejsar Neros namn, eller, närmare uttryckt, i de tvenne orden *Neron Kesar*, skrifna med hebreiska bokstäfver och det sista utan bokstafven *jod* (טון קסר). Den senare af dessa förklaringar har vunnit starkt både bifall och motsägelse. Man har invändt deremot, icke så mycket att det hebreiska språket blifvit lagdt till grund för densamma, ty i en skrift sådan som Uppenbarelseboken har man ansett detta kunna förklaras, men att det äldre hebreiska skriftsättet i fråga om det latinska *Cæsar* icke vet af någon uteslutning af bokstafven *jod* (svarande mot det latinska *æ*), om det också medgifves, att denna uteslutning förekommer i inskrifter från tredje århundradet och i Talmud.

Men det egentliga skälet till det motstånd, som denna förklaring rönt, är utan tvifvel den föreställning, som man hyst, att densamma nödvändigt måste sammanhånga med den tids-historiska tolkning, som gör Neros person till den medelpunkt, omkring hvilken hela Uppenbarelsbokens profetia rör sig. Så är dock vid närmare betraktande ingalunda förhållandet. Såsom allt är symboliskt teckenspråk i Johannis Uppenbarelse, så äfven den ifrågavarande anvisningen. Den vill icke direkt uttala namnet på den ifrågavarande företeelsen — huru skulle detta också så lätt kunnat ske, då denna utgör ett inbegrepp af flera på hvarandra följande verldsriken? Den vill blott gifva en vink i fråga om dess betydelse; och en mera sägande vink i detta afseende, än den, som innefattas i Neros namn, har svårligen kunnat gifvas. Ty i honom, den af de romerske kejsarne, som öppnade raden af förföljelserna mot de kristna m. m., hade verldsriket i sin fiendtliga motsats till Guds rike icke blott en representant bland många, utan sjelfva hufvud-representanten framför alla andra vid den tid, då Johannis Uppenbarelse skrefs. Och är den ofvan gifna öfversättningen den riktiga, så har det äfven varit meningen från början att uttrycka detta på ett sätt, som knappast lemnat rum för någon annan tydning, än denna¹. Det är hvad som lätt inses, utan att dock någon hufvudsaklig vikt ligger på, hvilkendera af de båda förklaringarna man vill gifva företrädet. Den ena säger, att motsvarigheten till den ifrågavarande vilddjursföreteelsen är att söka der, hvarest det latinska språket är det herskande tungomålet; den andra, att den är att söka der, hvarest ett vidunder i människoskepnad sådan som Nero suttit på världens tron. Det ena så väl som det andra utsäger och gifver tillkänna, att det är Rom, eller det romerska verldsriket,

¹ Man kan öfversätta på tvenne sätt: antingen på det sätt, som ofvan skett: »*Den som har förstånd dertill, han räkne vilddjurets tal. Ty det är en människas tal, och hennes tal är 666*»; eller ock så: »*Den som har förstånd dertill, han räkne vilddjurets tal; ty det är en människas (= ett meniskt) tal. Och dess tal är 666*» — allt efter som man föredrager att hänföra ἀριθμὸν till ἀνθρώπων, eller till det närmare τοῦ θηρίου. Men hvarföre skulle det behöfva sägas, att bokstafstalet var ett sådant, som förekommer bland människor, då Johannes med sin uppmaning att räkna vänder sig icke till englar, utan till människor? Den enklaste förklaringen är här, såsom i allmänhet, den säkraste.

som i den närvarande tiden är denna vilddjursuppenbarelse. Men det romerska verldsriket har haft andra verldsriken, som gått före det, och skall hafva åter andra, som komma efter det; och det är hvad den, som har förstånd, skall sluta af detta vilddjurets många hufvud, likasom han af vilddjurets tal skall sluta till vilddjuret sjelft. Det är betydelsen af denna anvisning, som i den hittills vanliga öfversättningen är föga mindre eller ännu mera gåtlik, än det symboliska i den monströsa djurföreteelsen sjelf. — Att talet 666 skulle vara lika med 666 år, utmärkande tiden för vilddjurets tillvaro, såsom en äldre mening, upptagen af Luther och Bengel, har ansett, är, såsom i inledningen blifvit anmärkt, oförenligt med hvad som i hvarje fall måste hafva varit ändamålet med denna fingervisning.

Vi se, att äfven denna syn omfattar hela kyrkohistorien till Christi andra tillkommelse, ja på visst sätt hela verldshistorien till dagarnes ände, på samma gång som den till sin egentliga och hufvudsakliga del utgör en fortsättning af den föregående synen kap. 12. Sjelf har den äfven en fortsättning och en fyllnad tillika i synen om vilddjuret och skökan kap. 17; men innan denna viktiga fyllnad inträder, följer ett antal af syner, som gifva det gudomliga svaret på frågor, hvilka här helt naturligt inställa sig. Huru skall det gå med den sanna kyrkan och församlingen, som är ett med »de heligas samfund», under tiden för de båda djurens välde? Och af hvilka medel skall Herren Gud betjena sig för att bevara dessa medlemmar af sitt sanna Israel åt sitt himmelska rike samt hindra de antikristiska makterna från att helt och hållet förstöra och göra om intet hans verk på jorden? Svaret på dessa frågor gifva de nu följande fyra synerna om *lammets utvalda skara på Zions berg*; om *de tre predikande englarne*; om *de två skördeenglarne*; och om *de sju vredes-skålarne*.

Lammet med sin heliga skara på Zions berg.

Kap. 14: vv. 1—5.

Och jag såg, och se, lammet stod på Zions berg, och med det de ett hundra fyratio fyra tusen, som hade dess namn och dess Faders namn skrifvet på sina pannor. Och jag hörde en röst från himmelen likasom ett dån af mycket vatten, och likasom ett donder af starkt tordön. Och jag hörde en musik af harpospelare, som spelade på sina harpor, och de sjöngo en ny sång inför tronen och inför de fyra lifsväsendena och inför de äldste. Och ingen kunde lära den sången utom de ett hundra fyratiofyra tusen, som voro köpte af jorden.

Desse äro de, som icke besmittat sig med qvinnor, ty de äro jungfruliga. Desse äro de, som följa lammet, hvart det går. Desse äro köpte från människorna till en förstling åt Gud och lammet. Och ingen lögn är funnen i deras mun, utan de äro utan fläck.

Denna syn, som utgör en ljufligt vederqvickande hvilopunkt efter de förskräckliga synerna om draken och de båda vilddjuren, visar tillbaka till synen om de 144 tusen tecknade i sjunde kapitlet och är att förklara i enlighet dermed. Det är Herren Gud som nu mönstrar sin här af andeliga stridsmän mot det dubbla djurvälde, hvarom i det föregående är taladt; och huru denna heliga skara kallas med ett annat namn, veta vi. Det är den under Jesus Christus stående församlingen, hvars medlemmar här på jorden utgöra ett begränsadt antal, men i himmelen äro flera, än att de kunna räknas. Det är motsatsen mellan den stridande och den triumferande församlingen, som på det anförda parallelstället gifver sig tillkänna i motsatsen mellan det tiderna igenom fortgående arbetet att teckna Guds tjenare med Guds insegel, och resultatet af detta arbete i den stora skaran af alla folk och tungomål, hvilken Johannes ser stående inför Guds och lammets tron. Här framträder denna motsats icke lika märkbart, men dock på ett sätt, som är icke mindre verkligt. Ty det är icke nödvändigt att fatta Zions berg, på hvilket lammet med de 144,000 står och som otvifvelaktigt är ett med det himmelska Zion och Jerusa-

lem, hvarom talas Ebr. 12: 22, i betydelsen af sjelfva himmelen. Det är visserligen detta himmelska Zion, men såsom det med himlarnes rike nedstigit till jorden; och fråga vi, hvarest detta himlarnes rike på jorden är, så är svaret gifvet. Det är der, hvarest församlingen är, och der är äfven detta himmelska Zion; ty det ena är blott ett annat namn för det andra. Så bildar församlingen på Zions berg v. 1 en motsats till församlingen i himmelen v. 2—3, som fullkomligt svarar mot innehållet af det anförda sjunde kapitlet. Enda skilnaden är, att då Johannes på det senare stället *ser* den samlade skaran af de med Guds insegel tecknade i himmelen och icke blott *hör* lofsångerna af densamma, så *hör* han här endast dessa lofsånger, men *ser* henne ej. Men denna skilnad är icke väsendtlig. Hufvudsaken är, att på båda ställen talas icke blott om den triumferande församlingen i himmelen, utan allra först om den stridande på jorden; och det är äfven hvad man väntar efter det, som här går förut. Det är på jorden som de båda vilddjuren, verldsriket i sin bestialitet och det falska profetdömet, drifva sitt spel; det är äfven på jorden som de skola bekämpas och öfvervinnas. Och huru medlemmarne af denna stridande församling äro beskaffade, det gifves tillkänna från början på ett sätt, hvilket talar för sig sjelft, på samma gång som det utgör en närmare förklaring af »tecknandet med Guds insegel» på det anförda parallelstället.

De hade lammets namn och dess Faders namn skrifvet på sin panna. säges det. Det är detta »levande Guds insegel», som utgör motsatsen till vilddjurets märke, bestående i »dess namn eller namns tal»; och hvad denna inskrift har att betyda, säger sig sjelft. Den betyder, att de äro Guds och Jesu Christi egendom, eller egendomsfolk (1 Pet. 2: 9), men detta icke blott på grundvalen af en yttre kallelse, lik den, som kom det gamla Israel till del, utan af en andelig omskapelse och förnyelse af deras hela väsens beskaffenhet till Guds och Jesu Christi likhet, såsom aposteln Paulus skrifver i andra Korinthierbrevet med dessa ord: *Vi förvandlas till Herrens bild genom att skåda hans härlighet med afslöjad anlete från den ena graden af härlighet till den andra.* Här-

om uttalar sig *Rinck* närmare på följande sätt: »De som vända Herren ryggen och tjena synden och verlden och dess furste, de få vilddjurets märke tryckt på sin panna, d. ä. hela deras utseende, deras uppträdande, deras tal och handlingssätt, hela derasandel vittnar derom, att de äro jordiskt och köttsligt sinnade, och icke hafva någon del i Guds rike; man ser det genast på dem, man känner det på dem, en mörkrets atmosfär omgifver dem, en dödens lukt går före dem. Deremot de som bryta med synd och verld och alldeles, icke blott till hälften, öfverlemna sig åt Herren, de som icke blott vid sidan vilja tjena sin Gud, så länge det går dem väl och deras önskingar uppfyllas, de, för hvilka denna verldens ting icke äro viktigare än Guds rike med hans rättfärdighet och hans goda, utan hvilka med hela hjertat blifva en Herrens egendom, de få redan härnere en himmelsk prägelse; deras hela utseende, deras tal och handlingssätt vittnar derom, att de äro räddade från den onda verlden, äro uttagne från verlden, och äro af Fadren gifne Sonen till en egendom; Fadrens och lammets namn är att läsa på deras panna, äfven om de sjelfva icke veta det. Andra, som hafva ögon till att se, märka snart att de äro tvagne och helgade, att de i sig bära Jesu namn såsom lifvets ljus. Och i detta höga namn blifva de allt mera införlarade, till dess det i den himmelska helgedomen fullkomligt lyser ur dem i oförliknelig härlighet och majestät.»

Det är betydelsen af detta Gudsinsegel, och deruti ligger äfven en borgen för dessa tecknades seger öfver det dubbla djurvälde, hvarom fråga är. I den del af synen, som följer, v. 2—3, är denna seger öfver detsamma för evigt tillkämpad och vunnen; ty det är den som utgör hufvudämnet för det himmelska lof, hvilket, i början likasom på afstånd liknande »ett dån af mycket vatten» och »ljudet af ett starkt tordön», efterhand af Johannes uppfattas och förnimmes som *ett himmelskt harpospel och en sång, hvilken ingen kunde lära utom de 144 tusen, som voro köpte af jorden*. Det är hvad som icke uttryckligen säges, men äfvenledes säger sig sjelft; och den vändpunkt i hela mensklighetens tillstånd, som inträder med denna vunna seger, har med sig en helt och hållet ny tingens ordning, hvilken gifver sig sitt uttryck och finner sin

naturliga motsvarighet i den härliga beskaffenheten af denna segersång. Derföre kallas densamma »en ny sång», det är en sådan som aldrig förut varit hörd, men nu icke skall upphöra att ljuda, och i den kör af tillbedjande röster, som från alla skapelseområden uppstiger inför Guds och lammets tron, intager ett i alldeles särskild mening framstående rum. Vilja vi veta, huru denna nya sång lyder, så finna vi detta i sitt kortaste sammandrag angifvet i synen om de tolf gånger tolf tusen tecknade kap. 7. Utförligare läsa vi derom i de sånger, som profeten Esaias lägger i det frälsta Israels mun vid dagarnes ände, särskildt den fulltoniga lofsång, hvilken lases kap. 26: 1—19.

Så långt sträcker sig innehållet af denna syn; och nu följer en närmare karakteristik af dessa ett hundra fyratiofyr tusen tecknade i enlighet med det sagda. Denna karakteristik, som Johannes, med själen uppfylld af det intryck, hvilket synen efterlemnadt, drifves till att nedskrifva, består af fyra skilda utsagor, och den första af dem är denna: *Desse äro de som icke hafva besmittat sig med kvinnor, ty de äro jungfruliga.* För att förstå dessa ord, som äro förknäpade med en viss dunkelhet, måste man lägga tonvigten på verbet. De hafva icke *besmittat sig* med dem, utan hållit sig rena från denna besmittelse; men detta i en betydelse, som sträcker sig vida utöfver hvad som menas med kyskhets i vanlig mening. Ty att här icke blott talas om detta, utan om rent sinne och väsende i allmänhet, kan, då man betänker på en gång det symboliska bildspråket i denna bok och Skriftens sätt att tala öfverhufvud i detta afseende, icke vara tvifvel underkastadt. Särskildt fingervisande i denna riktning äro orden i Jakobs bref 4: 4: *I skökosjälur, veten I icke, att kärleken till verlden är fiendskap mot Gud*, likasom den dermed sammanhängande förmaningen v. 8: *Renen edra hjertan, I dubbelhjertade.* Här framställles verldskärleken i allmänhet under bilden af denna könsbesmittelse, och något annat har säkert icke Johannes med sina ord om dessa tecknade afsett och åsyftat. De höra, dessa utvalda själar, så vill han säga, icke till antalet af dem, som förälska sig i de jordiska tingen, eller dela sitt hjerta mellan Gud och verldslustan i sina olika

gestalter af »ögonens begärelse, köttets begärelse och det högfärdiga lefvernet» (1 Joh. 2: 16), utan hafva med ett helt sinne och ett hjerta utan falskhet hängifvit sig åt Gud och hans tjenst. De äro *helsinnade*, och de äro *renhjertade*, och hafva derföre äfven del af Jesu löfte i bergspredikan: *Salige äro de renhjertade, ty de skola se Gud.*

Det är det första af deras kännetecken, och till detta sluter sig omedelbart det kännetecken, som utgör innehållet af den andra af dessa utsagor: *Desse äro de, som följa lammet. hvart det går.* Det är, de höra icke till dem, som lefva efter Christi bud och vilja, endast i den mån som detta kan ske utan att uppoffra för mycket af egen jordisk fördel och bekvämlighet; eller till dem, som snart tröttna vid hans efterföljelse, i fall de gjort en god början med densamma, utan tvärtom: de äro människor, som utan förbehåll och intill lifvets ände gifvit sig under Christi lydnad, i enlighet med det ordet, att »den som säger sig vara i honom, han skall ock vandra, såsom *han* vandrade». Det är hela kristendomen i ett kort sammandrag; och hvad denna renhet i hjerta och vandel och denna vandring i Jesu fotspår har med sig, det utsäga de följande orden, som innehålla den tredje af dessa utsagor: *Desse äro köpte från människorna till en förstling åt Gud och lammet.* Det är detsamma, som Jakob i sitt bref till »de tolf stammarne i förskingringen» afser med sina ord: *Han hafver födt oss genom sanningens ord till att vara en förstling på visst sätt af hans skapade verk.* »En förstling» — likasom Christus sjelf kallas »en förstling af dem, som sofva», eller »af de döda»; och likasom han kallas »den förstfödde af många bröder», och »den förstfödde af hela skapelsen» (1 Kor. 15: 20; Kol. 1: 18; Rom. 8: 29; Kol. 1: 15). Således en ställning i förhållandet till den öfriga menskligheten svarande mot den, hvilken Christus i egenskap af hufvudet för kroppen, som är församlingen, intager till densamma — naturligtvis på det sätt, som eignar lemmarne till skilnad från hufvudet: det är hvad som följer med det ena och det andra. Och hvad denna ställning innefattar i sig, det kunna vi se af hvad denna ställning har att betyda i fråga om Christus sjelf. Det är hela uppfyllelsen af Jesu öfverstepresterliga bön: *Fader.*

jag vill, att der jag är, der skola de ock vara, som du mig gifvit hafver, att de skola se min härlighet, den du mig gifvit hafver (Joh. 17: 24). — Och huru går det då med den stora menniskoverld för öfrigt, från hvilken de blifvit uttagne? På denna fråga gifver Johannes icke något svar; dock ligger i sjelfva ordet »förstling» en vink i afseende derpå, som icke får underskattas, likasom man å en annan sida icke får göra mera af densamma, än man är berättigad.

Den sista af dessa utsagor lyder så: *Och ingen lögn är funnen i deras mun, utan de äro utan fläck*. Dessa ord taga sig nästan ut som ett bihang till de föregående, antagligen föranledt af tanken på det falska profetdömet i det andra djurets gestalt, till hvilket desse 144 tusen tecknade utgöra motsatsen, så väl som till den vilddjursföreteelse, af hvilken det föregås. Detta falska profetdöme utgör, hafva vi sagt, *det första vilddjurets mun*, om hvilken det heter, att den talade »stora ord och hädelse» — således lögn i högsta graden af lögnaktighet; men så är icke förhållandet med dessa utvalda menniskor. I deras mun finnes ingen falskhet, utan såsom de äro utan fläck i andra afseenden, så äro de det äfven i detta. Och detta, ehuru de lefva i en verld och hafva att uppfylla sin kallelse i en omgifning, sådan som det omtalade dubbla djurväldet har med sig. Det är en seger öfver detta djurvälde, som är stor, och bådär det fullkomliga nederlag, hvilket skall drabba densamma till sist vid dagarnes ände.

Vi komma nu till *den andra af dessa syner*, som räcker handen åt synen om de två vittnena i elfte kapitlet, likasom den första åt synen om de tolf gånger tolf tusen tecknade i det sjunde, och tillkännager det första och förnämsta af de medel, som Herren skall använda för att hålla sin församling vid makt under de svåra tider, hvarom i det föregående blifvit profeteradt.

De tre predikande englarne.

Vv. 6—12.

Och jag såg en ny engel flyga högt i himmelshöjd, som hade ett evigt evangelium att förkunna för dem, som bo på jorden, och för alla nationer och stammar och tungomål och

folk. Och han sade med hög röst: »Frukten Gud och gifven honom ära, ty stunden är kommen till hans dom. Och tillbedjen honom, som hafver gjort himmelen och jorden och hafvet och vattenkällorna.»

Och ännu en engel, den andre, följde efter sägande: »Fallet, fallet är Babylon, den stora staden, som hafver gifvit alla folk att dricka af sitt boleris yras vin.»

Och ännu en engel, den tredje, följde dem, sägande med hög röst: »Om någon tillbeder vilddjuret och dess bild, och tager dess märke på sin panna eller på sin hand, så skall ock han få dricka af Guds vredes vin, som är iskänkt oblandadt i hans vredes kalk. Och han skall plågas med eld och svafvel i de heliga englar-nes och lammets åsyn.» — Och röken af deras plågor uppstiger i evigheternas evigheter, och de hafva ingen ro dag och natt. desse, som tillbedja vilddjuret och dess bild, och der någon tager på sig märket af dess namn.

Här pröfvas de heligas uthållighet — deras, som taga vara på Guds bud och Jesu tro.

Likasom man i de två profeterande vittnen, som omtalas i synen kap. II, sett två enskilda personer, hvilkas tid ännu icke är kommen, så har man äfven i de tre englar, hvilka här uppträda, velat se tre stora individer, och dervid, såsom icke annat kunnat ske, då det gällt att namngifva dessa individer, framkommit med olika förslagsmeningar. Så har man låtit den förste engeln beteckna *Wiklef, Huss, Luther, Calvin, Arndt* m. m.; under det att man trott sig igenfinna den andre engeln i *Calvin*, eller *Spener* o. s. v., och den tredje förnämligast i *Bengel*¹. Men denna bokstafliga tydning, som i sig sjelf lider af så många och så stora svårigheter, inskränker profetians mening på ett sätt, hvilket säkert icke varit åsyftadt. Äfven här hafva vi att tänka på hela antalet af sanningens budbärare under den afsedda tidrymden; men denna tidrymd sjelf är här inskränkt till den på det gamla romerska verldsrikets undergång följande tiden af verldsrikets till-

¹ I förordet till den svenska öfversättningen af Bengels förklaring öfver Johannis Uppenbarelse säges det t. o. m. med bestämdhet, att han »af församlingens upplystaste lärare med rätta kallas för den tredje engeln i Uppenbarelseboken».

varo, icke utsträckt till hela tiden mellan Christi himmelsfärd och hans andra tillkommelse. Det är en olikhet mellan denna syn och synen om de två vittnena, och till denna olikhet kommer ännu en annan. Det är det sätt, hvarpå det skiljes mellan den enes och andres af de tre englarnes förkunnelse, och den betydelse, som trefaldet af dem, till skilnad från tvåtalet i den förra synen, derigenom får. Och huru skall det trefaldiga vittnesbördet af dem i enlighet dermed förklaras?

Det enda svar på denna fråga, som kan gifvas efter det anförda, är att de beteckna tre skilda serier af evangelii sändebud, svarande mot de tre perioder af verldsrikets tillvaro, som följa på det gamla Roms undergång enligt den föregående synen om verldsrikena, jemförd med den, som läses i det sjuttonde kapitlet. Dessa perioder äro, såsom vi hafva sett: 1:o den, under hvilken det småningom återupplefvande verldsriket beherskas af det romerska påfvedömet; 2:o den, under hvilken det till en stor del, men ännu icke fullkomligt afskakat påfvedömet ok; och 3:o den, under hvilken det lösgjort sig, icke blott från påfvedömet och den falska kyrkligheten, utan från kristendomen sjelf — det är: *medeltiden, tiden efter reformationen, och den ännu tillkommande tid, i hvilken båda utmynna*. Så blifver den förste engeln till den symboliske representanten af alla dem, som förde sanningens talan under den långa medeltiden, och den andre engeln af evangelii sändebud under den derpå följande tiden, ifrån *Luther*, hvilken med skäl ställes i spetsen för denna nya rad af sanningsvitnen, till män sådana som *Arndt, Spener, Bengel* m. fl.; under det att den tredje engeln, hvilkens tid ännu icke är kommen, hittills endast kan sägas hafva haft sina förelöpare, likasom reformationstiden hade sina i en Wiklef, Huss, Taulerus m. fl. Det är en storartad antecipation af hela kyrkohistorien under denna stora tidrymd, som först under tidernas lopp har kunnat få sin närmare förklaring, men på Johannis tid och länge derefter måste hafva varit ett gåtfullt tal. Och det sätt, hvarpå den med sin karakteristik af de olika tiderna, svarande mot innehållet af de olika englarnes vittnesbörd, träffar in med historien, är ett af de märkvärdigaste bevisen på den hela tidsutvecklingen beherskande gudomliga verldsregeringen och

den med denna verldsregering i jemnbredd gående profetiske anden, som förekomma i denna bok.

Men är detta icke för mycket sagdt? Eller låter denna tidskaraktistik icke vittnesbördets röst under medeltiden få en betydelse, som ställer det öfver de följande tidernas på ett sätt, hvilket omöjligen kan erkännas, då det säges om den förste engeln, att han *»hade ett evigt evangelium att förkunna»*; under det att den andres vittnesbörd synes uppgå i förkunnandet af *domen öfver Babel* och den tredjes i *varnandet för det djurvälde, som skall efterträda detta Babel?* Det är detta, som utan tvifvel mera än något annat forledt så många utläggare till att redan vid den förste engeln tänka på Luther och andra framstående lärare inom den evangeliska kyrkan; men den uppfattning af orden i synen, som härvid ligger till grund, är endast skenbart nödvändig, och hvilat på ett missförstånd. *Den förkunnelse af ett evigt evangelium, som utgör innehållet af den förste engels ord, inskränker sig icke till honom, utan utgör på samma gång innehållet af de båda andras, i det att hvar och en af dessa upptager denna förkunnelse i det vittnesbörd, som han själf har att afslägga, på samma gång som han fogar till densamma det, som gifver hans vittnesbörd sin särskilda betydelse till skilnad från de andres.* Det är hvad som visserligen icke säges med uttryckliga ord, men antydes så mycket bestämdare genom sjelfva uttrycket *»evigt evangelium»*; ty är det evigt, så måste det ju äfven tillhöra dem, som följa på den förste engeln, att icke upphöra, utan fortsätta med förkunnandet af detsamma. Så försvinner denna svårighet, och det särskildt utmärkande för den förste engeln ligger då i de ord, som vidare läggas i hans mun: *Frukten Gud och gifven honom ära, ty stunden är kommen till hans dom. Och tillbedjen honom, som hafver gjort himmelen och jorden och hafvet och vattenkällorna.* Det är en uppmaning, som nödvändigt måste ingå i all kristendomsförkunnelse, hvilken förtjenar sitt namn; men det är på samma gång en uppmaning, som innehåller i sig något, hvilket på ett alldeles särskildt sätt påminner om evangelii predikan under medeltiden — denna tid, från hvilken den väldiga domedagssalmen *Dies iræ, dies illa* och så

månet annat vittnesbörd i denna riktning leder sin härkomst. Det var en tid, då vittnesbördets röst företrädesvis lät sig höra på detta sätt och fromheten öfverallt uppträdde i botkläder, äfven i sitt förfall och sina mångfaldiga och fruktansvärda urartanden vittnande, till hvad grad denna fruktans ande satte sin prägel på hela den gängse uppfattningen af kristendomen. Ty att sådana urartanden förekommo, veta vi; men det är icke med denna sida af nämnda tidevarf som vi här hafva att göra, utan med den ljusa sidan af detsamma i gestalten af sanningens budbärare och vittnen; och denna kan icke bättre tecknas, än med de ord, hvarom fråga är.

Och icke mindre, eller ännu mera betecknande för evangelii predikan under den tid, som ingick med reformationen, äro de ord, hvilka läggas i den andre engelns mun: *Fallet, fallet är Babylon, den stora staden, som hafver gifvit alla folk att dricka af sitt boleris yras vin.* Hvad Luther och den egentliga reformationstiden angår, är detta så uppenbart, att det icke kräfver något bevis; man behöfver i detta afseende icke mera än erinra sig titlarne på en del af hans reformatoriska skrifter — t. ex. boken om den »Babyloniska fångenskapen» och om »Påfvedömet i Rom stiftadt af djefvulen». Ty att Rom i betydelsen af det påfliga Rom var det stora Babylon, hvars namn lägges i den andre engelns mun, var för Luther och reformationens män höjdt öfver allt tvifvel; och det framgår äfven med all visshet af det, som läses i det följande 17 kapitlet. Men visserligen Rom såsom hufvudrepresentanten för pseudokristendomen på jorden öfverhufvud — således äfven inom de kyrkor, hvilka utgått ifrån det, men bibehållit, eller åter tillegnat sig ett mer eller mindre af dess andeliga skökoväsande; ty detta säger efter det förut anförda sig sjelft. Och denna kamp mot den falska kyrkan och dess pseudokristendom är det äfven som fortfarande gifvit sin prägel åt kristendomsförkunnelsen under denna tid; det har icke blott visat sig genom den fortsatta, om ock nu till stor del i andra händer öfvergångna, striden mot påfvedömet, utan äfven genom den reaktion af största utsträckning och betydelse mot det kyrkliga förfallet inom de protestantiska kyrkorna sjelfva, som under densamma periodvis egt rum. (Man tänke

på Pietismen i den lutherska kyrkan och motsvarande företeelser inom den reformerta). Så var icke förhållandet under medeltiden, då man ödmjukt böjde sig under den kyrkliga pseudokristendomens ok, till och med der man i hjertat icke hyllade densamma, och de enskilda röster, som höjde sig deremot, voro försvinnande röster i öknen eller röster, hvilka qväfdes på det sätt, som profetian om det falska profetdömet i det andra djurets skepnad gifver tillkänna.

Så framställer sig för oss meningen af den förste och den andre engelns budskap, då vi se detta i historiens ljus: deremot kunna vi om det budskap, som den tredje engeln har att förkunna, icke säga något annat, än att det på allt sätt svarar mot tiden för hans uppträdande. Ty har det djuriska väsendet och upproret mot himmelens Gud nått den höjd, som hör till denna tid, då behövas de skarpaste medel för att rädda människor undan faran att indragas i detsamma, och ett sådant medel är detta budskap med sina hotande ord: *Om någon tillbeder vilddjuret och dess bild, och tager dess märke på sin panna eller på sin hand, så skall ock han få dricka af Guds vredes vin* m. m. Bengel yttrar i anledning häraf: »Detta öfver all måtto förskräckliga hot är väl det allra skarpaste i Skriften. Det står här icke förgäfves. Annars lockar Gud oss allra mest genom kärlek: men hvarest fienderna injaga en fruktan hos de heliga, der måste denna onda fruktan genom en god ännu större, men rättmätig fruktan öfvervinnas... Vid hvart och ett anfall skola vi betjena oss af den rustning, som är oss gifven för att stå emot detsamma. Så gjorde t. ex. den gamle Cyprianus, som med dessa den tredje engelns ord mer än en gång styrkte sina förmaningar till ståndaktighet; så skola äfven vi göra. Man akte sig, ja man akte sig för djuret på det sorgfälligaste. Ingen, om än aldrig så sinnrikt uppfunnen ursäkt blifver i detta afseende gällande». Emot fruktan för människor, i den mån den hotar att vinna öfverhanden, måste man ställa, icke blott kärleken till Gud, utan äfven, efter Christi eget exempel Matth. 10: 28, fruktan för honom. Sådan har menniskonaturen i alla tider varit och sådan är den alltjemt. Finnas de, som kunna umbära detta hjälpmedel, så är detta så mycket bättre, men

desse äro i hvarje fall icke många; och förkunnelsen i sin helhet måste afpassas icke endast efter fåtalets, utan efter det stora flertalets behof. Så förklaras innehållet af detta den tredje engelns budskap, som för öfrigt, efter det anförda, icke inskränker sig till det nämnda, utan först och sist är budskapet om »*det eviga evangelium*», hvilket han i likhet med sina båda föregångare har att förkunna för människorna. Och detta med så mycket mera inträngande och till hjertat gående ord, ju mera afgrundens makter äro i rörelse för att göra det verk, om hvilket detta evangelium handlar, om intet.

Det är svårt att afgöra, om de ord, som följa v. 11, äro en fortsättning af den tredje engelns budskap, eller ett tillägg af Johannes. I hvarje fall äro de, hvilka läsas v. 12, ett sådant tillägg, svarande mot det i det närmaste lika lydande uttalandet af honom kap. 13: 10. Här — så utbrister han efter det anförda — *pröfvas de heligas uthållighet, deras, som taga vara på Guds bud och Jesu tro*. Det är sagdt vid tanken på de svåra pröfningar, som vänta Guds församling på jorden under det dubbla djurväldet, men särskildt under dettas sista tid, som är den tredje engelns tid; och ändamålet med detta uttalande kan icke vara mera än ett. Man hän-gifver sig så lätt åt hoppet om en bättre och lyckligare tid för menskligheten, i den tro, att denna tid skall komma på den lugna utvecklingens väg, och det profetiska ordet berättigar äfven till ett sådant hopp. Men dessförinnan skall en tid komma, som för Guds församling är svårare än någon förut har varit, och det gäller att i tid bereda sig derpå. Det är hvad detta tillägg vill göra närvarande för denna församlings medlemmar, det är äfven det bruk, som de hafva att göra af detsamma.

Guds rike har tjenare af olika slag. Ordets skarpa och tveeggade svärd, som föres af de tre englarne, är en af desse tjenare. Men det har äfven en annan tjenare med ett bart huggande svärd, och hans namn är *döden*. Det är denne tjenaren, hvars förrättning, så lika och dock så olika, skildras i den nu följande synen om de två skördeenglarne.

(Forts.)

En blick på en del svårare ställen i de apostoliska brefven.

Phil. 3: 1^b—21.

Bland de många sköna ställen, som förekomma i Pauli bref, är detta ett af de skönaste. Så mycket viktigare är det att tillse, att denna perla icke förlorar något af sin kostbarhet genom en öfversättning, hvilken icke är hvad den kan och bör vara.

Men äfven detta ställe erbjuder svårigheter i tolkningsväg, icke mindre, än det föregående i detta bref. Der förekomma uttryck och talesätt, som icke annorstädes möta, och olika läsarter och oriktigheter i interpunktion och versafdelning göra äfven här sitt till för att vilseleda uppfattningen. Dock detta är icke hvad som utgjort hufvudhindret i fråga om dess tolkning, utan det är den rikedom af tankar, som anknyta sig till sjelfva hufvudtanken, och svårigheten att så följa med dessa talets bifloder, så att säga, att man icke förlorar sjelfva hufvudfloden, sjelfva hufvudsammanhanget ur sigte. Huru detta närmare är att förstå, skall det följande utvisa; tills vidare må det vara nog med den antydning, som nu skett.

En af de först antydda svårigheterna, som möter oss genast i början, är betydelsen af orden ἐμοί οὐκ ὀνυχρῶν v. 1. I *Grimms Lexicon till Nya Testamentet* återgifvas dessa ord med *me non piget*, och i enlighet härmed har kyrkobibeln och den sista proföfversättningen af Nya Testamentet öfversatt — den förra: *Att jag eder ju allt detsamma skriver, det förtryter mig intet, men det gör eder dess vissare*; den senare: *Att skrifa till eder om samma sak är för mig icke besvärligt, men för eder tryggt*. Men huru dessa öfversättningar kunna förlikas med den erkända betydelsen af ὀνυχρῶς; lat, *trög* (*piger, segnis*), är icke lätt att se, då lat och trög ju icke är detsamma som ledsam och besvärlig. Och ännu svårare är att förklara, huru apostlen skulle hafva kunnat

vilja säga något sådant, som att den sak, hvarom fråga är, för honom icke var förenad med någon själsansträngning eller själskamp; ty att han skulle hafva tänkt på något annat än detta — att han skulle hafva tänkt på sjelfva det mekaniska skrifarbetet (som för öfrigt icke för honom måtte hafva varit en så lätt sak, eftersom han så mycket begagnar sig af andras biträde till detsamma), är omöjligt. Det är dock sannerligen icke med ett lätt hjerta som Paulus tager till ordet mot sina judiska motståndare i sina bref, utan tvärtom: det sker med en själskamp och själsansträngning, som man nästan öfverallt kan läsa emellan raderna, och äfven på det närvarande stället tydligt nog skönjer. Vida bättre ur denna synpunkt är stället återgifvet i *Seconds* franska bibelöfversättning sålunda: *Jag tröttnar icke att skrifva till eder om detsamma, och eder ländrar detta till välfärd; men äfven om denna öfversättning gäller det anförda: att man icke inser, huru denna mening kunnat uttryckas på det sätt, hvarom fråga är, och här återstår då endast ett.* Det är att med v. Hofmann, som jemför *ὀκνηρόν ἐστι γράφειν* med *τολμηρόν ἐστι* åtföljdt med en infinitivus på ett ställe i en af Platos dialoger, fasthålla den egentliga betydelsen af *ὀκνηρός* och öfversätta: *Att skrifva detsamma till eder är ingen tröghet i afscende på mig* (eller *hos mig*), *och för eder tryggt* — ehuru denne grundlärde utläggare går för långt, då han låter motsatsen till *τολμηρόν* förleda sig till att i ordet inlägga tanken på »feg tröghet eller en trög feghet», hvartill ingen grund i sammanhanget gifves. Hvad Paulus då vill säga med sina ord, är, att om han åter och åter kommer med samma varning i sina bref, så är detta icke en följd af tröghet i bemärkelsen af *en inre själströghet*, hvars *vis inertiae* gör, att han rör sig ständigt inom samma krets af ord och tankar, utan af det sätt, hvarpå församlingens betryggande mot den fara, hvarom fråga är, ligger honom om hjertat. Och hvilken denna fara var, hafva vi sagt. Det var faran af de kringresande ifrare för de judiska stadgarne, som vid denna tid voro verksamma i alla församlingar — i Korinth så väl som i Galatien, i Philippi så väl som i Rom, och hvilkas tillbakavisande är ett *præterea censeo*, som apostlen sällan underlåter att vidfoga till sina bref.

Efter denna förklaring kunna vi nu skrida till återgifvandet af den inledande delen af detta kapitel, som utgöres af vv. 1—7, i det vi låta allt det öfriga, hvaruti den följande öfversättningen skiljer sig från de föregående, tala för sig sjelft.

Att jag skrifver detsamma till eder, är ingen tröghet hos mig, och för eder tryggt. Hafven ett öga på hundarne, hafven ett öga på de onde arbetarne, hafven ett öga på sönderskärelsen. Ty vi äro omskärelsen, vi, som i kraft af Guds Ande tjena Gud och berömma oss af Christus Jesus, och som icke förtrösta på kött. Ehuruväl jag är en, som har skäl att förtrösta äfven på kött, om någon annan tycker sig hafva skäl att förtrösta på kött: jag än mera — omskuren på åttonde dagen; af Israels släkte; af Benjamins stam; i fråga om lag, en farisä; i fråga om nit, en församlingens förföljare; i fråga om rättfärdighet, det är den, som kommer genom lag, ostrafflig i mitt förhållande. Men det allt, som gälde för mig som lika mycket af vinst, det hafver jag räknat som en förlust för Christi skull.

Det, som nu följer t. o. m. v. 12, utgör en enda meningsöljd, innehållande en apostolisk trosbekännelse, så innehållsrik och fulltonig, så brinnande i anden och på samma gång så logiskt sammanhängande och afslutad inom sig, att man knappt annorstädes finner dess like. Men det sköna sammanhanget i densamma går till stor del förloradt genom ett dubbelt förbiseende, som ställer sig i vägen för det och för sjelfva meningen af apostlens ord i ett mycket viktigt afseende. Det ena är förbiseendet af betydelsen af det dubbla καί v. 8 och v. 10, då man öfversätter det på båda ställen med *och* — *och* i stället för med *både* — *och*, eller: *så väl* — *som*. Det andra är förbiseendet af det sätt, hvarpå orden *ὡς ὅτι ἡδὴ ἐλαβον* v. 12 svara emot orden *ἔνα Χριστὸν περιέλαβον* v. 8 såsom beroende af det föregående *ἡγοῦμαι σκύβαλα εἶναι*, i det man, bortseende derifrån, och från tankesammanhanget äfven i öfrigt, öfversätter *ὅτι* med *att* i stället för *emedan*. Så blifver resultatet en öfversättning sådan man finner i vår kyrkobibel och i den nämnda proföfversättningen, der detta ställe lyder så:

K. B.: *Ja, jag räknar det allt för skada mot den öfversvinneliga min Herres Jesu Christi kunskap; för hvilkens*

skull jag allt hafver för skada räknat och håller det för träck, på det jag må vinna Christus; och varda funnen i honom, icke hafvande min rättfärdighet, som kommer af lagen, utan den som af Christi tro kommer; nemligen den rättfärdighet, som af Gud kommer genom tron: till att känna honom, och hans uppståndelses kraft, och hans pinas delaktighet, lik vorden hans död; om jag ock måtte komma emot honom i de dödas uppståndelse. Icke att jag allaredan hafver det fattat, eller allaredan fullkommen är, utan jag far fast derefter, om jag det ock fatta må, såsom jag ock fattad är af Christus Jesus.»

N. P. Ö.: »Ja, jag räknar ock allt såsom förlust, mot det öfverträffande i min Herre Jesu Christi kunskap, för hvilkens skull jag har blifvit förlustig alltsammans och räknar det såsom afskräde, på det att jag må vinna Christus och varda funnen i honom, icke hafvande min rättfärdighet, som kommer af lagen, utan den som kommer genom tro på Christus, rättfärdigheten af Gud på grund af tron; till att känna honom och hans uppståndelses kraft och delaktigheten i hans lidanden, blifvande lik hans död, att jag, om möjligt, måtte hinna fram till uppståndelsen från de döda. Icke att jag redan har vunnit det eller redan är fullkomnad, men jag far derefter, att jag må fatta det, emedan jag ock har blifvit fattad af Christus Jesus.»

Båda dessa översättningar återgifva *ὅτι* v. 12 med att på ett sätt, som icke allenast afbryter sammanhanget, utan äfven innebär en omening vid närmare betraktande. Ty hvad apostlen i det föregående har sagt: att han sträfvar efter att vinna Christus och uppnå det mål, till hvilket Christus genom sitt lidande och död banat vägen, innefattar ju i sig, att han icke ännu har »vunnit» eller kommit i besittning af detta hufvudmål för sitt sträfvande; och huru skulle han då kunna fortsätta: »Icke att jag allaredan inträdt i denna besittning»? Helt annorlunda, då man översätter *ὅτι* med *emedan* och förbinder det med orden v. 8: »Jag räknar det som afskräde, på det jag må vinna Christus». Hvad Paulus vill säga med sina ord v. 12, är då ingenting annat än, »att han gör det, som säges, på det han må utfå den stora vinst, som består i

besittningen af Christus och den härlighet, som Christus har att gifva (man beakte den hänsyftning på det messianska rikets härlighet, som ligger i sjelfva namnet *Christus* = *Messias*, såsom det här förekommer tvenne gånger efter hvarandra utan något tilläggsord), *icke, emedan han redan har utfått densamma*. Och detta gifver en sammanhängande mening, som talar för sig sjelf och kan gälla som ett bevis bland så många andra, huru det förhåller sig med den brist på logiskt sammanhang och tänkande öfverhufvud, hvilken man så ofta har trott sig finna i ap. Pauli bref och ännu ganska allmänt fortfar att vilja räkna till deras egendomligheter¹.

Likasom de båda öfversättningarna öfverensstämma i det anförda, så öfverensstämma de äfven deruti, att de låta Paulus säga, att han sträfvar efter att vinna Christus och blifva funnen i honom, iklädd den rättfärdighet, som kommer af tron, »*för att*» — så heter det vidare — »*känna honom och hans uppståndelses kraft och delaktigheten i hans lidanden*», samt *sålunda likgestaltad med hans död, äfven få dela härligheten af hans uppståndelse*. Såsom det ena i öfversättningen följer på det andra, skulle apostlen, då han här talar om att »*känna Christi uppståndelses kraft*», icke hafva kunnat mena något annat, än att känna densamma på ett sådant sätt, som förlämnar kraft till att *uppstå från synden*, således i samma andeliga mening, hvilken förekommer Rom. 6: 4; och slutsatsen gör sig sjelf. Det är icke alldeles utan skäl, som man med denna öfversättning inför sig har sagt, att då *rättfärdigheten af tron*, således *rättfärdiggörelsen* äfven såsom gudomlig nådeshandling (*actus gratiae*), på detta sätt har till uppgift och ändamål att bereda menniskan kraft till att uppstå från synden, så kan denna rättfärdiggörelse och denna rättfärdighet sjelf icke innefatta i sig den befrielse från syndens makt, som hör till denna uppståndelse, utan måste vara en blott tillräknad rättfärdighet, en blott tillräknande rättfärdig-

¹ Äfven i skrifter af nyaste datum träffar man fortfarande på denna uppfattning. Så i en för öfrigt ganska läsvärd uppsats om apostlen Paulus i tidsskriften *Beweis des Glaubens* för något år sedan. Naturligtvis: då öfversättningen är *sådan*, som den här, kap. 2: 1—18, Rom. 2: 17; 5: 12 f. och på så många andra ställen vanligen förekommande, så följer denna uppfattning af sig sjelf.

görelse. Men med detsamma följer ännu något mera, som man icke har tänkt uppå. Apostlen talar ju icke blott om att känna Christi uppståndelses kraft, utan allra först om *att känna Christus sjelf*, och således skulle rättfärdigheten af tron och tron sjelf icke heller innefatta i sig något af en Christi kännedom, eller något af hvad som hörer till en närmare kunskap om och bekantskap med honom som världens fräl-sare. Hvilken kan dock lida ett sådant tal? Och huru komma ifrån denna förvirring af de kristliga begreppen?

Man skulle möjligen kunna tänka sig hafva en utväg dertill genom att fatta saken så, att apostlen talar om att känna Christus *mer och mer*, att känna kraften af hans upp-ståndelse m. m. *mer och mer*, och då man på det sätt, som utan tvifvel är det enda riktiga — men som är främmande för de båda nämnda öfversättningarna — förbinder ἐπὶ τῇ πίστει v. 9 med τοῦ γινῶναι v. 10; kunde detta äfven sägas vara antydt derigenom, att det här talas om att känna Christus *på grundvalen af den redan bestående tron*; ty såsom tron har sin tillväxt, så äfven trons kunskap och erfarenhet i alla af-seenden. Men huru förklara då det sätt, hvarpå apostlen skiljer mellan att känna Christus och känna hans uppståndel-ses och lidandes kraft; och huru förklara, att uppståndelsen nämnes i första rummet, och lidandet och döden i det andra, i stället för tvärtom? Här invecklar sig saken på ett annat sätt, och för att komma ifrån hela denna förveckling gifves det endast *en* utväg. Det är att på det sätt, som redan blifvit antydt, fatta det dubbla καὶ v. 10 i betydelsen af *både — och*, eller *så väl — som*, då det, som inledes dermed, erbjuder sig sjelft som en närmare förklaring af hvad apostlen menar, när han talar om »att känna Christus» i det närvarande samman-hanget. »För att känna Christus» — säger han —: »det är, känna honom *både* i hans uppståndelsekraft *och* i hans lidan-dens delaktighet — det är detsamma som: *i hans uppståndel-ses kraft, så väl som i hans lidandens delaktighet*»; och huru detta är att förstå, tydliggör han närmare, i det han tillägger: »under det jag likgestaltas med hans död, *för att, om möj-ligt, nå derhän, att jag med honom uppstår från de döda*» — eller mera ordagrant: »om jag på något sätt må hinna fram

till uppståndelsen från de döda: det är *den* uppståndelse, som i Christi, förstlingens af de döda, härliga uppståndelse träder oss till mötes. Det är således hvad apostlen menar med »att känna kraften af Christi uppståndelse» på detta ställe; och nu blifver innehållet af hans ord ett sådant, som icke lemnar något öfrigt att önska. Hvad de säga, det är sagdt om *likheten med Christus på härlighetens vägnar*, hvilken likhet Paulus låter följa på *likheten med honom på rättfärdighetens* här, likasom Rom. 8: 30 och på så många ställen i sina bref. Det är just hvad man väntar; och huru väl ordnadt, huru skönt blifver icke hela sammanhanget af stället derigenom!

Äfven det dubbla *xai*, som förekommer v. 8, utöfvar, fattadt i samma bemärkelse af *så väl* — *som*, ett inflytande på meningen till förmon för sammanhanget, som icke är att förbise. Huru och på hvad sätt, framgår tillräckligt ur sjelfva öfversättningen af stället i sin helhet, som vi nu gå att meddela. — Apostlen fortsätter:

Ja jag räknar icke blott allt som en förlust mot den allt öfvergående storheten af min Herres Jesu Christi kunskap, för hvilken skull jag gick förlustig detta allt, utan räknar det äfven som afskräde, på det jag må vinna Christus och varda funnen i honom, icke hafvande en min egen rättfärdighet, det är den som kommer af lag, utan rättfärdigheten genom Christi tro, rättfärdigheten af Gud, för att på trons grundval känna honom: (känna) hans uppståndelses kraft, så väl som hans lidandens delaktighet, under det jag likgestaltas med hans död, om jag på något sätt må hinna fram till uppståndelsen från de döda. Icke emedan jag redan har kommit i besittning, eller redan är vid målet; utan jag far efter att komma i full besittning, på grund deraf att jag har tagits i full besittning af Christus.

I det, som följer, möter en större svårighet endast vid tolkningen af v. 15 och 16. I den svenska kyrkobiblen och den sista proföfversättningen lyder v. 15 så:

K. B.: »Så många vi nu fullkomne äro, varom så sinnade, och om I något annorlunda hålla skolen, så låter Gud eder det uppenbara.»

N. P. Ö.: »Må derföre alla vi, som äro fullkomne, vara så sinnade, och om I uti något ären annorlunda sinnade, skall Gud uppenbara äfven detta för eder.»

Den första af dessa öfversättningar är, betraktad som en fri omskrifning, icke oriktig, på samma gång som den på meningens vägnar är fullt begriplig. Ty att vara gudligt sinnad är icke något, som frikallar från möjligheten af att misstaga sig, t. o. m. i ganska viktiga afseenden, om hvad som hörer till Guds vägar, enligt hvad erfarenheten lär. Men att vara *gudligt* sinnad (och detta t. o. m. i högsta mening — jemför uttrycket: »vi som äro *fullkomne!*») och på samma gång *ogudligt*, ovisst till hvilken utsträckning, det är omöjligt och en tanke, som bör förkastas med afsky; och detta ogudliga sinnelag, det kräfver icke blott ett mera af ljus och kunskap, utan *bot och bättring*. — Det är en i sanning svår oakt-samhet, till hvilken den sista proföfversättningen här har gjort sig skyldig; och kan icke detta öppna ögonen för vådan af att experimentera med antagandet af ny bibelöfversättning utan föregående pröfning, så veta vi sannerligen icke hvad som skall förmå göra det!

Men huru skola vi då rätteligen återgifva det ifråga-varande stället i grundtexten? — Det är tvenne ord i den senare, på hvilka allt i detta afseende kommer an, och det är *ᾠροῦν*, å ena sidan, och *ἐτέρω* å den andra. Det är oriktigt att återgifva det förra af dessa ord med »*vara sinnad*»; det står här icke i någon annan än sin vanliga och allmännaste betydelse, som är *att tänka, mena, döma* (*cogito, existimo, judico*, Grimm). Å andra sidan betyder *ἐτέρω* här icke: *annorlunda, än i det föregående är sagdt*, utan: *annorlunda, än man bör tänka*, enligt det språkbruk, som ligger till grund för verbet *ἐπεποδῶσαλῆν* i Tim. 1: 3; 6: 3 samt återkommer i de från grekiskan lånade uttrycken *heterodox, heterodoxi* m. m. — således väsendtligen detsamma som *orätt, falskt* o. s. v.; och slutsatsen gör sig sjelf. Hvad Paulus här uppmanar sine läsare till, så många som höra till antalet af »de fullkomne», eller, såsom vi hellre vilja återgifva ordet *τέλειοι*: »de helsinnade» — det är de, som afgjort och med ett helt, icke ett halft hjerta tagit steget öfver på sanningens sida, och det är

hvad han med skäl kan hoppas om de allra fleste af församlingens medlemmar — det är att städse bevara och underhålla hos sig det tänkesätt i afseende på Jesus Christus, för hvilket han gjort sig till en tolk i det föregående. »Så låten oss nu alla, som äro helsinnade» — så lyda hans ord — »*tänka på detta sätt*»; och nu fortsätter han: »Och om I tänken orätt i något, så skall Gud äfven uppenbara det för eder; eller riktigare: »*Då skall, om I tänken orätt i något, Gud äfven uppenbara det för eder*». Det är väsendtligen ett med den gamla kyrkobiblens öfversättning, och vi tro, att den mening som deruti innefattas, lika mycket rik på lärdom som på tröst, talar tillräckligt för sig sjelf.

Hvad v. 16 beträffar, så erbjuder *textus receptus* — som kyrkobiblen och den sista proföfversättningen lagt till grund för sig — der en läsart, hvilken på goda skäl af textkritiken blifvit så godt som enhälligt utdömd. Den rätta läsarten är utan allt tvifvel den kortare: *πλὴν εἰς ὃ ἐφθάσαμεν, τῷ ἀντὶ τοιούτων*. Så Lachman, Tischendorf, Reiche, Westcott & Hort, v. Hofmann, Meyer m. fl.; och vill man härvid fatta infinitiven i imperativisk betydelse, så går detta visserligen an (»Dock att vandra efter det, till hvilket vi redan hafva hunnit» = *Dock låten oss vandra efter* m. m.). Men i alla afseenden bättre synes oss vara att med v. Hofmann förbinda det, som här säges, med det som följer v. 17, då det, som apostlen säger, i öfversättning kommer att lyda så: *Men i fråga om det, till hvilket vi redan hafva kommit, så bevisen eder genom att vandra efter detsamma som mine efterföljare m. m.*

Äfven v. 18 gifver anledning till en anmärkning, som icke saknar sin betydelse. Det är vanligt att förbise artikeln framför *ἐχθρούς* i denna vers, och både den svenska kyrkobiblen och N. P. Ö. hafva öfversatt, som den icke vore förhanden. Men *fienderna* till Christi kors är dock icke alldeles detsamma som *fiender* till detta kors; det förra är lika med antingen »de enda fienderna» eller »hufvudfienderna», och att ettdera är Pauli mening skulle således följa af sig sjelft, om icke det vore enklare att förbinda artikeln med det följande relativet i *ὃν τὸ τέλος ἀπώλετα* som en närmare bestämning

till τοὺς ἐχθρούς τοῦ σταυροῦ Ἀριστοῦ, då meningen gestaltar sig något annorlunda. Apostlen har — så vill han då säga — benämnt det ifrågavarande slaget af menniskor (inom, så väl som utom församlingen), och han benämner dem nu, såsom tillförene, gråtande (icke »till och med gråtande», såsom N. P. Ö. har; det är att betona tårarnes vigt i och för sig, samt skilja mellan Pauli förutvarande och hans närvarande ställning till saken i fråga på ett sätt, som omöjligen kan vara hans mening) med namnet af sådana fiender till Christi kors, hvilkas ände är förtappelse — det är m. a. o. af sådana, hvilka icke kunna frälsas, emedan frälsningens evangelium saknar hvarje anknytningspunkt i deras från Gud helt och hållet bortvända och i det jordiska försänkta sinnelag. Det är alldeles icke omöjligt att Paulus, då han skrifver detta, har tänkt på sig sjelf; ty äfven han vandrade ju en gång som fiende till Christi kors, men af oförstånd och falskt nit om Gud, icke af låga jordiska bevekelsegrunder, och denna skilnad var afgörande. Och den är äfven alltjemt afgörande.

Efter det anförda gå vi nu att meddela vår egen öfversättning af vv. 13—21 i ett sammanhang:

Bröder, jag räknar mig icke för att hafva kommit i full besittning, men ett: förgätande det, som är bakom, och sträckande mig efter det, som ligger framför, jagar jag mot målet efter segerlönen af Guds kallelse från ofvan i Christus Jesus.

Så låten oss då nu alla, som äro helt sinnade, tänka på detta sätt; då skall, om I tänken orätt i något, Gud äfven uppenbara det för eder. Men i fråga om det, till hvilket vi hafva kommit, så bevisen eder genom att vandra efter det samma som mine efterföljare, och sen på dem, hvilka vandra på detta sätt efter den föresyn, som I hafven i oss.

Ty många vandra på deras vis, som jag ofta har benämnt för eder, och nu äfven gråtande benämner de fiender till Christi kors, hvilkas ände är förtappelse; och det äro de, hvilkas Gud är buken, hvilkas härlighet består i det, som utgör deras skam, hvilka endast tänka på det, som jorden tillhör. Men vårt statssamfund är beläget i himlarne, och derifrån vänta vi ock en frälsare i Herren Jesus Christus, hvilken skall förvandla vår förnedringskropp och göra den

likgestaltad med sin egen härlighets kropp genom den kraft, hvarmed han förmår äfven det att lägga under sig allting.

I sanning, den som kan skrifva så, som apostlen Paulus här har gjort, han har tillfyllest visat, att »själströghet» icke är ett fel, hvaraf han lider — att om han så mycket återkommer till det ämne i brefvet, hvarom fråga är, så är det icke af brist på tankar att röra sig med, eller brist på förmåga att uttrycka dessa tankar i ord, utan af det skäl, som han sjelf angifvit med de orden: »*Det är för eder tryggt*».

Frälsningsarmén.

Jemför: *Läs och döm. Den så kallade Frälsnings-Armén. Korta utdrag af dess Order och Reglementen. Öfversättning från den tredje franska upplagan. — Med tillägg: Frälsningsarmén och dess ströftåg på Kontinenten af E. de Pressensé. Stockholm 1883.*

Bland våra dagars andeliga företeelser är den, som gifvit sig ofvanstående namn, väl en af de allra sällsammaste. Redan sjelfva namnet är lika ovanligt, som anspråksfullt. Frälsningsarmén — icke blott frälsningsarmé (det hade redan varit mycket), utan frälsningsarmén — det kan icke betyda något annat än en förening, som omfattar alla Christi stridsmän på jorden, eller åtminstone på de ställen, der denna armé finnes organiserad. Med andra ord, denna märkvärdiga förening, den är icke blott en del af den stridande församlingen på jorden eller dessa ställen af jorden, utan den stridande församlingen sjelf. Är detta meningen, så kan det endast sägas, att detta är att gå långt i sjelfupphöjelse; men förmodligen är uttrycket icke att förstå alldeles efter bokstafven. Här, såsom det icke sällan händer, få vi väl antaga, att ordet lupit sin väg ett stycke framom meningen; men hvad skall man tänka om en företeelse, som redan i det namn, hvilket den

gifvit sig, kunnat till den grad, som här skett, öfverskrida den kristliga nykterhetens och sanningens gränser?

Huru litet namn och verklighet här stämma öfverens, det gifver sig tillkänna redan vid den första bekantskapen med denna bullrande företeelse.

Den, som vill föra Herrens strider, måste rätta sig efter Herrens ord och föredöme i det afseende, hvarom fråga är. Och gör väl »Frälsningarmén» detta?

Christus har sagt: *Guds rike kommer icke med utvärtes åthäfvor, icke heller varder man sägande: se här! eller se der! Utan se! Guds rike är invärtes i eder.* Hela »arméns» uppträdande är ett sådant, att man skulle tro, att den gjort till sin uppgift att vända om denna grundval. *Guds rike kommer med utvärtes åthäfvor* — det är hvad den kan sägas på ett alldeles särskildt sätt hafva gjort till sitt fältrop och lösen. Och hvilka åthäfvor!

Herrens apostel Paulus skrifver i första brefvet till Korinthierna: *Låten allt tillgå på ett sätt, som passar sig och tillhör en god ordning.* Hvilket begrepp F. A. gör sig om det i kristlig mening passande, är verldsbekant. Redan det militäriska komediväsende, hvaruti den har sin lust, är en parodi, kan man väl säga, på allt hvad dertill hör. Militäriskt kommando och subordinationsväsentle, militäriskt uniforms-väsen och paraderande, militäriska frälsningsexpeditioner till lands och vatten — det är i sjelfva verket icke mycket, som fattas i att göra detta gyckelspel fullständigt. Icke lång tid härefter, så få vi väl äfven höra talas om frälsningsartilleri, infanteri och kavalleri, om frälsningsulaner, husarer och dragoner, om frälsningspionier och pontonier, om frälsningsfortifikationsofficerare och fyrverkare (trumpetarne äro redan upptagna på listan) m. m. m. m.

Och om det ändock stadnade vid detta; men huru mycket annat kommer icke dertill! Apostlen Paulus — vi komma åter till denne folkverldens lärare, som väl ändock förtjenar att höras framför Mr Booth — vill icke, att qvinnan skall offentligen uppträda och lära i församlingen. Det är i hemmet och i hemmen som hon har sin verkningskrets, hvilken visst icke är af mindre betydelse, än det offentliga lifvets. Det är

den naturliga ordningen, och gifvas undantag från regeln i detta afseende, så få undantagen icke därför göras till regel. Det är emedlertid hvad F. A. med sina qvinliga uniformsprydda och kommenderande officerare af alla grader, som föra ordet på sammankomsterna och gå i spetsen för sitt manskap ute på gatorna till ett allmänt skådespel m. m., gör på ett sätt, hvilket synes hafva kommit enkom till för att motsäga denna Pauli föreskrift och göra en ände på all qvinlig blygsamhet tillika. Och lägga vi till det nu anförda alla de upptåg i andelig karnevals väg, det andliga marktschrejeri, det våldsamma omvändelsesätt och den geschwindigkeit i att göra människor till kristna bröder och systrar m. m., som armén gjort sig så illa beryktad för — hvilken tafla af kristendoms karrikatur upprullar sig icke för våra ögon!

Ett exempel på huru långt dessa upptåg kunna sträcka sig, lemna oss följande notis, hemtad ur en tysk kyrklig tidskrift:

»*Ett metodistiskt omdöme om frälsningsarmén.* Ännu för icke länge sedan rönt Frälsningsarmén från metodistisk sida ett väsendtligt godkännande och helsades med glädje som ett viktigt tidens tecken. I synnerhet i Nordamerika plågade metodistiska pastorer till icke så ringa antal deltaga i dess sammankomster och på många sätt gynna dess förehafvanden. På sista tiden synes en motsatt åsigt om den Boothska skaran hafva börjat att göra sig gällande. »Christlicher Botschafter», ett hufvudorgan för den amerikanska metodismen, utlät sig nyligen¹ om dessa människors förehafvanden på följande sätt: 'Den som nu för tiden öfverträffar andra i reklamen inom affärsverlden har merendels den största framgången. På medlen, orden och sanningen kommer det för marktschrejarne tyvärr föga an; skulle nu kristne härma efter ett sådant förfaringsätt? Det är emedlertid hvad Frälsningsarmén gör; den anser nästan hvarje medel godt, om den endast kan väcka uppseende. Så träffa vi t. ex. denna vecka på ett af dess program, i hvilket följande tillkännagifvande förekommer: Måndag: Krogdesertörer anförde af en omvänd fyllbult från

¹ Detta skrefs för ett år sedan, och sedan dess har armén gått framåt i samma riktning.

Anm. af B. F.

New-York. Tisdag: Bykeskarpersonalen med klappträn (Die Waschfasswache mit Schruppbrettern?). Onsdag: En qvast-brigad med hvita förkläden. Torsdag: En glad julfirande församling. Fredag: Heta heliga och blod- och eldsoldater. Lördag: Omvände teaterbesökare. Söndag: Speciell Hosi-annaförsamling. — Kapten C. West, trumpetare' etc. — Om en hädisk gycklare komme med ett sådant program, skulle man endast förargas, men icke undra öfver det. Men menniskor, som föregifva, att de helgat sig åt Guds verk! — — O skam, har du upphört att kunna rodna?»

Man jemföre med detta »arméns» tillvägagående det sätt, hvarpå världens Frälsare, vår Herre Jesus Christus, som gifvit sig sjelf till ett föredöme åt oss, uppträdde och verkade enligt evangelisternas berättelse — hvilken himmelsvid åtskilnad!

Huru i grunden oandelig den ifrågavarande företeelsen är, kunna vi finna af det anförda; men en sida af den andelöshet, som utmärker densamma, förtjenar att särskildt tagas i betraktande och det är hvad »Frälsningsarméns» stiftare sjelf kallar och benämner dess *absoluta militarism*. Hvad han dermed menar, kan icke bättre eller säkrare inhemtas än af hans egna ord i de utdrag ur »arméns» af honom sjelf utfärdade »Order och Reglementen», som innehållas i den skrift, hvilken vi hafva stält i spetsen för denna uppsats. Man läser der uttalanden sådana som dessa:

Sid. 2. »Den Helige Ande kan icke utöfva sin högsta verksamhet annat än genom de personer, som stå i ett fullkomligt subordinationförhållande till dem han har utvalt till ledare¹».

Här har den källa, af hvilken vi begagna oss, en parentes så lydande: »Generalen har sjelf tilldelat sig *titel, högsta myndighet* samt *rättighet att utnämna officerare*». — Beträktelserna göra sig sjelfva.

På samma sida. »Vi bilda en armé och hvarje annan armékårs regler kunna tillämpas på oss. Vi böra derför inpränta militäriska principer i hvarje sinne och hvarje hjerta».

På samma sida. »Officerarne få hvarken skrifva offentligt i tidningarne eller enskildt, ej heller inlemna någon ansökan till högqvarteret utan bemyndigande af den officer, som är

¹ Och naturligtvis desse ledare sjelfva i första rummet.

deras omedelbare förman, utan att löpa fara att förlora sin plats. Systemet är en gång för alla fastställt, och ingen i armén kan göra någon ändring deri . . . detta gifver en absolut myndighet åt hvarje officer från den ena graden till den andra, från den förste till den siste».

Sid. 3. »Såsom armén i sin helhet ej har rätt att granska en order, gifven af befälhafvaren, så har på samma sätt en hand full af gemene man, stälde under en korporal, *intet annat än att utföra, hvad denne befaller*. . . . Det kan icke finnas någon verklig ordning bland människor annat än *genom en sådan absolut makt*».

Det är att gå långt i den sak, hvarom fråga är; och hvilken vikt arméns lagstiftare lägger på »inpräntandet» af dessa principer, kan man sluta af det sätt, hvarpå han inskräper studiet af de reglementariska stadgar, som innehålla desamma. Vi läsa vidare på samma sida.

»Fäst hvarje dag eder uppmärksamhet på ett kapitel i hvar och en af de sex delarne! Om I icke hafven tid att ens öppna boken, så ställen dock till er denna enkla fråga: Har jag i dag gjort min pligt i afseende på det som detta kapitel innehåller? Frågan skall underlätta edert minne och låta eder själ så småningom blifva så förtrogen med boken, att det skall blifva eder lätt att *hänvisa dit i hvarje ögonblick och för hvarje särskild sak*». — Och vidare

Sid. 4. »Läs: *Måndag*, första kapitlet i *hvarje del*. *Tisdag*, andra kapitlet i hvarje del. *Onsdag*, tredje kapitlet ibidem. *Torsdag*, fjerde kapitlet ibidem. *Fredag*, femte kapitlet ibidem. *Lördag*, sjette kapitlet ibidem».

»Då nu året» — tillägger bokens förf. — »består af 52 veckor, är det att hoppas, att *Orderna*, genomlästa i sin helhet hvarje år 52 gånger af arméns alla medlemmar, skola på ett outplånligt sätt inrista sig i hufvud, samvete och hjerta på hvar och en af de värfvade. Om vid slutet af de 52 veckorna af det första året, desse värfvade icke ha blifvit förvandlade till maskiner, ligger sannerligen felet hvarken hos Mr Booth, eller hos den mensklige, om det så får sägas, faaktigheten».

Man ser, att Mr Booth — så heter som bekant är, »Frälsningsarméns» uppfinnare och öfverbefälhafvare — gör allvar

af sin »absoluta militäriska absolutism», som han beklagar att icke redan nu kunna helt förverkliga: tilläggande dock, att han »hoppas, att den skall blifva förverkligad, innan han sjelf och *hans söner* hafva lemnat jorden».

»Hans söner» — det häntyder på en afsigt att lemna öfverkommandot öfver armén i arf åt de sina som ett jordagods eller annan egendom. Det är en nyhet i afseende på detta militärväsende, som man näppeligen förut hört talas om, men i öfrigt är denna militarism sjelf intet nytt. Den har, såsom det riktigt anmärkes i den äberopade skriften, sin förebild i de katolska munkordnarne och i all synnerhet i Jesuiterorden, som realiserat Mr Booths idé långt före Mr Booth, på ett sätt, hvilket icke lätt kan öfverträffas. Vilja vi lära känna frukterna af detta system och detta system sjelft i grund och botten, så erbjuder äfven Jesuitismens historia det bästa tillfälle dertill. En förnekelse af biblens och den evangeliska kristendomens första och enklaste grundprinciper och ett för syndande, en verklig hädelse mot gudsbelätet hos menniskan, det är hvad det till sin innersta grund och väsen är. Och huru skulle en rörelse, som hyllar det, då kunna vara af Gud? Men är den icke af Gud, af hvad ursprung är den då? — — —

Vi läsa i Jakobs epistel kap. 3: 15 om en *vishet*, som icke är af himmelskt ursprung, utan *jordisk, naturligt mänsklig* (närmare: själisk) och *djefvulsk*. Det finnes äfven en *dårskap*, om hvilken detsamma kan sägas, en dårskap, som likaledes är *jordisk, mänsklig* och *djefvulsk*; och till något af dessa slagen af *vishet* och af *dårskap*, eller måhända till dem alla tre, måste Frälsningsarméns uppträdande räknas. Af den *Guds vishet* och af den *Guds dårskap*, som apostlen Paulus talar om, tilläggande, att »Guds dårskap är visare än menniskor», hafva vi åtminstone icke kunnat upptäcka något spår i detsamma.

Detta är naturligtvis sagdt om systemet, organisationen, uppträdandet i stort. Finnas enskilda inom armén som äro bättre, än systemet, så är detta en sak för sig, hvilken icke kan inverka på omdömet i sin helhet. Fullkomligt sant säger den franska författarinnan, Madame Gasparin, som meddelat

utdragen ur Arméns Order, härom: »Borttag de redlige, de uppriktige, borttag de bedragne, de förförde, och det återstår inga andra än skälmar. Men med endast skälmar skall mörkrets furste aldrig kunna sköta sina affärer. — Utan en hederlig man eller qvinna till lockbete, hvem skulle falla i snaran?» Det är en barmhertighet mot dessa bättre sinnade att låta dem veta, i hvilka ärenden de gå, men en obarmhertighet att låta dem derom vara i okunnighet.

Man måste fråga sig: Hvad har den egentliga afsigten med denna tillställning varit från begynnelsen? Det är svårt att döma om bevekelsegrunder i allmänhet, men i synnerhet svårt, der en gnista af det religiösa svärmeriets eld och religiös välmening, i ordets mera allmänna betydelse, har förenat sig med det andeliga utmärkelsebegär samt den andeliga äregirighet och hersklystnad, som så ofta drifver till de mest vågade och vidtutscende företag i andeligt afseende. Lättare är det att döma om analogier, och en sådana har man funnit i jämförelsen mellan *Frälsningsarmén* och, å ena sidan *Jesuitorden*, å den andra *flagellanterna* under medeltiden. Båda jämförelserna hafva sitt berättigande inom en viss gräns, men båda halta, då de gå öfver denna gräns. Jesuitismens finhet och Frälsningsarméns plumphet bilda en lika stor motsats inbördes, som flagellanternas botgörare, gisslande sig till blods på sina blottade ryggar, voro ett annat slägte, än Frälsningsarméns muntra Hallelujahflickor och ifriga kollektinsamlare. Det är möjligt att den jämförelse, med hvilken vi nu gå att öka de bådas antal, äfven skall befinnas halta i något afseende, men äfven den har sitt berättigande vid sidan af desamma. I Domarebokens 17 kapitel talas om en man på Ephraims berg med namnet Micha, som på ett eller annat sätt tilllegnat sig en stor penningesumma, hvilken tillhörde hans moder. Denna penningesumma återstälde han efter en tid till modren, som i glädjen deröfver beslöt att helga dessa penningar åt Jehovah genom att för en del deraf låta göra tvenne bildstoder, som hon lät uppställa i sin sons hus — för hvad ändamål, kunna vi sluta af det, som vidare följer. Det säges nemligen omedel-

bart derefter om denne Micha, att han hade en privathelgedom, »ett Guds hus», och att han gjorde åt sig en »ephod», en lifrock efter mönstret af den öfverstepresterliga, jemte »terafim» samt vigde en af sina söner till prest i detta Gudshus; och berättelsen slutar med att meddela, huru han lyckades att förmå en levit, som af en händelse kommit till hans hus, att der stadna qvar som prest, till dess denne med hela härligheten bortröfvades af de på krigståg stadde Daniterna. En familjehelgedom, en familjegudstjänst, ett familjeprestadöme och en familjegudom, det var målet för denne mans fromma äregirighet; och detsamma är äfven hvad Mr Booth och familjen Booth skaffat sig i »The Salvation Army» och den militarismens Gud, som han gifvit åt densamma. Arméns officerare af alla grader, manliga och qvinliga, äro i sjelfva verket endast huskaplaner och huspredikanter i denna familjs tjänst, icke blott på det ställe, der den har sin bostad, utan i alla verldsdelar; och med den oinskränkta myndighet, som Mr Booth »i den H. Andes namn» sjelf har gifvit sig, kan han föreskrifva hvilken form af gudsdyrkan han vill, utan att af sina officerare och sitt manskap behöfva frukta någon besvärlig kritik eller motsägelse, åtminstone sedan den väntade, så mycket efterlängtnade stunden inträffat, då »den fulländade militarismen blifvit förverkligad» (hans egna ord sid. 4). Är detta endast en karrikaturbild af den sak, hvarom vi tala, eller är det icke fastmer verkligheten sjelf? »*Läs och döm*» heter det på titelblådet af den skrift, som vi stält i spetsen för vår uppsats; läs och döm, säga äfven vi.

Man ser, hvad som kommer till denna absoluta militarism, på hvilken Frälsningsarmén är grundad. Det är ett *familjepåfvedöme* af ett alldeles egendomligt slag, som uppreser sitt hufvud och sänder ut sina missionärer för att utbreda sitt välde genom att omvända massorna, nästan såsom det romerska påfvedömet fordom genom att omvända barbarerna till kristendomen. Det är, som man ser, en högtflygande äregirighet, hvilken nog kan hafva framgång till en tid — likasom mormonismen och nästan hvilken äfventyrlighet som helst under en tid, så full af andeliga jäsningssämnar och så

fattig på sund vägledning i andeligt afseende under allt öfverflöd på andeliga ledare och vägvisare, som den närvarande.

Det finnes ett ordspråk, som säger, att »Guds vishet och människors dårskap regera världen». Det hör till den gudomliga vishetens mästerverk att kunna vända äfven det menskliga oförståndet i umgåendet med kristendomens frälsnings-evangelium till godo på något sätt, och det är intet skäl att betvifla, att ju icke detta kan hafva sin tillämpning äfven på Frälsningsarméns uppträdande, sådant det är. Det är antagligt, att armén med sitt nitälskande mot vissa gröfre laster och den bråkdel, så att säga, eller minimum af kristlig sanning, hvarmed den rör sig, kunnat utöfva ett inflytande på den råaste delen af befolkningen i de stora städerna, som haft med sig något godt. Det låter äfven tänka sig (ehuru vi icke veta något bevis att anföra), att den, såsom Hr Pressensé i bilagan till skriften »*Läs och döm*» talar om likaledes som en möjlighet, med sitt råa sätt att framvisa bilden af en stridande församling kunnat utöfva ett till någon del väckande inflytande på det ena eller andra af »de alltför djupt inslumrade kyrkosamfundet». Men å andra sidan, hvilken skada är den icke egnad att göra och åstadkomma öfverallt, hvarest den uppträder! Vi få icke glömma, att det finnes en andelig förvändhet, hvilken Herren sjelf anser skadligare för människornas själar, än äfven de grofvaste slagen af lastbarhet, och huru mycket af andelig förvändhet har icke Frälsningsarmén att bjuda på! Vi hafva talat om dess absoluta militarism, men icke mindre stridande mot kristendomens anda är dess våldsamma, om det sämsta slaget af metodism påminnande, eller detsamma öfverbjudande, sätt att gå till väga vid behandlingen af de människor, som den säger sig vilja omvända till Gud. Förträffligt yttrar Pressensé med anledning deraf:

»Om något karakteriserar metoden i Christi omvändelsearbete, så är det hans djupa vördnad för människosjälén, hans anlitande endast af intellektuella medel för att vinna hjertat — så att han, såsom vi se af evangelierna, nekar att göra underverk för de älskare deraf, hvilka endast vilja tro en sanning,

om den är stadfast genom ett under; det är slutligen detta beundransvärda tålamöd, som han öfverallt ådagalägger, för att icke *framtvinga* något och ej plocka öfvertygelsens frukt, förr än den är mogen. Christi förfaringsätt består alltjemt icke i användandet af teatereffekter, utan i ett stilla och fin-känsligt inympande, i det han stöder sig på den ursprungliga öfverensstämmelsen mellan människan och Gud. Ehuru under synbarare ifver visa dock apostlarne samma vördnad för sjä-larne: de öfvertyga dem, utan att göra våld på dem».

Helt annorlunda Frälsningsarmén, som äfven här gör så litet afseende på Christi eget föredöme, som om han icke funnits till! De föreskrifter i »Orderna», som gifva tillkänna, huru arméns officerare skola gå till väga i denna sak, andas våld, andeligt våld och nära nog fysiskt äfven. I det citerade utdraget förekomma ställen derom, som äro högst betecknande, men vi vilja inskränka oss till att anföra ett enda på grund af det ljus, som det sprider öfver arméns oförstånd äfven i ett annat, högeligen viktigt afseende. Det läses sid. 26 och lyder så:

»Officern skall icke lemna den någon ro, som icke absolut och helt gifvit sig åt Gud, och som icke har en beständig förnimmelse af hans fullkomliga välbehag».

De sista orden röja den djupaste obekantskap med biblen och de andliga lifserfarenheterna hos de heliga i alla tider. Läs Davids Psalmer, Mr Booth; så skall ni finna beviset på sanningen deraf: att ni skulle känna till en sådan skrift som Johan Arndts Fyra Böcker om den sanna kristendomen, kunna vi icke begära. Den lifserfarenhet, som der uttalar sig, är sannerligen icke erfarenheten af ett tillstånd, som utgör en ständig salig känsloförnimmelse, utan af mycken nöd omvexlande med mycken tröst; och nöd och trängsel icke blott i lekamligt, utan äfven i andeligt afseende -- ända till och med känslan af en gudsöfvergifvenhet liknande den, som vår Frälsare sjelf måste utstå på korset. Det är en väsendtlig del af det kors, som Christi efterföljare hafva att bära efter honom, och en väsendtlig del af kunskapen om korsets hemlighet är att förstå, hvad som deruti innefattas. Men hvad vet Order-nas författare om detta de kristnas kors? För Frälsnings-

arméns medlemmar synes det åtminstone alldeles gifvet icke vara meningen, att detsamma skall finnas till annat än i egenkap af de pöbelförföljelser eller inskridanden af de lagliga myndigheterna, som armén genom sitt eget dåraktiga beteende ådrager sig.

Men det anförda stället i Orderna gör det icke blott till en lag för arméns medlemmar att hafva en ständig förnimmelse af Guds välbehag, utan äfven af hans *fullkomliga* välbehag. Det är således icke nog med att Gud ser i dem menniskor, som i det hela vandra på hans vägar, om de också icke äro utan synd; nej, han måste se i dem sådana, som hunnit till och uppnått sjelfva den kristliga fullkomlighetens mål! Och huru skall denna förnimmelse ernås? Månne på helgelsens väg, der det går från det ena proftet till det andra, och det ena proftet svårare än det andra, ända till dess en fullkommen man framgår derutur, renad och luttrad i dessa pröfningar, likasom guldets i elden? Visst icke; det skall ske derigenom att »officern» bearbetar den arma själen, ända till dess hon uttröttad och drifven till det yttersta, går in på att säga ja till allt hvad officern befäller, eller inbillar sig att erfara och förnimma det, som denne förestafvar! — Vi vända oss med sorg och vämjelse från detta andeliga lögnväsende och denna andeliga oförskämdhet, icke blott emot mennisko-själur, utan emot Herren, den Allra Högste sjelf.

Sådan är denna omvändelseverksamhet, och sådan den insigt i Guds vägar, hvarpå den är grundad; och skulle vi kunna glädja oss deröfver? Omöjligt, äfven om det skulle lyckas Frälsningsarmén att tillstänga alla krogar m. m. i kristenheten. Det finnes en andelig druckenhet och okyskhet, som är farligare än någon annan, och ännu svårare att häfva.

Men den minsta delen af menniskor på de ställen, der armén uppträder, lärar, hädanefter såsom hittills, komma att låta sig omvändas genom densamma; och hvad intryck dess uppträdande måste göra på den stora mängden af verldsmenniskor, är lätt att förstå, äfven om icke de skandalösa uppträden och oordningar, hvilka öfverallt följa armén i spåren, sade oss det på ett sätt, som gör hvarje annat vittnesbörd i saken öfverflödigt. Det är ett intryck, som omöjligen kan vara

helsosamt; och dess följder sträcka sig längre, än man föreställer sig. Det åtlöje och begabberi, som Frälsningsarmén genom sitt opassande och humbugsartade sätt att gå till väga ådrager sig, drabbar icke blott den själf, utan har äfven med sig en verkan, som öfvergår på den sak, hvilken armén säger sig förfäktä; ty det vänjer sinnena att taga hela frälsnings-saken i enlighet dermed och gör dem på detta sätt mera otillgängliga, än någonsin, för det goda budskapet af Christi evangelium. Och å andra sidan kan man förutse, att de oordningar, som följa med arméns uppträdande, derest saken får fritt fortgå, skola framkalla af sig tvångslagar, hvilka lätt kunna komma att sträcka sig längre, än till Frälsningsarmén endast. Vi hafva ju redan hört röster bland oss, som önskat att vi hade den tid åter, då det romerska påfvedömet med sin mäktiga arm visade sig så väl förstå konsten att tygla dylika rörelser som denna. Och det är äfven sant, detta påfvedöme skulle snart blifva färdigt med Mr Booths familjepåfvedöme; men det skulle på samma gång blifva färdigt med och göra ett slut på åtskilligt annat, som menskligheten vant sig vid att räkna till sina dyrbaraste, likasom dyrast förvärfvade, andeliga egodelar, och ett sådant pris för ändamålets vinnande vore dock väl alltför högt. Det är lättsinnigt att föra ett sådant tal som det ifrågavarande, i fall man icke menar det, som säges; och menar man det, hvilket ljus sprider icke detta öfver den sak, hvarom fråga är!

✚ I det fria Schweiz hafva Frälsningsarméns sammankomster blifvit dels förbjudna, dels blott vilkorligt tillättna — i en af kantonerna så, att arméns utsände blifvit stälde på samma linea med kringresande skådespelare, hvilka för sitt uppträdande måste begära ordningsmaktens tillåtelse¹. Vi äro inga vänner af religiösa polisåtgärder, men tro icke att man egentligen gör Frälsningsarméns agenter någon orätt, då man betraktar dem som ett särskildt slag af religiösa skådespelare — så vida icke arten af deras uppträdande kan berättiga till och med att betrakta dem såsom sådana skådespelare, vilkas

¹ Sedan detta skrefs hafva vi läst, att armén i trakten af Zürich börjat få fast fot — under hvilka närmare omständigheter, hafva vi icke varit i tillfälle att lära känna.

teatraliska föreställningar man under alla omständigheter har skäl att afvisa. Men vi skola icke uppehålla oss vid denna sida af ämnet. Det är med ordets och andens vapen som vi först och sist önska, att denna företeelse måtte bekämpas, och för detta ändamål uppmåna vi alla, som vilja bilda sig en sann mening om densamma, att, ur den, efter hvad det synes alldeles för litet uppmärksammade skrift, som vi här på samma gång anmäla, göra sig närmare bekant med beskaffenheten af de åsikter, hvilka arméns stiftare, Mr Booth, har uttalat i de stadgar, som bära namnet af »*Ordres and Regulations for the Salvation Army*». Ty vi anse det omöjligt, att någon, som det gjort och förstår, hvad Christi evangelium är, längre skall tveka om den ställning, som han bör intaga till densamma, i fall han förut kunnat hysa någon tvekan i detta afseende.

Den kristna religionsläran enligt den heliga skrift.

(Forts.)

Tolfte kapitlet.

Den gudomliga nådens uppenbarelse i Jesu Kristi person.

Inom både hednaverlden och Israel voro människorna i allmänhet icke blott i följd af sin syndiga natur, utan genom personlig hängifvenhet åt synden fångna under dennas öfvermakt (Rom. 3: 9). Hela verlden var försänkt i det onda (1 Joh. 5: 19) och derigenom straffskyldig inför Gud (Rom. 3: 19). En gudomlig vrede gaf sig till känna i det djupa elände, som utbredde sig öfver verlden (Rom 1: 18). Judarnes sträfvan att på yttre sätt uppfylla lagen medförde ingen väsentlig bot mot det onda och ingen verklig rättfärdighet. *Intet kött kunde rättfärdiggöras inför Gud på grund af en lags gerningar* (Rom. 3: 20). Lika litet kunde de bildade hednafolkens vishet bringa hjälp i mensklighetens djupaste olycka eller finna vägen till lifvets sanna välfärd. *Denna världens vishet blef i detta hänseende befunnen som dårskap* (1 Kor. 1: 19 f.). Räddning ur den djupa nöden och sann lifsvälfärd kunde därför endast skänkas människorna som ren nådegåfva af Gud. »När Guds vår frälsares godhet och människokärlek uppenbarades, så frälsade han oss, icke på grund af gerningar — det är gerningar af rättfärdighet, som vi hade gjort — utan efter sin barmhertighet» (Tit. 3: 4). Jfr Ef. 2: 4-9.

Menskligheten, nemligen den del af henne, hvilken i den gamla tiden i afseende på den menckliga utvecklingen framstod som hennes kärna, hade genom mångfaldiga fruktlösa försök att på egna vägar och med egen ansträngning uppnå lifvets lycka fått lära känna sin egen vanmakt. När insigten i denna menckliga vanmakt blifvit allmän åtminstone så vida,

att alla, som ville taga lärdom af den allmänna erfarenheten, funno de menskliga hjälpmedlen uttömda och längtade efter hjälp från ofvan, var tiden inne för Gud att sända menskligheten i hennes nöd den till grunden gående hjälpen och det sanna medlet för åvägabringandet af en verklig rättfärdighet och derigenom af en sann välfärd. »*När tidens fullhet kom, sände Gud ut sin son, född af qvinna* (sålunda människa) *född under lagen* (sålunda israelit), *på det han skulle frälsa dem, som voro under lag*, (under lagens tråldom, under lagens förbannelse och under syndens magt, från hvilken lagen ej förmått frigöra, jfr. Rom. 6: 14) *och på det att vi skulle utfå gåfvan att insättas till barn*» såsom i det gamla testamentet var utlofvadt (Gal. 4: 4). Genom uttrycket »tidens fullhet», användt om tiden för Jesu Kristi framträdande i världen, betecknas hela den förflutna tiden som en förberedelsetid med hänsyn till hans ankomst. Derunder hade dels synden utvecklats sig till en sådan magt och uppnått en sådan mognad, att hennes öfvervinnande kunde innebära en verklig afgörande seger öfver verldssynden i hennes helhet och i hennes djup. Dels hade hos några människor utvecklats sig en sådan längtan efter frälsning från syndens magt och en sådan förtröstan på Gud, att de voro beredda att med tro mottaga den räddare, som af Gud sändes. Derjemte var kännedomen om det verk, hvilket behöfde utföras för mensklighetens förlösning och förnyelse förberedd både inom Israel och till någon del äfven inom hednavärlden. Äfven inom den senare hade nemligen strålar af gudomlig sanning uppdagats och genom dessa människans eget väsen och hennes andliga behof i viss mån blifvit kända. Slutligen voro äfven genom den ästadkomna enheten inom världen och samfärdseln mellan folken de vägar beredda, på hvilka frälsningens budskap skulle bringas till folken, och genom den utbildning af de menskliga själskrafterna, hvilken kommit till stånd, hade äfven andliga hjälpmedel för samma budskaps meddelelse och tillägnelse blifvit vunna.

Den gudomliga nåd, som blifvit uppenbarad för att förlåna människorna frälsning och lif, innehåller i sig allt hvad som behöfves för åvägabringande af fullkomlig räddning från

det onda och af ett nytt lif och dettas utveckling och fulländning; nåden innebär icke blott gåfvan af förlåtelse eller någon annan enskild gåfva, utan innesluter *allt*, »som tjenar till lif och gudaktighet» (2 Petr. 1: 3). Hon utgör en fullhet af gåfvor och krafter (*»nådens och rättfärdighetens gåfvas rikedom»*, Rom 5: 17). Hon är i hela sin rikedom uppenbarad i och genom Jesu Kristi person, hon är liksom förkroppsligad i honom. *Guds nåd och gåfva kom genom den ena människans Jesu Kristi nåd* (Rom 5: 15). Den gudomliga nåden och sanningen framträdde i honom, icke som blott omtalade i löften och bud såsom i det gamla testamentets profetia och lag, utan i personlig gestalt. *»Genom Moses blef lagen gifven, nåden och sanningen kommo genom Jesus Kristus* (Joh. 1: 17). *»Och af hans fullhet hafve vi alle fått och nåd för nåd»* (Joh. 1: 16).

Budskapet om samma i och genom Jesus Kristus uppenbarade gudomliga nåd kallas *evangelium* eller det glada budskapet, emedan detsamma är glädjebbringande framför allt annat, som förkunnats i verlden. Evangelium om Jesus Kristus är sålunda *»Guds nåds ord»* (Apg. 14: 3), det är *»sanningens ord»* och *»frälsningens evangelium»* (Ef. 1: 13).

Den person, genom hvilken Guds räddande och lifgifvande nåd i hela sin fullhet blifvit uppenbarad, nämnes *Jesus*, hvilket namn egentligen betyder: Jehovah är frälsning. Han kallas så, emedan han i sin person är det lefvande beviset därför, att Gud skänker frälsning, hvilket åter innebär att han bringar människorna frälsningen från Gud. Genom en engel anbefaldes hans moder Maria och hennes man Josef att gifva honom detta namn, emedan han skulle hafva till uppgift att frälsa sitt folk från dess synder (Matt. 1: 21; Luk. 1: 31). Han nämnes äfven *Kristus* (den smorde), hvilket ord betyder detsamma som den gammaltestamentliga benämningen Messias (Joh. 1: 41). Detta namn tillägges honom, emedan han i full verklighet erhållit det, hvaraf smörjelsen i det gamla testamentet var en sinnebild, nemligen en genom Guds ande gifven vigning till och begåfning för en högre verksamhet än den som föreligger människorna i allmänhet. *»Han* (Gud) *hafver smort Jesus af Nazaret med den Helige Ande och kraft*

(Apg. 10: 38). Det utmärker tillika att han är den i det gamla testamentet utlofvade ättlingen af Davids stam, hvilken skulle upprätta Guds rike på jorden.

Såsom man i fråga om människan i allmänhet kan skilja mellan hennes inre väsen, hvilket tillhör evigheten, och hennes timliga tillvaro, så kan man äfven i fråga om Jesus Kristus göra en sådan åtskilnad. Såsom människan i allmänhet till sitt inre sanna väsen är Guds afbild och son af Gud, såsom det säges om Adam (Luk. 3: 38), så är äfven Jesus Kristus till sitt inre väsen »*den osynlige Gudens bild*» (Kol. 1: 15) och »*Guds son*». Men han är detta i en högre mening än alla andra människor. Han är Guds son i högre mening än Adam, i högre mening äfven än den, i hvilken Israels folk (2 Mos. 4: 22) och Davids ätt (2 Sam. 7: 14) i det gamla testamentet hvar för sig kallas Guds son, likaledes i högre mening än den, i hvilken de människor, som tro på Kristus och drifvas af Guds ande, i det nya testamentets skrifter nämnas Guds söner (Gal. 3: 26; Rom. 8: 14), ja äfven i högre mening än englarne (Job. 2: 1; Ebr. 1: 6). Han är Guds *enfödde* son (Joh. 1: 14, 18; 3: 16, 18; 1 Joh. 4: 9). Han är den bild af Gud, i hvilken Guds väsen på ett fullkomligt sätt afpreglar sig (Ebr. 1: 3). Han är *Ordet*, i hvilket Guds tanke och vilja finna sitt fullkomliga uttryck, hvilket evigt är hos Gud och sjelft är gudomligt till sitt väsen (Joh. 1: 1, 14).

Förhållandet mellan Guds enfödde son och Fadren liknar det rätta förhållandet mellan son och fader på jorden; ty det är urbilden till allt rätt förhållande mellan son och fader. Jesus säger sjelf om sitt förhållande till Fadren Joh. 5: 19: »Sonen kan intet göra af sig sjelf, utan hvad han ser Fadren göra; ty allt hvad han gör, det gör likaledes ock Sonen» (såsom ett barn på jorden gör efter hvad dess fader gör). Å ena sidan gäller om samma förhållande mellan Sonen och Fadren, att Sonen ärar sin Fader (såsom det tillkommer hvarje son att hedra sin fader, Joh. 8 49) och att Fadren är större än han (Joh. 14: 28). Fadren är större än Sonen deri, att Fadren gifver Sonen sjelfva lifvet och allt hvad Sonen har. »*Såsom Fadren hafver lif i sig sjelf, så hafver han ock gifvit Sonen att hafva lif i sig sjelf*» (Joh. 5: 26). Men å andra

sidan är det lif, som Gud, den evige Fadren gifvit den evige Sonen, det eviga gudomliga lifvet, liksom det lif en mensklig fader gifver sin søn är det menskliga lifvet. Jesus kan derfor säga att han är, förr än Abraham var född (Joh. 8: 58) och att han hade en härlighet hos Fadren, förr än denna världen var (Joh. 17: 5). Det är ock på grund af detta gudomliga lif hos Sonen, hvilket skiljer honom från alla skapade varelser och i afseende på lifvets art ställer honom på samma linia med Gud sjelf, som evangelisten Johannes säger, att *Ordet var Gud* (Joh. 1: 1). Jemte gåfvan af det gudomliga lifvet gifver Fadren åt Sonen allt hvad Fadren sjelf har. Jesus säger i afseende derpå: »*Allt hvad Fadren hafver, det är mitt*» (Joh. 16: 15). Han tillskrifver sig en enhet med Fadren så djup som är tänkbar med fasthållande af den personliga åtskilnad, hvarförutan det för kärleken nödvändiga växelförhållandet ej skulle kunna ega rum. »*Jag och Fadren*» — säger han — »*äro ett*» (Joh. 10: 30, jfr 17: 22 f.). I följd af sin innerliga enhet med Fadren kan han ock med afseende på sin tillvaro i den timliga världen säga: »*Jag är kommen från himmelen*» (Joh. 6: 38), »*Jag är utgången från Gud*» (Joh. 8: 42), »*Jag är utgången af Fadren och kommen i världen*» (Joh. 16: 28). I följd deraf eger han afven rätt till en sådan heder från människornas sida, som den, hvilken tillkommer Fadren sjelf. »*Alle skola hedra Sonen, såsom de hedra Fadren. Den som icke hedrar Sonen, han hedrar icke Fadren, som har sändt honom*» (Joh. 5: 23).

I förhållande till den skapade världen är den evige Sonen »*förstfödd före allt skapadt*» (Kol. 1: 15), »*ursprunget till Guds skapelse*» (Upp. 3: 14). Då all sann tillvaro i den skapade världen är en utstrålning från Gud och den evige Sonen är den fullkomliga, allt inneslutande utstrålningen från Guds väsen (Ebr. 1: 3), så kan ingen sann verklighet, intet godt finnas i skapelsen, hvilket förut icke finnes i Sonen. Sonen eger i sig i dess hela sanning och fullhet allt godt, som finnes i världen. I honom är *lifvet*, han är *det sanna ljuset* (Joh. 1: 4, 9). All sann verklighet och allt godt, som kommit den skapade världen till del, måste derfor hafva från Gud tagit vägen genom Sonen till världen. »*I honom skapades allting, det som är i himmelen och det som är på jorden, det synliga och det osynliga, vare sig*

troner eller herradömen eller furstligheter eller myndigheter. Allt har skapats genom honom och till honom, och han är i spetsen för allting, och allting består i honom» (Kol. 1: 16 f.). Den evige Sonen har därför i förhållande till världen som ett Guds hus den herskarevärdighet, hvilken tillkommer sonen i huset (Ebr. 3: 5 f.). Han intager sålunda från början en medlare-ställning mellan Gud och den skapade världen, till väsendet samma ställning, som han sedan intagit, när han som meniska inträdt i timligheten. Fadrens och Sonens olika förhållande till den skapade världen uttryckes af aposteln Paulus sålunda: »Så gifves för oss blott *en* Gud: den Fader, af hvilken allt är — och vi äro till för honom, och *en* herre: Jesus Kristus, genom hvilken allt är — och vi äro till genom honom» (1 Kor. 8: 6). Samma skilnad mellan Fadren som alltings yttersta grund och mål å ena sidan och Sonen som den person, hvilken i tillvarelsens kedja står emellan Fadren och den skapade världen, å andra sidan uttryckes äfven i dessa ord: »Detta är det eviga lifvet att de känna dig, den ende sanne Guden, och den du har sändt, Jesus Kristus» (Joh. 17: 3). I en inför människor uttalad bön till Fadren nämner Jesus med dessa ord Fadren som den ende sanne Guden. Men han tillskrifver äfven sig sjelf den väsendets härlighet, hvars kännedom för skapade varelser är evigt lif. Han framställer sig sjelf som den, hvilken i sin person eger den gudomliga härligheten och som till människorna öfverbringar Guds högsta gåfva: det eviga lifvet. Den ende sanne Guden är den Gud, som har sändt Jesus Kristus, och genom att träda i en personlig förbindelse med Jesus Kristus komma människorna i personlig förbindelse med den ende sanne Guden. Jfr 1 Joh. 5: 20.

Jesu Kristi lif i *timligheten* utgör ett rent uttryck af hans inre eviga väsen. De som under hans lefnad bäst kände honom kunde i detta afseende betyga: »Ordet vardt kött, och han bodde bland oss, och vi sågo hans härlighet som den från Fadren (utgångne) *Enföddes härlighet*» (Joh. 1: 14). Härmed säges dock icke att den timliga lifsformen hos Jesus Kristus utgjort ett i allo fullkomligt uttryck af hans eviga väsen. Den jordiska tillvarelseformen kan i allmänhet icke fullkomligt återspegla en personlighets sanna väsen. Den motsvarighet

mellan väsendet och den jordiska lifsformen, som emellertid hos Jesus Kristus, så långt hon sträcker sig, är sann, gäller i första rummet hans sonförhållande till Gud. Äfven som människa är Jesus Kristus son af Gud. Liksom Adam är han omedelbart Guds son utan att ega någon mensklig fader i egentlig mening. Med afseende på hans afjelse och födelse förkunnades nemligen genom en engel för hans moder: »*Den Helige Ande skall komma öfver dig, och den högstes kraft skall öfverskygga dig, hvarför ock det heliga, som varder födt, skall kallas Guds son*» (Luk. 1: 35). Guds enfödde sons inträdande i människoverlden skedde sålunda genom en omedelbar gudomlig skapande verksamhet, då villkoren därför i menskligheten voro uppfyllda, på samma sätt som den första människan Adams inträdande i den yttre naturens verld skedde genom en omedelbar gudomlig skapelsehandling, då allt, som utgjorde en förberedelse för människans frambringande, var för handen. Hvarje nytt slag af lif, som inträder i verlden, härleder sig nemligen i sjelfva verket omedelbart från den gudomliga lifskällan (jfr f. å. s. 346). Med Jesus Kristus inträdde i menskligheten ett högre lif än det vanliga människolifvet. Jesus Kristus är en ny stamfader i menskligheten, han är vorden till en lefvandegörande ande och till upphofsman för ett i sann mening andligt lif i motsats mot Adam, som vid skapelsen vardt en lefvande själ och stamfader för det själiska lifvet. Jesus Kristus är af himmelen i motsats mot den första människan, som är af jorden, han är *den himmelska människan*, i motsats mot stoftmänniskan (1 Kor. 15: 45—49; jfr f. å. s. 350 f.). En sådan ny stamfader är han visserligen egentligen först sedan han genomgått sin jordiska bana och blifvit fulländad och förhärligad. Men för att komma till sin fulländning behöfde han en annan utgångspunkt för sin utveckling än den af synden besmittade natur, som utmärker människorna efter syndafallet. Det var nödvändigt att människolifvet af honom börjades från början i dess ursprungliga beskaffenhet utan den besmittelse genom synd, med hvilken de öfriga människorna efter Adam måste börja sitt lif, så att han kunde nå sin fulländning blott derigenom, att hans natur bevarades ren och utvecklades utan att behöfva renas och pånyttfödas. Han

måste ega en sådan menniskonatur, inom hvilken det högre andliga lif, hvartill människan är kallad, utan hinder af sjelfva naturen kunde utvecklas. Denna från synd helt och hållet rena menniskonatur erhöll Jesus derigenom, att hans menniskolif gafs honom omedelbart af Gud. Jesu Kristi menniskonatur utmärkes dock icke blott af sin renhet från besmittelse genom synd, utan äfven af den fullhet af gåfvor och krafter, som i henne inneslutas. Emedan Jesus till sitt eviga väsen som Guds son i hela dess fullhet eger det lif, som gifvits åt den skapade verlden i hennes helhet, så har han äfven de till menniskoväsendet hörande gåfvorna och krafterna i deras hela rikedom, och han har dessa äfven i sin tillvaro i tiden. Dessa gåfvor och krafter äro ock hos honom i full samdrägt med hvarandra, menniskoväsendet är gifvet åt honom som ett i sanning harmoniskt helt. Jesus Kristus är därför redan från början i anseende till sitt väsens anläggning den sanna människan. Sannolikt på grund häraf, äfvensom deraf, att han i sitt lif förverkligar hvad af Gud blifvit människan förelagdt samt med anslutning till Daniels enahanda benämning af Messias (Dan. 7: 13) och för att beteckna den motsats, hvori hans lott som människa stod mot hans ursprungliga himmelska härlighet i egenskap af Guds son, kallar Jesus sedermera sig sjelf vanligen *menniskosonen*. Han är i följd deraf, att han erhållit sitt menniskolif genom en omedelbar gudomlig skapelsehandling, och på grund af rikedomen i sin utrustning äfven i sin timliga tillvarelsform Guds son i högre mening än människorna i allmänhet. Som menniskoväsendet är så anlagdt, att människan måste träda i personlig förbindelse med Gud för att utvecklas och fulländas, och emedan Jesus har menniskoväsendet i dess renhet och fullhet, så träder behovet af förbindelsen med Gud på det kraftigaste sätt fram hos honom; han har ock i högsta grad förmåga att i sin menskliga natur mottaga Gud. Hans menniskolifs anlag äro sådana, att det om honom i viss mening gäller redan från hans lifs början hvad som i alla afseenden varder förverkligadt i och med hans fulländning och förhärligande, nemligen att »*i honom bor hela gudomens fullhet lekamligen*» (Kol. 2: 9). Men såsom Adams menniskolif från början af Gud skapades i naturens

sköte, så skapades Guds enfödde sons menniskolif af Gud i mensklighetens sköte, i ett menskligt moderlif. Endast på detta sätt kunde det blifva i full mening införlifvadt med menskligheten och fullständigt från början genomgå menniskolifvets utveckling. Då Guds son skulle födas af en jordisk moder, skulle detta ske å dennas sida i *tro*. Mensklighetens och särskildt Israels längtan efter räddning från synden och efter ett högre lif än det förhandenvarande och den öfverlåtenhet åt Gud, som fans hos en kärna af menskligheten och Israel, måste i hög grad finnas hos den qvinna, hvilken i sitt moderssköte skulle mottaga Guds enfödde sons, den sanne Messias' menniskolif. Detta var ock förhållandet hos Maria, enligt hvad som framgår af hennes ord till engeln vid bebädelsen: »*Se, Herrens tjänarinna, varde mig efter ditt tal*» (Luk. 1: 38), af hennes lofsång derefter (Luk. 1: 46—55) och af de drag ur hennes lif, hvilka det nya testamentets skrifter för öfrigt meddela. Emedan Marias man Josef var af Davids ätt, gälde Jesus hos judarne lagligen som härstammande från David. Utan tvifvel är det likväl äfven på grund af verklig lekamlig härstamning genom modren från David, som Jesus i det nya testamentet säges vara »*född af Davids ätt efter köttet*» (Rom 1: 3).

Trettonde kapitlet.

Jesu lifsuppgift och dermed sammanhängande frestelse.

Hvad Jesus egde från födelsen, gudsbilden i hans renhet och i den rikedom af anlag, som tillhörde enfödde Sonen, skulle sedan under hans medvetna menskliga lif bevaras och utvecklas. Jesus måste nemligen göras bröderna lik i allting (Ebr. 2: 17). Och till ett verkligt menniskolif hör utveckling och pröfning. Om Jesu utveckling säges i den evangeliska berättelsen i afseende på hans barndom: »*Barnet växte upp, stärktes i anden och uppfylldes med vishet, och Guds nåd var öfver honom*» (Luk. 2: 40) samt i afseende på hans ynglinga-

ålder: »Jesus växte till i visdom och ålder och nåd för Gud och människor» (Luk. 2: 52). Äfven efter den afslutade ungdomsutvecklingen fullkomnades han ytterligare. Gud fostrade honom genom lidande till fulländning (Ebr. 2: 10), han lärde att lyda af det han led, så att han vardt fullkomlig i lydnad (Ebr. 5: 8 f.). En hufvudsak vid människans utveckling är att hon lär känna sig sjelf och hvad som är både menniskolifvets allmänna ändamål och hennes egen särskilda kallelse. Ett spår af Jesu gryende kännedom af sitt eget väsen är hans yttrande vid tolf års ålder i templet (Luk. 2: 41 ff.). Då föremålen och sysselsättningarna i templet på det rikaste sätt erinrade om Gud, anslog detta Jesu varelses innersta strängar, och han kände dervid sin egen innerliga släktskap med Gud. Fullkomligt klar framträdde Jesu kännedom af sitt inre väsen, då hans ungdomsutveckling var afslutad och han stod färdig att börja sin offentliga verksamhet.

Men han känner då icke blott hvem han sjelf är, utan äfven hvad som är hans *lifsuppgift* i afseende på människorna och verlden omkring honom. Denna är att frälsa verlden från synden och alla dennas följder. »Det är ett ord, visst och värdt att anammas på allt sätt, att *Kristus Jesus kom i verlden för att frälsa syndare*» (1 Tim. 1: 15). Denna hans uppgift omtalade Johannes Döparen för sina lärjungar i anslutning till det gamla testamentets profetia (Es. 53) med dessa ord, sagda vid ett tillfalle, då han fick se Jesus: »*Si, Guds lam, som borttager världens synd*» (Joh. 1: 29). Men om människorna och verlden i hennes helhet frälsas från det onda, varda de äfven förda till den gemenskap med Gud, hvilken med skapelsen äsyftats, och människan bringas i det rätta barnaförhållandet till Gud och vinner alla de förmåner, som dertill höra, och till slut det eviga barnaarfvet. »*Gud sände ut sin son på det att han skulle frälsa dem som voro under lag, på det att vi skulle utfå gåfvan att insättas till barn*» (Gal. 4: 4). Sker detta, upprättas Guds rike hos människorna. Jesu uppgift är därför att *upprätta Guds rike* i menskligheten och icke blott i menskligheten, utan i verlden i det hela; ty när människorna inträda i den fullkomliga barnaställningen till Gud och alla dermed förbundna rättigheter, skall äfven

den yttre skapelsen frigöras och förhärlligas (Rom. 8: 21). Som Guds rike åter i anseende till både dess sanna grundläggning i verlden och dess fulländning var hufvudföremålet för det gamla testamentets profetia och äfven är den verklighet, hvars skugga lagen i sin helhet utgör (Ebr. 10: 1), så kan Jesus sjelf förklara sin uppgift vara att fullborda lagen och profetian. »*I skolen*» — säger han i bergspredikan (Matt. 5: 17 f.) — »*icke mena, att jag har kommit för att upplösa lagen eller profeterne, jag har icke kommit för att upplösa, utan för att fullborda.*» Guds rikets grundläggning hade vid den tid, som är i fråga, Johannes Döparen förberedt genom sin uppmaning till det judiska folket att ändra sinnelag och lefverne och genom sin förkunnelse att himmelriket var nära samt genom sin döpelse, hvarigenom han gaf dem, som hörde hans predikan, tillfälle att, om de ville, ändra sitt tänke- och handlingssätt och, om de trodde att Guds rike inom kort skulle upprättas på jorden, gifva detta genom en yttre handling till känna (Matt. 3: 2, Luk. 3: 3). Utan att sjelf behöfva sinnesändring och rening från synden lät Jesus döpa sig af Johannes för att ådagalägga att han var angelägen om Guds rikets snara ankomst och att han ville iakttaga hvad som nu enligt gudomlig anordning gälde som uttryck för denna angelägenhet (Matt. 3: 15: »*Låt nu så ske; ty så höfves det oss att uppfylla all rättfärdighet*») samt att han ingick i det värf, om hvilket Johannes Döparen hade sagt att det skulle utföras af en, som skulle komma efter honom sjelf (Matt. 3: 11 f.). Vid detta tillfälle fick Jesus genom en af honom förnummen himmelsk sinnebildlig företeelse full gudomlig bekräftelse på det medvetande, som uppgått för hans själ derom, att han var Guds son och föremål icke blott för Guds odelade kärlek, utan äfven för hans fulla välbehag (Luk. 3: 22). Dermed blef han äfven betecknad som den, hvilken var utrustad med den Helige Ande utan mått (Joh. 3: 34), och som skulle döpa med den Helige Ande och sålunda insatt i det värf, för hvilket Gud bestämt honom (Joh. 1: 33).

I en verld, der det onda redan finnes, kan en verklig personlig utveckling icke försiggå utan *frestelse* från detta. Oaktadt frestelser icke uppstego ur Jesu egen menniskonatur,

kunde likväl sådana utifrån nå hans själ. Som son, hvilken var skyldig att ära, älska och lyda sin fader, förelåg äfven honom valet mellan att skänka eller vägra Fadren heder, kärlek och lydnad. Som verklig människa hade han visserligen icke några menniskonaturens lyten, men väl menniskonaturens svaghet, så att han kunde känna hunger, törst, trötthet, bedröfvelse, harm o. s. v. (han var kommen visserligen icke i syndigt kött, men »i syndigt köttets liknelse», Rom. 8: 3). Till denna svaghet, som utmärker menniskonaturen (»köttet är svagt», Matt. 26: 41), kunde frestelse till synd anknyta sig. *Jesus är »frestad i allting i likhet med oss — utan (att falla i) synd»* (Ebr. 4: 15). Jesus hade *kunnat* falla i synd. I fråga härom är först klart att det för Jesu eget menliga medvetande måste hafva tett sig som en fara att han kunde falla för frestelsen. Eljest hade hans kamp mot denna blott varit skenbar. Frestelsen och striden mot henne hade blott varit ett skådespel utan betydelse för Jesu inre lif och i sjelfva verket äfven utan betydelse för menniskorna, af hvilka i detta fall inga hade varit vittnen till den mest afgörande akten af skådespelet. Men om det för Jesu eget medvetande måste hafva synts möjligt att falla, så är det vidare svårigen tänkbart, att detta blott skulle hafva varit för honom en synvilla. Frestelsen kan icke få sin fulla betydelse utan om derigenom verkligen någonting ställes på spel för Jesus sjelf och med detsamma för hela världen. Om Jesu strid mot frestelsen icke varit en strid på fullt allvar, hade Jesus i sin seger icke kunnat blifva en förebild för oss och i sjelfva verket icke heller en hjälp för oss (jfr Ebr. 2: 18). Han hade i detta fall icke kunnat blifva världens frälsare. Naturligen hade han icke heller kunnat blifva detta, om han verkligen fallit i synd.

Frestelsen tillfogade Jesu heliga själ djupt lidande. Den som har ett rent sinne och älskar Gud öfver allt, känner sig genom frestelsen angripen på den ömtåligaste punkten i sin varelse, han känner sin dyrbaraste förmån, sin kärleksförbindelse med Gud hotad. — Frestelse träffade Jesus både under hans ungdomsutveckling, ehuru derom i evangeliernas berättelser intet meddelas, och under hans offentliga verksamhetstid. Vid slutet af denna senare säger han till sina lärjungar: »I ären

de, som hafva förblifvit hos mig i mina frestelser» (Luk. 22: 28). I synnerhet sammanträngde sig frestelsen vid början och vid slutet af hans offentliga verksamhet.

Då Jesus kände sig kallad att som Messias upprätta Guds rike, så måste han afgöra sig för det sätt, på hvilket han närmare skulle uppfatta sitt mål, och för den väg, på hvilken han skulle visa sig som Messias och grunda Messias' rike. I fråga härom mötte honom den bild af Messias, som förefans i det allmänna tänkesättet hos judarne i hans samtid. En falsk sådan hade under århundraden utbildats och rotfastat sig hos det judiska folket. Dess tänkesätt i fråga om Messias, i hvilket hufvudpunkten var att denne skulle blifva en lysande jordisk konung på Davids tron, nedslå den hedniska verldsmagten och göra Israel till ett verldsbeherskande folk, var en väfnad af sanning och lögn, af gudomliga löften och ensidig köttslig uppfattning af sådana. Vid början af sin offentliga bana måste Jesus afgöra sig för eller mot denna falska bild af Messias och Messias-riket, hvilken därför måste te sig för honom i dess fulla förföriska skimmer: På samma gång skulle han afgöra sig för eller mot den verkliga lydanden för Gud och troheten i fråga om att gå den väg, som Guds ande utvisade och som profetiorna i deras verkliga mening åsyftade. I det allmänna köttsliga tänkesättet möter Jesus dock icke blott människornas tankar, utan satan sjelf, hvilken i allmänhet är magthafvaren öfver en falsk, oren s. k. tidsande (Ef. 2: 2, se f. å. s. 358). Då Jesus var kallad att öfvervinna synden i verlden, så måste han genomgå en kamp med henne i hennes starkaste förmåga att förföra och därför äfven med syndens förnämste och skickligaste sakförare, då han var kallad att nedslå djefvulens gerningar (1 Joh. 3: 8), måste han personligen kämpa med djefvulen sjelf. Djefvulen och det onda öfver hufvud frestar Jesus enligt den ordning, i hvilken Gud tillstädjer det onda att med sina olika vapen anfalla människan, först med lockelse, sedan med tillfogande af lidande genom våld. För att kämpa en afgörande kamp mot den falska Messiasbilden och dermed med lögnen och synden i verlden öfver hufvud och hennes sakförare satan och särskildt mot hela den förförelsekonst och den tjusningskraft,

med hvilken det onda frestar menniskan, fördes Jesus från sitt dop genom maning af den helige ande, som bodde i honom, ut i öknen (Matt. 4: 1—11, Luk. 4: 1—13). Striden utkämpas på andens område. Det är ande, som möter ande. Drifven af den Helige Ande, möter Jesus den orene anden. I anden föres Jesus till templets tinnar, i anden visas honom världens riken och deras härlighet, och det är äfven andar, nemligen himmelske andar, som efter kampen träda fram för honom och tjena honom.

Då frestaren för de första människorna framträdte medelst en varelse inom den sinliga världen, ormen, så träder han inför Jesus i motsvarighet mot dennes större andliga kraft fram som en ande, hvilken vill gifva Jesus, såsom det synes, välmänta råd för utförandet af hans kall. Frestaren framträdde alltså, som om han hade varit en ljusets engel (2 Kor. 11: 14) från den himmelska värld, hvars andar och krafter skulle tjena Jesus (Joh. 1: 51). Tillika tedde han sig som en världsherskare, hvilken erbjöd sig att lägga världens riken för Jesu fötter (Luk. 4: 6). Äfven hos Jesus liksom hos de första människorna ville frestaren uppväcka en åstundan att öfverskrida de skrankor, som den gudomliga ordningen satt för honom. Som Jesus nu befann sig i brist på det för jordelivets uppehälle nödvändiga och efter fyratio dagars fasta hungrade, låg det för honom långt närmare att lyssna till förslaget derom än för de första människorna, hvilka, då de frestades att öfverskrida dessa skrankor, befunno sig i öfverflöd. Frestaren anknöt sig ock till denna hunger, i hvilken menniskonaturens svaghet hos Jesus gifver sig till känna, äfvensom till Guds sons inre höghet och kraft, med hvilken det syntes oförenligt att han skulle lida hunger och vara inskränkt i sitt bruk af den yttre världen. Han stälde till Jesus en uppmaning att förvandla öknens stenar, som lägo framför honom, till bröd. Härigenom frestade han honom att i nöden misstro Gud och i stället skaffa sig hjälp på egenmäktigt sätt, ytterligare att undandraga sig människolivets vanliga villkor, att sälunda ej vara *menniska* i full sanning och framför allt att undandraga sig lidandet, att sälunda icke som öfversteprest offra sig sjelf, att icke uppoffra sitt kroppsliga lif, utan genom den inre kraft han i egen-

skap af Guds son egde göra bruk af den yttre verlden för sin yttre varelses välfärd och njutning. På denna frestelse svarar Jesus med ett skriftord: »*Menniskan lefver icke allenast af bröd, utan af allt det som går af Jehovahs mun*» (5 Mos. 8: 3), hvarigenom han gifver till känna att han vill vara i sann mening människa, underkasta sig menniskolifvets vanliga villkor och att han i första rummet vill hafva näring för sin inre människa, hvilken lefver af det som går af Guds mun, nemligen den lifgifvande anden, samt att han för sin yttre människas försörjande i tillit till Guds uppehållande kraft vill förblifva vid den af Gud stadgade ordningen.

Då Jesus sålunda visade *tillit* till Gud, tog frestaren sig deraf anledning att uppmäna honom att i sådan tillit störta sig ned från templets tinnar. Sin maning härtill stödde han med det gammaltestamentliga löftet till den gudfruktige: »*Sina englar skall han gifva befallning om dig att de skola bära dig på alla dina vägar; på händerna skola de bära dig, att du icke skall stöta din fot mot stenen*» (Ps. 91: 11 f.). Vid anförandet af detta löfte utlemnades dock ett ord, hvilket antyder att det är på de vägar, hvilka den gudfruktige vandrar i egenkap af gudfruktig (»på alla dina vägar»), som han har att vänta englarnes vård. Genom utlemnande häraf undanskymdes det villkor, under hvilket människan har att påräkna bistånd och skydd från den osynliga verlden. Genom nu ifrågavarande frestelse uppmänas Jesus att missbruka den gudomliga omvårdnaden i sjelfviska syftens tjänst, att sålunda visa sig som en *ovärdig son* af Gud, att i stället för att förtrosta på Gud under vandringen på Guds vägar *fresta* honom genom att påkalla hans hjälp i sjelfvalda faror, att sålunda låta sin gudsförtrostan slå öfver till att fresta Gud. Han uppmänas ytterligare att använda den himmelska verlden för att nå sådana förmåner i den synliga verlden, på hvilka det fäfängliga tänkesättet i denna sätter värde. Genom ett sådant bruk af den himmelska världens krafter skulle Jesus uppväcka häpnad och beundran och inför människorna framträda som en med Gud synnerligen förtrogen, af Gud synnerligen gynnad profet. Han skulle använda sin ställning till Gud som ämne till skryt inför människor och sålunda i sjelfva verket blifva en falsk profet.

På denna frestelse svarar Jesus med anförande af ordet: »*Herren Jehovah, din Gud, skall du icke fresta*» (5 Mos. 6: 16), genom hvilket ord en sådan gudsförtrostan, som frestelsen åsyftade, betecknas med sitt rätta namn.

Då Jesus så väl med den första, som i synnerhet med denna frestelsens tillbakavisande hade ådagalagt *ödmjukhet*, i det han vägrat att för sin egen ära använda sin ställning till Gud och sin herskarmagt, så söker frestaren derefter göra denna hans ödmjukhet till en snara. Då han var så ödmjuk, som han var, så kunde han ju lätt, menade frestaren, gifva sin hyllning åt en så stor magthafvare, som frestaren sjelf var i sin egenskap af världens furste. Djefvulen hade — såsom förut är nämnt (f. å. s. 358) — vunnit ett verldsvälde, i det att det största antalet af menniskorna trott den från honom utgångna grundlögnen, att de skapade varelserna bäst kunna vinna lifvets lycka genom att undandra sig den helige Guds öfverhöghet, och emedan den ogudliga världens tänkesätt, diktan och traktan äro besjälade af frestarens ande. Djefvulens magt döljer sig bakom magten af ett förföriskt tänkesätt, en falsk tidsande. Om Jesus gifvit sin hyllning åt denna senare, skulle världens riken hafva tillfallit honom. Han hade då med de gåfvor och krafter, som han egde, blifvit föremål för denna världens förtjusning; ett verldsvälde hade kunnat upprättas, hvarigenom den ogudliga världens ande uppnått höjden af magt och styrka. Jesus hade då blifvit en *falsk Messias*, motsvarig den Messiasbild, som ingick i judarnes köttsliga föreställningssätt. Frestarens uppmaning utgör icke en oförtäckt anmodan till Jesus att tillbedja djefvulen — en sådan skulle väl ingen menniska vilja efterkomma — utan en anmodan att gifva sin hyllning åt hvad som i verlden tedde sig som mäktigt och att betyga sin öfverensstämmelse med det i verlden rådande tänkesättet. Härtill skulle den inför andens öga framträdande storheten af världens magt utgöra en stark påtryckning. Men Jesus genomskådar den rätta naturen i ett sådant tillvägagående, och finner deri en kränkning af Guds ära och ett hyllande och tillbedjande af satan sjelf. Han tillbakavisar därför denna frestelse med skriftens bud: »*Jehovah, din Gud, skall du tillbedja, och honom allena skall du tjäna*» (5 Mos. 6: 13).

Genom den nu framställda trefaldiga frestelsen hade inför Jesus liksom för de första människorna det gudomliga ordets sanning förnekats, men för Jesus icke uppenbarligen, utan genom listigt anlagd förfalskning. Ytterligare hade äfven Jesus liksom de första människorna frestats att misstro den gudomliga kärleken, såsom om denna icke skulle hafva unnat honom de hjälpmedel han behöfde för sitt lifs uppehälle och för framgången i sitt kall. Äfven framställer frestaren nu, såsom då han första gången frestade människan, i origtig belysning sådant som i sig sjelft var sant. Det var Messias' verkliga uppgift att taga den yttre verlden i Guds rikets tjänst; men det var orätt att egennyttigt bringa henne att tjena den jordiska, lekamliga människan. Det var sant att Guds son hade att påräkna de goda andeväsendenas skydd; men det var orätt att söka bringa dessa att gå det menskliga högmödet ärenden. Det var Kristi verkliga uppgift att vinna människornas förtroende och kärlek, men icke att vinna en beundran, hvilken ej öfvade någon väsentlig inverkan på människornas sinnelag. Det var sant att Kristus skulle få »hedningarne till arf och verldens ändar till egendom» (Ps. 2: 8), men Guds mening var ej, att han skulle vinna för sig hela verlden, sådan hon var, innan det falska tänkesätt och sträfvan, som rådde i henne, förändrats. Vidare blef äfven Jesus liksom de första människorna i frestelsen uppfordrad att i förväg gripa det stora, som förelåg honom, att strax taga den yttre naturen i besittning, innan hon undergått den förvandling, för hvilken hon är bestämd (Rom. 8: 21), samt att rycka till sig den storhet, som var föresatt honom som mål, hastigt och lätt blott genom att göra ett under enligt det efter tecken och under väntande folkets sinnelag och genom att betyga denna verldens ande och furste sin hyllning. Slutligen frestades Jesus till verldskärlek i samma trefaldiga form, i hvilken verlden tilltalar människans natur i allmänhet och i hvilken de första människorna upptogo denna verldskärlek, nemligen så, att han frestades att i verlden söka ett för sin yttre människa smärtfritt och angenämt lif, sålunda till köttslig begärelse, att vinna egendom och magt i verlden för att hafva medel till njutning och för att genom verlden förhär-

ligas, sålunda till ögonens begärelse samt att ådagalägga en sådan andens höghet, som hos fåfängliga sinnen väcker beundran, alltså till högmod (jfr den ordning, i hvilken Lukas omtalar Jesu frestelser).

I det Jesus nu blifvit frestad på ett sätt, som motsvarade de första människornas första frestelse, hvilken är urbilden till all annan frestelse i menskligheten (jfr f. å. s. 362), och sålunda på det sätt, på hvilket människorna i allmänhet frestas, och denna allmänna frestelse tillika nu inför honom framträdte i sin spets och så förföriskt som möjligt, så har Jesus, då han besegrat densamma, vunnit en grundläggande seger i det hela öfver all sådan frestelse, som utgår från falska förespeglingar om något förment godt. Frestelser, som motsvarade denna hufvudfrestelse, mötte honom sedan städse under hela hans verksamhet; enär han ständigt var omgifven af samma tänkesätt, diktan och traktan, hvilka i den första hufvudfrestelsen tette sig för hans andliga öga. Enskilda fall af liknande frestelser äro: då Petrus i oförståndig välmening uppmanade honom att skona sig sjelf och icke prisgifva sig för hån och grymhet (Matt. 16: 22) och då, under det han hängde på korset, de förbigående uttalade, huru oförenligt med hans värdighet att vara Guds son de ansågo det tillstånd af förnedring och lidande, hvori han då befann sig, i det de tillropade honom: »*Är du Guds son, så stig ned från korset*» (Matt. 27: 40) — båda fallen motsvarande den första af de tre särskilda frestelserna — ytterligare, då folket och dess andlige ledare upprepade gånger begärde att få se tecken, och detta sådana som kunde motsvara eller öfverträffa de stora tecken, till hvilka deras fäder varit vittnen (Joh. 6: 30 f.; Matt. 12: 38; 16: 1) — motsvarande den andra frestelsen enligt ordningen hos Matteus — samt då folket efter att hafva blifvit på underbart sätt mättadt ville taga honom med våld och göra honom till konung (Joh. 6: 15) — motsvarande den sista frestelsen enligt nyss nämnda ordning.

Sin seger öfver frestelsen i alla dess skiften vann Jesus genom troget fasthållande vid de heliga skrifternas ord, hvilka han i sin egen själ igenkände som sin Faders ord. Då frestaren liksom hela det falska tänkesätt, hvars talan han förde,

äfven stödde sig på den heliga skrift, nemligen på skriftord, som uttryckte blott en sida af den framtidsbild, som det gamla testamentet tecknat, och på origtigt uppfattade skriftord, så sammanbinder Jesus skrift med skrift till en hel, och sann bild af den verklighet, som skriften åsyftat. Han fattar på ett rätt sätt både målet och vägen, som föreligga honom, och afgör sig för det rätta målet och den rätta vägen till detsamma. Han vill — i motsats mot frestarens uppmaningar — förblifva i den *ödmjukhet*, som tillkommer människosonen, och taga den magt, hvilken han skall vinna öfver den yttre verlden, som en gåfva af sin Fader (jfr Joh. 17: 2). Han vill förblifva i *lydnad* för Gud och *kärlek* till Gud och till människorna, färdig att i denna lydnad och denna kärlek uppföra allt jordiskt, äfven sjelfva lifvet (jfr Joh. 15: 10: »Jag hafver hållit min Faders bud och förblifver i hans kärlek»; Matt. 20: 28: »*Människosonen har icke kommit för att låta tjena sig, utan för att tjena och gifva sitt lif till lösen för många*»). Han ville förblifva i *tro* på Gud utan att göra trons osynliga verld och biståndet af dennas krafter till ett föremål att pråla med (Joh. 8: 50: »Jag söker icke min ära») eller att använda i den jordiska egennyttans tjänst. Han vill utan vankelmod fasthålla *det hopp* att Guds rike skall kunna upprättas på jorden utan inkräktning af Guds ära och utan förbund med verldens ande, och i detta trygga hopp böjer han sig icke för någon magt i den synliga eller osynliga verlden, som gör anspråk på den hyllning, hvilken allena tillkommer Gud, eller öfver hufvud vill kufva honom genom sin höghet (jfr t. ex. Joh. 19: 10 f.).

Fjortonde kapitlet.

Jesu förkunnelse af evangelium om Guds rike.

För att utföra sitt föreliggande verk, som hade till mål verldens frälsning från det onda och upprättandet af Guds rike, uppträdde Jesus först som *lärare* eller — såsom han med hänsyn till hela naturen af sin förkunnelse i denna verksam-

het nämnes — som *profet*. Han gick omkring i landet och lärde dels genom offentliga tal i synagogorna och i Jerusalems tempel, dels genom samtal med folkets andlige ledare eller andra personer. Derjemte utvalde han sig lärjungar, åt hvilka han fullständigare, än som kunde ske i talen till folket eller samtalen med andra, meddelade sin lära och hvilka han fostrade till denna läras förkunnare. Hvad Jesus lärde uttryckes i dess helhet dermed att han *förkunnade evangelium* eller det glada budskapet *om riket* (Matt. 4: 23). I anslutning till Johannes Döparen började äfven Jesus sin profetiska verksamhet med uppmaning till sinnesändring och förkunnelse om Guds rikes närhet. Han sade till dem, som hörde honom: »*Ändren edert sinne; ty himlarnas rike är nära*» (Matt. 4: 17). Han meddelade sedan närmare undervisning om detta rike. Denna undervisning gälde hufvudsakligen Guds rikes natur, ytterligare dess lagar med hänsyn till människornas sinnelag och lefverne, slutligen dess grundläggning, lagarne för dess utveckling på jorden och dess fulländning. Jesu lära om Guds rike står i skarp motsats mot judarnes och särskildt fariseernes föreställningar om Messias och hans rike.

I fråga om Guds rikes natur framträda hufvuddragen af Jesu lära i motsats mot det judiska tänkesättet under Jesu samtal med Nikodemus (Joh. 3: 1—21). Denne tillhörde nemligen fariseerne och delade desses allmänna föreställningssätt, men var dock i olikhet mot de fleste af hans parti i hjertat tillgänglig för den verkliga sanningen. I detta samtal framställer Jesus, huruledes ingången i Guds rike endast sker genom en pånyttfödelse af vatten och ande, d. ä. en pånyttfödelse, som förberedes genom den sinnesändring, hvilken Johannes Döparen påyrkat och med sin döpare afbildat, och åstadkommes genom den ande, hvilken Jesus sjelf skulle gifva dem, som hörde och följde hans ord, huruledes Guds rike således är af helt annan art än det utvertes Messiasrike, som judarne hade i tankarne. Han påvisar huruledes andens pånyttfödande verk utföres i det förborgade och dock åstadkommer uppenbara verkningar, liksom vindens röst höres, fast man icke vet hvarifrån han sjelf kommer eller hvart han far. Han påpekar derjemte, huruledes andens verk icke borde

vara främmande för dem, som kände det gamla testamentets skrifter, i hvilka löften om Andens kommande utgjutelse och verkningarna deraf meddelats (Joel 2: 28 ff.). Ytterligare säger han i fråga om Guds rikes konung på jorden, Messias, människosonen, att han skall upphöjas på helt annat sätt, än judarne tänkte sig, att han nemligen i stället för att upphöjas på Davids tron i Jerusalem skall upphöjas, såsom kopparornen i öknen af Moses upphöjdes, och att han i denna sin upphöjelse skall blifva ett medel till räddning och evigt lif. Ett sådant medel skulle den sanne Messias blifva icke, såsom judarne trodde, alldeles gifvet för dem, emedan de voro Abrahams ättlingar, utan blott för dem, som verkligen trodde på honom, men också för alla, som trodde på honom, oberoende deraf, om de lekamligen härstammade från Abraham eller ej. Guds son skulle nemligen icke vid sin ankomst i verlden fullborda domen öfver syndarne i verlden, såsom judarne förestälde sig, undantagande sig sjelfve från antalet af dem, som vore under domen hemfallne, utan hans uppenbarelse i verlden åsyftade verldens frälsning, men skulle dock lända till dom för dem, som icke trodde på honom.

En sammanfattning af Jesu framställning af Guds rikes lagar för människornas sinnelag och lefverne finnes i den s. k. *bergspredikan* (Matt. 5—7; Luk. 6: 20 ff.). Deri omtalas först huru de människor, åt hvilka delaktighet af himmelriket och dess salighet utlofvas, äro till sitt sinnelag och handlingssätt beskaffade och hvilken deras uppgift i verlden är (Matt. 5: 1—16). Deras sinnelag och handlingssätt framställas dervid i motsats mot det begär och handlingssätt, som vanligen råda i verlden, nemligen begäret och sträfvandet efter rikedom, njutning och höghet. De äro i anden fattige, de äro bedröfvade och saktmodige, de hafva således i anden afsagt sig fikandet efter jordisk rikedom, njutning och magt; i stället hungra och törsta de efter rättfärdigheten; de äro barmhertige, de vilja icke göra ett sjelfviskt bruk af jordens förmåner, de äro renhjärtade, de hängifva sig icke åt köttets orenande lust, de söka stifta frid bland sina medmänniskor i stället för att sjelfve delta i striden om jordens företräden; de hafva tillika det allvar i sitt sträfvande efter en verklig

rättfärdighet, att de för dess skull fördraga förföljelse af sina medmenniskor. Deras uppgift i verlden är att vara ett *salt* till hindrande af den kring sig gripande förruttnelsen i sedligt hänseende och ett *ljus*, i det de med ord och verk en hvar på sin plats för sina medmenniskor skola vittna om sanning och rättfärdighet till den himmelske Fadrens pris.

Ytterligare framställas himmelrikets kraf på en i hjertat boende och lifvet genomträngande rättfärdighet. (Matt. 5: 17—7: 12). Dessa framställas först med hänsyn till den gammaltestamentliga lagens bestämda föreskrifter genom särskilda exempel, i hvilka himmelrikets rättfärdighet framträder som en motsats mot den bland judarne gängse origtiga uppfattningen af rättfärdighetens natur och förfalskningen af lagen och som en sann uppfyllelse af denna sistnämnda. Vidare framställas himmelrikets kraf på rättfärdighet med hänsyn till de fria öfningar, som icke blott bland judarne, utan äfven bland hedningarne (jfr Cornelius' exempel, Apg. 10: 2, 4, 30), gälde som hufvudytringar af fromheten, nemligen allmosegifvandet, bedjandet och fastandet eller kärleksbevisningen mot nästan, böneumgänget med Gud och den tukt, som meniskan öfvar mot sig sjelf. Dessa öfningar måste, i motsats mot hvad hos judarne var vanligt, hos himmelrikets medlemmar ske i upprigtighet inför Gud, som ser i det fördolda, utan att göras till grund för sjelfberömmelse eller till medel för förvärfvande af menniskopris. Tillika läres i fråga om himmelrikets rättfärdighet, hurusom detta rikes medlemmar i afseende på jordiska egodelar och omsorger icke skola samla skatter på jorden, utan i himmelen, eller söka förena sträfvandet efter jordens och himmelens skatter, icke heller ängsligt sörja för sin jordiska bergning, utan barnsligt öfverlåta sig åt den himmelske Fadrens omvårdnad. Äfvenledes framställles huru de böra bedöma sina medmenniskor på ett kärleksfullt sätt utan att dock öfverskrida sanningens gräns eller öfvergifva en rätt nitalskan för det heliga. Derefter gifves uppmuntran till att genom bön till Gud söka kraften till den inom himmelriket erforderliga rättfärdigheten och särskildt till ett rätt uppförande mot medmenniskorna, hvilket sammanfattas i den hufvudregeln att hvar och en bör handla mot sina medmen-

niskor, såsom han önskar att dessa skola handla mot honom. Till sist gifves i bergspredikan maning till beslutsamt inträdande och fortgående på himmelrikets väg jemte varning för sjelfbedrägeri under hänvisning till den sista domen (Matt. 7: 13—27).

Äfven i afseende på dessa lagar träder Jesus såväl i bergspredikan — såsom redan antydts — som genom öfriga tal och yttranden i motsats mot judarnes och särskildt fariseernes åskådningssätt. I fråga om rättfärdigheten innehöll detta senare, att människan blefve rättfärdig genom uppfyllande af den gudomliga lagens bokstaf och de »äldstes stadgar» eller de närmare bestämmelser, hvilka judarnes skriftlärd i föregående tider tillfogat den gudomliga lagen som tolkning af denna. Jesus förkastade detta sätt att uppfatta den gammaltestamentliga lagen, och framställde och stadfästade deremot dennas verkliga innehåll. Han förklarade dervid *domen* eller det verkliga åtskiljandet mellan godt och ondt och uppsätets allvarliga rigtning på det goda samt *kärleken till Gud* och *barmhertigheten* och *tron* eller redbarheten i förhållande till människor som det viktigaste af lagens kraf och dermed som det grundläggande och väsentliga i all sann laguppfyllelse (Matt. 23: 23; Luk. 11: 42).

I fråga om Guds rikes upprättande och utvecklingsgång i verlden framställer Jesus särskildt i liknelsetal (Matt. 13: 1—50; Mark. 4: 26—29) huruledes Guds rike i och genom det ord, som han förkunnar, först ter sig som en säd, hvilken utsås i människornas hjertan och i dessa möter visserligen ofta en ogynsam, men stundom äfven en god jordmån, vidare huruledes Guds rikes goda utsäde i verlden uppbländas med ogräs, hvilket utsås af djefvulen och hvilket till skenet är förvillande likt den växt, som af den goda säden uppkommer, ytterligare huruledes Guds rikes utsäde skjuter upp och utvecklar sig under stilla fortgående växande, under det att såningsmannen för växandets tid dragit sig tillbaka, så att han icke synligen är närvarande eller ingriper i utvecklingen. Tillika framställles, huruledes Guds rike fran ett ringa frö utbildar sig till en i verlden inflytelserik magt, hvilken liksom ett träd gifver skydd och liksom en surdeg genomtränger hvad som kommer i beröring dermed, hvilken magt

sålunda inverkar på de menskliga förhållandena i allmänhet, på tänkesätt, lagar och seder, vetenskap och konst m. m. Äfven då menniskorna icke helt upplåta sina hjertan för hennes helgande inverkan; ytterligare huruledes detsamma för dem, hvilka hafva fått inblick i dess rätta värde, är liksom en skatt och en perla, för hvilkas egande de uppoffra allt annat. Slutligen läres att Guds rike till sist skall liksom en not, hvilken samlar hafvets fiskar, under sitt välde samla alla folk på jorden och att derefter en dom skall hållas, i hvilken det skall afgöras, hvilka skola upptagas i Guds rike, då detta för evigt inträder i sitt fulländningstillstånd, och hvilka derifrån då skola bortkastas. Äfven hela denna Jesu lära om Guds rikes ringa begynnelse och dess utveckling steg för steg utgjorde en skarp motsats mot det judiska föreställningssättet, enligt hvilket Guds rike från första början skulle väcka det största uppseende (jfr Luk. 17: 20 f.: »Guds rike kommer icke så, att det med ögonen förnimmes; icke heller skall man säga: se här eller se der, ty se, Guds rike är invertes i eder»).

För öfrigt undervisade Jesus om allt väsentligt, som tillhör läran om världens frälsning och Guds rikes upprättande. Han lärde att Gud är Fader i första rummet för honom sjelf, men derjemte för alle, hvilka i tro äro förbundne med honom, hvarvid dock en åtskilnad göres mellan Guds fadersförhållande till honom och till dem (Matt. 5: 45—48; Joh. 20: 17), samt att han ömfattar alla menniskor med faderskärlek och fadersvård och är villig att gifva alle, som upprigtigt bedja honom derom, sin högsta gåfva: den Helige Ande (Luk. 11: 13). Han undervisade om sin egen person, sitt syfte och sitt verk (Joh. 5; Matt. 5: 17; Luk. 5: 32; Mark. 10: 45), sin död och uppståndelse (Matt. 16: 21), sitt uppfarande till himmelen (Joh. 6: 62), sin återkomst för att upprätta sitt rike på jorden (Matt. 24: 27 ff.) och för att derefter hålla den sista domen (Matt. 25: 31 ff.) likaledes om Anden, som skulle sändas, sedan han sjelf bortgått, om dennes verk i världen och hos Jesu lärjungar (Joh. 15: 26; 16: 7—15) och om sin församlings grundläggning, hennes uppgift och trygga bestånd (Matt. 16: 18 f.; 18: 17—20). Han talade om djefvulen som det ondas upphof och som denna världens furste, hvilken han sjelf skulle

öfvervinna (Joh. 8: 44; Luk. 11: 18—23). Han afslöjade den menskliga synden i hennes djup och omtalade hvad som utgör hennes högsta stegring (Mark. 3: 29). Han lärde om det yttersta mörkret med dess kval (Matt. 22: 13) och om det gudomliga fadershusets boningar och om den eviga saligheten (Joh. 14: 2; Matt. 25: 21, 34).

Sin lära anknöt Jesus till Guds föregående uppenbarelse. Han hänvisade till Guds verk i naturen, erinrande om, huruledes Gud kläder gräset på marken, föder foglarne och låter sin sol uppgå öfver onda och goda (Matt. 5: 45; 6: 26, 28), samt till det ljus, som finnes i människans samvete (Matt. 6: 23). Han tolkade — såsom redan är nämndt — den gammaltestamentliga lagen efter dess ande och visade hvarpå förebilderna och profetiorna egentligen syftade samt tillkännagaf att han sjelf var kommen för att uppfylla lagen och profeterne (Matt. 5: 21 ff.; 7: 12; Luk. 24: 44—47). Dock är Jesu lära i väsentliga afseenden något nytt i förhållande till den föregående gudomliga uppenbarelsen och framför allt i förhållande till det föreställningssätt, som rådde i hans samtid.

Sanningen i det hela, så väl den sanning, som förut varit känd i världen, som det nya, hvilket Jesus uppenbarar, skådar han sjelf omedelbart, i det han lefver i en ständig inre gemenskap med den himmelske Fadren och förnimmer hans rådslut och vilja. Hans förnimmelse af sanningen är således i högsta mätto gudomlig ingifvelse. Jesus är i fullkomlig mening profet. Han säger därför sjelf: »*Min lära är icke min, utan hans, som hafver sändt mig*» (Joh. 7: 16). Han talar om de himmelska tingen som ögonvittne, såsom den der känner dem genom egen åskådning, emedan han till sin inre människa medvetet är i himmelen (Joh. 3: 11—13). Han har en sådan ursprunglig kannedom om Fadren, att han kan säga: »*Ingen känner Fadren utom Sonen och den, för hvilken Sonen vill uppenbara det*» (Matt. 11: 27). På liknande sätt vet han äfven hvad som är i människan, så att ingen behöfver säga honom detta (Joh. 2: 24 f.). Hans inre väsen beröres af människornas väsen, så att han känner hvad de bära på sitt samvete (Joh. 4: 16—19) eller hvad som utgör deras högsta förhoppning (Joh. 1: 48) och förnimmer säkert huru

de, som träda i beröring med honom, äro sinnade mot honom och mot Gud (Matt. 9: 4). Äfven i denna sin kännedom af människorna bevisar han sig i högsta mening som profet (Joh. 4: 19).

På grund af sin inblick i den eviga sanningen och sin förmåga att uppfatta människornas verkliga andliga behof kan Jesus icke blott meddela hvad som i och för sig är sanning, utan ock hvad som i sann mening vid hvarje särskildt tillfälle kan lända till gagn. Att uppenbara sanningen bever honom så väl hans Faders uppdrag som hans barmhertighet mot de irrande människorna. Han såg folket som får utan herde och förbarmade sig därför öfver det (Mark. 6: 34). Denna barmhertighet är förbunden med en sann lärarevishet. Han gick till väga som en herde, hvilken förstod att gifva folkskarorna och de enskilda, till hvilka han talade, hvad deras hjertan behöfde af bestraffning, hugsvalelse, uppmuntran och vägledning och att genom anknytning till det, som människorna kände i sin kunskap och i sina samveten eller hvad de af honom förut fått höra, föra dem framåt i sanningens verkliga tillägnelse. Men för barmhertighetens skull åsidosattes icke helighetens kraf. Jesus iakttog vid sitt lärande grannligheten mot sanningens egen heliga natur och upprätthöll derigenom inför människorna Guds ära. De första grundvalarne af läran om Guds rike: hvad som tjänade till ästadkommande af sinnesförändring och begynnande tro, framstälde han med oförtäckta ord för alla, som hörde honom, men hvad han kallade Guds rikes hemlighet blott för dem, hvilka verkligen satte värde på kännedomen derom och med begärlighet åstundade densamma (Matt. 13: 11).

Samma omedelbara insigt i den gudomliga sanningen, samma kärlek, vishet och nitälskan, som för Jesus bestämma *hvad* han meddelar, gifva sig äfven till känna i sättet, på hvilket han meddelar sin undervisning. Han talar med den myndighet, som tillkommer honom, hvilken af Gud är satt till konung i sanningens rike inom menskligheten (Matt. 7: 29: »han lärde såsom den der hade magt»; Joh. 18: 37), han talar som lagstiftare i Guds rike på jorden. I motsats mot den af judarne vördade myndigheten hos deras lagtolkare från äldre

tider tillbaka åberopar Jesus blott sin egen myndighet (»men jag säger eder«, Matt. 5: 22, 28, 34, 39). Hvad han med hela styrkan af sin myndighet uttalar är dock sådant, som finner genklang i människornas eget samvete. Han talar icke blotta magtspråk med syfte att åhörarne skola blindt underkasta sig hans ord, utan söker hos dem åvägabringa fri öfvertygelse. Han vill därför icke heller genom under öfverväldiga människornas eftertanke, vägrar i stället att göra sådana, då han finner att de blott skulle framkalla en tanklös beundran och besinningslös hängifvenhet. Ytterligare utmärkes hans lärosätt deraf, att han meddelar sina läror så enkelt och tillika så anslående, att åhörarne merendels knappt torde behöfva höra dem mer än en gång, för att de skola outplånligt fästa sig i deras minne. Som hjälpmedel för att åskädliggöra den himmelska sanningen tager han bilder från det nära liggande och för ögonen varande, från människans kropp, från det husliga och borgerliga lifvet, från naturen, från åkerbruk, vinodling, fiskafänge och handel, från kända ordspråk m. m. Med sina liknelser åsyftar Jesus dock icke blott att gifva sin lära en inklädnad, i hvilken hon lätt kunde bevaras i minnet och i hvilken hon uppväckte eftertanke och lust till närmare efterfrågande, utan äfven att de, som visade vanvördnad mot sanningen, och att de, som genom föregående själfförhärdelse ådragit sig en förblindelse, hvilken hvilade öfver dem som en gudomlig straffdom, icke skulle hafva den gudomliga sanningen blottad för sina ögon och derigenom få tillfälle att förgripa sig mot henne genom uppenbar olydnad, genom förakt och bespottelse. Han åsyftade sålunda, att sanningen på en gång skulle gifvas åt dem, som kunde mottaga henne, och å andra sidan icke prisgifvas åt själfviska och raa sinnen, att det heliga ej skulle kastas för hundarne eller perlor för svin (Matt. 7: 6; 13: 10—17; Mark. 4: 10—12).

Både på grund af innehållets betydelse för människans eviga väf och på grund deraf, att framställningen omedelbart grep människornas hjertan och lät dem känna innehållets omätliga vikt, gjorde Jesu tal ett utomordentligt mäktigt intryck på dem, som hörde detsamma, åtminstone då desse icke voro allt för djupt insnärjde i falska inbillningar. Folket förnam

den stora olikheten mellan Jesu ord och de skriftlärdes (Matt. 7: 29). Det förundrade sig öfver de nådens ord, som han talade (Luk. 4: 22). Äfven på sådane, som kommo till honom i fiendtlig afsigt, kunde hans tal göra ett öfverväldigande intryck. »*Aldrig hafver någon människa så talat*», sade en gång personer, som utskickats att gripa honom (Joh. 7: 46). Hans lärjungar, som af hvad de sjelfve erfarit bäst kände värdet af hans ord, betygade att han hade det eviga lifvets ord (Joh. 6: 68.)

Som *bevis* för sin läras sanning och gudomliga ursprung åberopar Jesus sådant, som är egnadt att ingifva förtroende för hans egen person, och vädjar tillika till den erfarenhet af hans läras inre värde och kraft, hvilken en hvar, som förnimmer hans ord, får göra, blott hån hyser allvarlig angelägenhet att göra Guds vilja. Om detta senare yttrar Jesus sjelf: »*Om någon vill göra hans vilja* (som har sändt mig), *skall han förstå, om läran är från Gud, eller om jag talar af mig sjelf*» (Joh. 7: 17). Liksom olydnaden mot Gud ursprungligen varit orsak till ovisshet och okunnighet i fråga om kännedom af honom och hvad som angår människans högsta lifsangägenheter (Rom. 1: 21 f.), så är lydnaden för Guds vilja i allmänhet vägen till vinnande af insigt och visshet i nämnda hänseende. De, som göra gensägelser mot den gudomliga sanningen, måste ändra sitt sinne, vända sig från olydnad till lydaktighet för att kunna förstå sanningen (2 Tim. 2: 25). *Guds vilja*, som man måste vilja göra, för att kunna bedöma om Jesu lära eger gudomligt ursprung och sålunda är sanning eller blott hans egen menliga uppfinning, är alltid af hvarje människa i någon mån känd genom samvetet i förening med eftertanke eller genom sådan upplysning ur Guds lag, som genom samvetets bifall vunnit människans erkännande. För att komma till visshet om sanningen af någonting, som framträder som en högre gudomlig uppenbarelse, måste man först på allvar erkänna och lyda den lägre förut kända gudomliga uppenbarelsen. Jesus säger i sitt samtal med Nikodemus att judarne icke kunde tro hvad han talade om himmelska ting, om de icke först trodde hvad han talade om jordiska ting eller om sådant som låg för dem nära, sådant som rörde den

sedliga grundordningen för lifvet (Joh. 3: 12). Han säger till sina motståndare: »*Trodden I Moses, så skullen I ock tro mig*» (Joh. 5: 46). Likaledes gäller för dem, som redan i viss mån lärt känna Jesus och tro på honom, som vilkor för fortskridande i sanningens kännedom eller för erhållande af en sådan kunskap, som är ett med Fadrens och Kristi egen inre uppenbarelse, att de på ett så verkligt sätt älska Jesus, att de hålla hans bud (Joh. 14: 21). Den *lydnad*, som utgör vilkor för vinnande af öfvertygelse om sanningen af Jesu lära eller af den gudomliga uppenbarelsens innehåll i allmänhet är en lydnad i *viljan* (»om någon *vill* lyda»), hvarur lydnad i gerning följer. Det ifrågavarande vilkoret är sålunda ett *sinne* för att lyda Gud, hvilket utgör en inre källa till städse återkommande handlingar af lydnad och till städse förnyadt återvändande till lydnaden, då man af svaghet afvikit derifrån. Den egentliga *orsaken* till denna lydnadens betydelse ligger deri, att människans öfvertygelse om sanningen af en lära om Gud egentligen är ett gudsbelätets igenkännande af sin urbild. Då människans urbild, Gud framträder för henne rätt tecknad, igenkänner hon honom i sin innersta varelse, emedan hennes eget innersta stämmer öfverens med honom såsom af bilden med sin urbild. Men för att människan så skall kunna igenkänna sin urbild och förstå om densamme är rätt tecknad, måste gudsbelätet hos henne vara vaket och verksamt, i stället för att vara tillbakaträngdt genom sjelfviska och köttsliga föreställningar och sträfvanden, människan måste tänka och vilja så, som hon i egenskap af Guds beläte bör tänka och vilja. Men gudsbelätet blifver hos henne vaket, hon tänker och vill, såsom det höfves gudsbelätet, endast, då hon på allvar vill lyda Guds vilja. Den som på fullt allvar vill lyda Guds vilja, får, då han förnimmer Jesu ord, *erfara* att han derigenom förhjälpes till frihet från syndens skuld och magt och vinner en verklig rättfärdighet. Den som helt vill lyda Guds vilja förnimmer nemligen å ena sidan huru långt aflägsen han sjelf är från att motsvara och fullgöra densamma, han förnimmer sin egen skuld, orenhet och vanmagt och erhåller derigenom en blick på hvad som erbjuder rening och hjälp och finner detta i Jesu ord, å

andra sidan får han en skarp blick för skilnaden mellan heligt och oheligt och finner huruledes Jesu ord allt igenom bära helighetens pregel och äro egnade att förhjelpa menniskan till en sann rättfärdighet.

Nämnda erfarenhet får den som vill lyda Guds vilja göra derigenom, att han träder i personlig förbindelse med Jesus Kristus sjelf. Öfvertygelsen om Jesu läras sanning sammanhänger sålunda oupplösligt med förtroendet till hans egen person. Detta är klart äfven deraf, att Jesu lära hufvudsakligen handlar om Jesus Kristus sjelf som den, i hvilken Fadren uppenbarar sig. Alla Guds rikes skatter, om hvilka hans lära handlar, inneslutas i hans person. Han är den, »i hvilken alla vishetens och vetandets skatter ligga dolda» (Kol. 2: 3). För att uppväcka förtroende till sin person påpekar Jesus sjelf först Johannes Döparens vittnesbörd om honom utan att dock egentligen åberopa sig på detta (Joh. 5: 33 f.). Han anför sedan som egentligt bevis därför, att han är sänd af Gud, sina egna verk, genom hvilka den himmelske Fadren sjelf vittnade om honom. »Jag hafver», säger han, »ett vittnesbörd, som är större än Johannes' vittnesbörd; ty de gerningar, som Fadren hafver gifvit mig att fullborda, *sjelfva gerningarna, som jag gör, vittna om mig att Fadren hafver sändt mig*» (Joh. 5: 36). Ytterligare anför han det gamla testamentets ord, genom hvilket Fadren likaledes vittnar om honom. Han säger till judarne: »*I ransaken skrifterna, emedan I menen eder hafva ewigt lif i dem, och dessa äro de, som vittna om mig*» (Joh. 5: 39). Äfven påpekar han huruledes hans eget oegennyttiga tillvägagående, i det han icke med sitt lärande söker någon egen ära, utan blott att uträtta hvad honom blifvit uppdraget af den som sändt honom, borde ingifva förtroende för hans sannfärdighet, såsom i allmänhet ett sändebud blifver hållet för en sannfärdig person, då det utan egennyttiga biasigter uträttar sitt uppdrag. »Den som talar af sig sjelf, han söker sin egen ära, men den som söker hans ära, som har sändt honom, han är sannfärdig, och orättfärdighet är icke i honom» (Joh. 7: 18).

Femtonde kapitlet.

Jesu gerningar och vandel i allmänhet samt det bemötande han rönt under sin offentliga verksamhet.

Jesu lärande beledsagas dels af särskilda underbara gerningar, dels af hans mot läran svarande lefnad i det hela. Med hänsyn till de förra betecknas Jesu hela profetiska verksamhet under hans lefnad i det nya testamentet så: »Jesus gick omkring... och förkunnade evangelium om riket och botade allt slags sjukdom och allt slags bräcklighet bland folket» (Matt. 4: 23). Särskildt på Jesu gerningar kastar aposteln Petrus en återblick med dessa ord: »*Han vandrade omkring och gjorde väl och botade alle, som voro öfvervåldigade af djefvulen; ty Gud var med honom*» (Apg. 10: 38). Dessa gerningar utgjorde en genom en högre kraft än den vanliga mänskliga utöfvad inverkan på det yttre, merendels på människornas kroppsliga lif, men stundom äfven på naturen. De voro bevis derpå, att Gud var med Jesus, att han hörde Jesu bön (Joh. 11: 41 f.) och att Jesus sålunda var sänd af Gud. Så uppfattades äfven deras betydelse af personer, som med upprigtigt sinne tänkte på hvad de inneburo. »*Vi vete*», sade därför Nikodemus till Jesus, »*att du är kommen från Gud som lärare; ty ingen kan göra dessa tecken, som du gör, utan att Gud är med honom*» (Joh. 3: 2). Jesus gjorde sådana verk, hvilka eljest endast Guds skapande och lefvandegörande kraft verkar. Han utförde dessa verk omedelbart, under det att Gud i naturen verkar motsvarande verk genom naturkrafterna som medel. Jesus frambragte t. ex. vin utan vinträdets krafter som medel (Joh. 2: 1—11), han mättade folkskaror utan tillräckligt matförråd (Joh. 6: 1—13; Matt. 15: 32 ff.), han gjorde sjuka helbredga utan hjälp af naturens egen långsamt verkande läkekraft (t. ex. Matt. 8 f.). Han gjorde äfven sådana verk, som förebådade den gudomliga lefvandegörande kraftens sista uppenbarelse i tiden, i det han

uppväckte döda (Matt. 9: 18—25; Luk. 7: 14 f.; Joh. 11: 1—44). Detta allt tillkännagifver att den gudomliga kraften bor i honom. Jesu verk äro en uppenbarelse af Jesu inre härlighet (Joh. 2: 11), hvilken åter är en återglans af hans Faders härlighet (Joh. 1: 14). De vittna således derom, att Gud är icke blott *med* Jesus såsom fordom med profeterne, utan äfven i honom. Med afseende derpå yttrade Jesus sjelf till sina motståndare: »Om jag icke gör min Faders gerningar, så tron mig icke; men om jag gör dem, så tron gerningarna, om I än icke tron mig, på det att I mån förstå och tro att Fadren är i mig och att jag är i honom» (Joh. 10: 37 f.).

Jesu under vittnade icke blott om den gudomliga kraften i honom, utan äfven om den gudomliga kärleken och rättfärdigheten, som genom honom uppenbarades. De flesta erinrade om den förlossning och lefvandegörelse af högre art, hvilken Jesus skulle bringa menskligheten. Vid ett tillfälle gjorde han ett under, som afbildade gudomlig straffdom, i det han med sitt ords magt förtorkade ett löfrikt, men ofruktbart fikonträd (Matt. 21: 19). På grund särskildt deraf, att undren syftade på Jesu högre andliga verk, nämnas de för *tecken* (Joh. 2: 23; 6: 26). Hvad som omedelbart hörde till detta högre verk räknar Jesus sjelf för större och högre än de yttre underverken, och i följd deraf säger han att hans lärjungar skulle göra större tecken än han (Joh. 14: 11—14). Lärjungarne skulle nemligen kunna komma längre i det andliga verkets utförande bland menniskorna än Jesus sjelf, emedan de fingo arbeta på den grundval, som han lagt, emedan de fingo skörda hvad han hade utsatt (Joh. 4: 37 f.). Jesu under hade äfven till omedelbart syfte att främja menniskornas andliga välfärd. De anslöto sig till själstillståndet hos dem, som genom desamma mottogo hjälp, och utgjorde lämpliga medel till förberedande eller befastande af Jesu andliga fostrande inflytelse. Jesu tillvägagående vid undrens förrättande ådagalägger sålunda äfven gudomlig vishet. Likaledes ådagalägga de en helig värdighet. Jesus ville icke genom undren förvärfa egen ära eller andra jordiska förmåner. Han valde icke för deras förrättande platser och tillfällen med beräkning att väcka uppseende. Han stäfsjade folkets beundran (Joh. 6:

26 f.) och förbjöd utspridandet af ryktet om undren, då han förstod att deras syfte skulle missförstås.

icke blott de särskilda underbara gerningarna, utan Jesu hela lefnad utgjorde ett sant uttryck af hans inre helighet och storhet, en uppenbarelse af hans härlighet (Joh. 1: 14). Hans lefnad var fri från synd. Jesus vågar sjelf uppfordra sina bittraste fiender att anklaga honom för synd, om de hos honom funnit någon sådan (Joh. 8: 46), och han har aldrig skäl att bedja sin himmelske Fader om förlåtelse för någon synd. Men hans lefnad utmärktes icke blott deraf, att han ej öfverträdde Guds bud. Han uppfylde dem äfven. Han fullbordade i allt Guds vilja och detta af hel inre lust. Det var hans inre behof och tillfredsställelse att göra sin Fader till viljes. Han säger derom sjelf: *»Jag håller min Faders bud och förblifver i hans kärlek»* (Joh. 15: 10) och: *»Det är min mat att göra hans vilja, som har sändt mig, och fullborda hans verk»* (Joh. 4: 34). Jesu lif företer en sann jemnvigt och enhet mellan det inre lifvet och verkandet utåt. Under sitt myckna lärande och verkande förgäter han icke sitt inre behof af vederqwickelse och styrka, han förgäter icke umgänget med Gud i bönen. Han är städse med sitt medvetande och sin vilja med Fadren; och Fadren lemnar honom icke allena, emedan han alltid gör hvad som behagar Fadren (Joh. 8: 29). Stundom drog han sig äfven bort från umgänget med meniskorna och verksamheten bland dem till någon enslig ort för att ostörd kunna bedja och tillbragte stundom på en sådan plats hela natten i bön (Mark. 1: 35; Matt. 14: 23; Luk. 5: 16; 6: 12). I sin inre gemenskap med Fadren aktar han på Fadrens rådslut och vilja, så att han förstår rätta tiden, på hvilken hans verk i det hela och hvarje handling af honom skall utföras och handlar alltså med besinning i allt. Han verkar, så länge dagen varar, icke förgätande att natten kommer, då ingen kan verka (Joh. 9: 4 f.). I hvad han företager i det enskilda bidar han, till dess hans tid är kommen (Joh. 2: 4; 7: 6).

Jesus förhåller sig i fullkomlig mening rätt icke blott i verkandet, utan äfven i *lidandet*, hvilket var förbundet med verkandet, ja med den heliges sjelfva vistelse bland syndare. Om en rättfärdig Lot i Sodom plågades af de laglöses tygel-

lösa vandel (2 Petr. 2: 7 f.), så måste Jesus i sin heliga själ ojemförligt djupare hafva blifvit qvald af hvad han i världen såg och hörde. Han bar lidandet i tålmod, i oförsvagad kärlek till människorna, i förtröstan till Gud och öfverlåtenhet åt hans vilja. »*Han smädades och smädade icke igen, han led och hotade icke, utan stälde saken till den som rätt dömer*» (1 Petr. 2: 23). Hvad som säges med afseende på hans sista lidande gäller väsentligen om hans tillvägagående under lidandet i allmänhet, nemligen att han derunder »offrade böner och hjälpåkallan med starkt rop och tårar till honom, som kunde frälsa honom från döden, och blef bönhörd, så att han icke kände fruktan» (Ebr. 5: 7). Sedan han så och med denna följd bedit till Fadren, öfverlemnade han sig beslutsamt åt det lidande, som enligt Fadrens råd var nödvändigt (Matt. 26: 42). Han bragtes icke ur fattningen, då han såg onskans och eländets djup. Han såg i hoppet den gudomliga rättfärdighetens och kärlekens seger. Han hade äfven, då han gick att möta det svåraste, ro att trösta och hjälpa andra liksom att bedja till sin Fader (Luk. 18: 31 ff.; Joh. 13—17).

Jesu lif var sålunda i allt ett uttryck af sann rättfärdighet. Han icke blott lärde sanningen, utan *var* sanningen. Derfor är detsamma äfven i fullkomlig mening förebildligt för oss. Jesus har icke blott omtalat vägen till lifvet, utan denna väg är genom hans lefnad i personlig verklighet framställd; »han är vägen» (Joh. 14: 6: »*Jag är vägen och sanningen och lifvet*»). Hans lif är förebildligt så i afseende på det inre förhållandet till Gud som i afseende på verkandet och lidandet bland människorna. »*Jag hafver*» — säger Jesus sjelf till sina lärjungar med afseende på sin tjenande kärlek — »*gifvit eder ett föredöme, på det att I skolen göra, såsom jag hafver gjort eder*» (Joh. 13: 15). Och det föredömliga i Jesu sätt att förhålla sig i lidandet påvisar aposteln Petrus med dessa ord: »*Kristus led för eder, lemnande eder en förebild, att I skullen efterfölja hans fotsår*» (1 Petr. 2: 21). Sitt sinnelag ville Jesus inplanta hos människorna; han ville lära dem hela sitt sätt att handla. »*Lären af mig*» — säger han — »*ty jag är mild och ödmjuk af hjertat*» (Matt. 11: 29). Han ville icke blott gifva dem nya åsigter eller nya enskilda grundsatser,

under det att deras lif eljest väsentligen förblefve oförändradt, han ville icke sätta en ny klut på en gammal klädnad (Matt. 9: 16), utan han ville gifva dem ett nytt ljus, som upplyste hela deras lif och skänkte dem en helig glädje. Han gaf dem, som följde honom, lifvets ljus (Joh. 8: 12), han ville gifva människorna sin egen ande, han var kommen för att döpa med den Helige Ande (Joh. 1: 33).

Med sitt ord och hela sitt lif var Jesus ett *ljus* i verlden. Han är ett ljus framför alla andre, som kunna nämnas ljus i verlden. Han är *verldens ljus* (Joh. 8: 12). Då ett ljus lyser i ett rum, der förut mörker eller åtminstone skymning herskat, upptäckes hvad som är i rummet, särskildt den orenhet, som der finnes. Jesu ord och lefnad äro ett dömande och straffande ljus i förhållande till det onda hos människorna, ett ljus, hvilket ställer människornas fördolda syften och innersta sträfvande under sanningens belysning. Jesus blottade osanningen i de gängse meningarna, han blottade arglist, som förborgade sig bakom smickrande tal (Matt. 22: 15—18), han blottade högmod och girighet, som dolde sig under skenfager fromhetsifver (Matt. 23: 25—28), han bestraffade köttslig ifver och oförståndig välmening (Luk. 9: 54—56; Matt. 16: 23) och öfver hufvud det ondas yttringar, i det han blottade dess inre rötter.

Mot ljuset, som lyste i Jesu person, ord och verk förhöllo sig människorna olika. På några människor kunde detta Jesu ord tillämpas: »*Den som gör sanningen, kommer till ljuset... på det att hans gerningar må varda uppenbara; ty de äro gjorda i Gud*» (Joh. 3: 21). Sådana människor, hvilka redan före sin bekantskap med Jesus af allvarlig håg sökte sanningen och sträfvade efter en sann inre och yttre rättfärdighet, funno hos Jesus det ljus och den hjälp, hvarefter de längtat, och kommo därför till honom med glädje. Jesus inbjöd dem till sig och upptog dem å sin sida med glädje som bröder och systrar och betraktade dem som åt honom skänkta af hans Fader, för att han skulle fostra dem i sanningen och rättfärdigheten, förvara dem för förförelse och skänka dem en öfverjordisk frid och det eviga lifvet (Matt. 11: 28—30; 12: 49; Joh. 6: 37; 10: 27 f.; 14: 27). Äfven personer, hvilka

förut lefvat i uppenbart onda gerningar, blefvo stundom träffade af det heliga ljuset i Jesu person och ord och kommo för att höra honom och för att genom honom blifva renade och förändrade till hjerta och lefverne. Äfven de voro »af sanningen» (Joh. 18: 37) i det väsentliga afseendet, att de, när sanningen blef dem uppenbarad, gäfvo henne rätt mot sina egna onda gerningar och läto dessa bestraffas af ljuset (Joh. 3: 20). Jesus tog sig ock särskildt an dessa som en läkare de sjuke och sade att hans uppgift just vore att kalla syndarne till sinnesändring (Luk. 5: 31 f.), och han rättfärdigade mot tadlet sitt umgänge med dem genom hänvisning dels till denna sin uppgift, dels till den allmänt menskliga glädjen öfver återfinnandet af något kärt, som varit förloradt (Luk. 15). De flesta förhöllo sig dock mot Jesus på det sätt, hvilket han sjelf omtalar i detta yttrande: *»Detta är domen att ljuset har kommit i verlden, och menniskorna älskade mörkret mer än ljuset; ty deras gerningar voro onda; ty hvar och en, som gör det onda, hatar ljuset och kommer icke till ljuset, på det att hans gerningar icke må varda straffade»* (Joh. 3: 19 f.). De som icke ville skilja sig vid sina falska åsigter, vid sina högmodiga inbillningar om sig sjelfva, vid sin vinningslystnad eller annan synd, kände sig förnärmade, när den heliga sanningen i Jesu person och ord blottade det onda hos dem, deras vinningslystnad, hyckleri m. m. och hatade för den skull Jesus. Han måste utstå gensägelse af syndare (Ebr. 12: 3). Verlden hatade honom (Joh. 15: 18, 22—25).

Särskildt voro fariseerne och sadduceerne, dock mest de förre fiendtlige mot honom. Sadduceerne hatade honom, emedan de helt och hållet förnekade den osynliga verld, om hvars tillvaro och krafter han på det mäktigaste sätt vittnade (Mark. 12: 18—27) och emedan han genom hela sin lära och lefnad afkunnade domen öfver deras verldsliga tänke- och lefnadssätt samt emedan de kände sig förnärmade af hans nitälskan för templets helgd och deri sågo ett ingrepp i den befogenhet, som tillkom det stora rådet, inom hvilket deras parti var mycket inflytelserikt (Mark. 11: 15—19).

Fariseerne hatade Jesus, emedan de i synnerhet voro faktarne för den af honom bekämpade falska uppfattningen

af Messias och hans rike och gudaktighetens natur. Emedan Jesus afslöjat deras åsigtens falskhet och deras fromhets egenlyttiga bevekelsegrunder, stodo de i fara att förlora sitt anseende och inflytande bland folket. De gjorde därför allt för att tillintetgöra det förtroende, som folket fattat för honom. De påstodo till och med att hans verk, hvilka inför alla upprigtiga sinnen buro vittne derom, att helighetens och kärlekens ande genomträngde dem, voro utförda med tillhjälp af de onde andarnes öfverste (Matt. 12: 24).

I synnerhet var det tvenne hufvudsaker i Jesu lära och verk, som förbittrade de andlige ledarne och de magthafvande inom det judiska folket, nemligen att Jesus efter deras åsigt bröt sabbaten och att han sade Gud vara sin Fader (Joh. 5: 18), med hvilket sist nämnda åter innerligt sammanhänge att han gaf sig till känna som Israels Messias. Derigenom att Jesus ofta botade sjuka på sabbaten, trädde han i den skarpaste motsats mot judarnes falska uppfattning af sabbaten och på samma gång mot deras falska uppfattning af den gammaltestamentliga lagen i det hela. Ty sabbatsbudets tolkning var det mest i ögonen fallande uttrycket för judarnes åskådning i fråga om lagen i allmänhet. De fattade buden som godtyckliga befallningar af en herskare, förbiseende att desamma voro uttryck af sanningens och rättfärdighetens eviga väsen och åsyftade människans sanna välfärd. Denna uppfattning af lagen, ehuru skenbart påyrkande ett djupt lydnadsförhållande till Gud och alstrande en ängslig omsorg om yttre iakttagelser, undanskymde dock lagens djupaste kraf på lydnad: dess kraf på en ur kärlek framgående lydnad och gjorde det jemförelsevis lätt för judarne att i sin laglydnad finna en grund för egen förtjenst och berömmelse och för sina anspråk på lön. Nu var sabbatsbudet bland de tio orden ett bud, hvars inre nödvändighet icke framträdde så tydligt som de andra budens, utan som vid ytlig betraktelse lätt kunde tagas för ett blott yttre ceremonibud. Derfor hade judarne särskildt fast sig vid detta bud, och deras laglärare hade tolkat och omgärdat detsamma med en oerhörd mängd närmare bestämmelser, hvilka faststälde hvad som vore lofligt eller olofligt att göra på sabbaten. Genom dessa hade det ifrågavarande budet

blifvit en tryckande börda och en källa till ständig ängslan, men också ett hjälpmedel till uppöfvande af den noggrannhet i ceremoniers iakttagande, hvilken judarne räknade som den högsta fullkomlighet hos människan, och en anledning till förhoppning att genom fullkomlighet i sådan iakttagelse vinna den högsta belöning: Messias' ankomst och Messiasrikets härlighet. Jesus visade i motsats till hela denna uppfattning att sabbaten var gifven för att tjena människans sanna välfärd, att han var gifven till vederqwickelse och hjälp för människan i stället för att utgöra en form, efter hvilken hennes lif nödvändigt skulle foga sig, om också hennes inre och yttre välfärd därför måste uppoffras. Detta utsäges genom Jesu bekanta ord: »Sabbaten är gjord för människans skull och icke människan för sabbatens skull» (Mark. 2: 27). I enlighet med det gammaltestamentliga sabbatsbudets verkliga befallning afhöll Jesus sig på sabbaten från de vanliga menskliga verken, som skulle störa sabbatens ro, men förrättade sådana verk, som hans himmelske Fader i naturens stora rike utför oberoende af den för människorna gällande skilnaden mellan sabbat och arbetstid (»min Fader verkar intill nu, jag verkar ock», Joh. 5: 17), han utförde helbregdagörande verk och tillät sådant göromål, som för lifvets närande var nödvändigt (Matt. 12: 1—8). De gerningar, som han gjorde på sabbaten, gäfvos i rik mån hvad hela sabbatsordningen var egnad att skänka människan: vederqwickelse och styrka och gäfvos dessa förmåner just åt sådana människor, hvilka eljest icke genom sabbatsordningen kunde erhålla det afbrott och den vederqwickelse i sina vedermödor, som sabbatshvilan åsyftade att skänka. Men med undervisningen om sabbatens väsentliga syfte och med den sanna uppfyllelsen af sabbatsbudet bröt Jesus de bestämmelser, som judarnes laglärare gifvit angående sabbaten, bestämmelser, genom hvilka de med ett visst namn betecknat en viss verksamhet, t. ex. läkareverksamhet som otillåten under sabbaten och i anledning af hvilka de ansågo allt vara förbjudet, hvilket kunde inbegripas under detta namn, hvad syfte det ock hade och på hvad sätt det än skedde.

Hvad åter angår att Jesus gaf sig till känna som Guds son och Israels Messias, så hade han visserligen försigtigt

undvikit att göra detta, då det hos folket skulle hafva uppväckt köttsliga förhoppningar och framkallat yttre oroligheter. Deremot, då hans åhörare tydligt förstodo att han icke ämnade uppväcka någon mot det romerska väldet rigtad folkrörelse eller öfver hufvud tillmötesgå judarnes köttsliga förväntningar, utan att han endast arbetade på att åstadkomma en andlig rening och förnyelse af Israel, gaf han vid flera tillfällen både genom sinnebildliga handlingar och genom uttryckliga ord till känna att han var Messias och Guds son. Detta skedde — oafsedt Jesu enskilda samtal med lärjungarne eller andra enskilda personer — merendels inför judarnes andlige ledare: fariseerne, de skriftlärde och presterne (t. ex. Joh. 5: 17 ff.). Sedan han under en lång tid genom sin lära och sina gerningar ådagalagt sin inre öfverensstämmelse med det som profeterne förkunnat om Messias, framställde han inför *folket* sitt anspråk på att blifva mottagen som dess utlofvade Messias. Han gjorde detta derigenom, att han intågade i Jerusalem på det sätt, hvarpå Messias enligt profetian skulle komma till Zions dotter (Matt. 21: 1—11; Sak. 9: 9), sålunda genom en sinnebildlig handling, af hvilken folket lätt kunde förstå att den, som gjorde henne, ville framträda som den åt Israel utlofvade Messias. Emedan Jesu yttre ringhet och hans hela sätt att gå till väga bjert stred mot judarnes föreställningar om Messias och emedan han för öfrigt icke motsvarade de meningar, som voro gängse angående enskilda kännetecken på den kommande Messias (Joh. 7: 27), fattade de magthafvande bland judarne Jesu uttalande att han var Messias rent af som hädelse (Matt. 26: 65).

Vid all otro och fiendtlighet, som Jesus fick röna, lät han aldrig förleda sig till hämdkänsla eller till att öfverbevisa menniskorna om sin höghet på ett sätt, som gjorde intryck på det köttsliga sinnet; ej heller till att upphöra med sitt vittnande om sanningen, utan fortsatte sitt verk i helig, tålmodig kärlek, till dess tiden för honom var inne att besegla och fullända detsamma genom sin död.

Sextonde kapitlet.

Jesu död och dess betydelse för Jesu egen person.

Midt under Jesu offentliga verksamhet framträder i hans yttranden hans klara medvetande deraf, att han skulle blifva med grymhet och smälek dödad (Matt. 16: 21). Jesus icke blott insåg att hatet mot honom skulle utveckla sig till en sådan förgripelse mot hans person, utan visste äfven att hans död var i profetiorna förkunnad (Matt. 26: 54) och sålunda öfverensstämmande med hans Faders rådslut. Jesus var dock — såsom redan förut i annat sammanhang påpekats (f. å. s. 367) — icke för sin egen del skyldig att dö. Ingen kunde taga hans lif från honom, men han utgaf det af sitt eget fria beslut. Han hade magt att utgifva det, han hade magt att taga det igen (Joh. 10: 18). Jesu förklaring (Matt. 17: 1—13) hade ådagalagt att han för sin egen person kunnat utan död öfvergå till den himmelska härligheten. Då döden för Jesus icke var en på någon naturens syndiga beskaffenhet beroende nödvändighet, så var han en så mycket skarpare motsats mot Jesu heliga natur. Derfor kom Jesus, då han skulle öfverlämna sig åt döden, i djup ångest, så att hans svett vardt som blodsdroppar, hvilka föllo till jorden, och han bad sin Fader — likväl under full öfverlåtenhet åt hans vilja — att om möjligt förskonas från det yttersta lidandets kalk (Luk. 22: 42, 44). Men han uppoffrade sig för Fadrens rådslut (Luk. 22: 42) och för sin kärlek till människorna (Joh. 10: 11; 1 Joh. 3: 16).

Den för oss närmast förnimbara orsaken, hvarför Jesus gick i döden, var hans *vittnande om sanningen*. Då hans motståndare hatade honom för det som han talat och därför ville döda honom, så skulle Jesus, om han dragit sig undan döden, gifvit människorna den föreställningen att han tagit tillbaka sina ord. Men genom att gå i döden gaf han i full verklighet sitt eget lif som borgen för sanningen af sina ord. Han sade därför sjelf inför Pilatus, då denne stod färdig att döma honom till döden: »Dertill är jag född, och dertill har jag kommit i verlden, att jag skall vittna för sanningen»

(Joh. 18: 37). Genom att gå i döden för den sanning, som han visste sig hafva fått sin himmelske Faders uppdrag att förkunna, ådagalade Jesus äfven att han icke lät någonting afhålla sig från att lyda sin fader. Han yttrade med afseende derpå sjelf, då han gick att öfverlemnna sig i sina fienders våld, att detta skedde, *på det att världen skulle förstå att han hade Fadren kär och gjorde, såsom Fadren bjudit honom* (Joh. 14: 31).

I sin död för sin ståndaktighet i vittnandet om sanningen och sin lydnad för den himmelske Fadrens vilja fick Jesus i yttersta mått erfara människornas misskännande, hån och grymhet. Han, hvars hela lif och sträfvande gått ut på att förhärliga Gud och som därför sjelf vid slutet af sin offentliga verksamhet i sin bön till Fadren kunde säga: »*Jag hafver förhärligat dig på jorden*» (Joh. 17: 4) och på hvilken redan från början af hans uppträdande det ordet ur Psaltaren (Ps. 69: 10): »Nitälskan för ditt hus (o Jehovah) fräter mig» kunde tillämpas (Joh. 2: 17), dömdes af judarnes högsta andliga domstol som gudsförsmädare och helgerånare (Matt. 26: 61, 65 f.). Han, som på det sorgfälligaste förebyggt folkrörelser för sin skull och motarbetat föreställningen att han vore en Messias enligt judarnes köttsliga förväntningar, dömdes i den romerska öfverhetens namn som folkförförare och upprorsstiftare (Luk. 23: 14; Joh. 19: 12). Han blef af judarnes andliga och verldsliga öfverhet och af det judiska folket i dess helhet utstött från jorden såsom icke värd att lefva och som icke värd att dö annat än på det mest skymfliga och kvalfulla sätt. Han måste lida korsfästelsen, det dödsstraff, hvilket endast de lägste och mest föraktade bland människorna och de gröfste förbrytarne underkastades. Han vardt så i fullaste verklighet »*räknad bland ogerningsmän*» (Luk. 22: 37; Es. 53: 12) och »*öfverantvarad i syndares händer*» (Matt. 26: 45). Äfven fick han erfara det bittra lidande, hvilket i det gamla testamentet omtalats med ordet: »Den som åt brödet med mig, han lyfte mot mig sin häl» (Joh. 13: 18; Ps. 41: 10), i det en af hans närmaste lärjungar förrådde honom, så att den mot honom utsända skaran af soldater och tjenare fick tillfälle att gripa honom (Luk. 22: 48). Tillika erfor han smärta genom

de öfrige lärjungarnes svaghet, i det alle lärjungarne vid samma tillfälle öfvergåfvo honom och flydde (Mark. 14: 50) och Petrus, hvilken han själf räknade som den främste i lärjungakretsen (Matt. 16: 18), förnekade honom (Luk. 22: 54—62.)

Men Jesu sista lidande stannade icke vid de smärtor, som människors grymhet, smädelse, trolöshet eller svaghet tillfogade honom, liksom icke heller dess betydelse inskränkte sig dertill, att han ådagalade att han stod fast vid sina ord och derigenom fullgjorde sin Faders vilja. Såsom han i allt, som i verlden mötte honom, förnam den inre kärnan, så fattade och kände han äfven döden till dennes rätta natur. »*Dödens udd, det är synden*» (1 Kor. 15: 56). Det är synden, som gjort att människolifvets öfvergång till en annan tillvarelseform blifvit *döden*, blifvit den nuvarande döden i all hans ryslighet. Jesus kände denna dödens udd, han kände bitterheten af att lida hvad *synden*, med hvilken han ingen gemenskap hade eller ville hafva, dragit öfver menskligheten och hvad som fått sin gestalt genom synden. Jesus kände äfven döden i den natur, hvilken denna genom synden har, som ett bevis af djefvlens magt i människoverlden. Genom döden träffas han af själfva mörkrets furstes brinnande pilar. Han yttrar själf, syftande på sin död: »*Verldens furste kommer*» (Joh. 14: 30), och han säger till sina fiender, då de bemäktigat sig hans person: »*Detta är eder stund och mörkrets magt*» (Luk. 22: 53). Han måste äfven i det afseendet till det yttersta tömma lidandets bågare, att han icke kände den inre hugsvalelsen af Fadrens välbehag, som eljest kunnat förljufva det allra bittraste. Han måste i stället utropa: »*Min Gud, min Gud, hvi hafver du öfvergifvit mig*» (Matt. 27: 46). Jesus led således äfven hvad som för själen är död, så långt den, som själf var syndfri, kunde lida detta.

Hvad Jesus i döden led uttryckes i en sammanfattning redan i den bild han själf använde, då han med Nikodemus talade om människosönens stundande upphøjelse. Han sade då — såsom redan är nämndt — att han skulle upphöjas såsom kopparormen i öknen af Moses blef upphöjd (Joh. 3: 14). Denne kopparorm var en bild eller symbol af de ormar, som plågade israeliterne, en bild således af israeliternes plåga och

straffdom. Så blef Jesus i sin död en bild af mensklighetens plåga och straffdom. Hängande på korset i de djupaste qual till kropp och själ, företedde han en bild af hvad lidandet på jorden för syndens skull i sitt djup och i en sammanfattning är och af den sönderslitning af människans varelse detsamma åstadkommer. Väsentligen samma tanke uttrycker aposteln Paulus, då han säger: »*Den som icke visste af synd gjorde han (Gud) till synd för oss*» (2 Kor. 5: 21), honom, som i sitt inre väsen var främmande för synden, gjorde Gud i anseende till hans tillstånd — då han led döden — sådan, som om han varit motsatsen af hvad han var, som om han varit en syndare framför andra, som om han varit den, i hvilken synden sjelf förkroppsligat sig. Likaledes uttrycker aposteln Paulus i en sammanfattning hvad Jesus i döden led med ordet: »*Han vardt en förbannelse för oss — ty det är skrifvet: förbannad är hvar och en, som hänger på träd*» (Gal. 3: 13; 5 Mos. 21: 23). Jesus led döden på sådant sätt, att han enligt det i den gudomliga lagen sjelf gällande betraktelsesättet derigenom betecknades som en förbannelse.

I detta djup af lidande störtades Jesus visserligen af det ondas magt i verlden. Hvad ondskan utförde var dock härvid såsom eljest icke något bevis på någon hennes egen magtfullkomlighet. Hon kan icke gå längre, än Gud tillstädjer. Hvad Herodes och Pontius Pilatus, hedningarne och Israels folk förenat sig att göra mot Jesus, det var i Guds rådslut förut bestämdt (Apg. 4: 27 f.). Jesus hade blifvit utgifven *efter Guds fastställda råd och förutseende* (Apg. 2: 23). Det var Guds rådslut att det onda i verlden skulle få utveckla sig till en sådan höjd, att det på det sätt, som skedde, förgrep sig mot Guds helige. Det var Guds rådslut att på denna väg i syndens verld upprätta Guds rike, såsom förut i profetierna kungjorts och hvarom Jesus sjelf, såsom redan blifvit nämdt, var medveten (Luk. 22: 22; 24: 44—46; 1 Petr. 1: 11). Detta rådslut var den gudomliga *kärlekens* rådslut. *Af Guds nåd skulle Jesus smaka döden för alla* (Ebr. 2: 9). Hela Jesu Kristi uppenbarelse på jorden och särskildt hans död var en yttring af den gudomliga kärleken. »*Så älskade Gud verlden, att han utgaf sin enfödde son*» (Joh. 3: 16). »*Gud lägger i*

dagen den kärlek till oss från sin sida, att Kristus dog för oss, då vi ännu voro syndare» (Rom. 5: 8). »Derigenom är Guds kärlek worden uppenbar bland oss, att Gud har sändt sin enfödde son i verlden, på det att vi skola lefva genom honom; deri har kärleken sin grund: icke att vi älskade Gud, utan att han älskade oss och sände sin son som försoning för våra synder» (1 Joh. 4: 9 f.). Men denna gudomliga kärlek är en med rättfärdighet oupplösligt förenad kärlek. Guds rättfärdighet ådagalägges i verlden genom hela den af Jesus Kristus grundlagda återlösningen och försoningen och människans derpå hvilande rättfärdiggörelse (Rom. 3: 24 f.).

Guds rådslut, enligt hvilket Jesus gick i döden, kan betraktas dels i förhållande till *Jesu egen person*, dels i förhållande till *verlden*. Angående Jesu egen person åsyftade Gud genom hans prisgifvande åt lidandet och döden att göra honom fulländad i lydnad och rättfärdighet. »*Det höfdes honom, för hvilkens skull allting är och genom hvilken allting är, att, sedan han fört många söner till härlighet* (såsom skett, då många Guds trogna redskap såsom Moses, Josua, David m. fl. fått intaga en höghetsställning i verlden, om också icke utan erfarenhet af lidande) *genom lidande fullända deras frälsningshöfding»* (Ebr. 2: 10). Lydnaden för Gud är nemligen klarare uppenbar som verklig inre lydnad, då hon bevisar sig under lidanden, än då hon åtföljes af yttre medgång. Då t. ex. oegennyttan och upprigtigheten i Jobs lydnad skulle pröfvas, skedde detta genom lidande, först genom yttre förluster, sedan genom svår kroppslig plåga (Job 1 f.). Den verkligt rättfärdige måste i orättfärdighetens verld sättas på det profvet att blifva ansedd som orättfärdig och som sådan behandlad, ända derhän, att han måste erfara den yttersta grymhet och smälek. Redan den store grekiske vise Plato säger att, om en fullkomligt rättfärdig framträdde på jorden, han skulle blifva gisslad, pinad, slagen i bojor, bländad och slutligen, då han utstått allt detta, korsfäst (Staten 2: 361).

I öfverensstämmelse med detta Guds syftemål ådagalade ock Jesus i sitt lidande en fulländad lydnad. »*I sitt köttis dagar lärde han* (Jesus), *ehuru han var son, att lyda af det han led och vardt så, då han fullkomnats, för alla*

dem, som lyda honom, en upphofsman till evig frälsning, hvilken helsades af Gud som öfversteprästs efter Melkisedeks ordning» (Ebr. 5: 9 f.). Denna fulländade lydnad var det fullkomliga offret. Jesus Kristus kan därför framställas som talande till Gud medelst hela sitt lif och verk liksom den sant offervillige i det gamla förbundets tid: »Slagtoffer och gåfvooffer hafver du ej velat, men en kropp har du tillredt åt mig, till bränneoffer och syndoffer har du icke haft behag, då sade jag: *Se, jag kommer* — i bokrullen är skrivet om mig — *för att göra, o Gud, din vilja*» (Ebr. 10: 5—7; jfr Ps 40: 7—9). Då Jesus insåg att det var Fadrens vilja, att han skulle gå i döden, offrade han sig sjelf för denna Fadrens vilja. Genom det föregående lifvet beredd till ett sant offer, som icke blott egde oskuldens renhet, utan en i lifvets frestelser och strider fläckfritt bevarad renhet, offrade sig Jesus i döden åt Gud som det fullkomliga offret. *Han frambar sig sjelf i evig andes kraft* (med sitt inre väsens fulla fria beslut, med den högsta andestyrka) *som ett offer utan vank åt Gud* (Ebr. 9: 14). Den fullkomliga lydnaden för Gud, det fullkomliga offret innebär en uppoffring och ett öfvervinnande af all egen vilja, i hvilken synden i alla hennes former har sin rot, sålunda ett öfvervinnande af synden sjelf och en uppoffring af alla förespeglingar och skenbara förmåner, som synden medför. Synden öfvervinnes, derigenom att all *frestelse* till synd öfvervinnes. Jesus hade öfvervunnit frestelsen, då denna förespeglade njutning, världens bifall och besittning af all världens härlighet. Han öfvervann nu äfven frestelsen, som låg i det yttersta lidande. Han öfvervann den frestelse till bitterhet mot menniskorna, hvilken låg i deras grymhet och smädelser. Han öfvervann den frestelse till klagan mot Gud, som låg deri, att han, som var ren från synd, i högsta måtto fick erfara det lidande, som för syndens skull kommit i världen, han öfvervann den frestelse till miss-tröstan och förtviflan, hvilken låg deri, att han kände sig förkastad af världen och öfvergifven af Gud sjelf, och deri, att sjelfva hans belägenhet på korset — den svåraste och mest föraktade, i hvilken en menniska på jorden kunde komma — utgjorde den skarpaste yttre motsats mot hans syftemål att vinna förtroende och att öfva ett genomgripande inflytande i

verlden. Så öfvervann Jesus frestelsen i alla hennes former. »*Han är frestad i allting i likhet med oss — utan synd*» (Ebr. 4: 15). I motsats mot de frestelser, som lidandet medförde, ådagalade Jesus hel öfverlåtenhet åt Gud och fullkomlig förtröstan på honom, i det han i det mest förtviflade läge höll sig fast vid Gud som sin Gud, samt fullkomlig kärlek till menniskorna, i det han bad till sin Fader för dem, hvilka mot honom handlade som mest hårdt och öfvermodigt (Luk. 23: 34; jfr Es. 53: 12). På detta sätt fullkomnades i Jesu död så väl hans öfvervinnande af all frestelse till synd (»*Han dog från synden på en gång*», Rom. 6: 10), som ock hans öfverlåtenhet åt Gud, hans förtröstan och kärlek till Gud och hans kärlek till menniskorna. Jesus framstår i synnerhet i det sista lidandet som *trons höfding och fulländare* (Ebr. 12: 2).

Sjuttonde kapitlet.

Jesu döds betydelse för världen.

I afseende på *verlden* åsyftade Jesu utgifvande i döden hennes frälsning från det ondas magt och hennes förnyelse. »*Jesus Kristus gaf sig sjelf för oss, på det att han skulle igenlösa oss från all laglöshet och rena åt sig ett egendomsfolk, som vinnlägger sig om goda gerningar*» (Tit. 2: 14). »Den som icke visste af synd, gjorde han (Gud) till synd för oss, på det att vi skulle vara Guds rättfärdighet genom honom» (2 Kor. 5: 21). Gud gjorde Jesus i hans lidande till en bild af vår synd, på det att vi genom honom skulle i vårt lif kunna förete en bild af den gudomliga rättfärdigheten, såsom vi från början äro bestämde till att varda Guds afbilder. Då Jesu död tillskrifves detta syftemål, får densamma likväl icke tänkas fristående för sig, utan måste uppfattas i sitt sammanhang å ena sidan med Jesu hela föregående lif och å andra sidan med hans efterföljande uppståndelse, himmelsfärd och verksamhet i härlighetens tillstånd. Jesu död är nemligen fulländningen af hela Jesu lifsgerning och därför äfven grundval för hans härliggörelse. Det är icke lidandet i och för sig

sjelft som blott och bart lidande, utan det är den fulländade *lydnaden och sjelfupppoffringen* i lidandet, det är lidandet som fri personlig handling af rent helig natur, hvilket gifver Jesu död sitt oändliga värde. Det dödslidande, som länder till världens återlösning, är det, hvilket genom uppväckelsen från döden fått sitt gudomliga insegel som en sådan handling af fulländad lydnad. Det är det dödslidande, för hvars skull den som led detsamma blifvit krönt med härlighet och ära (både före dess undergående genom förklaringen, som var en invigning dertill. Ebr. 2: 9, jfr Luk. 9: 31, och derefter vid uppståndelsen och himmelsfärden). Om Jesus icke vore uppstånden, vore de som tro på honom ännu i sina synder (1 Kor. 15: 17). Frälsningens verk i hela dess omfattning tillskrifves därför i det nya testamentet Jesu Kristi person i egenskap af den genom lidande i rättfärdighet fulländade och nu i härligheten lefvande öfverste-presten. Det är enligt en nyligen anförd utsaga (Ebr. 5: 8 f.) Jesus Kristus sjelf, hans egen person, som blifvit, »*då han fullkomnats* (då han medelst lidandena, som han led, fullkomnats i lydnad) *för alla dem, som lyda honom, en upphofsman till evig frälsning, hvilken helsades af Gud som öfverste-prest efter Melkisedeks ordning.*» Återlösningen från synderna säges vara till i *honom*, i hans person, och han sjelf framställes som det af Gud åt människorna gifna försoningsmedlet (Rom 3: 24 f.; Ef. 1: 7; 1 Joh. 2: 1 f.).

Den nämnda betydelsen har Jesu död, i det att Jesus är mensklighetens nye andlige stamfader, »den siste Adam» (1 Kor. 15: 45, jfr Rom. 5: 14 f., der det säges att Adam är en förebild till den som skulle komma). Han är detta både på grund af sin natur från början — hvarom förut blifvit nämnt (sid. 219 f.) — och på grund deraf, att han i menskligheten är den i lydnad för Gud, i helighet och rättfärdighet fullkomlige och sálunda är den som går i spetsen i afseende på mensklighetens högsta lifsuppgift. Att Jesus Kristus är mensklighetens andlige stamfader innebär å ena sidan att han inför Gud handlar i människornas ställe. *Människosonen har kommit för att gifva sitt lif till lösen för många* (Mark. 10: 45). Han har med sitt offer ingått i sjelfva himmelen »*för att nu visa sig för Guds anlete oss till godo*» (Ebr. 9: 24). Å andra sidan

är Jesus som stamfader i afseende på människornas förhållande till Gud och uppfyllandet af menniskolifvets bestämmelse i det hela *den förste i allt* (Kol. 1: 18). Då han i egenskap af mensklighetens ställföreträdare offrar sig själf och fullgör all rättfärdighet, äsyftar han att draga menskligheten med sig i samma död från det sjelfviska lifvet, i hvilken han själf ingår, och till samma åt Gud helt egnade lif, som han själf lefver. »*Emedan han dog för alla, så dogo de äfven alle, och han dog för alla, på det att de som lefva icke mer skola lefva sig sjelfve, utan för honom, som för dem dog och uppväcktes*» (2 Kor. 5: 14 f.), och dermed för Gud, såsom Kristus själf lefver för Gud; »*ty det han dog, dog han från synden på en gång, men det han lefver, lefver han för Gud*» (Rom. 6: 10). Jesu Kristi ställning som mensklighetens andlige stamfader och hvad han som sådan utträttar uttryckes äfven dermed, att han kallas medlare mellan Gud och människor. »*En är Gud, och en är ock medlare mellan Gud och människor: en människa Kristus Jesus, som gaf sig själf till lösepenning för alla*» (1 Tim. 2: 5 f.). Hans medlareställning och medlareverk framträda likaledes å ena sidan deri, att han inför Gud handlar i människornas ställe, och särskildt deri, att han gifvit sig själf till lösepenning för alla. å andra sidan deri, att han är den, genom hvilken människorna *taga vägen till Gud* (Ebr. 7: 25). Till båda dessa sidor uttryckes Jesu medlareverk af aposteln Petrus så: »*Kristus led en gång för synders skull, rättfärdig för orättfärdige. på det att han skulle föra oss till Gud*» (1 Petr. 3: 18).

Vi kunna alltså först betrakta Jesu sjelfupppoffring i döden — såsom utgörande fulländningen af hans lifsgerning — från den synpunkten, att Jesus handlar som *mensklighetens ställföreträdare* eller i mensklighetens namn eller att menskligheten liksom *en* person i och genom Jesus Kristus som sitt hufvud offrar sig själf åt Gud. Vi kunna för att klargöra betydelsen af Jesu sjelfupppoffring i mensklighetens namn likna menskligheten vid en enda person. Då en sådan skall räddas från synden, måste hon å ena sidan erkänna att de lidanden, hvilka för syndens skull kommit öfver henne, äro rättvist straff af Gud och bära dessa med hel undergifvenhet samt helt

uppoffra den egenvilja, som är syndens rot, och således med sin vilja helt och hållet taga tillbaka sitt affall från Gud. Å andra sidan måste hon helt hängifva sig åt Gud med vilja och gerning. Då Jesus utan knot gått in i det lidande, som för syndens skull kommit öfver menskligheten, då han underkastat sig den hårdaste och föraktligaste lott i yttre afseende, hvilken syndens värld kunde bereda en menniska, och tillika hvad som utgör sjelfva sammanfattningen af straffet för mensklighetens synd: *döden* och erfarit dennes fulla inre bitterhet, i det han måste känna sig af Gud öfvergifven, då har han i mensklighetens namn och menskligheten sålunda i och genom honom i handling erkänt att lidandet i hela dess djup hvilat öfver menskligheten på grund af en helig nödvändighet som rättvis gudomlig straffdom öfver mensklighetens synd. Han har derigenom i mensklighetens namn gifvit rätt åt den gudomliga straffande rättfärdigheten. För undvikande af missförstånd må dock i fråga härom märkas, att Jesus icke i den mening kunde lida straffet för mensklighetens synd, att han för sin person och i sin handling af fulländad lydnad för Gud var ett föremål för Guds misshag. Tvärtom säger Jesus sjelf med afseende derpå: »*Fördens skull älskar Fadren mig, att jag låter mitt lif*» (Joh. 10: 17). Icke heller kunde han lida det straff, som utgöres af synden sjelf i hennes egen utveckling och mognad och hvilket på grund af sakens natur icke kan lidas af någon annan än syndaren sjelf. Men hvad som öfver hufvud icke var möjligt, kunde naturligen icke för världens frälsning vara nödvändigt. Ytterligare, då Jesus öfvervann all frestelse och derigenom fullkomligt afsade sig synden i alla hennes former, så afsade han sig i mensklighetens namn *verldssynden* i hela hennes sammanhang. »*Han förde våra synder sjelf i sin lekamen upp på trädet*» (1 Petr. 2: 24). Alltså offrade Jesus sig sjelf i egenskap af mensklighetens ställföreträdare som *ett offer för synderna* eller som ett försoningsoffer (Ebr. 7: 27). Slutligen, då Jesus i sin sjelfuppoffring på fullkomligt sätt hängifver sig åt Gud, så är menskligheten i och genom honom, sitt hufvud, vigd åt Gud. I kraft af Jesu fullgörande af Guds vilja äro vi en gång för alla helgade eller invigde åt Gud (Ebr. 10: 10). I detta sist nämnda afseende har Jesus

Kristus utgifvit sig sjelf för oss som »ett gåfvo- och slagtoffer åt Gud till en skön vällukt» (Ef. 5: 2).

Hvad Jesus Kristus åstadkommit som mensklighetens ställföreträdare, har han — från en annan synpunkt betraktadt — på samma gång åstadkommit som *den bland människorna förste*, som begynnare af en ny utveckling i menskligheten. Hans helt undergifna bärande af lidandet, hans fullständiga uppoffring af all egen vilja och öfvervinnande af all synd, hans fullkomliga rättfärdighet utgöra i menskligheten grundval för ett rätt bärande af det lidande, som synden medfört, för en hel uppoffring af egenviljan och för syndens öfvervinnande samt för en sann rättfärdighet. I och med detsamma Jesus grundlagt en genomgripande förändring inom mensklighetens eget lif, har han äfven beredt väg för menskligheten till att som verklig besittning erhålla alla de förmåner för tiden och evigheten, hvilka härflyta från syndens utrotande och rättfärdighetens förverkligande.

I afseende på syndens öfvervinnande har Jesus Kristus genom sin seger öfver henne *tillintetgjort hennes öfvermakt i verlden*. Så länge i menskligheten ingen fans, som i alla afseenden var ren från synd, utan alle, äfven de som redligast kämpat mot det onda, likväl sjelfve voro af detta i flere afseenden besmittade, så hade synden i sjelfva verket öfvermakt i verlden. Men då hon blifvit fullkomligt öfvervunnen af *en* människa, och detta i en kamp, i hvilken hon användt de yttersta medel, genom hvilka en människa kan bringas på fall: först den mest förföriska lockelse och sedan det gröfsta våld, och den som segrat tillika är den, hvilken i anseende till sjelfva sin natur är mensklighetens hufvud och målsman, i likhet med hvad Adam en gång varit, då är syndens öfvermakt i verlden bruten. Grunden är lagd till hennes fullkomliga öfvervinnande i verlden. *Kristus har uppenbarats för att göra all synd om intet genom sitt offer* (Ebr. 9: 26). »Gud sände sin egen son i syndigt köttets liknelse och för synds skull och afsade domen öfver synden i köttet (afkunnade dödsdomen öfver henne och gaf henne dermed lika som dräpslaget), på det lagens rättfärdighetsbud skulle uppfyllas hos oss, som icke vandra köttsligt, utan andligt». Rom.

8: 3 f.). Då syndens öfvermägt blifvit bruten, länder detta de under synden fångne till räddning. *Kristus ingick en gång för alla i den himmelska helgedomen med sitt eget blod och fann en evig återlösning* (Ebr. 9: 12). Menniskornas räddning från synden kallas nemligen *återlösning* med hänsyn till — bildligt taladt — det höga pris, för hvilket densamma vunnits: Jesu blod. 1 Petr. 1: 18 f.: »*I veten att I icke med förgängliga ting, silfver eller guld igenlöstens från eder fåfängliga vandel från fädrens tid, utan med ett kostbart blod liksom af ett felfritt och obesmittadt lam: det är Kristus.*»

Syndens öfvervinnande inbegriper ett upphäfvande af den upplösning af det för menniskolifvets välfärd sammanhöriga, hvilken synden åstadkommit, och dermed ett upphäfvande af syndens följder i det hela. Den närmast förnimbara söndring, som synden förorsakat, är söndringen inom människans egen natur. I denna råder i följd af synden en söndring och fiendskap mellan *kött och ande* (*»anden är villig, men köttet är svagt»*, Matt. 26: 41; *de köttliga begären föra krig mot själen*, 1 Petr. 2: 11). På ena sidan står människans innersta väsen: gudsbelätet, hvilket gifver sig till känna genom samvetet, på andra sidan den till synd benägna lägre naturen och så mycket af människans på hennes egen frihet beroende lif, som gifvit vika för och efterföljt den lägre naturens benägenhet för synd. Jesus Kristus har genom sin i döden fulländade lydnad öfvervunnit alla de frestelser och faror, hvilka hotade äfven hans menniskonatur med en sådan söndring, och derigenom har han framställt menniskonaturen fri från samma söndring och lagt grunden till öfvervinnandet af henne äfven hos människorna i allmänhet. Dermed att han från sin person fullkomligt utestängt den upplösning, som synden medför i människans innersta varelse, har han äfven öfvervunnit *döden*. Hans fullkomliga gemenskap med Gud åstadkommer att han icke kan prisgifvas åt dödsriket eller förgängelsen (Apg. 2: 25—32), och dermed är begynnelsen gjord till tillintetgörelsen af dödens mägt i verlden. (2 Tim. 1: 10: »*Han gjorde om intet dödens mägt*»).

Söndringen i människans natur är egentligen en söndring mellan olika krafterns olika förhållande till Gud. Någoting

hos den syndiga människan står alltid på Guds sida, åtminstone samvetet och sålunda människans innersta väsen, och något på syndens sida. Synden har sålunda åstadkommit en upplösning af det innersta band, hvarpå människolifvets välfärd beror, bandet mellan Gud och människan. *Från Guds sida* är syndens följd för människan Guds *vrede*. Med vreden hos Gud förstå vi hans heliga väsens nödvändiga motverkan mot allt oheligt. Denna vrede är icke uppbrusande och besinningslös såsom oftast den menliga vreden (jfr Jak. 1: 20: »mannavrede verkar icke Guds rättfärdighet»). Vi kunna jemföra densamma med den motverkan, hvilken lifskraften i vår kropp utöfvar mot allt lifsfientligt, som inkommer i kroppen, t. ex. osmältbara ämnen, gift o. d. eller ännu bättre med den nödvändiga motverkan, som den *heliga* magten i vårt eget sjäslif: samvetet utöfvar mot allt orent och orätt, som upptages i föreställning, begär, vilja och gerning. Såsom lifskraften stöter bort det lifsfientliga och samvetet det oheliga, så stöter Gud från sig, hyser afsky för och motverkar allt ondt i hela hans verld. På grund af sitt väsens helighet kan han icke annat. Äfven hans heliga kärlek gör denna hans vrede nödvändig. En nitälskande kärlek till det goda kan ej finnas utan hat till det onda. Ett djupgående deltagande för en persons verkliga välfärd kan icke finnas utan att forttrytelse och harm uppväckes, om personen förderfvar sig sjelf. Genom synden förderfva människorna sig sjelfva. Då Gud vredgas deröfver, att människorna förderfva sig sjelfva, bevisar han i sjelfva verket att han älskar människorna i anseende till deras sanna väsen och åsyftar deras verkliga välfärd. Guds vrede öfver synden är alltså icke ovärdig Guds väsen eller oförenlig med hans kärlek, utan med hans väsen i det hela och äfven med kärleken fullt öfverensstämmande.

Vreden hos Gud rigtar sig närmast mot *synden*. Hvarhelst denna finnes i Guds verld, hyser Gud vrede mot henne. Men vreden omfattar äfven den syndande *personen*, så långt nemligen denna gjort sig till ett med sin synd, så långt hon i sitt personliga lif sammansmält med synden. Om en person omfattar synden med sin innersta håg, så är denna person i anseende till sitt personliga lifs hela rigtning ett föremål för

Guds vrede, hvilket dock icke hindrar att det hos personen likväl finnes något bakom hennes i synden insnärjda håg och vilja, hvilket Gud älskar, nemligen hennes innersta väsen: gudsbelätet. Är en person åter till sin innersta håg bortvänd från synden och hänvänd till Gud, så är denna person icke i anseende till sin innersta lifsrigtning ett föremål för Guds vrede, hvilket dock icke hindrar att det hos henne kan finnas annat, som ännu är orent och därför träffas af Guds vrede.

Inom Gud sjelf utgör vreden i förhållande till de syndande personerna ett misshag öfver dessa, så långt de äro syndare. I förhållande till menskligheten som ett helt hyser han misshag till sjelfva menniskonaturens syndiga beskaffenhet och till menskligheten sjelf, så långt hon äfven i öfrigt är besmittad af synd. De för oss människor känbara *yttringarna* af Guds vrede äro inre och yttre lidanden för syndens skull. Sjelfva döden är en yttring af Guds misshag öfver människans syndiga natur. Menniskornas prisgifvande åt syndens egen magt att fortsätta sig sjelf och utveckla sig till mognad och åt allt ur synden framgående elände är en uppenbarelse af Guds vrede. Hela det sedliga förderf, som utmärkte verlden i stort vid den tid, då Jesu Kristi evangelium började utbredas, framställes därför af aposteln Paulus som bevis derpå, att en gudomlig vrede hvilade öfver verlden (Rom. 1: 18 ff.). Guds vrede innebär alltså dels att han afskyr det onda sjelft samt hyser misshag till de syndande personerna och dömer dessa som brottsliga och straffskyldiga, dels att han motverkar det onda och straffar de syndande personerna.

Då Gud hyser misshag till personliga väsen, äro dessa å sin sida, såsom nyss nämdes, brottsliga och straffskyldiga inför Gud; de äro skuldbelastade. Mot vreden hos Gud svarar sålunda närmast å de syndandes sida *skulden*. Syndens skuld innebär att synden blifvit begången genom den syndiga personens eget förvållande och att det fortfarande är något, som kännetecknar denna, att hon med fri vilja brutit mot Gud. Skulden betecknar sålunda den personliga söndringen mellan den som syndat och Gud. Ytterligare innebär skulden att den syndiga personen är orsak till den skada, som synden vållat i verlden, och att hon egentligen är skyldig att ersätta

denna skada och återställa den genom synden rubbade ordningen. Skulden innebär alltså att någonting strider mot den rätta ordningen och bör bringas i öfverensstämmelse med denna, liksom en penningsskuld innebär att en penningssumma icke befinner sig i den rätte egarens hand, men bör till honom återställas. En skuld hvilar öfver menskligheten i egenkap af ett helt. Enär menskligheten utgör en organism eller ett sådant helt, i hvilket de enskilda delarne höra tillsammans som lemmar i en kropp, och den menniska, af hvilken menskligheten som ett helt utom Jesus Kristus får sin andliga pregel, är Adam och denne med fri vilja brutit mot Gud, så har menskligheten som organism fått en pregel af att vara från Gud affallen och sålunda en pregel af brottslighet eller skuld. Denna pregel hafva människorna sedan i allmänhet hvar för sig personligen upptagit, i det de med egen vilja efterföljt Adams olydnad. Tillika har den af Adam i menskligheten började synden i verlden alstrat en mångfaldig och djup oordning, hvilken menskligheten är skyldig att upphäfva.

Då Jesus Kristus — såsom förut nämnts — som mensklighetens hufvud med fullkomlig undergifvenhet burit följderne af mensklighetens synd i deras hela bitterhet och derigenom i mensklighetens namn gifvit rätt åt Guds dom öfver denna synd, då han ytterligare genom öfvervinnandet af frestelsen i alla hennes former likaledes i mensklighetens namn fullkomligt afsagt sig synden och sålunda återtagit mensklighetens affall från Gud, då han derjemte i och med detsamma brutit syndens öfvermakt i verlden och lagt grund till syndens fullkomliga öfvervinnande i verlden, så har han på ett grundläggande sätt borttagit Guds vrede öfver menskligheten och upphäft mensklighetens syndaskuld. Den gudomliga vreden och den menskliga syndaskulden upphäfvas nemligen, då deras orsak, synden, på nämnda sätt aflägsnas. De kunna ock icke under annat villkor upphäfvas. Detta framträder i synnerhet tydligt i afseende på Guds vrede, enär denna alltid framkallas af synd, hvarhelst sådan finnes. Det är sålunda genom öfvervinnande af synden, d. v. s. på annat sätt uttryckt, genom sin fulländade lydnad i görande och lidande, som Jesus Kristus på grundläggande sätt borttagit Guds vrede och upphäft mensk-

lighetens skuld. Den gudomliga vreden och den menckliga skulden hafva genom Jesus Kristus borttagits först så, att Gud *bedömer* menckligheten på annat sätt i hennes sammanhang med Jesus Kristus än utom detta. Detta Guds bedömande beror åter derpå, att menckligheten i verkligheten har en annan karakter och beskaffenhet, än hon skulle hafva, om Jesus Kristus icke tillhörde henne eller inom henne utfört sitt värf; ty Gud ser och dömer allt efter den verkliga beskaffenheten, icke efter något sken. Äfven i fråga om Guds omdöme öfver menckligheten kunna vi göra en jemförelse med hvad som eger rum i afseende på en enskild person, om en sådan för jemförelsens skull tänkes fristående för sig sjelf. När en enskild menniska sätter tro till Gud, räknar Gud henne detta till rättfärdighet, såsom den heliga skrift redan i fråga om Abraham säger (1 Mos. 15: 6). Gud räknar den troende menniskan för rättfärdig, oaktadt hon har en syndig natur, förut har begått synder och fortfarande af svaghet gör sig skyldig till förseelser. Gud dömer dervid hennes karakter i det hela efter det hos henne, hvilket mest är egnadt att sätta sin pregel på hela hennes lif, och detta är hennes tro på Gud. På samma sätt kan man säga att, då Jesus Kristus bevisat en fulländad tro i förhållande till Gud (Ebr. 12: 2: »trons höfding och fulländare»), Gud bedömer menckligheten i det hela i hennes sammanhang med sitt andliga hufvud Jesus Kristus som rättfärdig. Då menckligheten utgör en organism, bedömer Gud mencklighetens hufvudkarakter efter det organ, som är mest egnadt att sätta sin pregel på det hela, hvilket är hufvudet: Jesus Kristus. Gud dömer menckligheten i hennes sammanhang med Jesus Kristus som rättfärdig i anseende till hennes hufvudkarakter, oaktadt menniskonaturen ännu är syndig och oaktadt den mångfaldiga och djupa synd, som ännu råder i menckligheten. Dermed upphäfves den skuld, som består deri, att menckligheten i det hela genom sin förste stamfaders syndafall och de efterkommandes delaktighet deri stämplas som brottslig och straffskyldig inför Gud. I och med detsamma har vreden inom Gud sjelf eller hans misshag i förhållande till menckligheten, som organism betraktad, borttagits. Då sjelfva hufvudkarakteren hos mencklighetens orga-

nism genom Jesus Kristus blifvit förändrad, då genom honom rättfärdigheten i verkligheten inom denna organism fått öfvermägt öfver synden, behöfver Gud icke betrakta mensklighetens hufvudkarakter med misshag. Om skulden och det gudomliga misshaget på nämnda sätt för en *enskild* människa upphäfvas, då hennes tro räknas till rättfärdighet, så innebär detta att hon erhåller förlåtelse för sina begångna synder och får röna öfverseende med den hos henne ännu förhandenvarande synden, så att denna icke utestänger den gudomliga nådens inverkan på hennes själ, samt att hon af Gud bestämmes till föremål för en gudomlig fostran, hvilken går ut på att i hela hennes lif och alla hennes verk utplåna synden och göra henne sådan, som hon till sin inre karakter och sinnesriktning i och genom sin tro redan är, nemligen rättfärdig. På samma sätt innebär det nämnda borttagandet af skulden och det gudomliga misshaget i afseende på menskligheten i det hela att Gud icke låter mensklighetens förut begångna och ännu förhandenvarande synd utestänga sin nåds verk inom henne, utan skonar henne och bestämmer henne till föremål för ett gudomligt arbete, som går ut på att från henne aflägsna all synd och göra henne i alla afseenden sådan, som hon redan nu i sin medelpunkt Jesus Kristus är, nemligen rättfärdig. Denna nu omtalade inverkan på Guds omdöme om menskligheten i hennes helhet, hvilken härrör derifrån, att Jesus Kristus är mensklighetens målsman och att han i verlden lagt grunden till syndens fullkomliga öfvervinnande, kunna vi finna uttryckt i det nya testamentet, då det säges att Jesus Kristus med sitt offer ingått i himmelen *för att nu visa sig för Guds anlete oss till godo* (Ebr. 9: 24), ehuru detta ord äfven har en vidsträcktare tillämpning.

Då det säges att Jesus Kristus och hans verk äro orsaken till Guds skonsamhet mot menskligheten, får detta likväl icke förstås så, som om samma gudomliga skonsamhet till tiden skulle hafva tagit sin början först, sedan Jesus Kristus på jorden genomgått sin lefnad och sin död. Tvärtom framställes i det nya testamentet den föregående tiden företrädesvis som en det gudomliga öfverseendets och tålmodets tid. *Gud har haft öfverseende med okunnighetens tider* (Apg. 17: 30).

Han har öfversett med de förut begångna synderna under den fördragsamhet, som han hade för att bevisa sin rättfärdighet i den nuvarande tiden (Rom. 3: 25 f.). Detta Guds öfverseende under tiden före Kristus har sin grund deri, att det i verlden pågått en utveckling, som förberedt Jesu Kristi uppenbarelse, och deri, att denna senare varit i det gudomliga rådslutet förutsedd och åsyftad. Att åter den förkristna tiden framställles som tiden för Guds öfverseende i motsats mot den följande tiden innebär icke ett upphäfvande af det nämnda, att Gud för Jesu Kristi skull skonar menskligheten. Det sker med hänsyn dertill, att den närvarande tiden icke hufvudsakligast utmärkes af gudomligt öfverseende, utan deraf att Gud, jemte det han skonar menniskorna, nu bjuder alla allestädes att ändra sinnelag och lefverne, och deraf att hjälpmedlen till räddning från synden och hennes straff och till en sann rättfärdighet nu äro gifna. Dessa hjälpmedel ligga deri, att tron på Jesus Kristus erbjudes åt alla, och emedan samma hjälpmedel äro för handen, kan den nu pågående utvecklingen afslutas med en dag, på hvilken Gud skall döma verlden med rättfärdighet (Apg. 17: 30).

Upphäfvet af Guds vrede och mensklighetens skuld har genom Jesu Kristi seger öfver världens synd äfven skett på det sätt, att grunden är lagd å ena sidan till den syndiga världens frigörelse från det gudomliga misshagets känbara yttringar eller de lidanden, som utgöra syndens *straff*, och å andra sidan till återställelse af den goda ordning i verlden, hvilken genom synden blifvit rubbad. Hade synden i verkligheten fått hafva öfvermagten i verlden, skulle den förruttnelse i sedligt hänseende och hela det elände, hvori Guds vrede öfver synden gifver sig till känna, hafva allt djupare och vidsträcktare gripit omkring sig, så att verlden helt och hållet blifvit gifven till pris åt syndens egen magt att förhärja all sann lifsvälfärd och sålunda åt den gudomliga straffdom, som ligger i sjelfva denna syndens egen förstörelsekraft, samt åt den gudomliga straffdomen öfver hufvud. Synden skulle hafva uppnått sitt yttersta mål, i riktning mot hvilket hon utvecklar sig, och hvilket är att neddraga alla menniskor i fördömsen (Rom. 5: 18), hvilken utgör den yttersta yttringen af Guds

vrede öfver det onda. Men Jesus Kristus har genom sin seger hämmat denna syndens utveckling och derigenom befriat verdens organism från att prisgifvas åt syndens och vredens förstörande krafter. På samma gång har begynnelse blifvit gjord till upphäfvande af den oordning, hvilken genom synden inträdt i Guds verld, och sälunda till upphäfvande af mensklighetens skuld, äfven från den sidan betraktad, att menskligheten är skyldig att återställa den genom hennes synd brutna ordningen. Genom Jesu Kristi fullkomliga seger öfver synden och fulländade rättfärdighet är grunden lagd till den fullkomliga återställelse, om hvilken i det nya testamentet talas under uttrycken: *den nya födelsen* såsom liktydigt med verldsförnyelsen (Matt. 19: 28) och *alltings återställelse* (Apg. 3: 21). På Jesu Kristi sjelfuppoffring i döden såsom föranledd af den sönderslitning, hvilken synden åstadkommit i verlden, och såsom syftande att lägga grund för den goda ordningens återställelse kan man tillämpa den gammaltestamentlige profetens ord om Jehovahs tjenare, att han gifvit sitt lif till ett skuldoffer (Es. 53: 10).

Den gudomliga vredens öfvervinnande och upphäfvandet af mensklighetens skuld kallas *försoning*. Det säges därför i det nya testamentet om Jesus Kristus, som åstadkommit det ena och det andra, att Gud sändt honom som *en försoning för våra synder* (1 Joh. 4: 10) och att han framställt honom som ett *försoningsmedel* (Rom. 3: 25), och han betraktas likaledes i det nya testamentet som försoningen för menniskornas synd i sin egenskap af att vara den i fullkomlig mening rättfärdige, hvilken i sin person öfvervunnit synden, hvilket åter på ett afslutande sätt skett genom hans sjelfuppoffring i döden. »*Om någon syndar*» — heter det 1 Joh. 2: 1 f. — »*så hafve vi en förespråkare hos Fadren, Jesus Kristus, som är rättfärdig, och han* (i egenskap just af den rättfärdige) *är försoningen för våra synder och icke blott för våra, utan äfven för hela verldens.*» Häri inbegripes både att han är grunden till det Guds omdöme öfver menskligheten, enligt hvilket han öfverser med hennes synd och skonar henne, på det att rättfärdighetens och lifvets kraft i henne skall utföra sitt förnyande verk, och att han är den personliga magt, som

i verlden hämmar den gudomliga vreden och upphäfver sönderslitningen och oordningen, eller att han är den som räddar människorna från den gudomliga straffdomen, i det han räddar dem från synden själf. Att Jesus Kristus är försonaren just därför, att han räddar från synden själf, uttryckes i det nya testamentet så: »*Derför måste han äfven göras bröderne lik i allting, på det att han skulle varda en barmhertig och trogen öfverstepräst i det som hör till Guds tjenst för att försona folkets synder. Ty derigenom att han led, kan han, själf frestad, komma dem till hjälp som frestas*» (Ebr. 2: 17 f.). Han försonar synderna genom att hjälpa dem som frestas, genom att sålunda hjälpa desse från synden själf.

Så väl Guds omdöme, enligt hvilket han betraktar syndarne som brottslige, som ock de straffdomar, af hvilka de drabbas, sammanfattas i uttrycket *lagens förbannelse*, emedan det är lagen, som för människorna uttalar detta Guds omdöme och förkunnar straffdomarne. Att Jesus Kristus i och genom sin död blifvit i den anförda bemärkelsen försoningen för verldens synd uttryckes därför i det nya testamentet äfven på detta sätt: »*Kristus friköpte oss från lagens förbannelse, då han vardt en förbannelse för oss*» (Gal. 3: 13).

Äfven ett annat Guds förhållande till den syndiga människan, hvilket har sitt uttryck genom lagen, framställes i det nya testamentet som upphäfdt genom Jesu Kristi död. Det är det som framträder i lagens form af *bokstaf*. Då försoningen ännu var ofullbordad och sålunda en söndring egde rum mellan människan och Gud, kunde lydnaden för Gud icke framgå af fri barnslig kärlek och Guds bud icke framträda för människan som uttryck för sanningens och kärlekens eviga natur; utan rättfärdighetens grundsatser måste uttalas i vissa stadgar, och dessa måste framträda som stränga befallningsord af en herskare. Denna lagens form, detta sätt, på hvilket rättfärdigheten tager sig uttryck i bud, upphäfves genom Jesu Kristi död. Aposteln Paulus uttalar detta genom en bildlig framställning af följande innehåll: Likasom i äktenskapet hustrun är bunden vid mannen, så länge denne lefver, så är människan bunden vid den gammaltestamentliga lagen, så länge denna lefver. Men lagen i sin gestalt af bokstafvens

lag har upphört att lefva, då Jesus Kristus gått i döden. Laggen i bokstafvens form har då upphört att lefva för att lemna rum för lagen i en högre gestalt, för andens lag (Rom. 7: 1—6). Likaledes säger samme apostel att Jesus Kristus utplånat det mot judarne uppställda skuldebrevet, som med sina stadgar var fiendtligt mot dem, och röjt detsamma ur vägen och fastspikat det på korset (Kol. 2: 14). Den gudomliga budordslagen med sina stadgar hvilade öfver Israel som en förpligtelse, som ett skuldebref, hvilket omtalade hvad för gerningar israeliterna voro skyldige att göra, men med sin död har Jesus gjort om intet detta skuldebref, likasom fastspikat det på korset och sålunda gifvit det en lott, i följd af hvilken det icke vidare kan hafva någon giltighet, hvaraf sedan följer att de kristne icke kunna dömas i fråga om mat och dryck, högtider och nymånader m. m.

Den upplösning af det personliga bandet mellan Gud och människan, som synden åstadkommit, visar sig å människans sida i afvoghet och misstroende mot Gud, stundom till och med i hat mot honom. Syndarens sinnelag mot Gud kan med ett ord sägas vara *fiendskap* mot honom. Ty fiendskap mot Gud är i grunden det köttsliga sinne, som utmärker människan i hennes söndring från Gud (Rom. 8: 7). Då Jesus Kristus i hela sitt lif rent och fullkomligt älskat Gud och särskildt genom sin död ådagalagt, huruledes hans kärlek förblifvit orubblig, äfven då densamma sattes på det hårdaste prof, och dervid särskildt ådagalagt den högsta grad af förtroende till Gud, under det allt, som tedde sig för hans ögon och känsla, var egnadt att drifva honom till misströstan, har han banat väg för upphäfvandet af all afvoghet, misströstan och fiendskap i förhållande till Gud å människornas sida och lagt grunden till ett helt förtroende och en ren kärlek till honom inom menskligheten. Grunden dertill är lagd genom honom äfven på det sättet, att den högsta kärlek från Guds sida i och genom Jesus Kristus blifvit människorna bevisad. Det medel, genom hvilket afvoghet, misstroende och fiendskap öfvervinnas, är nemligen kärlek, särskildt en allt fördragande kärlek, en lidande kärlek. Då Jesus Kristus i egenskap af Guds son, hvilken blifvit sänd till menskligheten som Guds

sändebud (jfr Matt. 21: 37; Ebr. 1: 2), i aldrig svigtande kärlek fördragit alla oförrätter, all grymhet och smälek, har den gudomliga kärleken blifvit för människorna uppenbarad i den gestalt, i hvilken han är mest egnad att borttaga misstroende och försmälta hat. Då eljest i verlden svårligen någon vill gå i döden för en rättfärdig, och det merendels endast är för en vän eller välgörare, som det någon gång förekommer att någon dristar att dö, så *lägger Gud i dagen den kärlek till oss från sin sida, att Kristus dog för oss, då vi ännu voro syndare* (Rom. 5: 7 f.; jfr Joh. 15: 13). Då denna den gudomliga kärlekens uppenbarelse blifver känd i verlden och af människorna tages till hjertat, upphäfves deras fiendskap. Äfven upphäfvandet af människornas fiendskap mot Gud kallas *försoning*. *Vi blefvo, då vi voro fiender, försonade med Gud genom hans sons död* (Rom. 5: 10). Det är sålunda i sin egenskap af att vara den högsta uppenbarelsen af den gudomliga kärleken, som Jesu Kristi död är försoningsmedel i den meningen, att derigenom misstroende och hat å människornas sida borttagas.

Att Jesus Kristus genom sitt verk kan upphäfva den genom synden uppkomna brytningen mellan Gud och människan beror derpå, att han till sjelfva sin natur och i hela sitt verk är en sann *medlare* mellan Gud och människorna. Han är å ena sidan den person, i hvilken Gud sjelf är på sådant sätt, att hvad han gör *i förhållande till människorna* är Guds egen gerning, och å andra sidan den sanna människan och mensklighetens hufvud, så att hvad han gör *i förhållande till Gud* är mensklighetens gerning. Hela försoningens verk måste i första rummet vara Guds gerning i förhållande till menskligheten. Det måste utgå från Gud. Den gudomliga kärleken tager det första steget, icke blott då en kärleks-gemenskap mellan Gud och människan från början knytes, utan äfven då den genom människans synd brutna gemenskapen återställles. Gud är alltid den, hvilken i första hand *giver*. »*Eller hvilken har gifvit honom något förut, som skall gifvas honom igen*» (Rom. 11: 35). Försoningen är gudomlig nådegåfva. Hon är icke Gud aftvingad, ej heller lik-som skyldig eftergift å Guds sida, sedan människan förut

gjort något, som bort föranleda sådan. Det var Guds behag att låta hela fullheten taga sin boning i Kristus och att genom honom försona allt med sig genom att stifta frid medelst blodet på hans kors (Kol. 1: 19 f.). *Gud försonade oss med sig sjelf genom Kristus; han är en Gud, som i Kristus försonat en verld med sig utan att tillräkna menniskorna deras synder* (2 Kor. 5: 18 f.). Såsom Gud genom den evige Sonen skapat verlden, så försonar han henne åter med sig genom densamme, sedan han blifvit menniska. Genom Sonen grundade Gud tidsåldrarna, och densamme har utfört en rensning från synderna (Ebr. 1: 2 f.). Å andra sidan måste försoningsverket vara en sant menisklig handling i förhållande till Gud, så att det verkligen är meniskligheten, som i och genom försonaren motsvarar den gudomliga förbarmande kärleken, hvilken stiftar försoningen, genom att gå den väg, på hvilken försoningen enligt den gudomliga rättfärdighetens kraf kommer till stånd: den fullkomliga lydnadens och sjelfuppostringens väg. Jesus Kristus uppfyller äfven denna fordran, emedan han är sann och verklig menniska och menisklighetens nye stamfader, emedan han i sitt eviga väsens rikedom äfven eger menniskoväsendet i dess hela fullhet af gåfvor och krafter (jfr sid. 220) och i tiden iklädt sig menniskonaturen och just menniskonaturen i den svaghet och den mottaglighet för lidande, som hon på grund af synden har, iklädt sig *syndigt köttis liknelse* (Rom. 8: 3) utan att dock upptaga sjelfva synden. På grund här af har han kunnat påtaga sig det meniskliga lidandet i hela dess fullhet och i sitt lidandes-tillstånd blifva en förbannelse och en bild af allt lidande för syndens skull (Gal. 3: 13; 2 Kor. 5: 21). Han har ock å andra sidan härigenom haft möjlighet att göra menniskonaturen till ett käril för det heliga gudomliga kärlekslifvet och framställa henne i fulländad »härlighet och dygd», så att menniskonaturen i honom kan utgöra en grundval och en kraft till menniskornas förnyelse i anseende till sjelfva deras natur (2 Petr. 1: 3 f.). Det sant meniskliga hos försonaren utsäges just med afseende på hans försoningsverk i det nya testametet t. ex. i dessa ord: »*En är Gud, och en är ock medlare mellan Gud och menniskor: en menniska Kristus Jesus, som*

gaf sig sjelf till lösepenning för alla». (1 Tim. 2: 5), och »*Eftersom då nu barnen hafva fått samma del af blod och kött, så fick äfven han likaledes deraf del . . . ty det är ju icke englar, som han tager sig an, utan Abrahams ätt tager han sig an; och därför måste han äfven göras bröderne lik i allting, på det att han skulle varda en barmhertig och trogen öfverstepräst i det som hör till Guds tjenst för att försona folkets synder»* (Ebr. 2: 14—17).

Hittills har varit tal om upphäfvandet genom Jesu Kristi död af den genom synden förorsakade söndringen mellan *Gud* och *menniskan*. Samma söndring sträcker sig äfven till förhållandet mellan den krets af tillvaron, hvilken står Gud närmast, och den som står närmast människan, d. ä. till förhållandet mellan *himmelen och jorden*. Den himmelska verlden har i sitt samband med jorden lidit *men* af jordens synd, så att hon blifvit hämmad i sin verksamhet i förhållande till jorden. Den välsignelsens ström, som från himmelen nedgjutet öfver jorden, har blifvit hämmad. Himmelen kan icke med den syndiga jorden bilda ett harmoniskt helt. Men äfven denna söndring är i grunden upphäfd genom den förändring af jorden, som ävägabringas medelst Jesu Kristi död. *Det har varit Guds behag att genom Kristus försona allt med sig genom att stifsta frid medelst blodet på hans kors — genom honom* (försona) *både det som är på jorden och det som är i himmelen* (Kol. 1: 19 f.).

Då människan genom sin synd skilt sig från samverkan med den himmelska verlden och hennes andeväsen, har hon i stället trädt i förbindelse med onskans andemagt: *djefvulen*, och denne har i verlden grundat ett välde, som sträcker sig så vidt och så djupt som synden sträcker sig. Den onda andemagten tillfogade Jesus lidande utom genom frestelsen äfven medelst menskligt förräderi (Joh. 13: 27: Satan for in i Judas) och våld (Luk. 22: 53) samt medelst sjelfva-döden, på hvilken djefvulen ursprungligen i och genom synden tryckt stämpeln af mörker och orenhet och hvilken — likaledes på grund af sitt sammanhang med synden — från en sida betraktad och inom vissa gränser kan sägas vara ett medel i djefvulens hand, med hvilket människan plägas. Då Jesus

Kristus öfvervunnit alla frestelser och utan att i sin själ duka under uthärdat allt af ondskans andemagt honom tillfogadt lidande, så har han i och med detsamma öfvervunnit djefvulen, störtat dennes verldsvälde och derigenom grundlagt menniskornas frigörelse från djefvulens magt (jfr f. å. s. 358). Dermed har han äfven öfvervunnit döden, om hvars öfvervinande förut från en annan synpunkt varit taladt (sid. 263), äfven i det afseendet, att dess egentliga bitterhet, den innersta grunden till fasa för densamma borttages för menniskorna, då de blifva delaktiga af Jesu Kristi seger. Jesus Kristus har blifvit delaktig af kött och blod »*på det att han genom döden skulle nedgöra den som råder öfver döden, det är djefvulen och frigöra alla desse, som dödens fruktan under hela deras lif höll bundne i trälldom* (Ebr. 2: 14 f.). »*Dödens udd, det är synden, och syndens kraft*», hvad som bringar synden till full utveckling och gör henne känd i anseende till hennes rätta natur (se sid. 58 f.) — »*det är lagen. Men Gud ske tack, som förlänar oss segren genom vår herre Jesus Kristus*» (1 Kor. 15: 56 f.).

Med öfvervinnandet af verldssynden och af »verldens furste» har Jesus Kristus äfven öfvervunnit *den ogudliga verlden* och dermed lagt grunden till hennes öfvervinnande i menskligheten. Under uttrycket »verlden» sammanfattas alla personer, krafter och ting, hvilka äro beherskade och fått sin karakter af den trefaldiga syndiga begärelsen: köttslusten, ögonlusten och högmodet (1 Joh. 2: 16: »*Allt det som är i verlden: köttets begärelse, ögonens begärelse och lefvernets högfärd, är icke af Fadren, utan af verlden*»). Om verlden, så fattad, med all hennes lockelse och all hennes våldsmagt säger Jesus just i sammanhang med talet om sin död: »*Nu går dom öfver denna verlden*» (Joh. 12: 31), och med sin egen seger öfver verlden kan Jesus sedan trösta sina lärjungar med hänsyn till deras ställning i förhållande till verlden. »*Varen vid godt mod*» — säger han till lärjungarne Joh. 16: 33 — »*jag har öfvervunnit verlden*».

Den söndring i tillvarelsen, som synden åvägabrägt, visar sig äfven i en söndring *mellan menniskorna inbördes*. Den mäktigaste kraft att borttaga söndringen och fiendska-

pen mellan människorna inbördes är den kärlek, som Jesus Kristus bevisat oss, då han gått i döden för oss. Detta innehålles i aposteln Pauli förmaning till de kristne: »*Vandren i kärlek, såsom Kristus sjelf älskade oss och utgaf sig sjelf för oss*» (Ef. 5: 2). Söndringen mellan människorna trädde under det gamla testamentets tid och vid kristendomens begynnelse skarpast i dagen i motsatsen mellan Israel och hedningarne. Denna motsats hade genom den gudomliga uppenbarelsen sjelf måst medelst fasta gränser bestämmas. Eljest skulle utan tvifvel de andliga skatter, hvilka inom Israel förvarades och utvecklades, helt oeh hållet hafva blifvit gifna till pris för hedendomen, som, om dessa gränser icke funnits, öfverväldigande skulle hafva trängt sig på Israel med sina frestelser. Dessa gränser utgjordes i synnerhet af de mångfaldiga religiösa ceremonier, som den mosaiska lagen föreskref. Dessa ceremoniers iakttagande och lagen angående desamma hade af judarne missbrukats som anledning till sjelfförhäfvelse och djupt förakt för hedningarne. Desse å sin sida sågo i samma ceremonier vänligen icke annat än ett uttryck för judarnes högmod och deras förakt för andra och fingo genom dem en anledning att hata judarne. Då Jesus Kristus gick i döden och derigenom, såsom förut är nämdt, upphäfde lagens form af bokstaf och dermed alla de enskilda föreskrifter, som varit nödvändiga endast af det skäl, att sanningen dittills icke varit uppenbarad i sin högsta och väsendet fullt motsvarande form och emedan människorna måst hållas bundna genom yttre band, undanröjde han sjelfva orsaken till fiendskapen mellan judarne och hedningarne. »*Han är vår frid, som gjorde de båda (judar och hedningar) till ett och nedbröt inhägnadens skiljemur genom att göra en ände på fiendskapen i och med sitt eget kött*, budordens lag i och med alla stadgar: på det att han skulle skapa de tvenne i sig till en enda ny människa genom att stifta frid och försona dem båda i en enda kropp med Gud, i det han genom korset dödade fiendskapen i densamma (denna kropp)» (Ef. 2: 14 f.).

Har Kristus genom sin död lagt grunden till öfvervinande af synden och alla hennes följder, så har han å andra sidan äfven genom den lydnadens fulländning, som hans upp-

offring af sitt lif innebär, lagt grunden till utvecklingen af en hel hängifvenhet åt Gud och en sann rättfärdighet inom menskligheten. Detta inbegripes i det förut anförda ordet, att *vi äro helgade genom Jesu Kristi kropps offer en gång för alla* (Ebr. 10: 10). Med afseende derpå säger äfven Jesus sjelf att *han helgade sig för sina lärjungar, på det att de skulle vara helgade i sanningen* (Joh. 17: 19). Emedan Jesus Kristus i evig andes kraft framburit sig sjelf som ett offer utan vank åt Gud, har hans blod förmåga att *rena vårt samvete till att tjena den lefvande Guden från att göra döda gerningar* (Ebr. 9: 14). Visserligen hade rättfärdigheten äfven förut utgjort en magt i verlden och utvecklats. Men hon hade icke förr än i och genom Jesus Kristus uppnått den renhet och fulländning i alla afseenden, att den i allo efterföljansvärda förebilden, den säkra grunden för hoppet om hennes fullkomliga seger och det osvikliga stödet för allt menskligt sträfvande efter rättfärdighet voro gifna åt menskligheten. Från Jesu Kristi fulländade rättfärdighet som grundval utgår nu i verlden en verksamhet af rättfärdighetens magt, hvilken har till mål att om möjligt göra alla människor rättfärdiga och bringa dem det sanna och fullkomliga lifvet. Rättfärdighetens magt verkar i riktning dertill, på samma sätt som synden med Adams syndafall till utgångspunkt verkar i verlden för att om möjligt neddraga alla människor i orättfärdighet och död i djupaste mening eller i fördömsen. Sitt syftemål vinner rättfärdighetens magt hos de enskilda människorna, om dessa i hjerta och lif upptaga Jesu Kristi lydnad, så att lydnaden blifver deras lifs grundpregel, på samma sätt som synden vinner sitt syftemål hos de enskilda människorna, då de i hjerta och lif upptaga Adams olydnad, så att olydnaden blifver deras lifs egentliga karakter. *Liksom genom ons syndafall (syftas) till alla människor till en fördömselse, så genom ons rättfärdighetsframbringelse till alla människor till en lifvets rättfärdiggörelse; ty alldeles såsom genom den ena människans olydnad de många gjordes till syndare, så skola ock genom den enes lydnad de många göras till rättfärdige*. (Rom. 5: 18 f.).

I det att Jesus Kristus grundat en verklig rening från

synden och en sådan människornas invigning till Gud, af hvilken följer, att de i sanning tjena Gud, är han vorden *medlare för ett nytt förbund*, i hvilket Gud skänker högre förmåner än i det gamla förbundet, nemligen det eviga lifvet sjelft. »*För den skull är han medlare för ett nytt förbund, som är ett testamente, att, sedan hans död gått förut för att igenlösa från öfverträdelserna under det första förbundet, de som äro kallade skola få det eviga arfvet's löfte*» (Ebr. 9: 15 f.)

Då man talar derom, att genom Jesu Kristi sjelfuppoftning i döden synden och döden blifvit öfvervunna, vreden och skulden borttagna, människornas fiendskap mot Gud och söndringen mellan himmel och jord och mellan människorna inbördes upphäfdade och djefvulens välde störtadt samt menskligheten helgad åt Gud, så forstas dermed, att detta allt — såsom äfven i det föregående papekats — skett på ett *grundläggande* sätt. Erfarenheten vittnar att synden ännu är mäktig i verlden, att människorna fortfarande äro hemfallna åt döden, att en gudomlig vrede ännu hvilat öfver verlden och uppenbarar sig i djupt och mångfaldigt lidande, att fiendskap mot Gud och inbördes fiendskap bor i människornas hjertan och att människorna ännu långt ifran allmänt egna sitt sträfvande och verkande åt Gud. Men detta förringar icke betydelsen af Jesu Kristi död eller af hans verk i det hela. För hvar och en, som vill blifva fri från det onda och helt gifva sig åt Gud, finnes nu inom menskligheten en *grund*, på hvilken han kan ställa sig, en person, till hvilken han med fullkomlig tillit kan sluta sig. Den osvikliga grunden till frälsning och förnyelse är gifven. Under denna grundläggningens synpunkt är Jesu Kristi hela person och verk att betrakta. »*En annan grund kan ingen lägga än den som är lagd, och denne är Jesus Kristus*» (1 Kor. 3: 11). Återlösningens och försoningens verk i hela dess rikedom är i Jesu Kristi person grundlagdt och fortverkar sedan som en magt i verlden, till dess det äfven i verlden blifver fulländadt (Rom. 3: 24 f.; 1 Joh. 2: 2; Ebr. 2: 17 f.).

Byggandet på den i Kristus lagda grunden sker derigenom, att människorna hvar för sig *dö med Kristus och lefva med honom* (2 Kor. 5: 15; Rom. 6: 5--9). De dö med Kri-

stus, då de i tro sammansluta sig med honom, uppgifva all förtröstan på sig sjelfva och sina verk för att allena lita på Gud samt uppgifva all egenvilja och dermed synden i hela hennes sammanhang. De lefva med Kristus, då de i trons förening med honom hängifva hjerta och gerning helt åt Gud. Allt hvad som genom Kristus blifvit grundlagdt, blifver derigenom förverkligadt hos de enskilda människorna först på ett grundläggande sätt och sedan i en fortgående utveckling, ända till dess fulländningen uppnås. Så t. ex. förverkligas försoningen i betydelsen af vredens och skuldens upphäfvande hos de enskilda människorna på följande sätt. Redan innan den enskilde tror på Jesus Kristus, har han i viss mån gagn af det behandlingssätt och det bedömande, som menskligheten i stort i följd af Kristi offer från Guds sida erfar. Visserligen är hela det område, hvarest synden fortfarande *her-skar*, eller otrons område tillika ett vredens område. Dock har hvarje enskild människa gagn af den gudomliga skonsamhet och barmhertighet, som för Jesu Kristi skull hvilat öfver verlden, hon har gagn af de för hela verlden välsignelsebringande krafter, hvilka äro i rörelse för att i verlden genomföra försoningens verk. Det största gagnet af dessa har hon, då hon sjelf i sitt hjerta träffas af Kristi sändebuds uppmaning till människorna: *»försonen eder med Gud»* (2 Kor. 5: 20). Då hon följer denna uppfordran och med tro omfattar Jesus Kristus, blifver vreden på ett grundläggande sätt borttagen från hennes personliga lif och dermed skulden i grunden upphäfd. Gud bedömer och behandlar henne efter hvad som utgör kärnan i hennes lif: hennes personliga enhet med Jesus Kristus. Derigenom öfverskyles den synd, som ännu finnes hos henne, visserligen icke så att Gud ej ser densamma, men så att han icke för hennes skull förkastar och tillintetgör människan, utan skonar henne, för att den heliga magt, som redan fått rotfäste i hennes innersta, skall genomtränga hela hennes varelse och göra den inre karakter, hon i sin enhet med Kristus vunnit, gällande i hela hennes lif. Dervid träffas hon väl ännu och icke utan känbar smärta af Guds vrede öfver enskilda ännu oöfvervunna syndiga böjelser och gerningar. Men denna vrede rigtar sig

icke mot hennes hjerta, och hon har i densamma en hjälp till utrotande af synden, hvilken hon sjelf i sitt hjerta hatar. Att Jesus Kristus är grunden till Guds nu nämnda omdöme om och förfaringssätt med den enskilda troende människan utsäges i det nya testamentet genom ordet: *Jesus Kristus är försoningen för våra* (de på honom troendes) *synder* (1 Joh. 2: 2).

Till att sammansluta sig med Jesus Kristus och med honom uppoffra all egenvilja och att med honom lefva för Gud blifva de enskilda människorna bevekta genom Jesu Kristi andes inverkan på deras hjertan. Den kraft, som innerst åstadkommer byggandet på den af Jesus Kristus lagda grunden, är sålunda *Jesu Kristi ande*. För att åt människorna kunna gifva sin ande gick Jesus i döden. Äfven i detta kan man sammanfatta syftemålet med Jesu död. Då Jesus lefde på jorden, kunde han väl inverka på människorna med sin ande, genom sina ord, sin blick (Joh. 6: 68; Luk. 22: 61; Joh. 18: 6) och genom lekamlig beröring (Luk. 6: 19). Men han kunde icke gifva sin ande, han kunde icke implanta sitt eget lif i människorna. Men döden var för Jesus vägen till *förklaring*, till förhärlikande. I och för sig betraktadt, hade väl en annan väg till härligheten varit för honom möjlig, såsom förut antydts (sid. 252); men då Jesus för att fullända sitt värf i verlden måste genomgå döden, så blef denna vägen till hans härliggörelse. Han yttrar sjelf med afseende derpå: *»Stunden är kommen, att människosonen skall wara förhärlikad»* (Joh. 12: 23). Då Jesus blefve förhärlikad, skulle hans ande helt och hållet genomtränga hans lekamlighet. Hans ande skulle då icke längre vara bunden af lekamlighetens begränsning. Han skulle då oberoende af tid och rum kunna gifva människorna sin ande, ja äfven sin af anden genomträngda och förhärlikade lekamlighet, han skulle kunna gifva sitt kött att äta och sitt blod att dricka (Joh. 6: 53—63). Han skulle alltså kunna implanta sitt eget lif i människornas inre, och detta skulle hos dem blifva en kraft, som helt omskapade deras lif till själ och kropp. På detta sätt skulle Jesus i full verklighet blifva en ny stamfader i menskligheten. Jesus uttrycker sjelf detta sin döds ändamål bildligt på följande sätt:

»Sannerligen, sannerligen säger jag eder: *Om hvete-kornet icke faller i jorden och dör, så förblifver det allena; men om det dör, så bär det mycken frukt*» (Joh. 12: 24),

Döden innebär själens nedstigande till dödsriket och kroppens öfverlåtande åt grafven. Bådadera egde rum äfven med Jesus. Hans kropp blef lagd i en graf. Hans död blef derigenom besegrad. Hans själ gick bort till dödsriket. Äfven der hade Jesus en uppgift, hvarom aposteln Petrus säger: »*Dervid (då han led rättfärdig för orättfärdiga) gick han till och med bort och predikade för de i fängelse varande andarne, ja för sådane, som fordom voro ohörsamme, när Guds långmodighet bidade i Noaks dagar, då en ark bygdes*» (1 Petr. 3: 19 f.). Jesus Kristus uppträdde äfven i dödsriket liksom förut på jorden som förkunnare af ett budskap och utan tvifvel af samma budskap, som han förut förkunnat på jorden: budskapet om frälsningen och om Guds rikes upprättande. Detta budskap är dock äfven i dödsriket liksom på jorden förbundet med en förkunnelse af dom, i den mån samma förutsättningar, hvilka på jorden bringa förkunnaren af frälsning att uttala domsord, äfven i dödsriket ega rum. Jesu Kristi öfvervinnande af djefvulen och de onda andemagterna i allmänhet, till hvilket tanken naturligen föres, då tal är om Jesu verksamhet i dödens verld, framställes dock i det nya testamentet som fullbordadt icke särskildt genom hans nedstigande till dödsriket, utan — såsom förut är nämnt (f. å. s. 358) — genom hela hans återlösningsverk (Kol. 2: 15). Jesu predikan i dödsriket rigtar sig till de människors andar, hvilka lefvat på jorden under de förflutna tiderna ända från människoslägtets urtid, från dess första tidsålder, hvilken slutade med den stora floden. Omnämmandet af de i floden omkomna människornas andar som ett exempel på dem, för hvilka Jesus i dödsriket förkunnade sitt budskap, gifver därför till känna att hans predikan sträckte sig till hela den människoverld, som nu var i dödsriket, och att hans verk, såsom det på jorden sträcker sina verkningar framåt till människoslägtets sista tid, i dödsriket sträcker sig tillbaka till människoslägtets begynnelse.

Jesu nedstigande till dödsriket, hvilket vi nu betraktat i sammanhang med hans död, emedan själens inträde i döds-

riket i allmänhet är omedelbart förbundet med döden, utgör en öfvergång till Jesu upphöjelse och kan äfven anses som tillhörande denna från den synpunkten, att hans seger öfver allt lidande och all frestelse redan var vunnen, då han utöfvade den omnämnda verksamheten i dödsriket.

Adertonde kapitlet.

Jesu upphöjelse.

Ehuru Jesus med sin själ nedstigit till dödsriket och ehuru hans lekamen lagts i grafven, kunde han likväl icke kvarblifva i dödsriket och grafven. Redan hans vistelse i dödsriket bar, såsom nyss nämndes, pregel af seger öfver döden och dödsriket. I det gamla testamentet hade blifvit uttaladt att den som lefde i personlig förbindelse med Gud, den, om hvilken med sanning kunde sägas att han hade Gud för sina ögon och att Gud var på hans högra sida, icke skulle kunna prisgifvas åt döden, att hans själ icke skulle lemnas åt dödsriket och att hans lekamlighet icke skulle se förgängelsen (Ps. 16: 8 ff.). På de gudfruktige i det gamla testamentet hade detta icke i fullkomlig mening förverkligats, ehuru visserligen äfven de, efter döden till anden lefde och befunno sig i gemenskap med Gud, såsom det betygas derigenom att Gud, som icke är de dödes, utan de lefvandes Gud, kallas Abrahams, Isaks och Jakobs Gud (Matt. 22: 32). Men då Jesus Kristus stod i en i alla afseenden fullkomlig gemenskap med Gud, då han var Guds helige i fullkomlig mening, måste det nämnda gammaltestamentliga ordet först på honom få sin fullkomliga uppfyllelse för att äfven sedan genom honom kunna förverkligas med afseende på andra människor. Gud har därför *uppväckt Jesus*. »*i det han gjort slut på dödens födslövändor, emedan det icke var möjligt att han kunde hållas bunden af honom*» (Apg. 2: 24). Då uppväckelsen var en följd af Jesu fullkomliga helighet, så var hon äfven ett Guds insegel på denna helighet. Då det från Guds sida vederfors Jesus hvad som måste vederfaras Guds helige, så länder detta

till vittnesbörd derom, att Jesus var denne Guds helige. Han, som under sin tillvaro i köttet icke blef erkänd för hvad han var, utan på gröfsta sätt misskänd, inträdde genom uppväckelsen i ett sådant lifstillstånd, i hvilket hans sanna väsen icke på något sätt undanskymdes och i hvilket han derför måste erkännas vara hvad han är. »*Han som uppenbarades i kött, han rättfärdiggjordes i ande*» (1 Tim. 3: 16). Men han blef genom uppståndelsen icke blott bevisad som den fullkomligt helige, utan äfven som Guds son. Hade Jesu död på korset synts menniskorna som den mest slående vederläggning af hans utsago att han vore Guds son (»är du Guds son, så stig ned af korset» Matt. 27: 40), så blifver han *genom att uppstå från de döde i kraft bevisad som Guds son* (Rom 1: 4).

Dermed att Gud genom uppväckelsen från de döde i fullaste mått medelst handling gaf sitt erkännande åt Jesu fullkomliga helighet, satte han äfven inseglet på hela det verk, som Jesus genom sin fullkomliga sjelfuppföring och sin fulländade rättfärdighet grundat i verlden. Den genom Jesus Kristus grundade återlösningen, betraktad i hela hennes rikedom, har i hans uppväckelse från de döde erhållit sitt gudomliga insegel. Uppståndelsen, som var en nödvändighet på grund af Jesu fullkomliga förbindelse med Gud och hans fullkomliga helighet, var tillika begynnelsen till den i afseende på både den andliga och lekamliga sidan af hans varelse fullkomliga lifsform, i hvilken han är den lefvandegörande anden och i hvilken det åt menniskan af Gud tillännade högre himmelska lifvet är uppenbaradt. Det är ock — såsom redan förut är nämnt (sid. 258 f.) — allena som den lefvande och som den der lefver ett sant menniskolif i fulländad gestalt, som Jesus Kristus allt fortfarande är försoningen för verldens synder och grundvalen för mensklighetens och verldens förnyelse. Jfr 1 Kor. 15: 17: »*Om Kristus icke blifvit uppväckt, då är eder tro fåfång, då ären I ännu i edra synder, ja då hafva äfven de i Kristus afsomnade förtappats*». I sin uppståndelse är Jesus äfven grundvalen för menniskornas uppståndelse och sjelfva dödens tillintetgörelse. »*Nu hafver Kristus uppväckts från de döda som en förstling af dem, som hafva afsomnat. Ty eftersom död kom genom en menniska, så*

måste äfven de dödas uppståndelse komma genom en menniska, och alldeles såsom alle dö i Adam, så skola äfven alle göras lefvande i Kristus. Men hvar och en i sin egen afdelning: som förstling Kristus; sedan de, som tillhöra Kristus vid hans tillkommelse; sedan till slut . . . skall som en siste fiende döden själf göras om intet» (1 Kor. 15: 20—26). Jesus Kristus är »en förstling, en förstfödd från de döde, på det att han skall vara den förste i allt» (Kol. 1: 18). Som en grundläggning till ett nytt lif för människorna i anseende till ande och lekamlighet är Jesu Kristi uppståndelse tillika grundläggning af ett nytt hopp i menskligheten. Då människorna förut merendels blott föreställt sig tillvaron efter döden som ett dystert skugglif (jfr sid. 69), få de nu, när budskapet om den uppståndne Jesus Kristus förkunnas, en fast grundval för tron på uppståndelsen och en lefvande bild af lifvet efter uppståndelsen. Derfor uttalar aposteln Petrus vid tanken härpå denna tacksägelse till Gud: »Välsignad vare vår Herres Jesu Kristi Gud och Fader, som efter sin stora barmhertighet födde oss på nytt till ett hopp, som är lefvande genom Jesu Kristi uppståndelse från de döde» (1 Petr. 1: 3).

Sedan Jesus efter uppståndelsen under fyratio dagars tid vid flera tillfällen visat sig för sina lärjungar — genom hvilka uppenbarelser man särskildt kan lära känna arten af den lekamlighet, som han efter uppståndelsen hade (Joh. 20: 26) — och talat med dem om sådant, som rörde Guds rike, och gifvit apostlarne deras uppdrag (Apg. 1: 2 f.), *uppför han till himmelen*. Han drog sig derigenom tillbaka från det verk han grundat i verlden, på det att detta utan hans synliga närvaro skulle fortsättas och utvecklas. Såningsmannen drog sig tillbaka från säden under växandets tid för att återkomma vid skördetiden (Mark. 4: 26—29). *Himmelen måste upptaga honom intill tiderna för alltings återställelse* (Apg. 3: 21). För Jesus själf är himmelsfärden det fulla inträdandet i härlighetens tillstånd, i den fulla delaktigheten af den härlighet, som han hade hos Fadren, förr än denna verlden var (Joh. 17: 5). För oss människor har han genom himmelsfärden ingått i rummet innanom förlåten som *förelöpare*, då han vardt öfversteprest till evig tid efter Melkisedeks ordning (Ebr. 6:

19 f.). Om denna sin himmelsfärds betydelse säger Jesus själf till sina lärjungar: »*I min Faders hus äro många boningar. . . . jag går att bereda eder rum*» (Joh. 14: 2).

Då Jesu Kristi första uppenbarelse på jorden genom himmelsfärden blifvit fullkomligt afslutad, är äfven hans menniskolif i alla afseenden fulländadt. Han är nu i full verklighet *den himmelska människan* och *den lefvandegörande anden* (1 Kor. 15: 47—49). Denna fulländning gäller äfven den lekamliga sidan af hans varelse. Hans lekamlighet är nu helt och hållet en härlighetslekamlighet i motsats mot den menskliga förnedringskroppen (Filipp. 3: 21). Det högre, himmelska lif, till hvilket människan är bestämd, är nu, såsom nyss vid framställningen af Jesu uppståndelses betydelse antyddes, hos Jesus Kristus i fullkomlig mening förverkligadt. Jesu Kristi menniskolifs nuvarande tillstånd gifver en åskådlig föreställning om det människan tillämnade eviga lifvet, om den gudomliga natur, af hvilken Gud vill göra människan delaktig (2 Petr. 1: 4). I förhållande till Gud är hans förhärligade menniskolif det i alla afseenden fullkomliga kärilet för det gudomliga lifvet. Nu gäller i ordets hela mening att »*i honom bor hela gudomens fullhet lekamligen*» (Kol. 2: 9). I afseende på förhållandet till människorna kan han nu utan alla skrankor af tid och rum meddela sitt eget lif som ett *lifvets bröd* (Joh. 6: 47—63).

Jesu höghetsställning efter himmelsfärden uttryckes dermed, att han säges vara »*vid Guds högra sida*» (1 Petr. 3: 22) eller »*vid majestätets högra sida i höjden*» (Ebr. 1: 3). Dermed betecknas hans delaktighet i den gudomliga härligheten och magten. Jesu Kristi upphöjelse framträder i full klarhet för de himmelska väsendena. »*Han syntes för englar*» (1 Tim. 3: 16). Han kunde före sin himmelsfärd säga: »*mig är gifven all magt i himmelen*» (Matt. 28: 18). Af sin magt i himmelen är han ock nu i full besittning. »*Englar och myndigheter och magter äro gjorda honom underdåniga*» (1 Petr. 3: 22). Från himmelen skall hans välde utbreda sig öfver tillvarelsens alla områden. »*Derför led Kristus döden och vardt lefvande, på det han skulle vara en herre öfver både döde och lefvande*.» (Rom. 14: 9). Hans välde skall utbreda sig äfven öfver sådana varelser och magter, som göra honom

motstånd. *Han måste regera, till dess Gud lagt alla hans fiender under hans fötter* (1 Kor. 15: 25). Hvad han i härlighetstillståndet förmår uttalas i dessa ord, förnumna af aposteln Johannes från honom sjelf: *»Jag vardt död, och se jag är den som lefver i evigheters evigheter och hafver nycklarna till döden och dödsriket»* (Upp. 1: 18). Han säger härmed att han har magt att upplåta och tillsluta dödens och dödsrikets portar, d. ä. att göra lefvande och att döda, att upprätta och att straffa, bådadera i djupaste mening. På grund af den himmelska härlighet och magt, som Jesus sälunda redan eger och som ytterligare skall utvidgas, så att hela skapelsen verkligen varder honom underdänig, tillbedes och lofvas han af alla skapade varelser i den himmelska verlden. I sina i Uppenbarelsesboken meddelade syner förnam aposteln Johannes huru de fyra lifsväsandena omkring Guds tron, ställföreträdarne för hela skapelsen, och de tjugufyra äldste, ställföreträdarne för den frälsta menskligheten, tillbedjande nedföllu inför Jesus Kristus och huruledes desse i förening med oräkneliga englar med hög röst ropade: *»Lammet, som slagtdadt är, det är värdigt att taga emot magt och rikedom och vishet och kraft och ära och härlighet och lof»*; och han hörde allt skapadt, som är i himmelen och på jorden och under jorden och på hafvet, säga: *»honom, som sitter på tronen, och lammet tillhör loftet och äran och härligheten och väldet i evigheters evigheter»* (Upp. 5: 8 ff.).

Jesus Kristus är i den himmelska härligheten icke blott konung, utan äfven *öfversteprest*. Såsom han öfver hufvud är fulländad först, sedan han blifvit härliggjord, så är han äfven öfversteprest i full verklighet först, när han ingått i himmelen. Det är först sedan han fullkomnats i lydnad, som han af Gud blifvit helsad som öfversteprest efter Melkisedeks ordning (Ebr. 5: 10). Det var då han som förelöpare ingick i rummet innanför förlåten, som han vardt öfversteprest till evig tid efter Melkisedeks ordning (Ebr. 6: 20). Han uppfyller villkoret för att vara i fullkomlig mening öfversteprest, då han i alla afseenden är *»skild från syndarne, sedan han gjorts högre än himlarna»* (Ebr. 7: 26). Som öfversteprest visar sig Jesus Kristus nu för Guds anlete oss till godo (Ebr. 9: 24). Men

icke blott sjelfva hans varande i himmelen som mensklighetens ställföreträdare länder oss till godo, utan han lägger sig äfven genom *förbön* ut för dem, som genom honom taga vägen till Gud (Ebr. 7: 25). *Kristus, som dog och uppväcktes och är vid Guds högra hand, beder för oss* (Rom. 8: 34). Som öfverstepest är Jesus tillika *förvaltare af den himmelska helgedomen* och af alla himmelska skatter, af hvilka människorna kunna blifva delaktiga. Vi hafva en öfverstepest, »som in-tagit sitt säte vid högra sidan af majestätets tron i himlarne för att vara en förvaltare af helgedomen och stiftshyddan, nemligen den sannskyldiga, som Herren bygt och icke en människa» (Ebr. 8: 1 f.). Jesus Kristus är »*öfverstepest öfver det tillkommande goda*, som förmedlas genom den större och fullkomligare stiftshyddan, icke med händer gjord, det är icke af denna skapelsen» (Ebr. 9: 11). Som förvaltare af de himmelska skatterna gör han människorna af dem delaktiga. Han förverkligar i verlden hvad han genom sin lefnad på jorden och sin död grundlagt. Han genomför försoningens verk i verlden genom att i det enskilda lifvet frigöra människorna från synden. Han är »*en barmhertig och trogen öfverstepest i det som hör till Guds tjenst för att försona folkets synder, ty derigenom att han led, kan han, sjelf frestad, komma dem till hjälp som frestas*» (Ebr. 2: 17 f.).

Sitt öfverstepesterliga värf utför Jesus i verlden genom sin *ande*. Hans verksamhet i den himmelska härligheten i förhållande till människorna kan därför äfven sammanfattas deri, att han sänder sin ande (Joh. 16: 7: »*När jag gått bort, skall jag sända honom* — hugsvalaren, den Helige Ande — *till eder*»; jfr Apg. 2: 33). Genom anden grundar Jesus Kristus i verlden sin församling, för hvilken han i sin himmelska härlighet är hufvudet. Gud lade både allting under hans fötter och gaf honom som ett hufvud öfver allting åt den församling, hvilken är hans kropp» (Ef. 1: 22 f.; jfr Kol. 1: 18 f.). Sin ande åter sänder Jesus i och genom sitt evangelium, som han låter utgå i verlden. Omedelbart före sin himmelsfärd kunde han säga att äfven all magt på jorden var gifven åt honom (Matt. 28: 18). Magten på jorden, nemligen helighetens och kärlekens magt på jorden var åt Jesus beskärd, sedan han fulländat sitt verk

och bevisat sig som den fullkomligt helige; ty den i full mening heliga viljan är den vilja, som har sann rätt att råda. »*Dock se vi i denna stund ännu icke allting vara honom underlagdt*» (Ebr. 2: 8). Sin magt på jorden ville Jesus taga i besittning genom att göra folken till sina lärjungar, och han gaf därför sina apostlar i uppdrag att börja ett arbete, som hade detta syftemål, och lofvade dem att intill världens fulländning osynlig vara hos dem och dem, som fortsatte detta värf (Matt. 28: 20). Alltså utöfvar Jesus Kristus i sin himmelska härlighet äfven, om ock medelbart ett *profetiskt* värf. Då evangelium af människorna med tro mottages, kan han hos dem i och genom sin ande verka som profet, som öfversteprest och som konung. När utvecklingen i världen på den af Jesus Kristus lagda grunden fortgått, till dess en mognad inträdt, skall han återkomma för att helt upprätta sitt rike på jorden. »*Kristus, som offrades en gång för att taga på sig mångas synder, skall för andra gången fri från all synd uppenbaras till frälsning för dem, som bida efter honom*» (Ebr. 9: 28; jfr Upp. 20: 1—6). Derefter skall han framträda som domare vid den yttersta domen (Matt. 25: 31 ff.; Apg. 10: 42; 17: 31). Slutligen »*när allt är vordet honom underlagdt, då skall äfven Sonen sjelf* (med allt, som blifvit hans tillhörighet) *gifva sig under den, som underlade honom allt, på det att Gud skall vara allt i allt*» (1 Kor. 15: 28).

Nittonde kapitlet.

Återblick: Jesu Kristi trefaldiga embete och tvåfaldiga tillstånd, hans uppfyllande af profetian och Guds rådslut samt hans persons och verks betydelse i det hela.

Nyss nämdes att Jesus i sin himmelska härlighet verkar som profet, öfversteprest och konung. Under dessa tre benämningar kan man nemligen betrakta Jesus i hans verksamhet både under hans lif på jorden och i hans upphöjelse. Dessa benämningar syfta icke hvar för sig på särskilda från hvar-

andra helt och hållet skilda delar af hans uppgift, utan hänföra sig i sjelfva verket alla till hela hans värf, ehuru detta vid de olika benämningarna betraktas från olika synpunkter. Att så är förhållandet framgår deraf, att enligt den heliga skrift såväl de till namnet skilda verken kunna inbegripas under en och samma embetsbeteckning, som ock samma verk hänföras till olika embetsbeteckningar. Både den öfverstepresterliga och konungsliga verksamheten åsyftas, då Kristus kallas »öfversteprest efter Melkisedeks ordning» (Ebr. 5: 10). Vid benämningen *herde*, hvilken det gamla testamentets profetia tillägger Kristus och hvilken Jesus gifver sig sjelf, kan man öfvervägande tänka på den konungsliga verksamheten (Hes. 34: 23) eller ock öfvervägande på den profetiska och presterliga (Joh. 10: 14). Att förbinda dem, som hafva ett förkrossadt hjerta, framställes som profetens värf, hvilket han med sitt glädjebringande budskap skall utföra (Es. 61: 1). I grunden samma värf tillägges Kristus som prest, då det säges att han är en sådan öfversteprest, som rätt kan hafva medlidande med våra svagheter (Ebr. 4: 15). De ifrågavarande olika benämningarna hänföra sig till de olika sidorna af människans väsen. Hela Jesu verksamhet åsyftar hela människans frigörelse från det onda och hela människans förnyelse. Så vidt denna verksamhet närmast frigör från villfarelse och meddelar kunskap om sanningen eller närmast rigtar sig till människans förstånd, är densamma *profetisk*. Så vidt hon närmast frigör från det ondas magt och bringar till stånd åtlydnad för Gud eller närmast rigtar sig på människans vilja, är hon en *konungslig* verksamhet. Så vidt Jesu Kristi verksamhet närmast skänker syndaförlåtelse, frid och glädje eller närmast rigtar sig på människans hjerta, hvilket är härden för hela det menskliga själslifvet och i hvilket de särskilda andliga krafterna i deras osöndrade enhet sammanfattas, och så vidt denna verksamhet närmast uppfattas af känslan, är hon *presterlig*. Under Jesu offentliga verksamhet på jorden framträdde mest den profetiska sidan af hans värf, vid hans sjelfuppooffring i döden förnämligast den öfverstepresterliga. Efter upphöjelsen träder den konungsliga sidan af Kristi verksamhet för betraktelsen i förgrunden. Men om på detta sätt i sär-

skilda afdelningar af Jesu lif den ena eller andra sidan af hans verksamhet mest faller i ögonen, måste ihågkommas att i sjelfva verket ingen af de andra är utesluten.

Jesu yttre tillstånd under hans menckliga bana är dels ringhet, dels höghet. Det förra benämnes vanligen *förnedringens* tillstånd, emedan det utgör en motsats mot hans inre höghet, och det senare som efterföljande det förra *upphöjelsens* tillstånd. Jesu menckliga bana genom förnedring till upphöjelse tecknas i stora drag af aposteln Paulus med dessa ord: »*Hvilken är iklädd Gudsgestalt, men icke för likheten med Gud ansåg sig böra rycka något till sig, utan utblottade sig sjelf och tog på sig en tjenaregestalt; ja vorden till i likhet med menniskor och i sitt sätt att te sig funnen som en menniska förnedrade sig sjelf och vardt lydig intill döden och korsets död. Derfor upphöjde ock Gud honom öfver allt och gaf honom det namnet, som är öfver alla namn: på det att i Jesu namn alla knän skola böja sig, deras som äro i himmelen och på jorden och under jorden och alla tungor bekänna att Jesus Kristus är herre, Gud Fader till ära*» (Fil. 2: 6—11). Från Jesu Kristi nuvarande tillstånd, i hvilket han är iklädd gudomlig gestalt, blickar aposteln i dessa ord först tillbaka på Jesu tillryggagda jordiska lefnadsbana. Under denna gjorde Jesus icke bruk af den höghet, som han bar inom sig, likheten med Gud, för att tillrycka sig förmåner på jorden, hvilka efter menniskornas vanliga tänkesätt skulle hafva motsvarat hans väsens höghet. I stället utarmade han sig på dessa förmåner och antog den lott, som i sanning tillkommer menniskan på jorden, en tjenaresh lott och icke blott vanliga menckliga vilkor, utan den hårdaste lott, som kunde träffa en menniska, den lott, som den syndiga menniskan förtjenat, och ådagalade i denna sin förnedring lydnad för Gud i det yttersta. Aposteln omtalar derpå, huru Jesus Kristus just på denna försakelsens, ödmjukhetens och lydnadens väg uppnådde den höghet, som i verkligheten motsvarar hans sanna väsen. Derjemte visar aposteln framåt till den fullkomliga herskarställning, som Jesus Kristus en gång skall intaga, då all verlden i verkligheten blifver honom underdånig.

Förut är nämndt särskildt angående Jesu lidande, att det

utgjort en uppfyllelse af gammaltestamentliga profetior (sid. 255). Men icke blott lidandet utgör en sådan uppfyllelse. Genom Jesu Kristi hela lefnadsbana och verk på jorden och genom hans ingående i sitt nuvarande härlighetstillstånd har det gamla testamentets profetia i sin helhet vunnit sin första uppfyllelse i stort. Jesus sjelf sade sig — såsom ock förut nämts — vara kommen för att uppfylla lagen och profeterne (Matt. 5: 17 f.). De personer, hvilka allra först slöto sig till honom som hans lärjungar, kände i honom igen den, om hvilken Moses i lagen samt profeterne skrifvit (Joh. 1: 45). När evangelium om Jesus Kristus förkunnades bland judarne, kunde dess budbärare säga, att de förkunnade hvad som var lofvadt åt fäderne (Apg. 13: 32; 3: 18, 20—24). Aposteln Paulus finner alla Guds löften stadfästade i och genom Jesus Kristus, nemligen medelst en uppfyllelse, som, de i och genom honom erhållit, och kan sjelf jemte alla, som i sann mening tro på Jesus, af egen erfarenhet under lof till Gud säga sitt bekräftelseord till denna löftenas uppfyllelse. »*Guds löften*» — säger nämde apostel 2 Kor. 1: 20 — »*så många som finnas äro ja i honom* (Jesus Kristus). *Derför få de ock genom honom sitt amen, Gud till ära genom oss.*» Till belysning af denna profetiornas uppfyllelse i och genom Jesus Kristus kunna vi erinra oss huruledes hans person och verk motsvara de mest framstående och hufvudsakliga förutsägelserna och i det nya testamentets skrifter omtalas i ordalag, hvilka tydligt erinra om dessa förutsägelser. Jesus Kristus är den af qvinna födde, hvilken förtrampar ormens hufvud, hvilken nedslår djefvulens gerningar (1 Mos. 3: 15; Gal. 4: 4; 1 Joh. 3: 8). Han är den sanne Abrahamsättlingen, genom hvilken välsignelse kommer öfver alla släkter på jorden (1 Mos. 12: 1—3; Gal. 3: 16: »Men löfena tillsades *Abraham och hans ätt*; han säger icke: och åt dina ätter som den der talar om många, utan som den der talar om en enda: *och åt din ätt*, och detta är Kristus»). Jesus Kristus är *lejonet af Juda stam*, som vinner värde öfver folken på jorden (1 Mos. 49: 8—10; Upp. 5: 5). Han är Herren i Dävids stad, hvilken skall vara en konung öfver Jakobs hus till evig tid och på hvars konungarike ingen ände skall vara (2 Sam. 7: 16, 18 f.; Ps. 110; Luk. 1: 32 f.; 2: 11; Apg. 2: 34—36), han är den

från Betlehem utgångne fursten öfver Guds folk (Mik. 5: 1—3; Matt. 2: 4—6). Han är den rätte herden (Hes. 34: 23; Joh. 10: 14—16); han är den sanne öfverstepresten efter Melkisedeks ordning (Ps. 110: 4; Ebr. 5: 10). Han är den sanne Jehovahs tjenare, som uppoffrat sig sjelf för sitt folks synd, som der- efter blifvit förhärligad och som gör många rättfärdige (Es. 52: 13—53: 12; Apg. 8: 30—35). Han är den sanne profeten, hvilken fullt motsvarar hvad genom Moses förkunnats om en kommande profet (5 Mos. 18: 18 f.; Apg. 3: 22 f.). Jesus Kristus är den menniskoson, som kommer i himmelens skyar och erhåller ett evigt välde (Dan. 7: 13 f.; Matt. 24: 30 f.). Han är den herde, som blifvit slagen, så att hjorden blifvit förskingrad, men efter hvars död det folk, som förgripit sig på honom, skall se i hvem det har stungit (Sak. 13: 7; 12: 10; Matt. 26: 31; Joh. 19: 37). Han är konungen, som kommer till Zionsdottren saktmodig, ridande på en åsna och en åsninnas fåle (Sak. 9: 9; Matt. 21: 5).

Jesus Kristus motsvarar äfven de gammaltestamentliga förebilderna. Han är liksom Moses den trogne förvaltaren af Guds hus; dock så mycket högre än Moses, som sonen i huset är högre än tjenaren (Ebr. 3: 5 f.). Han är liksom Moses förmedlare af ett förbund mellan Gud och ett Guds folk, dock af ett förbund, som är bättre än det genom Moses förmedlade, »emedan det med sin lagstiftning är byggt på bättre löften» (Ebr. 8: 6). Han är en ny Josua, som införer sitt folk i den sanna eviga hvilan (Ebr. 4: 8). Han är — såsom redan påpekats (sid. 257, 261) — det sanna offret utan vank (Ebr. 9: 14), både det rätta offret för synderna (Ebr. 7: 27) och det fullkomliga gåfvo- och slagtoffret (Ef. 5: 2). I det Jesus genom sin död, som inträffade vid påskhögtiden, åstadkom för menniskorna en frälsning, som är en högre motbild till den förskoning, på hvilken påskalammet slagtande syftade, är han det sanna påskalammet. Derfor kan evangelisten Johannes, då krigsknektarne vid hans död icke sönderslä hans ben, på honom se uppfylld den om påskalammet gällande föreskriften: »I skolen intet ben sönderslä derpå» (Joh. 19: 36; 2 Mos. 12: 46); och aposteln Paulus säger: »Äfven vårt påskalam är slagadt, nemligen Kristus» (1 Kor. 5: 7). Jesus Kristus är

den lidande rättfärdige, hvilken, då hans lidande nått sitt djup, måst ropa: »*Min Gud, min Gud, hvi hafver du öfvergifvit mig*», åt hvilken de förbigående ristat sina hufvud, hvilken hans Gudsförtröstans skenbara fruktlöshet blifvit hånfullt förevitad, hvars händer och fötter blifvit genomborrade, hvars kläder blifvit skiftade och hvars mantel blifvit medelst lottkastning bortskänkt (Matt. 27: 46; Mark. 15: 29; Matt. 27: 43; Joh. 20: 25; Matt. 27: 35; Joh. 19: 23 f.; jfr Ps. 22: 2, 17--19). Han är — såsom nyss i annat sammanhang påpekats — den sanne Guds helige, hvilken ej kunde behållas af dödsriket och grafven (Apg. 2: 24; Ps. 16: 8 ff.). Han är den, i hvilken profeten Jonas tecken upprepats, i det han i full verklighet genomgått den död och uppståndelse, som Jona förtäljes hafva på visst sätt erfarit (Matt. 12: 39 f.; Jona 2). Han är profeten, som i full mening är smord med Guds ande och sänd att förkunna ett godt budskap för de förödmjukade och utropa ett nådens år (Es. 61: 1; Luk. 4: 21). Han är — såsom redan i fråga om hans uppfyllande af de egentliga profetiorna blifvit nämnt — äfven den sanne öfversteprästen och konungen.

Hvad af den gammaltestamentliga profetian icke uppfyllts genom Jesu Kristi första uppenbarelse på jorden och hvad öfver hufvud ännu är ouppfyllt deraf får sin uppfyllelse, i samma män som den frälsning och förnyelse, hvilken Jesus grundat, i verlden förverkligas, och vinner till slut sin fullkomliga uppfyllelse, då Jesus åter uppenbaras för att fullkomligt upprätta sitt rike och hålla den sista domen. Då inträder »*den tid af alltings återställelse, om hvilken Gud af ålder talat genom sina helige profeters mun*» (Apg. 3: 21). Den första grundläggande uppfyllelse af profetian, hvilken skett genom Jesu Kristi första uppenbarelse, är en borgen därför, att den ännu återstående fullkomliga uppfyllelsen i sin tid skall ega rum. Som ögonvittne till den ära och härlighet, som den himmelske Fadren tilldelat Jesus under hans första uppenbarelse, yttrar aposteln Petrus med hänsyn till den härlighet, i hvilken Jesus Kristus till slut skall uppenbaras: »*Så mycket fastare för oss är det profetiska ord, som vi hafva, och I gören väl i att akta på det likasom ett ljus, som skiner*

i en vild trakt, till dess dagen gryr och morgonstjernen uppgår (2 Petr. 1: 19).

Såsom förut i afseende på Jesu lidande påpekats (sid. 255), innebär profetiornas uppfyllelse tillika uppfyllelse af *Guds eviga rådslut*. Jesu Kristi hela menniskolif och verk utgöra alltså det första förverkligandet i stort af Guds eviga rådslut i fråga om världens frälsning och Guds rikes upprättande. Den gudomliga nåd, som från evighet tillämnats menniskorna, är i och genom Jesus Kristus i lefvande verklighet uppenbarad (2 Tim. 1: 9 f.). *Den månggestaltade gudomliga visheten är i enlighet med ett evigheternas rådslut förverkligad i Kristus* (Ef. 3: 10 f.). Men icke blott hvad som förut genom profetiorna varit omtaladt af Guds rådslut har förverkligats, utan detta rådslut sjelft har genom Jesu Kristi verk framträdt i ett nytt ljus och blifvit känt i ny rikedom. Det kan därför sägas att i och genom Kristus uppenbarats *»en hemlighet, som varit förborgad från tidsåldrarnes begynnelse i den Gud, som skapat allt»* (Ef. 3: 9).

Vilja vi i korthet sammanfatta Jesu Kristi persons och verks hela betydelse, så kunna vi finna densamma uttryckt i detta förverkligande af det gudomliga rådslutet om den i synd fallna mensklighetens frälsning och Guds rikes upprättande. Guds godhet och människokärlek (Tit. 3: 4) hafva i Jesus Kristus erhållit sin högsta och rikaste uppenbarelse inom timlighetens värld. Denna uppenbarelse fortsättes, i det att Gud genom Jesus Kristus i de efter hans lefnad följande tidsåldrarne bevisar den öfversvinneliga rikedomens af sin nåd i huldhet mot dem, som tro på honom (Ef. 2: 7). Sinnesförändring och syndernas förlåtelse förkunnas i hans namn (Luk. 24: 47). Hans inflytande bortrensar synden i det dagliga lifvet. Den som i sitt inre känner och älskar honom, kan icke med vett och vilja synda eller tillåta synden hos sig fortgå. *»Hvar och en som syndar, han har icke sett honom eller känt honom»* (1 Joh. 3: 6). Hans sinnelag, vilja och kraft genomtränga dem som i sann mening tro på honom, så att de kunna hvar för sig säga: *»Jag lefver icke mera jag, utan Kristus lefver i mig»* (Gal. 2: 20). I evighetens värld sammanfattas de saliggjorda människornas glädjeämnen deri, att de få se Jesus Kristus så-

dan, som han är (1 Joh. 3: 2). Genom den personliga känne-
domen af honom erhålla vi *allt hvad som tjänar till lif och*
gudaktighet och på samma gång Guds *dyrbara och mycket*
stora löften för det tillkommande lifvet, hvilka utlofva till och
med *delaktighet af gudomlig natur* (2 Petr. 1: 4). *Kristus*
Jesus är för oss af Gud gjord till vishet, till rättfärdighet,
till helgelse och till förlossning (1 Kor. 1: 30). Att Gud vill
skänka oss allt hvad vi behöfva för vår sanna välfärd i tiden
och för vår fullkomliga salighet i evigheten har sin borgen
deri, att Gud har gifvit oss sin son. »*Han skonade icke sin*
egen son, utan utgaf honom för oss alla, huru skall han då
icke skänka oss allting med honom» (Rom. 8: 32). Men Jesus
Kristus är icke blott grundvalen för enskilda människors fräls-
ning och eviga välfärd. Han är i sin person och genom sitt
utförda verk den egentlige grundvalen för *Guds rike*. Han
är den sten, hvilken byggningsmännen, de som i Israel före-
trädesvis voro kallade att arbeta på uppbyggandet af Guds
sanna tempel på jorden, förkastat, men som af Gud blifvit
gjord till en hörnsten (Matt. 21: 42). Han är *den i Zion lagde*
utvalde och kostbare hörnstenen (1 Petr. 2: 6; Es. 28: 16). Då
Jesus fulländat sin bana på jorden och den från honom utgå-
ende frälsande, helgande och saliggörande kraften börjat träda
i full verksamhet bland människor, är Guds sanna rike grund-
lagdt på jorden. Det rike, i afseende på hvilket Gud af evig-
het efter sitt goda behag fattat det beslut att i Kristus åta sig
sammanfatta allting i himmelen och på jorden (Ef. 1: 10), fram-
träder nu som en andlig magt för att till slut blifva i allo
herskande. Den tid, under hvilken denna Guds sanna rikes
grundläggning i egentlig mening egt rum, är i hela sin om-
fattning i förhållande till de föregående tidskiftena *tidens full-*
het (Ef. 1: 10; Gal. 4: 4) och utgör vändpunkten i mensklig-
hetens historia.

Är Jesus Kristus den som bringar oss räddning och evigt
lif, så är han ock den *ende*, genom hvilken dessa förmåner
kunna vinnas. »*I ingen annan är frälsningen; ty det är icke*
något annat namn under himmelen bland människor gifvet,
i hvilket vi skole blifva frälste» (Apg. 4: 12). Jesus säger
derför sjelf till judarne: »*Om I icke tron att det är jag, skolen*

I dö i edra synder» (Joh. 8: 24), d. v. s. om de icke trodde, att han var den han var, deras sanne Messias, den som kunde hjälpa dem från synd och död och bereda dem ingång i himmelriket, stode dem intet annat åter än att förblifva och ännu djupare nedsjunka i den död, som synden åstadkommer. Den som får ett verkligt intryck af Jesu heliga personlighet, af hans inre höghet och rika kärlek, men likväl uraktlåter att söka den erbjudna gemenskapen med honom, utan bortstötter hans räddande hand, utesluter sig derigenom från frälsningen och det sanna lifvet. »*Den som icke tror, han är redan dömd, emedan han icke tror på Guds enfödde sons namn*» (Joh. 3: 18). Likaså, i det Jesus är hörnstenen för Guds rike på jorden, är han äfven en *stöttesten och en förargelseklippa* (1 Petr. 2: 8). Han själf, hans inflytande och hela Guds rikets utveckling på jorden äro i vägen för dem, hvilka söka lifvets lycka efter sina egna tycken och lustar. I sitt bemödande att aflägsna honom från den plats, han i egenskap af Guds rikets hörnsten i verlden intager, störta de sig sjelfve, och han själf kommer, då hans verk vinner framgång och hans magt utbreder sig, att förkrossa sina motståndare. »*Den som faller på den stenen (som utgör Guds rikets hörnsten), han skall krossas, men den, på hvilken stenen faller, honom skall han slå i stycken*» (Matt. 21: 44). Jesus Kristus är således — såsom det i hans barndom profetiskt yttrades om honom (Luk. 2: 34) — »*satt till fall och upprättelse för många i Israel (och bland meniskorna i allmänhet) och till ett tecken, som varder motsagdt*».

I betraktande af det tillstånd, i hvilket vi som fördömlsevärde syndare utan att ega Jesus Kristus till räddare och saliggörare befinna oss och ännu ytterligare skulle nedsjunka, som ock af den fullkomliga frälsning och öfversvinneliga rikedom af gudomliga gåfvor, som genom honom skänkas oss, böra vi hålla Jesu Kristi uppenbarelse på jorden som vårt högsta och rikaste glädjeämne. »*Det är ett ord, visst och värdt att anammas på allt sätt, att Kristus Jesus kom i verlden för att frälsa syndare*» (1 Tim. 1: 15). Allt annat, hvad värde det i verkligheten eller blott i föreställningen eger, bör därför sättas tillbaka för åstundan att rätt lära känna Jesus Kristus och vardas delaktig af den frälsning från det onda och den salig-

het, som genom honom gifvas. Aposteln Paulus kan med hänsyn till de företräden, som bland hans folk äfven i andligt afseende gälde som utomordentliga, säga: »Det som gälde för mig som vinst, det har jag räknat som en förlust för Kristi skull; ja, jag räknar icke blott allt som en förlust mot den allt öfvergående storheten af min Herres Kristi Jesu kunskap, för hvilken skull jag gick förlustig detta allt, utan räknar det äfven som afskräde, *på det att jag må vinna Kristus*» (Filipp. 3: 7 f.). Den, som genom honom blifvit räddad från syndens magt och gjord delaktig af hans himmelska gåfvor och lärt att känna hans egen »härlighet och dygd», kan i sin tacksamhet och vördnad för honom icke stanna med mindre, än att han åkallar honom som sin Herre och sin Gud (Joh. 20: 28) och att han vill med hela sitt hjerta och lif helt hängifva sig åt honom. *Jesus Kristus »dog för alla, på det att de som lefva icke mera skola lefva för sig sjelfve, utan för honom, som för dem dog och uppväcktes»* (2 Kor. 5: 15).

För att kunna träda i en sådan gemenskap med Jesus Kristus, i hvilken vi blifva delaktige af hans »outforskliga rikedom» (Ef. 3: 8), böra vi först följa den dragning till honom, hvilken vi i vår varelses innersta förnimma, då hans heliga bild genom evangeliets förkunnelse skildras för oss och särskildt då han som korsfäst målas för våra ögon (Gal. 3: 1). Det är den himmelske Fadren sjelf, som genom den röst, med hvilken han talar i vårt inre, värt eget samvete, då manar oss att i Jesus Kristus igenkänna vår förebild och räddare och att förtroendefullt sluta oss till honom. Jesus säger i afseende på denna väg till en personlig förbindelse med honom: *»Ingen kan komma till mig, utan att Fadren, som har sändt mig, drager honom»* (Joh. 6: 44). Komma vi åter i verklig personlig beröring med Jesus Kristus, så komma vi äfven under hans egen andes inflytelse, och det är genom denne ande, som vi rätt lära känna Jesus sjelf och få del af hans gåfvor. *»Ingen kan (med inre öfvertygelse) säga: Jesus är Herre utan genom den Helige Ande»* (1 Kor. 12: 3).

(Forts.)

J. A. Ekman.

ÖFVERSIGT

öfver den bibliska historiens eller de historiska bibelböckernas innehåll i gamla testamentet.

Forts.

Tredje perioden. 10: 28—17: 41.

Jehus hus regerar i fyra led i Israels rike och förblir vid Jerobeams bildtjänst, ehuru man till en början afskaffat den egentliga afgudadyrkan. Därefter herskar under stigande förfall en rad af troninkräktare intill rikets undergång. Juda rike räddas först genom en statsomhvälfning från en troninkräktare af Akabs hus och återkommer till Davids hus, som därefter regerar under omvexlande reformation och affall uti konungarne Joas, Amasia, Ussia, Jotam och Ahas. Fiendskap råder till största delen mellan brödrarikena.

Första stycket. 10: 28—36.

Jehus regering i Israel.

56 ber. 10: 28—36: Jehu, Nimsi son, regerar efter störtandet af Akabs hus i Israel i tjuguåtta år¹.

1) Han förblifver vid Jerobeams synd, oaktadt han utrotat Baalsdyrkan, och får därför icke löfte af Jehovah om mer, än att hans ätt skall regera i fyra led (v. 28—31).

2) Han tuktas genom Hasaels eröfringar i östra Jordanlandet (v. 32, 33).

3) Summarium. Jehu dör och begravnes (v. 34—36).

Andra stycket. 11: 1—21.

Troninkräkterskan Atalja i Juda rike².

57 ber. 11: 1—3: Atalja, Akabs dotter och moder till Judakonungen Ahasja, dödar hela den davidiska konungasläkten, förutom barnet Joas, som räddas af öfverstepresten Jojada; hon regerar i Jerusalem i sex år.

58 ber. 11: 4—21: Jojada störtar genom en omhvälfning Atalja, upphöjer Joas på tronen och återställer den teokratiska ordningen.

¹ 888—859.

² Jfr 2 Krönb. 22: 10—23: 21. Hennes regeringstid 887—881.

- 1) Jojada träffar anordningar till ett uppror (v. 4—11).
- 2) Han låter hylla Joas (v. 12).
- 3) Atalja dödas (v. 13—16).
- 4) Jojada förnyar förbundet mellan Jehovah och folket, utrotar Baalstjensten och inför Joas i sina faders palats (v. 17—21).

Tredje stycket. 12: 1—21.

Joas konung i Juda.

59 ber. 12: 1—3: Joas, Ahasjas son, regerar i Juda i 40 år¹. Jojadas reformation eger bestånd under dennes lifstid².

60 ber. 12: 4—16: Joas låter iordningställa det förfallna templet³.

1) Han söker förgäfvets åstadkomma detta genom prester-nas hand (v. 4, 5).

2) Han träffar särskild anordning till insamling af medel (v. 6—10).

3) Han verkställer templets reparation (v. 11—16).

61 ber. 12: 17—21: Joas tuktas genom anfall af Hasael i Syrien. Han dödas genom en sammansvärjning⁴.

1) Hasaels anfall. Joas köper sig lös derifrån (v. 17, 18).

2) Joas' död och begrafning (v. 19—21).

Fjerde stycket. 13: 1—15: 12.

Joahas, Joas, Jerobeam II och Sakarja af Jehus hus re-gera i Israel. Elisa dör under Joas. Amasia och Ussia konungar i Juda.

62 ber. 13: 1—9: Joahas, Jehus son, regerar i Israel i sjut-ton år⁵.

1) Hans regeringstid, vandrande i Jerobeams synder (v. 1, 2).

¹ 881—841.

² Jfr 2 Krönb. 24: 1—3. — Under denna tid uppträdde sannolikt pro-feten Joel i Juda och någon tid före honom Obadja.

³ Jfr 2 Krönb. 24: 4—14.

⁴ Jfr 2 Krönb. 24: 15—27. Tillägg: Om Joas synd såsom orsaken till det, som honom vederfares. Jojadas död, Joas affall till afgudadyrkan på de öfverstes tillskyndelse. Han låter döda profeten Sakarja, som vittnar mot ho-nom (v. 15—22). Jfr Matt. 23, 35.

⁵ 859—843.

2) Han hemsökes af Syrerna och ödmjukar sig för Jehovah (v. 3—7).

3) Summarium. Hans död och begrafning (v. 8, 9).

63 ber. 13: 10—13: Joas, Joahas' son, regerar i Israel i sexton år¹, vandrar på Jerobeams vägar, strider med Amasia i Juda, dör och begravnes.

64 ber. 13: 14—25: Profeten Elisa bevisar sig ännu i döden såsom sitt folks hjälpare. Ja, äfven efter hans död äro hans ben ett vittnesbörd om frälsning.

1) Konung Joas besöker Elisa i dennes sista sjukdom (v. 14).

2) Profeten beskär konungen två tecken till kommande segrar, hvarvid dock konungen ådagalägger sin brist på nit och förtroende (v. 15—19).

3) Elisás ben bevisa ännu i grafven en lefvandegörande makt (v. 20, 21).

4) Enligt Elisás ord kan Joas begynna resa sig från betrycket af Syrerna (v. 22—25).

65 ber. 14: 1—22: Amasia, søn till Joas i Juda, regerar i Juda rike i tjugonio år².

1) Hans regeringstid och gudsfruktan (v. 1—4).

2) Han bestraffar sin faders mördare (v. 5, 6).

3) Han segrar öfver Edomeerna (v. 7).

4) Han utmanar i öfvermod Joas i Israel till strid, men blir slagen. Joas plundrar Jerusalem. Joas' död och begrafning (v. 8—16).

5) Summarium om Amasia. Han dödas genom ett uppror (v. 17—20).

6) Hans son Assaria blir konung och fullbordar genom eröfringen af Elat fadrens seger öfver Edomeerna (v. 21, 22).

66 ber. 14: 23—29: Jerobeam, Joas' son, regerar i Israel i fyrtioett år³.

¹ 843—826.

² 841—812. Jfr 2 Krönb. 25: 1—28: Tillägg: 1) Närmare om hans rustningar mot Edomeerna och legande af trupper från Israel, hvilka han dock på en profets uppmaning afskedar (v. 5—13).

2) Hans affall till edomeiskt afguder, trots en profets varning (v. 14—16).

³ 826—785.

1) Hans regeringstid och förblifvande vid Jerobeam I:s vägar (v. 23, 24).

2) Hans segerrika återställande af Israels gränser enligt profeten Jonas ord (v. 25—27)¹.

3) Summarium. Hans död (v. 28, 29).

67 ber. 15: 1—7: Assaria eller Ussia, Amasias son, regerar i Juda i femtiotvå år².

1) Hans regeringstid och gudsfruktan (v. 1—4).

2) Hans hemsökelse med spetsälska (v. 5).

3) Summarium. Hans död och begrafning (v. 6, 7)³.

68 ber. 15: 8—12: Sakarja, Jerobeam II:s son, regerar i Israel i sex månader⁴, vandrar i Jerobeam I:s vägar. Han dödas genom en sammansvärjning af Sallum. Så slutar Jehus hus enligt Jehovahs ord.

Femte stycket. 15: 13—31.

Troninkräftarne Sallum, Menahem med sonen Pekahja, och Pekah regera i Israel.

69 ber. 15: 13—15: Sallum, Jabes' son, regerar i Samaria en månads tid⁵, störtas af Menahem.

70 ber. 15: 16—22: Menahem, Gadi son, regerar i Israel i tio år⁶.

1) Han eröfrar Tapsakus vid Eufrat⁷ (v. 16).

¹ Under honom uppträdde äfven profeten Amos från Juda och bemöttes med fiendtlighet (Am. 7, 10 ff.). Äfven profeten Hoseas verksamhet faller till en del inom hans tid (Hos. 1, 1).

² Jfr 2 Krön. 26: 1—23. Tillägg: 1) Hans segrar under hans gudsfruktans dagar öfver Filisteer, Araber och Menniter, hans välde öfver Ammoniterna och rykte (v. 6—8).

2) Hans befästningar i Jerusalem och i öknen, hans här och hans krigsredskap (v. 9—15).

3) Hans försyndande i högmod, i det han vill tillvälla sig en prests rättigheter, hvilket blir orsaken till hans hemsökelse med spetsälska (v. 16—20).

³ Under Ussia uppträdde profeterna Hosea, Mika, Esaias.

⁴ Enligt somliga efter en mellantid af anarki. Men detta är en osäker gissning. Man antager i stället, att Jerobeam II regerat i 51 år till omkr. 773. Jfr Langes Bibelverk till 2 Kon. 14: 23.

⁵ Ar 773 el. 771.

⁶ 773—762 (el. 771—760).

⁷ Han ville vid detta krigståg troligen återställa Israels gamla gränser genom en djerf bragd, men kom derigenom i strid med världsmakten Assyrien.

2) Hans regeringstid och vandrande i Jerobeam I:s vägar (v. 17, 18).

3) Han blir skattskyldig till Assyrien (v. 19, 20).

4) Summarium. Menahem dör (v. 21, 22).

71 ber. 15: 23—26: Pekahja, Menahems son, regerar två år i Israel, vandrar i Jerobeam I:s vägar, störtas af Pekah.

72 ber. 15: 27—31: Pekah, Remalja son, regerar i Israel i tjugu år¹.

1) Hans regeringstid och vandring i Jerobeam I:s vägar (v. 27, 28).

2) Den assyriske konungen Tiglat Pileser eröfrar en del af det nordliga Israel och bortför dess innevånare i fångenskap (v. 29).

3) Pekah störtas af Hosea (v. 30, 31).

Sjette stycket. 15: 32—16: 20.

Jotam och Ahas regera i Juda. Den senare affaller från Jehovah.

73 ber. 15: 32—38: Jotam, Ussias son, regerar teokratiskt i Juda i sexton år², förskönar templet. Krig begynner med brödrariket, som är i förbund med Syrien. Jotam dör och begrafves³.

74 ber. 16: 1—20: Ahas regerar i Juda i sexton år⁴, bryter fullständigt med den teokratiska ordningen, men får ock erfara domen häröfver⁵.

¹ 760—740.

² 759—743.

³ Jfr 2 Krönb. 27: 1—9. Tillägg: 1) Om hans byggnader på templet och stadsmuren samt i bergstrakten (v. 3, 4).

2) Han segrar öfver Ammoniterna och är mäktig på grund af sin gudsfruktan (v. 5, 6).

⁴ 743—728.

⁵ Jfr 2 Krönb. 28: 1—27. Tillägg: 1) Närmare om Ahas strid med Israel och Syrien; hans stora nederlag (v. 5—8).

2) På profeten Oded's ord återsändas de af Israel tagna fångarne till Juda (v. 9—15).

3) Ahas tuktas äfven genom anfall af Edomeer och Filisteer (v. 17—19).

4) Han hemsökes genom ett plundringstag af Assyerna till Jerusalem (v. 20, 21).

5) Närmare om Ahas afgudadyrkan och afskaffande af Jehovahs dyrkan (v. 22—25).

1) Ahas anträder regeringen, affaller till gröfsta afguderi (v. 1—4).

2) Han bekrigas af Pekah i Israel och Retsin af Syrien (v. 5—6).¹

3) Ahas köper sig förbund med Assyrien, hvilken makt intager Damaskus (v. 7—9).

4) Ahas gör sig ett altare efter mönstret af afgudaaltaret i Damaskus och använder detta i stället för Jehovahs brännoffersaltare (v. 10—16).

5) Han gör åtskilliga andra förändringar i helgedomen (v. 17—18).

6) Summarium. Ahas död och begrafning (v. 19—20).

Sjunde stycket. 17: 1—41.

Israels rikes undergång under dess siste konung Hosea.

75 ber. 17: 1—6: Hosea, Elas son, regerar i nio år i Israel.²

1) Hans regeringstid och vandrande på onda vägar (v. 1—2).

2) Han blir skattskyldig under Assyrien (v. 3).

3) Han förbinder sig med Egypten. Assyrierna belägra och intaga Samaria, taga konungen till fånga, bortföra Israels invånare (v. 4—6).³

76 ber. 17: 7—23: Författaren till konungaboken anställer en profetisk betraktelse öfver orsakerna till Israels rikes undergång.

1) Om dess afguderi (v. 7—12).

2) Dess förakt för Jehovas varningar (v. 13—17).

3) Israels förkastelse. Härvid omnämnes äfven Juda synd (v. 18—23). — Jfr Amos kap. 5 och 6 m. fl.

¹ Detta krig gifver anledning till de märkvärdiga uttalanden af profeten Esaias, som kallas *Immanuelsboken* (Es. kap. 7—12).

² 731—722. Året för Samarias förstöring (722) är ett säkert årtal.

³ Obs. att i v. 3 omtalas Salmanassar såsom Assyriens konung; i v. 6 nämnes icke konungens namn. Det var då en annan regent i Assyrien, nemligen Sargon.

77 ber. 17: 24—41: Tillståndet i det eröfrade Israel.

1) Landet bebygges af hedniska kolonister från Assyrien (v. 24).

2) Den assyriske konungen låter äfven ditföra en israelisk prest, för att lära folket den yttre formen af Jehovahs dyrkan (v. 25—28).

3) Dock förblifva inbyggarna hvar och en vid sin form af afgudadyrkan eller ock vid en godtycklig Jehovah-tjänst (v. 29—32).

4) Denna blandade gudsdyrkan förblifver alltfört i landet, trots lagens uttryckliga förbud (v. 33—41).

III. Tredje hufvuddelen. 18: 1—25: 30.

Teokratiens historia från Israels rikes undergång intill Juda rikes undergång.

Första stycket. 18: 1—20: 21.

Hiskia, konung i Juda.

78 ber. 18: 1—8: Hiskia regerar teokratiskt i Jerusalem i tjugunio år. Hans tre första regeringsår.¹

¹ 728—699. Hiskias regering tillhör med några år den föregående perioden.

Tillägg i 2 Krönb. 29—31:

- 1) Hiskia låter rena helgedomen och anställa ett högtidligt offer (kap. 29).
 - a) Han öppnar det tillslutna templet (v. 3).
 - b) Han uppmanar prester och leviter att rena helgedomen, i det han bekänner fädernas synder (v. 4—11).
 - c) Prester och leviter verkställa reningen och underrätta derom Hiskia (v. 12—19).
 - d) Han låter frambära ett högtidligt syndaoffer (v. 20—24).
 - e) Han återställer dervid den davidiska tempelmusiken (v. 25—30).
 - f) Äfven folket frambär offer i stor riklighet (v. 31—36).
- 2) Hiskia låter fira en högtidlig Passah öfver hela Israel (kap. 30).
 - a) Hiskia låter utgå kallelse härtill i hela Juda och Israel, men endast få af det senare landets inbyggare vilja komma (v. 1—12).
 - b) Högtiden firas, äfven af dem, som icke äro rena efter lagen, under konungens förbön (v. 13—22).

- 1) Hans regeringstid och gudsfruktan (v. 1—3).
- 2) Hans afskaffande af afguderiet (v. 4).
- 3) Hans förtröstan till Jehovah (v. 5—6).
- 4) Han välsignas af Jehovah, affaller från Assyrien, besegrar Filisteerna (v. 7—8).

79 *ber.* 18: 9—19: 37: Efter Samarias eröfring anfaller Assyrien äfven Hiskia. Men denne räddas genom Jehovahs omedelbara hjälp.¹

- 1) Eröfringen af Samaria (18: 9—12).
- 2) Sanherib tågar mot Juda. Hiskia underkastar sig och gifver honom skatt (18: 13—16).
- 3) Sanheribs här lägrar sig framför Jerusalem. Fältherren fordrar i öfvermodiga ord stadens uppgifvande (18: 17—25).
- 4) Denna fordran upprepas med ännu större öfvermod inför hela folket (18: 26—37).
- 5) Hiskia tager sin tillflykt till Jehovah och till profeten Esaias, hvilken gifver honom ett uppmuntrande svar (19: 1—7).
- 6) Sanherib hotas med anfall från Egypten och förnyar sin fordran till Hiskia (19: 8—13).
- 7) Hiskia frambär i tron en ödmjuk bön till Jehovah (19: 14—19).
- 8) Profeten Esaias förutsäger, att den assyriska makten skall komma på skam och Jerusalem befrias (19: 20—34).
- 9) Sanherib måste aftåga till följd af en pestsjukdom i, hans här (19: 35—36).
- 10) Sanherib dödas af sina egna söner (19: 37).

c) Högtiden förlänges med sju dagar. Offrens riklighet, högtidens glädje, slutvälsignelsen (v. 23—27).

3) Folket renar hela landet från afguderiet (kap. 31: 1).

4) Hiskia sörjer för ordnandet af tempelgudstjensten och för presternas försörjande (31: 2—19).

a) Konungens anordningar (v. 2—4).

b) Folkets villighet att gifva (v. 5—7).

c) Konungens och presternas glädje och tacksamhet (v. 8—10).

d) Förråd samlas och tillsyningsmän tillsätts (v. 11—19).

5) Hiskias uppriktiga fromhet (31: 20—21).

¹ Jfr 2 Krönb. 32: 1—23. Tillägg:

1) Om Hiskias bestående af Jerusalem och uppmuntrande af folket (v. 2—8).

2) Hiskia äras efter räddningen af andra folk (v. 23).

80 *ber.* 20: 1—11: Hiskia räddas från döden i en svår sjukdom.¹

1) Hiskias sjukdom och bön om räddning (v. 1—3).

2) Jehovah lofvar honom genom Esaias sin hjälp (v. 4—6).

3) Hans tillfrisknande (v. 7).

4) Det tecken Hiskia på förhand utbeder sig och erhåller (v. 8—11).

81 *ber.* 20: 12—19: Hiskia äras genom en beskickning från Babel, men försyndar sig dervid i högmod och får genom Esaias höra förutsägelsen om sitt rikets framtida undergång genom samma Babel.²

1) Budskapet från Babel (v. 12).

2) Hiskia förevisar sina skatter (v. 13).

3) Förutsägelsen om hans skatters och hans afkomlingars bortförande till Babel (v. 14—18).

4) Hiskia beder om förskoning för sina dagar (v. 19).

82 *ber.* 20: 20—21: Summarium. Hiskia dör och begrafves.³

Andra stycket. 21: 1—26.

Manasse och Ammon konungar i Juda.

83 *ber.* 21: 1—9: Manasse, Hiskias son, regerar i Juda i femtiofem år.⁴ Han affaller fullständigt från Jehovah.⁵

1) Hans anträde och regeringstid (v. 1).

2) Hans återställande af afgudadyrkan i allmänhet (v. 2—3).

3) Hans orenande af templet (v. 4—5).

4) Hans menniskooffer och öfvande af trolldom, m. m. (v. 6).

5) Han uppsätter en Astartebild i templet, trots Jehovahs forna varningar (v. 7—9).

¹ Jfr 2 Krönb. 32: 24.

² Jfr 2 Krönb. 32: 25—31. Tillägg:

1) Närmare om den inre orsaken till Hiskias försyndande (v. 25—26).

2) Om Hiskias rikedomar och försvarsanordningar (v. 27—30).

³ Jfr 2 Krönb. 32: 32—33.

⁴ 699—644.

⁵ Jfr 2 Krönb. 33: 1—9.

84 ber. 21: 10—15: Jehovah låter till dom öfver Manasses synd genom profeter förkunna Juda rikets undergång.¹

85 ber. 21: 16—18: Manasse utgjuter äfven oskyldigt blod. Summarium om hans regering. Han dör och begrafves.²

86 ber. 21: 19—26: Ammon, Manasses son, regerar i Juda i två år³ och vandrar på sin faders vägar. Han dödas genom en sammansvärjning, hvilken dock bestraffas af folket. Summarium. Hans begrafning.⁴

Tredje stycket. 22: 1—23: 30.

Josia konung i Juda.

87 ber. 22: 1—2: Josia, Ammons son, regerar, i full trohet mot den teokratiska ordningen, i Juda i trettioett år.⁵

88 ber. 22: 3—20: Vid en reparation i templet finner man i Josias 18:de år den gamla lagboken, hvilken konungen låter sig föreläsas under djup förödmjukelse. Han söker och erhåller Guds ord genom en profetissa.⁶

1) Reparationen i templet (v. 3—7).

2) Man finner lagboken. Josia låter sig den föreläsas och förfäras (v. 8—11).

3) Konungen låter rådfråga profetissan Hulda (v. 12—14).

4) Hon förkunnar olycka öfver landet, men förskoning under Josias tid (v. 15—20).

89 ber. 23: 1—14: Josia anställer en stor reformation i Juda rike.⁷

¹ 2 Krönb. 33: 10.

² Jfr 2 Krönb. 33: 18—20. Tillägg i 2 Krönb. 33: 11—17:

1) Hans bestraffning genom bortförande af Assyrierna, förödmjukelse inför Jehovah. och benådning (v. 11—13).

2) Hans befästningar (v. 14).

3) Hans återställande af gudstjensten (v. 15—17).

³ 644—642.

⁴ Jfr 2 Krönb. 33: 21—25.

⁵ 642—610. Jfr 2 Krönb. 34: 1—7. Tillägg: Om begynnelsen af Josias reformation i hans tolfte år i Juda och Israel (v. 3—7). — Israel lydde visserligen sedan Manasses tid under Assyrien; men denna makt var vid Josias tid i förfall. — Josia har vid sin sida profeten Jeremias.

⁶ Jfr 2 Krönb. 34: 8—28.

⁷ Jfr 2 Krönb. 34: 29—33.

1) Han låter föreläsa Mose lag för folket och ingår med det ett förbund, att man troget skall tjena Jehovah (v. 1—3).

2) Han renar templet från allt, som tillhör afgudadyrkan (v. 4).

3) Han afskaffar höjdpresterna¹ (v. 5).

4) Han uppbränner Astartestoden (v. 6).

5) Han utrotar tempelbolarne (v. 7).

6) Han utrotar all höjdtjänst (äfven de levitiska presternas) (v. 8—9).

7) Han orenar Tofets afgudaoffersplats (v. 10).

8) Han förstör alla åt solen helgade hästar och vagnar (v. 11).

9) Han förstör Ahas' och Manasses altaren (v. 12).

10) Han förstör Salomos afgudahöjder med deras tillbehör (v. 13—14).

90 *ber.* 23: 15—20: Josia utrotar äfven de kvarvarande spåren af bild- och afgudatjensten i Betel och Samarien.

1) Han förstör och orenar altaret i Betel genom att derpå uppbränna höjdpresternas ben, enligt förutsägelsen till Jerobeam, men ärar dervid den profet, som varit sänd af Jehovah (v. 15—18, jfr 1 Kon. 13).

2) Han afskaffar alla höjder i Samarien och låter döda deras prester (v. 19—20).

91 *ber.* 23: 21—23: Josia låter fira en högtidlig Passah-högtid².

92 *ber.* 23: 24—27: Josia låter afskaffa all hednisk styggelse och tjenar Jehovah af allt hjerta. Men Jehovahs dom öfver Juda kan dock dermed ej afvändas.

93 *ber.* 23: 28—30: Summarium. Josia stupar vid Megiddo i strid mot Egypten. — Han begrafves³.

¹ Troligen menas här, till skilnad från v. 8, de icke-levitiska.

² Jfr 2 Krönb. 35: 1—18: Tillägg: Närmare skildring af högtiden: arkens förande till sin plats, ordnandet af prester och leviter, konungens och furstarnes gåfvor åt folket, påskalanimmets slagtande, m. m.

³ Detta skedde år 610, jfr 2 Krönb. 35: 20—27. Tillägg: Utförligare målning af striden och sorgen öfver Josias död (v. 21—25). Jfr Sakar. 12: 11.

Fjerde stycket 23: 31—25: 30.

Joahas, Jojakim, Jojakin och Sedekia konungar i Juda. Teokratiens undergång genom hedniska makter.

94 ber. 23: 31—35: Joahas, Josias son, regerar oteokratiskt i Juda.

1) Hans regeringstid i tre månader och ogudaktighet (v. 31—32).

2) Han fängslas och bortföres af konungen i Egypten, hvilken beskattar landet genom den af honom tillsatte nye konungen¹ (v. 33—35).

95 ber. 23: 36—24: 7: Jojakim, Josias son, regerar oteokratiskt i Juda. Jerusalem eröfras första gången af Babel².

1) Hans regeringstid, elfva år, och ogudaktighet (23: 36—37)³.

2) Han måste underkasta sig Nebukadnesar, konungen i Babel⁴, men affaller från honom (24: 1).

3) Han anfallas på nytt af Nebukadnesars härar och andra fiender, enligt Jehovahs ord (24: 2—4)⁵.

4) Summarium. Jojakims död (24: 5—6)⁶.

5) Det med honom förbundna Egyptens svaghet (v. 7).

96 ber. 24: 8—17: Jojakin, Jojakims son, regerar oteokratiskt i Juda. Jerusalem eröfras andra gången af Babel⁷.

¹ Jfr 2 Krönb. 36: 1—4.

² Jfr 2 Krönb. 36: 5—8. Tillägg: Om Jojakims fängslande och om en del af tempelkärlets bortförande (v. 6—7).

³ 610—599. Tillägg i Jer. 26 och 36:

1) Jeremias anklagas af presterna och de falske profeterna för sitt vittnesbörd såsom för lifssak, men frias af furstarne, folket och några äldste, under det Jojakim later döda en annan profet, Uria (26: 1—24).

2) Jeremias låter Baruk föreläsa sina profetior inför furstarne. Då de derpå föreläsas inför konungen, tillåter denne, att de uppbrännas. Han söker förgäves gripa Jeremias. Denne förutsäger då utbrottet af Guds domar och skrifver på nytt sina profetior (36: 1—32).

⁴ Jfr profetian i Jer. 25.

⁵ Detta skedde omkring år 606, från hvilken tid den 70-åriga fångenskapen räknas. — Vid denna tid bortfördes profeten Daniel, jfr Dan. 1: 1 ff.

⁶ Huru Jojakim dött, kunna vi delvis sluta af Jer. 22: 19.

⁷ Jfr 2 Krönb. 36: 9—10.

1) Hans regeringstid, tre månader, och ogudaktighet (v. 8, 9).

2) Nebukadnesar belägrar och eröfrar Jerusalem. Jojakin öfverlemnar sig åt honom. Templets och palatsets dyrbarheter och en stor del af hufvudstadens och landets inbyggare bortföras till Babel (v. 10—16)¹.

3) Mattania (Sedekia) göres af Nebukadnesar till konung (v. 17).

97 *ber.* 24: 18—25: 25: Sedekia, Josias son, konung i Juda. Jerusalem eröfras för tredje gången och förstöres².

1) Hans regeringstid, elfva år³, och ogudaktighet. Han affaller från Babel (24: 18—20).

2) Jerusalem belägras, uthungras och eröfras. Sedekia flyr, men tillfångatages och bortföres i fjettrar och med utstungna ögon till Babel (25: 1—7)⁴.

3) Nebukadnesar låter uppbränna templet och hufvudstaden och nedbryta dess murar (25: 8—10)⁵.

¹ Vid detta tillfälle bortfördes äfven profeten Hesekiel.

² Jfr 2 Krönb. 36: 11—21 och Jer. 39: 1—10. Tillägg:

1) Om Sedekias ohörsamhet mot profeten Jeremias och om hans och folkets öfriga förmyndanden (2 Krönb. 36: 12—14).

2) Betraktelser öfver orsakerna till teokratiens undergång (2 Krönb. 36: 15—21).

³ 599—588.

⁴ Jfr profetian i Jer. 27: 28 och 29. Tillägg i Jer. kap. 34, 37 och 38 om händelser under belägringen.

1) Jeremias förutsäger stadens undergång, men antyder dock för konungen möjligheten af ett mildare öde. Furstarne bryta det löfte de ingatt att frigifva alla israelitiska trälarna. Då återtager Jeremias den formildrade profetian (34: 1—22).

2) Kaldeerna aftåga för en tid från Jerusalem. Sedekia låter fråga Jeremias. Denne forkunnar stadens undergång (37: 1—10).

3) Jeremias blir tillfångatagen och af furstarne slagen och hållen i hårdt fängelse (37: 11—16).

4) Jeremias frågas på nytt af Sedekia och forkunnar honom hans bortförande. Han får ett mildare fängelse (37: 17—21).

5) Jeremias blir på furstarnes anstiftnastad i en brunsgrop, men räddas af främlingen Ebed-Melek (38: 1—13).

6) Sedekia frågar ännu en gång hemligen Jeremias, rådes att frivilligt öfverlemna sig till konungen i Babel, om han vill bereda frälsning för sig och staden (38: 14—28).

⁵ Detta skedde år 588, på 7:de dagen i 5:te månaden (omkr. d. 10 Aug.).

4) Nebukadnesar låter bortföra hufvudstadens invånare och en stor del af det öfriga folket (25: 11, 12).

5) Nebukadnesar låter bortföra alla tempelredskap (25: 13—17).

6) Nebukadnesar låter afrätta ett antal af landets stormän (25: 18—21).

7) Gedalja sättes till ståthållare i landet (25: 22).

Tillägg till Konungaböckernas historia.

Strödda händelser och förhållanden ur den heliga historien under Judarnes fångenskap, hemtade ur åtskilliga af bibelns böcker.

Första stycket. Jerem. 40: 1—44: 30.

Händelser berättade af profeten Jeremias angående de i landet kvarblifna Judarne såsom prof på folkets obotfärdighet.

1 ber. 40: 1—6: Profeten Jeremias erhåller af Kaldeernas höfvidsman tillåtelse att stanna i landet hos ståthållaren Gedalja¹.

2 ber. 40: 7—16: Ett antal förskingrade af Judarne samlas till Gedaljas säte i Mispa. En man vid namn Johanan varnar förgäfves Gedalja för mordiska anslag af Ismael, en medlem af den forna judiska konungasläkten².

3 ber. 41: 1—15: Ismael dödar Gedalja och många andra och flyr till Ammoniternes land.

1) Ismael öfverfaller försätligt vid ett besök Gedalja och och hans män (v. 1—3).

Tillägg i Jer. 39: 11—18: Den af Sedekia fängslade Jeremias skonas af Nebukadnesar, äfvensom Ebed-Melek, som bevisat profeten barnhertighet. Jfr Ps. 74 och 79.

¹ Under denna sin kvarvaro torde Jeremias hafva skrivit sina s. k. »Klagvisor».

² Jfr till 2—4 ber. 2 Kon. 25: 23—26.

2) Han dödar äfven ett antal Gedalja tillgifna personer, som äro på väg till Jerusalem för att offra (v. 4—9).

3) Han bortför invånarne i Mispå såsom fångar (v. 10).

4) Fångarne befrias dock af Johanan. Men Ismael undkommer till Ammoniterna (v. 11—15).

4 ber. 41: 16—43: 7: De kvarblifna Judarne utvandra nu, af fruktan för Kaldeerna, till Egypten trots Jeremias varningar.

1) Johanan och hans omgifning begifva sig på väg till Egypten (41: 16—18).

2) De fråga Jeremias om råd och förklara sig villiga att lyda Jehovahs ord genom honom (42: 1—6).

3) Jeremias förkunnar, att dem skall gå väl, om de kvarblifva i landet, men att de skola drabbas af idel olycka, om de fly till Egypten (42: 7—22).

4) Johanan och hans anhang fly likväl till Egypten (43: 1—7).

5 ber. 43: 8—13: Jeremias följer de flyende och förkunnar dem, huru Jehovah genom Nebukadnesar skall hemsöka Egypten.

6 ber. 44: 1—30: Judarne begynna i Egypten att öfva afgudadyrkan trots Jeremias varningar.

1) Jeremias varning (v. 1—14).

2) Folkets trotsiga svar (v. 15—19).

3) Jeremias förkunnar på nytt olycka öfver dem, hvilken blott få skola undgå. Såsom tecken skola de få se Egyptens närvarande konung prisgifvas i sina fienders hand (v. 20—30)¹.

Andra stycket. Hesekiel kap. 2—48².

Öfverblick öfver de viktigaste förutsägelserna för de fångna af profeten Hesekiel.

7 ber. Kap. 2—24: Profeten Hesekiel, som under Jojakin bortförts såsom fånge till Babel, förutsäger der, före Jerusalems förstöring af Nebukadnesar, oafslätligt teokratiens fullständiga undergång, trots sina landsmäns falska förhoppningar och motsägelse af falske profeter.

8 ber. Kap. 33, 34, 36, 37, 40—48: Efter stadens under-

¹ Enligt sägen har Jeremias blifvit dödad af Judarne i Egypten.

² Jfr spridda ställen i Jeremias, t. ex. kap. 30—33.

gång förutsäger han äfven olycka öfver de i landet qvarblifna, men tillika huru Jehovah en gång genom en herde af Davids att skall åtaga sig sitt förskingrade folk, uppväcka det från dess andliga död och återupprätta land och helgedom.

Tredje stycket. Stycken af Daniels profetia.

Jehovah gifver inför hedningarne väldiga vittnesbörd om sin makt och sitt allvetande genom profeten Daniel.

9 ber. 1: 1—21: Daniel, som blifvit af Kaldeerna bortförd redan under Jojakim, fostras till tjänst åt den kaldeiske konungen. Han förblifver dock dervid obrottsligt trogen mot sitt folks lag och begåfvas därför af Jehovah med stor nåd och vishet.

10 ber. 2: 1—49: Daniel omtalar och uttyder för konung Nebukadnesar en dennes profetiska dröm om den kommande verldsutvecklingen och om ett evigt Guds rike, som skall öfvervinna alla andra riken.

1) Drömmen och de kaldeiske vises vanmakt att omtale den (v. 1—13).

2) Daniel erbjuder sin tjänst och får af Gud uppenbarelse om drömmen (v. 14—24).

3) Daniel omtalar och uttyder drömmen inför konungen (v. 25—45).

4) Nebukadnesar ärar och upphöjer Daniels Gud, honom sjelf och tre af hans vänner (v. 46—49).

11 ber. 3: 1—33: Daniels tre vänner vägra att tillbedja ett af Nebukadnesar upprest afgudabeläte. Då konungen vill förgöra dem, blifva de underbart skyddade af Jehovah, som åter äras och bekännes af konungen.

12 ber. 4: 1—34: Daniel uttyder för Nebukadnesar ännu en annan hans dröm om hans förnedring genom Guds dom, till dess han ödmjukat sig inför Gud. Allt detta går i fullbordan. Nebukadnesar gifver på nytt Gud äran¹.

13 ber. 5: 1—31: Den siste konungen i Babel, Belsasar, som vid ett gästbud trotsigt försmädar Israels Gud, erhåller

¹ Berättelsen om denna tilldragelse är till en del ur en konungens egen skrifvelse.

i en syn, som endast Daniel kan tyda, meddelelse om sitt rikets undergång. Han måste ära Daniel. Synen får strax sin uppfyllelse.

14 ber. 6: 1—28: Daniel blir under den medisk-persiske konungen Darius på de stores anstiftan kastad för lejon, emedan han icke vill underlåta att bedja till sin egen Gud. Han räddas dock ur faran genom Guds omedelbara beskydd.

15 ber. 7: 1—28: Daniel erhåller under Belsasars tid själf en syn, jemte dess uttydning, och dermed en blick på hela den kommande verldsutvecklingen och på Guds folks slutliga upphöjelse. Denna syn är en bekräftelse och utveckling af Nebukadnesars första dröm (kap. 2)¹.

16 ber. 9: 1—27: Efter det kaldeiska rikets fall beder Daniel, med anledning af en förutsägelse af Jeremias, om sitt folks återställelse, bekännande dess synder. Han erhåller då genom en engel en profetisk uppenbarelse om denna återställelse, men ock derom att, på grund af hans folks förkastelse af sin sanne gudskonung, ur återställelsen skall utveckla sig nya domar intill den slutliga fullbordans tid.

Fjerde stycket. Es. 40—66.

Jehovah tröstar under fångenskapen sitt folk trots dess klenro och affällighet genom mångahanda förutsägelser om en kommande återställelse².

17 ber. Kap. 40—48: Framställningar om Israels Guds storhet gent mot alla afgudar och om Babels fall. Maningar till förtröstan på Herren allena.

18 ber. Kap. 49—59: Om Jehovahs sanne tjänare och det rättfärdighetens och härlighetens rike han skall upprätta, dock endast på grund af hans folks omvändelse från sitt orättfärdiga och skrymtaktiga väsen.

19 ber. Kap. 60—66: Om det kommande Gudsrikets härlighet, hedningarnes upptagande deri och domen öfver allt afgudaväsen och all orättfärdighet.

¹ Delar af denna syn utvecklas närmare i Daniel kap. 8. Jfr ock Uppl. 13 och 19 kap.

² Man är oviss om hvem som författat dessa profetior, dem man kallat de *deuteroesajanska*. Om en något olika indelning af de sista af dem se i tidsskriften »Bibelforskaren» för 1886, pag. 126.

Femte stycket. 2 Kon. 25: 27—30.

Förberedelser till det davidiska konungadömets återupprättelse.

20 ber. 2 Kon. 25: 27—30: Den fångne konung Jojakin blir af Evil Merodak, konung i Babel, upphöjd ur fängelset till furstlig värdighet¹.

Sjette stycket. Esters bok.

De i persiska riket kvarvarande Judarne räddas genom försynens hand från en hotande undergång.

21 ber. 1: 1—22: Perserkonungen Ahasverus (Xerxes) förskjuter sin gemål Vasti.

22 ber. 2: 1—18: Judinnan Ester blir tagen till gemål åt konungen, utan att till en början hennes börd blifver känd.

23 ber. 2: 19—23: Esters fosterfader, Mordekai, upptäcker och förhindrar en sammansvärjning mot konungens lif, utan att dock ännu erhålla någon belöning.

24 ber. 3: 1—15: Konungens gunstling Haman fattar hat till Mordekai, som vägrat böja knä för honom. Han utverkar därför ett konungsligt påbud om hela det judiska folkets förgörande på en viss dag, den 13:de i tolfte månaden.

25 ber. 4: 1—17: Mordekai underrättar Ester om sitt folks fara. Hon manar sina landsmän i hufvudstaden till förbön för det verk hon har i sinnet.

26 ber. 5: 1—8: Ester får tillträde till konungen och inbjuder, för att vinna honom, honom och Haman till en måltid. Vid denna inbjuder hon dem ytterligare till nästa dag.

27 ber. 5: 9—14: Haman förbittras på nytt öfver Mordekai och låter uppresas en galge för att hänga honom.

28 ber. 6: 1—13: Konungen blir genom skickelsen påmint om Mordekais forna tjänst mot honom. Han låter nu till lön upphöja honom till en hög värdighet. Haman måste mot sin vetskap och vilja sjelf blifva verktyg härför.

¹ Från Jojakin härstammade Serubbabel, ledaren af Judarnes första återtåg, som enligt Matt. 1: 12 var Jojakins sonson. Och af hans ätt härstammar Messias.

29 ber. 6: 14—7: 10: Vid den förnyade måltiden upptäcker Ester för konungen sin börd och bönfaller om sin och sitt folks förskoning. Konungen låter då genast i vrede upphänga Haman i den galge han tillredt.

30 ber. 8: 1—17: Konungen upphöjer Mordekai till Hamans värdighet. På Esters förnyade bön utsändes, enär det förra påbudet icke kan återtagas, ett nytt påbud, att Judarne i alla landsändar på den utsatta dagen må hafva rätt att försvara sig mot sina fiender.

31 ber. 9: 1—16: Judarne begagna den gifna rättigheten afven till sjelfhämd på sina fiender och döda många af dem. I hufvudstaden fortsattes detta på konungens tillåtelse äfven följande dag.

32 ber. 9: 17—32: En ordning ålägges alla Judar att i alla kommande tider fira den 14:de och 15:de dagen i tolfte månaden såsom en högtid¹.

33 ber. 10: 1—3: Summarium om Ahasveri regering. Mordekais storhet.

Esras och Nehemias böcker.

Teokratiens delvisa återställelse under perserkonungen Cyrus och förstärkande genom Esra och Nehemia.

Dessa böcker kunna delas i tre hufvuddelar.

Första hufvuddelen. Esra 1: 1—6: 22.

Teokratiens begynnande återställelse genom templets återuppbyggande under Scrubbabel och Jchosua.

Första stycket. 1: 1—2: 70.

Återtaget.

1 ber. 1: 1—4: Cyrus (Kores), konung i Persien, som

¹ Den kallas *Purim*, d. ä. lotterna, emedan Haman genom lott bestämt dagen för Judarnes förgörande (3: 7).

störtat det kaldeiska riket, låter utfärda ett edikt¹, som tillåter de fångna Judarne att återvända och uppbygga Jerusalems tempel, och manar andra att understödja de återvändande².

2 *ber.* 1: 5—2: 70: En del af de fångna, omkring 50,000 personer (jfr 2: 64, 65), draga tillbaka till sina fäders land.

1) Aftåget under anförande af Serubbabel (el. Sesbasar), Jokakins ättling. De aftågandes begåfvande med hvarjehanda egendom och med tempelkärl, hvilka uppräknas (1: 5—11).

2) Förteckning på de återtagande och deras antal (2: 1—67)³. De sakna dock en öfversteprest med full embetsbegåfning (v. 63).

3) De öfverste gifva rikliga gåfvor till templets byggande (2: 67—69).

4) De återkomna bosätta sig i sina forna hem (2: 70).

Andra stycket. 3: 1—13.

Den nya helgedomens grundläggande.

3 *ber.* 3: 1—3: De återkomna upprätta först af allt, under ledning af Serubbabel och öfverstepresten Jehosua, i sjunde månaden brännoffersaltaret och begynna frambära de dagliga offren.

4 *ber.* 3: 4—6: Man begynner fra löfhyddohögtid och andra högtider.

5 *ber.* 3: 7—13: Man begynner lägga grundvalen till en ny helgedom, under blandad glädje och sorg.

Tredje stycket. 4: 1—6: 22.

Hinder för byggnadens fortsättning. Dess slutliga fullbordan.

6 *ber.* 4: 1—3: De halfhedniska invånarne i Samarien begära att få deltaga i byggnaden, men detta vägras dem.

7 *ber.* 4: 4—24: Samariterna göra nu allt för att förhindra byggandet, som ock till en tid afstannar. Likaså söka de längre fram förhindra stadens uppbyggande.

¹ Obs. uttrycket om »Guds uppväckande af människors ande», v. 1 och 5.

² Jfr 2 Krönb. 36: 22, 23. Detta skedde år 536.

³ Netinim i v. 43 voro lägre tempeltjenare.

1) De förlama folkets mod (v. 4).

2) De söka förhindra tempelbyggnaden genom anklagelse hos konungarne i Persien från Cyri till Darii tid (v. 5).

3) De söka äfven under Darii efterträdare att förhindra stadens uppbyggande. Så hos Xerxes (= Ahasverus). Äfvenså genom en särskild skrifvelse till Artaxerxes, i följd af hvil-
kens svar byggandet förhindras (v. 6—23)¹.

4) Arbetet på templet afstannar därför intill Darii regering (v. 24).

8 ber. 5: 1—6: Tempelbyggnaden fortsättes under Darius och fullbordas.

1) Serubbabel och Jehosua företaga på nytt byggandet, stärkte af profeterna Haggai och Sakarja² (5: 1, 2).

2) De persiske ståthållarne yttra betänkligheter mot byggandet, men låta det fortgå, tills man inhemtat konung Darii yttrande, huruvida Cyrus verkligen gifvit tillåtelse dertill (5: 3—17).

3) Darius gifver ett gynsamtt svar och bjuder att understödja byggandet (6: 1—12).

4) Byggandet fortfar med ifver intill templets fullbordan (6: 13—15).

5) Templet inviges och Passah firas (6: 16—22).

Andra hufvudafdelningen. Esra 7: 1—10: 44.

Den nyupprättade teokratiens förstärkande genom Esra.

Första stycket. 7: 1—8: 36.

Esras tåg till Jerusalem.

9 ber. 7: 1—8: 14: Esra erhåller konung Artaxerxes tillåtelse att begifva sig till sina fäders land. Han tågar dit, åtföljd af ett antal landsmän.

¹ V. 6—23 äro att anse såsom ett parentetiskt tillägg, som egentligen icke hör till berättelsen om tempelbyggnaden. Enligt andra skulle emellertid med Ahasverus och Artasasta menas de persiske konungarne Kambyzes och den falske Smerdis.

² Jfr här dessas profetiska böcker.

1) Esra, en skriftlärd af Arons släkt, drager ut från Babel, ledd af Guds goda hand¹ (7: 1—6).

2) Han åtföljes af ett antal landsmän. Tåget går lyckosamt under en tid af fyra månader (7: 7—10).

3) Esra erhåller härvid af Perserkonungen en gynnsam skrifvelse, som förskaffar honom stor myndighet bland hans folk (v. 11—26).

4) Tacksägelseord af Esra härför till Gud (v. 27, 28).

5) Förteckning på de medtågande (8: 1—14).

10 ber. 8: 15—30: Esra låter under tåget vid floden Ahava hålla en högtidlig fasta med bön om välsignelse och anförtror dervid helgedomens dyrbarheter i presternas händer.

1) Esra låter hemta leviter till floden Ahava (v. 15—20).

2) Fastan och bönen om en lyckosam väg (v. 21—23).

3) Öfverlemnandet af dyrbarheterna åt presterna (v. 24—30).

11 ber. 8: 31—36: Tåget ankommer till Jerusalem, dyrbarheterna uppvägas, offer frambäras, bref till konungens ståthållare aflemmas.

Andra stycket. 9: 1—10: 44.

Esras verksamhet till teokratiens renande.

12 ber. 9: 1—2: De öfverste klaga inför Esra, att folket mot den teokratiska ordningen tagit sig hustrur af allchanda främmande folk.

13 ber. 9: 3—15: Esra klagar ödmjukt inför Gud öfver denna synd, tillika bekännande fädernas missgärningar.

14 ber. 10: 1—6: Det närvarande folket intages af bättringssorg. Sekania manar till ett nytt förbund med Gud och utdrifvande af de hedniska hustrurna. Esra tager folkets ed på detta.

15 ber. 10: 7—14: Esra sammankallar hela folket till Jerusalem, förehåller dem deras skuld, manar till bekännelse och bättring. Menigheten ingår härpå och begär sakens ordnande genom de äldste på hvarje ort.

¹ Obs. detta uttryck i v. 6, 9, 28 m. fl. — Uttåget skedde omkring år 460 f. Kr.

16 ber. 10: 15—44: De främmande qvinnorna blifva lagligt fränskilda. Förteckning på dem, som tagit sådana¹.

Tredje hufvuddelen. Neh. 1: 1—13: 31.

Nehemias verksamhet till teokratiens förstärkande.

Första stycket. 1: 1—7: 3.

Nehemia reser till Jerusalem och återuppbygger under yttre och inre svårigheter stadens murar².

17 ber. 1: 1—11: Nehemia, munskänk hos konung Artaxerxes i Persien, uppväckes att anropa Gud om Jerusalems återupprättelse.

1) Han erhåller underrättelse om sitt folks förtryckta ställning (v. 1—3).

2) Han klagar deröfver inför Gud, bekännande sitt folks synder och vädjande till hans löften (v. 4—11).

18 ber. 2: 1—10: Nehemia utverkar konungens tillstånd att resa till Jerusalem och återuppbygga dess murar. Han ankommer till Jerusalem, åtföljd af persiske ryttare.

1) Hans bön till konungen om resan och dess beviljande (v. 1—6).

2) Konungen beviljar bref till de persiske ståthållarne i landet. Nehemias framlemnar detta vid ankomsten (v. 7—9).

3) Afund uppväckes från början hos några af folkets nationalfiender, såsom Horoniten Sanballat, Ammoniten Tobia m. fl. (v. 10).

19 ber. 2: 11—20: Nehemia besigtigar hemligen den förstörda staden. Han manar derpå folkets öfverste att uppbygga dess murar. De besluta sig härtill under sina afundsmäns begabberi.

20 ber. 3: 1—32: Byggandet af murarna begynner, i det folket fördelar de särskilda portarna och mursträckorna sig emellan. Dock undandraga sig somliga af de mäktige arbetet (v. 5).

¹ De angifvas inalles till något öfver 100 personer.

² Omkring år 450.

21 ber. 4: 1—23: Fienderna begabba byggandet och stämpla för att anfalla de byggande. Nehemias vaksamma anordningar förhindra det.

1) Fiendernas hån och Nehemias klagan inför Gud (v. 1—5).

2) Det tilltänkta anfallet och Nehemias anordningar (v. 6—15).

3) Arbetet fortgår, under det de arbetande tillika ständigt hålla sig beredda till strid (v. 16—23).

22 ber. 5: 1—18: Nehemia öfvervinner en svårighet bland folket sjelf: de fattigas missnöje öfver de rikares förtryck.

1) De fattigas klagan (v. 1—5).

2) Nehemia förebrår de rikare deras omildhet och förmår dem genom sitt eget exempel att efterskänka sina fordringar (v. 6—13).

3) Nehemia lättar ock folkets tunga genom att icke fordra någon lön i sin egenskap af ståthållare, genom att sjelf med sina tjenare deltaga i byggnadsarbetet och dervid spisa en del af arbetarne vid sitt eget bord (v. 14—18).

23 ber. 6: 1—7: 3: Nehemia fullbordar stadsmuren, trots nya stämplingar af fienderna.

1) Fienderna söka förgäfvres flera gånger att försåtligt locka Nehemia till en sammankomst (6: 1—4).

2) Sanballat söker på nytt locka Nehemia till en sammankomst genom att föregifva, att han är beryktad för upproriska stämplingar (6: 5—9).

3) En af fiendernas handtlangare söker förmå Nehemia att fly in i templet, såsom hade han att frukta lönnmord (6: 10—14).

4) Muren fullbordas och fienderna förskräckas (6: 15, 16).

5) Många förnåma i Juda stämpla, på grund af släktskap med Tobia, med honom mot Nehemia (6: 17—19).

6) Nehemia låter inrätta portar och bevaka staden (7: 1—3).

Andra stycket. 7: 4—13: 31.

*Nehemia söker vid samma tid ordna de inre förhållandena i folket*¹.

¹ Samtidig med Nehemia verkar troligen profeten Malakias i Israel. Jfr Neh. 13: 6 ff. med Malakias.

24 *ber.* 7: 4—73: Nehemia låter uppgöra en förteckning öfver folket, med ledning af förteckningen öfver dem, som först drogo upp ur fångenskapen¹.

25 *ber.* 8: 1—18: Nehemia låter fira löfhyddohögtid i enlighet med lagens föreskrift.

1) Esra föreläser lagen inför allt folket i sjunde månaden (v. 1—8).

2) Nehemia och andra uppmana folket till glädje vid högtiden, ändock de enligt lagens ord hade anledning till sorg (v. 9—12; obs. v. 10).

3) Då man läst lagens föreskrift om löfhyddohögtiden, firar man densamma enligt lagens ordalydelse (v. 13—18). Jfr Lev. 23: 39 ff.

26 *ber.* 9: 1—10: 39: Folket gör under syndabekännelse och tacksägelse ett högtidligt förbund med Jehovah att hålla Mose lags ordningar.

1) Leviterna uttala i folkets namn ett högtidligt erkännande af Guds valgerningar, ända från folkets utkorelse intill denna dag, af dess oupphörligt förnyade försyndande och af Guds rättfärdighet i sina domar (9: 1—37).

2) Ett förbund ingås, besegladt af de förnämsta och beedigadt af hela folket, att hålla lagen, särskildt dess stadganden om sabbat, helgedomsskatt, förstlingsgåfvor o. s. v. (9: 38—10: 39).

27 *ber.* 11: 1—24: Förteckning på Jerusalems invånare.

1) Af Juda barn (v. 4—6).

2) Af Benjamin (v. 7—9).

3) Af presterna (v. 10—14).

4) Af leviterna (v. 15—18).

5) Af dörrvaktarne (v. 19).

6) Netinim i Ofel (v. 21).

7) Levitföreståndare och konungens sekreterare (v. 22—24).

28 *ber.* 11: 25—36: Förteckning på städerna i landsorten.

1) Juda barns (v. 25—30).

2) Benjamins (v. 31—36).

¹ Jfr Esr. 3 kap.

29 ber. 12: 1—26: Förteckning på prester och leviter.

- 1) Prester, som drogo upp med Serubbabel (v. 1—7).
- 2) Leviter vid samma tid (v. 8, 9).
- 3) Öfversteprester från Jehosua till Jaddua, under hela perserväldet (v. 10, 11).
- 4) Prestfäder under öfverstepresten Jojakims tid (v. 12—21).
- 5) Leviterna under öfverstepresten Eljasib m. fl. (v. 22, 23).
- 6) Leviternas hufvudmän vid denna tid (v. 24—26).

30 ber. 12: 27—13: 3: Nehemia låter högtidligen inviga den nybyggda muren¹.

1) Leviter och sångare församla sig i Jerusalem. Folket renas (12: 27—30).

2) Två högtidståg gå åt olika håll rundt omkring muren (12: 31—37 och 38, 39).

3) Alla offra derpå med stor glädje i templet (12: 40—43).

4) Man ordnar noga insamlandet af presternas och leviternas andelar af landets afkastning (12: 44—47).

5) Moabiter och Ammoniter afskiljas från Israel enligt lagen (13: 1—3).

Tredje stycket. 13: 4—31.

Nehemia befrar vid sitt andra besök i Jerusalem der uppkomna oordningar².

31 ber. 13: 4—9: Nehemia fördrifver Ammoniten Tobia ur templet.

1) Öfverstepresten Eljasib befryndar sig med Ammoniten Tobia under Nehemias frånvaro och gifver honom ett rum i helgedomen (v. 4—6).

2) Nehemia kommer till Jerusalem och utdrifver Tobia (v. 7—9).

32 ber. 13: 10—14: Nehemia bestraffar försumligheten i att gifva leviterna deras del och ordnar om detta.

¹ Till denna högtid hör sannolikt psalmen 147 i psaltaren, likasom många andra psalmer torde vara författade vid denna tid, i anledning af folkets återvändande från fångenskapen.

² Omkring år 430.

33 ber. 13: 15—22: Nehemia förhindrar köpande och säljande på sabbaten.

34 ber. 13: 23—31: Nehemia bestraffar dem, som på nytt tagit främmande hustrur, förpligtar dem att afstå från detta, fördrifver en af öfversteprestens söner, som befryndat sig med Sanballat, och ordnar de presterliga göromålen.

Tillägg om Israels senare historia intill Kristus¹.

Judarne förblifva under verldsrikenas makt, men öfva tillika ett stort inflytande på hedningarnes andliga bildning. Folket mognar dock i det hela för en ännu svårare dom. Men en helig säd beredes i dess midt².

1 ber. Judarne förblifva under Persernas välde intill detta rikes undergång genom Alexander, omkring år 330. Alexander underkastar sig Persernas alla länder, vredgas på Judarne, som vägrat lemna honom hjälp vid belägringen af Tyrus, men skonar dock Jerusalem på öfverstepresten Jadduas bemedling (jfr Neh. 12: 11).

2 ber. Efter Alexanders död, år 323, lydde Palestina i ungefär ett hundra år hufvudsakligen under Ptolomeerna i Egypten, som öfverhufvud behandlade dem vänligt. Många Judar bosatte sig i Alexandria, som blef en ny medelpunkt för deras bildning och inflytande.

3 ber. Från ungefär år 200 kommo Judarne under Seleuciderna i Syrien. En syrisk konung, Antiokus Epifanes, ville tvinga dem att öfvergå till den grekiska hedendomen, plundrade hufvudstaden och templet och lät många, som ståndaktigt vägrade öfvergifva sina fäders tro, undergå grymma marter och döden³.

4 ber. Under denna tid uppträdde bland Judarne, sedan omkring år 170, en presterlig hjeltesläkt, Makkabeerna eller

¹ Från omkr. 430 f. Kr. intill år 70 eft. Kr.

² Jfr profetian i Es. 6: 9—13.

³ Jfr t. ex. 2 Makkabeerboken. Antiokus bildar höjdpunkten af hedendomens fiendskap mot Guds uppenbarelse i gamla testamentet och är därför af djupt förebildande betydelse.

Bibelforskaren. 1886.

Hasmoneerna, först fadren Mattatias, sedan sönerna Judas, Jonatan och Simon, såsom sitt folks befriare, förde lyckliga krig med Syrerna och befriade slutligen landet från deras öfvervälde¹. Makkabeernas släkt herskade nu en tid öfver Judarne. En af dem, Johannes Hyrkanus, eröfrade Samarien, Gallileen och Edomeen; en annan, Aristobulus, lät kalla sig konung. Men genom strider inom deras egen familj banade slutligen Makkabeerna sjelfva vägen för Romarne att underlägga sig deras land. Pompejus eröfrade Jerusalem år 64.

5 ber. Sedan denna tid stod landet under romersk öfverhöghet och styrdes först af ståthållare, konungar eller furstar af det *Herodeska* huset, sedan af romerska ståthållare. Under den tyranniske Herodes I föddes Jesus Kristus. Under den romerske ståthållaren Pontius Pilatus led han korsdöden omkring år 30. 40 år senare, år 70, eröfrade och förstörde Romarne, efter ett uppror af Judarne, Jerusalem och gjorde fullkomligt slut på Israels sjelfständighet.

6 ber. Någon egentlig profetia hade icke funnits i landet sedan Malakias, omkring 450. I stället befitade sig *de skriftlärde* desto ifrigare om lagens tolkning och inskräpande i synagogor och särskilda skolor. Af nit om lagens efterlevnad uppstod det s. k. *fariseiska* partiet, hvilket dock allt mera förföll till en blott utvärtes dyrkan af Gud och lydnad för lagens bokstaf. Ett annat parti, *sadduceerna*, ringaktade fädernas tro och det mesta af skriften och förföll i verldslighet och otro. Båda partierna blefvo allt mera främmande för den verkliga sanningen och drogo folket med sig i ett djupt andligt förfall.

7 ber. Blott en ringa återstod i folket, hvilken visserligen var utbredd öfver alla länder, förblef vid de heliga fädernas äkta fromhet och i en verklig umgängelse med Gud. Bland dem verkade Andens högre krafter i det fördolda. De voro en mottaglig jordmån, då en ny profetisk bättringspredikan ljöd genom Johannes Döparen och då evangelium förkunnades af Jesus Kristus. Af dem bildade den Helige Ande grundvalen till den kristna kyrkan. W. Rudin.

¹ Jfr I Makkabeerboken.

Esaias' Bok öfversatt och förklarad.

(Forts.)

Femte Boken (Kapp. XL—I.XVI).

Femte Talet.

44. ²³Jublen, I himlar, ty Jehovah har utfört sitt verk; jubleren, I jordens innandömen, bristen ut i fröjderop, I berg och skogar och alla trån i dem; ty Jehovah har igenlöst Jakob och förhårligar sig i Israel!

44: 23—45: 25. Det profetiska tal, som här följer, rör sig omkring Cyri världshistoriska person, och har, efter allt att sluta, tillkommit under intrycket af hans första uppträdande på världens skådeplats. Det var icke lätt att förutse utgången af detta uppträdande, men för den profetiska blicken, skärpt genom profetiorna från exilens första tid om det Babyloniska våldets undergång och Israels befrielse efter de sjutio åren, framstår Cyrus redan från början såsom det af Gud utsedda redskapet till verkställandet af denna befrielse. — Vore talen i denna samling kronologiskt ordnade, skulle detta tal utan tvifvel hafva fått sin plats i spetsen för de öfriga såsom det äldsta af dem alla. I hvarje fall är detsamma af ett så tidigt ursprung, att berättelsen hos Josephus, det Cyrus genom meddelandet af dess ord om honom blifvit vunnen för Israels sak, mycket väl kan hafva haft en historisk grund.

Talet består, utom inledningen v. 23, af fyra delar, af hvilka *den första* (v. 24—28) innehåller den allmänna förkunnelsen af befrielsen genom Cyrus, för hvilken Jehovah likasom går i borgen med sitt eget namn; *den andra* (45: 1—8) Jehovahs ord till Cyrus; *den tredje* (45: 9—19) till Israel; och *den fjärde* (45: 20—25) till hednafolken i sammanhang med denna befrielse.

23. *Jublen, I himlar* m. m. Dessa ord fattas af de fleste, med eller utan förbindelse med de följande verserna af samma kapitel, såsom den jublande finalen till det föregående talet, men göra vida bättre tjänst i spetsen för den följande Cyrusprofetian. I det som inträffat med Cyri uppträdande, ser profeten en säker borgen för befrielsen från exilen, derför talar han om denna befrielse, såsom den redan vore verkställd. Och huru skulle detta kunna ske annat än med en jublande tunga?

²⁴Så säger Jehovah, din igenlösare och din danare från moderlifvet:

Jag är Jehovah, som gör allting. Jag hafver utspänt himmelen, jag allena; jag hafver utsträckt jorden, och ingen var med mig.

²⁵Jag gör stortalarnes tecken till intet, och spåmännen till narrar. Jag tvingar de vise att draga sig tillbaka och vänder deras vishet i dårskap, ²⁶men låter mina tjenares ord bestå och verkställer mina sändebuds utslag. Jag är ock den, som nu säger till Jerusalem: »*Du skall bibos*», och till Juda städer: »*I skolen uppbyggas, och edra ruiner skall jag upprätta*»; ²⁷som säger till djupet: »*Du skall atsina, och dina strömmar skall jag uttorka*»; ²⁸som säger till Koresch: »*Du är min herde och hela min vilja skall du fullborda*»; som säger till Jerusalem: »*Du skall uppbyggas och templet skall grundas*».

45. ¹Så säger Jehovah till sin smorde — till Koresch, som jag har fattat vid hans högra hand för att nedlägga för honom folkslag och lossa bältet från konungars länder; för att öppna för honom alla dörrar och läsa upp för honom alla portar:

²Jag skall gå framför dig och jemna alla höjder. Jag skall spränga portar af koppar och sönderbryta bommar af jern, och gifva dig skatter, som ligga i mörkret, skatter säkert gömda, ³på det du skall veta, att jag är Jehovah, att den, som kallar dig vid ditt namn, är Israels Gud.

25. *Jag gör stortalarnes tecken* m. m. Närmare: *stortalighetens tecken*; det är sagdt med afseende på de chaldeiska stjerntydarne och spåmännen, om hvilka talas 47: 12 f.

27. *Sägande till djupet: Du skall utsina* m. m. Det kan endast hafva afseende på Euphrat och dess naturliga och konstgjorda vattensystem, som likasom stängde vägen till hemlandet för det fångna Israel.

28. *Du är min herde*. Med tanken på Israel såsom Guds hjord, hvars återförande till Kanaans land är det uppdrag, som Jehovah har gifvit åt Cyrus att verkställa.

45: 1—8. Här ställes talet till Cyrus sjelf, som Jehovah lofvar seger och framgång på hans verldseröfrande bana, icke för hans egen skull, utan för Israels skull, till hvars befriare han är utsedd. Den visshet och bestämdhet hvarmed denna seger utlofvas, bildar en motsats till de hedniska oraklens osäkerhet och tvetydighet, som måste hafva varit af den största verkan.

3. *Gifva dig skatter* m. m. Man har på grund af uppgifter hos gamle författare beräknat de skatter i guld och silfver, som endast genom eröfringen af Sardes och Babylon tillföll Cyrus, till ett värde af öfver 2000 millioner kronor i vårt mynt.

⁴För Jakobs, min tjenares, och Israels, min utkorades skull kallar jag dig vid ditt namn och benämner dig med din äretitel, och du känner mig icke. ⁵Jag är Jehovah och ingen annan, utom mig är ingen Gud; jag omgjordar dig, och du känner mig icke: ⁶på det att man skall lära känna från solens uppgång till hennes nedgång, att ingen är förutan mig. Jag är Jehovah och ingen annan — ⁷han som skapar ljuset och skapar mörkret, han som gifver lycka och skapar olyckan; jag, Jehovah, är den som gör detta allt.

⁸Nedgjuten, himlar, från det höga, och I skyar, nedgjuten rättfärdighet i strömmar. Må jorden öppna sig, och må de bära frukt af frälsning och af rättfärdighet, som växa upp tillsammans; jag, Jehovah, är den som skapar det.

⁹Ve den, som går till rätta med sin skapare, en skärfva bland andra skärfvor af jordens mull! Säger väl leret till sin formare:

4. *Benämner dig med din äretitel.* Det är den, som innefattas i de anförda båda benämningarna af *Jehovahs herde* och *Jehovahs smorde*, båda hänförande sig till uppdraget i fråga om Israels folk.

7. *Han som skapar ljuset och skapar mörkret.* Att det, som här säges, innebär en anspelning på den persiska religionsdualismen, är omisskänneligt och äfven allmänt erkänt. Denna dualism var af en i grunden mera fysisk, än etiskt sedlig natur och i enlighet dermed hafva vi väl äfven att förstå de närvarande orden om ljus och mörker i egentlig mening, icke om Jehovah såsom upphofvet till det onda så väl som till det goda, så mycket det än står fast, att äfven det onda icke skulle vara till, om icke Gud vore, och att det endast genom hans tillåtande vilja öfverhufvud kan existera.

8. *Nedgjuten, himlar, från det höga . . . rättfärdighet i strömmar.* Det är de saliga frukterna af Israels återförande från Babel, som innefattas i dessa ord, hvilka hafva betydelsen icke allenast af en gudomlig förutsägelse, utan äfven af ett gudomligt maktord. — *Må jorden öppna sig.* Till mottagande af denna såsom ett ymnigt regn nedströmmande rättfärdighet från ofvan. — *Och må de bära frukt af frälsning och rättfärdighet.* Det är sagdt om himmelen och den af himmelen befruktade jorden tillika. — *Som växa upp tillsammans.* Närmare: *Må det växa upp tillsammans.* Det är sagdt om denna rättfärdighet och denna frälsning, som genom den gudomliga frälsningsplanens återupplifvande i förening med Israels återinsättande i sina fäders land nu är på väg att grunda ett välde, hvilket sträcker sig till hela jorden. — Här, såsom icke sällan, är den masoretiska interpunktionen, som på ett något olika sätt förbinder orden med hvarandra, icke att anse såsom normgifvande.

9—19. Här vänder sig talet till Israel, som uppmanas att upphöra med

»Hvad gör du?» Eller ditt verk: »Han är utan skicklighet?»
 10 Ve den, som säger till sin fader: »Hvi aflade du», och till sin moder: »Hvi födde du?»

11 Så säger Jehovah, Israels Helige och dess skapare: Frågen mig om det, som komma skall, och anförtron åt mig omsorgen om mina barn och mina händers verk. 12 Jag är den, som hafver frambragt jorden och skapat menniskorna på henne; mina händer hafva utspänt himlarne, och öfver hela deras här befaller jag. 13 Jag är ock den, som har uppväckt honom i rättfärdighetens ärende, och alla hans vägar skall jag jemna. Det är han, som skall bygga min stad och sätta mina fångar i frihet utan betalning och för intet, säger Härskarornas Jehovah.

14 Så säger Jehovah: Vinsten af Egyptens arbetsflit och Ethiopiens handel, och Sabeernas, det resliga folkets, skall öfvergå till

sitt knot mot Guds styrelse och fast förlita sig på löftet om förlössningen från Babel och den stora framtid för Guds rike, som är förbunden dermed.

9. *Ve honom, som går till rätta med sin danare* m. m. Det som här säges, synes hänföra sig till det missnöje och knot mot Guds styrelse, som redan från början af exilens tider gaf sig tillkänna inom Israels folk. Jemför Heseck. K. 18 och 33. — *Han är utan skicklighet*. Egentligen: *utan händer*, eller handlag.

10. *Ve den som säger till sin fader* m. m. Från den ena bilden öfvergår profeten till den andra, och den ena säger detsamma som den andra. Gud är alla menniskors fader, och det är i denna egenskap som han gör med dem det, som han gör; att gå till rätta med honom därför, det är således detsamma som att göra det, som här säges. Dermed gör man endast sig sjelf ondt; hans afsigter förändrar man icke, och huru faderliga dessa äro under all den stränghet, hvilken Israel fått erfara, det är hvad som nu är på väg att visa sig.

11. *Frågen mig om det som komma skall*. Ty Jehovah ensam är i besittning af det tillkommandes hemlighet, och endast den, som känner det tillkommande, kan bilda sig det rätta omdöme om det närvarande, som fordras för att icke duka under för frestelsen till det knot och missnöje med Guds vägar, hvarom fråga är. Det är en sida af det profetiska ordets betydelse i alla tider, som icke är den minst viktiga.

13. *Jag är ock den som har uppväckt honom* m. m. Det är Koresch, om hvilken i det föregående är taladt. — *Utan betalning och för intet*. Jemför 52: 3.

14. *Vinsten af Egyptens arbetsflit och Ethiopiens handel och Sabeernas* m. m. Här anföras samma land och folk som 43: 3, och det är väl äfven ett af skälen, hvarföre de framför andra namngifvas. Meningen kan icke vara tvifvelaktig. Hvad de öfriga folken — det är hvad orden innebära —

dig och tillhöra dig. De skola följa efter dig i sina kedjor, de skola komma och nedfalla för dig och bedja, sägande: »Endast hos dig är Gud och hos ingen annan».

Ja, ingen gudom ¹⁵är för visso i eder, gudar, som förborgen eder; Israels Gud är den som gifver frälsning. ¹⁶Fuller af skam och blygsel äro de alla, med skymf hafva de afgått, bildmakarne alla med hvarandra. ¹⁷Israel är frälst af Jehovah med en evig frälsning, och icke blygas och icke skämmas skolen I till evärdelig tid.

¹⁸Ty så säger Jehovah, den sanne Guden, som hafver skapat himmelen, som hafver danat och tillredt jorden — ja, han är den som grundat henne, och han har icke skapat henne för att vara öde, utan gjort henne till att bebos: Jag är Jehovah och ingen

förlorea genom den ifrågavarande verldsomhvälfningen, det skall utfalla till vinst för Israels folk, och detta i hela den omfattning, som Guds lofte till Israel från begynnelsen innebär. Ty här såsom alltid på profetians område har man att skilja mellan verkligheten själf och det profetiska bildspråk, i hvilket den målas för oss, och denna verklighet själf har en utsträckning till tiden och rummet, som icke vet af några gränser.

De skola följa efter dig i sina kedjor. Som de fått sig pålagda af den nye världseröfraren. Jemf. 43: 3 f. Det är dessa folks omvändelse till Israels Gud, som med dessa ord förutsäges i enlighet med den gamla förutsägelsen om Egypten 19: 18 f. — *Endast hos dig är Gud och hos ingen annan.* Denna öfversättning, språkligt berättigad, förtjenar företrädet framför den vanliga: »och ingen annan Gud finnes».

De sista orden i versen אֵלִים אֲפֻסְהֶם hänföras i allmänhet till det föregående som en förstärkning af negationen, men göra vida bättre tjänst genom att förbindas med det följande, hvars mening derigenom undergår en förvandling, som länder på allt sätt till innehållets fördel.

^{14b}—¹⁵. *Ja, ingen gudom är förvisso i eder, gudar, som förborgen eder.* Ordagrant: . . . är för visso du, som är en gud, som förborgar dig. Det är sagdt om hedendomens gudar, som med skäl kunna sägas hålla sig förborgade, då de icke gifvit andra tecken till sin gudom, än det nu har visat sig. — Den vanliga öfversättningen af orden v. 15: »Sannerligen är du en fördold Gud» (om Israels Gud) gifver en tanke, hvilken, äfven om man utbyter ordet »fördold» mot hemlighetsfull eller outforsklig, svårligen låter försvara sig. Ty att hednafolken eller Israel just då, när Jehovah uppenbarar sin härlighet för dem, skulle helsa honom med namnet af en Gud med denna egen-skap, är icke sannolikt; ännu mindre är det antagligt, att »den fördolde Guden» här skulle vara lika med: »den Gud, som vi förut dyrkat utan att känna» (Θεὸς ἄγνωστος Ap. G. 17: 23).

ingen annan; ¹⁹Jag hafver icke talat i löndom i ett rum, i ett land af mörker, och icke sagt till Jakobs ätt: »Söken mig förgäfves!» Jag är Jehovah, som talar rättfärdighet, som förkunnar hvad rätt är.

²⁰Församlens och kommen, nalkens, så många som I ären, I undslupna folk, som utan förstånd släpen på tråklossarne af edra beläten och bedjen till gudar, som icke kunna frälsa. ²¹Förkunnen och bären fram och plägen råd tillsammans: Hvilken hafver förutsagt detta från begynnelsen och från första stunden kungjort det? Är det icke jag, Jehovah? Ja, ingen annan Gud finnes utom mig, en Gud, som är rättfärdig och kan frälsa, gifves ingen mig förutan.

²²Vänden eder till mig, så skolen I frälsas, alla jordens ändar; ty jag är Gud och ingen annan. ²³Jag hafver svurit vid mig sjelf, ett ord hafver utgått i rättfärdighet från min mun, som ej skall ryggas, att för mig skola alla knän böjas och alla tungor skola svärja

19. *I ett rum, i ett land af mörker.* I likhet med det hedniska orakel- och nekromantväsendet, som ur underjordiska hålör och grottor eller ur sjelfva underjorden afgaf och upphemtade sina gudasvar. Det förra synes vara afsedt med בְּמָקוֹם, det senare med אֶרֶץ (med fortverkande בְּ), båda att förbinda med הַשֵּׁף såsom genitivbestämning. Jemför i afseende på det senare uttrycket אֶרֶץ הַשֵּׁף וְצִמְיֹתָ Job 10 21.

20—25. I det föregående har ämnet för den närvarande profetian blifvit utfördt både med afseende på Israels folk och dem af hednafolken, som i likhet med det Båbyloniska, äro bestämda att duka under för den nye verldseröfraren. Här vänder sig profeten till den återstående delen af folkverlden med en uppmaning att i hvad som skett, se beviset på afguderiets falskhet och omvända sig till Jehovah, slutande med en allmän förutsägelse om hela folkverldens omvändelse och frälsning en gång vid dagarnes ände. Så blifver profetian i detta tal fortskridande och avslutad på ett sätt, som i afseende på innehåll och sammanhang i sjelfva verket icke lemna något öfrigt att önska.

20. *I undslupna folk, som utan förstånd släpen m. m.* Ordagrant: *De förstå intet, släpande m. m.*

23. *Jag hafver svurit vid mig sjelf m. m.* Hednaverldens omvändelse är icke ett gudomligt önskningsmål allena, utan ett gudomligt rådslut, som kommer att förverkligas. Men den mensklige friheten ingår som en faktor i detta förverkligande. Så utesluter detta icke, utan innesluter i sig den förmaning, som går förut v. 22.

mig trohet. ²⁴Blott i Jehovah, så skall man säga, hafver jag rättfärdighet och styrka.

Ja, till honom skola de komma med blygsel, alle, som mot honom varit hätske. ²⁵I Jehovah skola de varda rättfärdige och skola de berömma sig, hela Israels ätt.

Sjette Talet.

46. ¹*Bel* är fallen, *Nebo* är störtad; deras beläten äro lastade på djuren, och edra tempelgåfvor på öken, så att de digna under

24. *Alle, som mot honom varit hätske.* Så väl af Israels folk som af hednafolken.

25. *I Jehovah skola de . . . berömma sig, hela Israels ätt.* Det är Israel i den utvidgade bemärkelse, som inträder, sedan det gamla löftet till Abraham genom hela folkverldens omvändelse gått i sin slutliga fullbordan.

46: 1—13. Detta tal förflyttar oss till det ögonblick, då Babel är intaget och dess afgudabeläten af guld och silfver på väg att bortföras såsom byte, på ett sätt, hvilket genom de förmaningar, som ansluta sig till det som säges m. m. gör hela intrycket, icke af en förutsägelse, utan af ett historiskt faktum. Det är således en mellantid, under hvilken Cyrus redan hunnit att utföra sitt verk i afseende på Babel, som skiljer detta tal från det föregående, till hvilket det förhåller sig såsom uppfyllelse till förutsägelsen. Båda talen höra ur denna synpunkt nära tillsammans och hafva utan tvifvel äfven från början varit förbundna till ett par.

1. *Bel är fallen* m. m. *Bel* var en af de förnämsta gudarne i det assyriska och babyloniska pantheon; *Nebo*, svarande mot planeten Mercurius, var från början en af de lägre gudomligheterna, men i senare tider jemte *Merodak* (svarande mot planeten Jupiter) Babyloniernas hufvudgud, efter hvilken de fleste af deras konungar (Nebukadnezar, Nabopolassar m. m.) blifvit uppkallade.

Deras beläten äro lastade på djuren m. m. Med »djuren» kan man förstå de större representanterna af djurriket: kameler och elefanter; »öken» åter äro hästar, åsnor och mulåsnor. Den masoretiska accentuationen förbinder båda slagen med hvarandra, men riktigare synes vara att hänföra לַחֲמֹרֵי לְבָהֶלָה till det föregående, och לְבָהֶלָה till det följande på det sätt, som har skett i översättningen. — Och *edra tempelgåfvor* m. m. Det blott på detta ställe förekommande ordet נְשָׂאוֹת betraktas af de fleste utläggare såsom synonym med עֲצָבִים i bemärkelsen af bilder, som bäras i högtidlig tempelprocession (*gestamina*). Men sannolikare är, att נְשָׂאוֹת är ett synonym till נִשְׂאוֹת, möjligen äfven נִשְׂאוֹת 2 Sam. 19: 43, då det betyder *skänk, gåfva*, här i bemärkelsen af *tempelgåfva* (= det grekiska ἀνάθημα). — Så att de digna under bördan. Ordagrant: *En börd för det trötta.*

bördan. ²De äro störtade och fallne med hvarandra, de hafva icke förmått rädda bördan, och de sjelfve hafva gått med i fångenskapen.

³Hören mig, Jakobs hus och allt hvad som finnes öfrigt af Israels hus. I ären min börda från moderlifvet, I hafven varit burne af mig från moderqveden; ⁴och ända intill ålderdomen är jag densamme, ända till sena ålderdomen skall jag bära. Jag har gjort det och jag skall bära; ja, jag skall bära på eder och rädda.

⁵Med hvem viljen I då likna och jemföra mig, med hvem ställa mig tillsamman så att vi äro like? — ⁶De skaka guldets ur pungen och väga silfret på vågskålen; så tinga de en guldsmed, som gör det till en gud och falla ned och tillbedja, ⁷lyfta honom på sina skuldror och ställa honom ned på sin plats, så att han står och icke gifver vika. Sedan skriar man till honom äfven, men han svarar ej och frälser ingen ur hans nöd!

⁸Tänken på detta och varen faste! I affällige, gå in i eder

2. *De äro störtade* m. m. Man har fäst sig vid ljudlikheten mellan קרס och כרש (*Karas* och *Koresch*), väl icke utan ett visst berättigande. — *Och de sjelfva hafva gått med i fångenskapen.* Med sina beläten; ty de äro i grunden ett med desamma.

3—4. Det ofvan sagda gifver en naturlig anledning att tänka på motsatsen mellan dessa gudar, som äro till börda för andra, och Jehovah. Deraf den sköna tillämpning af det sagda på förhållandet mellan Jehovah och hans egendomsfolk, som nu följer.

3. *I ären min börda från moderlifvet* m. m. Jemför 63: 9; likasom 2 Mos. 19: 4; 5 Mos. 1: 31; Hos. 11: 3 m. m.

4. *Och ända till ålderdomens tid är jag densamme* m. m. Det som här säges, synes anspela på orden 5 Mos. 1 31: *Jehovah har burit dig i öknen såsom en man bär sin son* o. s. v. Det senare upphör, när sonen blifver äldre; men så icke Jehovahs bärande.

5—7. *Med hvem viljen I då likna mig* m. m. Jemför 40: 18—20, der samma jemförelse mellan Jehovah och afgudarne på ett liknande sätt träder oss till mötes.

8. *Tänken på detta och varen faste.* Icke vacklande mellan Jehovah och afgudarne. Eller enligt en annan härledning af יהאששו: *bevisen eder såsom män*, icke såsom barn; eller: *bevisen eder såsom menniskor*, icke såsom oförnuftiga väsen. — *I affällige, gå in* m. m. Det är sagdt med särskildt afseende på den del af exulanterna, mot hvilka profeten vänder sig med sina bestraffningar i det följande kap. 57; 65: 3 f. m. m.

sjelfva! ⁹Tänken på hvad jag förut har gjort från urminnes tid: att jag är Gud och ingen annan, en gudomsmakt förutan like: ¹⁰som förkunnar en saks utgång från dess början, och långt tillföre det icke skedda; som säger: »Hvad jag beslutar, det står fast, och allt hvad mig behagar, det utför jag»; ¹¹som kallade på örnen öster ifrån, på mitt rådsluts man från ett fjerran land.

Hvad jag hafver talat, det hafver jag ock låtit komma; hvad jag hafver uttänkt, det skall jag ock utföra: ¹²hören på mig, I hårdhertade, som ären fjerran från rättfärdigheten! ¹³Jag är nära med min rättfärdighet, den är icke fjerran, och min frälsning skall icke dröja; och jag skall gifva frälsning på Zion, min härlighet åt Israel.

47. ¹Stig ned och sätt dig i stoftet, du jungfru, Babels dotter; sitt på marken utan tron, du Chaldeernas dotter, ty icke mera skall man kalla dig den fina och den ljufva!

⁹^b—10. *En gudomsmakt förutan like, som förkunnar m. m.* Så att מְנִיד v. 10 förbindes med det föregående אֱלֹהִים.

11. *Som kallade på örnen öster ifrån.* Det är Cyrus, hvars snabba segerlopp väl kunde göra honom förtjent af detta namn. Icke utan betydelse i sammanhang dermed är uppgiften hos Xenophon, att en gyllene örn på en lång lans var Cyri och hans efterträdares fälttecken, likasom en gyllene örn på en sköld det kungliga riksvapnet hos Perserna.

12. *Hören på mig, I hårdhertade m. m.* Det är ett ord till den obotfärdiga delen af folket, som fortfor att likna sina fäder (jemf. 48: 4) och här särskildt uppfordras att låta det, som skett, drifva sig till bättring.

13. *Jag är nära med min rättfärdighet m. m.* Det, som här säges, visar tillbaka till innehållet af orden 45: 8: *Nedgjuten, I himlar, m. m.* Rättfärdighet och frälsning — det är frukten af det stora befrielseverk, till hvars redskap Cyrus är utsedd. De äro äfven de tvenne ord, som kunna sägas utgöra hufvudorden i dessa tal, hvilka gifvit ännu till Pauli Romarebref (Rom. 1: 16, 17).

47: 1—15. Här ställer profeten sitt tal till Babel sjelft för att låta det veta oåterkalleligheten af den dom, som nu öfvergått detsamma, men ock huru mycket det genom sin grymhet, sitt öfvermod och öfriga synder gjort sig förtjent af densamma. Det, som följer, erbjuder i visst afseende en fyllnad till triumfsången öfver Babel kap. 14, men med den skilnad dock, att det icke är det frälsta Israel, utan Jehovah sjelf som här alltigenom har ordet.

1. *Stig ned och sätt dig i stoftet m. m.* Det är uttrycket för ett tillstånd af den djupaste förnedring och förödmjukelse, som är möjlig. — *Ty icke mera*

²Tag qvarnen och mal mjöl; kläd af dig slöjan, drag in släpet, blotta vaden, vada genom strömmar. ³Låt din nakenhet blottas och din skam synas. — Jag vill kräfva hämnd och icke skona någon människa. ⁴Härskarornas Jehovah, Israels Helige, så är vår förlössares namn.

⁵Sitt och var tyst, och försvinn i mörkret, du Chaldeernas dotter; ty man skall icke mera kalla dig konungarikenas drottning.

* * *

⁶Jag förtörnades på mitt folk, jag gaf mitt arf till pris och lemnade dem i din hand... Du har icke haft barmhertighet med dem, den gamle (med den unge) lät du känna hela tyngden af ditt ok, ⁷och sade: »Till evig tid skall jag sitta som drottning», till dess du icke mera lade detsamma på ditt hjerta, och icke tänkte på den utgång, som det skulle få. -

⁸Men nu hör detta, du vällustdruckna, som satt så säker och sade i ditt hjerta: »Jag och ingen annan! Jag skall icke sitta

skall man kalla dig m. m. Babylon var i forntiden beryktadt för sin yppighet och vällust. Jemf. Herod. 1: 195, 199.

2. *Tag qvarnen och mal mjöl.* Att mala säd på den dertill allmänt begagnade handqvarnen utgjorde slafvinnornas göromål i forntiden. Jemf. 2 Mos. 11: 5. — *Vada genom strömmar.* Väl icke för att bortföras i landsflykt, utan såsom ett ytterligare drag i skildringen af detta trälldomstillstånd, med hänsyftning på de lokala förhållandena i det af strömmar och vattendrag genomskurna Babylonien.

5. *Sitt och var tyst och försvinn i mörkret* m. m. Det är ett blott uttryck för hvad som skall blifva Babels framtida öde. Lika framstående och bemärkt som det förut har varit, lika obemärkt och bortglömdt skall det hädanefter blifva: hvilket afbrott!

6. *Den gamle lät du känna hela tyngden af ditt ok.* Så väl som den unge; båda orden att förstå i kollektiv bemärkelse. Det är genom sitt försyndande mot Israel som Babel i all synnerhet ädragit sig den dom, hvilken nu öfvergått detsamma. På hvad sätt det utöfvat det förtryck, som hörde dertill, är oss icke meddeladt, men det är antagligt, att i Babylonien, likasom i Egypten, tvångsarbete utgjort en hufvudsaklig del af detsamma.

7. *Till dess du icke mera lade detsamma på ditt hjerta.* Det är denna omensklighet och följderna deraf för framtiden, i det att den säkerhet, som högmodet alstrade af sig, tystade alla betänkligheter i detta afseende.

8. *Jag skall icke sitta såsom enka och icke veta af barnlöshet.* Det förra detsamma som att vara öfvergifvet och föraktadt af alla de folk, som nu

såsom enka och icke veta af barnlöshet». ⁹Och dock kommo båda två öfver dig i ett ögonblick på samma dag, barnlöshet och enköstand. De hafva kommit öfver dig i sitt fulla mått med alla dina trollkonster, med alla dina besvärjelser de många.

* * *

¹⁰Du var säker i din ondska: du sade: »Ingen ser mig». Din vishet och din klokhet, de förde dig vilse, så att du sade i ditt hjerta: »Jag och ingen annan». ¹¹Men en olycka hafver kommit öfver dig, som du icke förstår att besvärja, och en ofärd hafver drabbat dig, som du icke förmår att skyla; och din undergång kom öfver dig plötsligt, utan att du visste det. ¹²Så träd nu fram med dina besvärjelser och med alla dina många trollkonster, hvarmed du hafver mödat dig från din ungdom. Låt se, om det kan hjälpa dig; låt se, om det kan inge fruktan!

¹³Du hafver arbetat dig trött med dina många rådslag: må de nu träda fram och frälsa dig, dina himmelstydare, som kikade på stjernorna och alla månader läto dig veta, hvad dig skulle

voro så angelägna om dess ynnest; det senare detsamma som att se sina invånare borttryckta genom svärd, aftagande välmåga m. m.

9. *Med alla dina trollkonster.* Chaldeen var de magiska konsternas hemland — till hvilken grad kan man sluta deraf, att namnet Chaldeer i forntiden gafs åt utöfvarne af dessa konster, likasom äfven från den myckenhet af Babyloniska kilskrifter, som röra sig omkring dessa ämnen.

10. *Du sade: ingen ser mig* m. m. Det som här säges, synes hänföra sig till de förhoppningar, hvilka Babel fäste vid sina hemliga underhandlingar med andra makter emot Cyrus. Enligt en uppgift i Cyropedien var det just upptäckten af dessa underhandlingar, som påskyndade Cyri krigsföretag.

11. *Som du icke förstår att besvärja.* Att fatta 𐤒𐤕𐤓𐤕 i betydelsen af *dess* (olyckans) *morgonrodnad* gifver ingen mening; vi hafva utan tvifvel här för oss en Pihelsform 𐤒𐤕𐤓 i betydelsen af det arabiska *sakara*: *incantavit*.

13. *Som kikade på stjernorna och alla månader läto dig veta* m. m. Astronomi och astrologi gingo hand i hand hos Babylonierna, som, af de närvarande orden att sluta, varit kalenderns förste uppfinnare. En assyrisk kalender, upptäckt 1869, och astronomiska tabeller i kilskrift, hvaraf exemplar synas hafva blifvit nedlagda i de olika städerna, gifva sin bekräftelse åt detta antagande.

hända!» ¹⁴Se, de äro vordne såsom halm och elden har uppbränt dem; de kunde icke frälsa sitt eget lif ur lågans våld — ej en koleld för att värma sig, eller en brasa för att sitta vid! ¹⁵Så har dig gått med dem, och med ditt arbete och möda. Dina handelskunder från din ungdom hafva sökt sig väg, en hvar till sitt; ingen är, som frälser dig.

14. *Se, de äro vordne såsom halm och elden har uppbränt dem.* Nemligen i sin egenskap af spådomsförkunnare, i det att utgången bragt deras spådomar på skam, och utan tvifvel äfven många af dem sjelfva om lifvet. Det senare måste vara afsedt med de ord, som följa. — *De kunde icke frälsa sitt eget lif ur lågans våld — ej en koleld för att värma sig eller en brasa för att sitta vid.* Med kolelden syftas på bruket af fyrfat eller flyttbara eldbäcken med glödande kol för att värma händerna eller enskilda kroppsdelar under den kalla årstiden, under det att »brasan att sitta vid» är en stor flämmande eld. På detta sätt försvinner det anförda skälet mot den närvarande öfversättningen, att den skulle lida af tautologi. Öfversättningen sjelf, som grundar sig på vokaliseringen לִחֵם = לֶחֶם i st. f. det masoretiska לֶחֶם, har för sig motsvarigheten mellan »att värma sig» och det följande »att sitta vid»; men äfven det ovanliga i uttrycket לֶחֶם אֵשׁ med åtföljande suffix i betydelsen af »en deras bröddeld» = »en eld för dem att baka bröd vid», såsom öfversättningen enligt denna läsart måste blifva.

15. *Så har dig gått med dem.* Det är, med desse himmelstydare. — *Och med ditt arbete och möda.* Ordagrant: *Med det, hvarmed du mödat dig.* Den vanliga omskrifningen »Så går det eller har det gått för dig med dem, med hvilka eller för hvilka du arbetat», har emot sig icke allenast den dermed förenade, nog långt sig sträckande förkortningen i uttrycket (אֲשֶׁר i stället för אֲשֶׁר בָּהֶם) m. m., utan äfven sammanhanget. Ty det arbete, hvarmed Babel förgäfves mödat sig enligt det föregående (v. 13), har intet att göra med desse spåkunnige stjerntydare, som endast uppmanas att hjälpa det i sin nöd, sedan det med sina falska förutsägelser styrkt det i sin förderfliga säkerhet.

Dine handelskunder från din ungdom m. m. Det är sagdt om alla de främmande köpmän från alla folk, som samlades till denna stad för att tillbyta sig frukterna af landets högt utvecklade industri m. m. Om Babels betydelse som handelsstad vittnar Hesekiel, då han kallar det »staden af köpmän» (17: 4).

48: 1—22. Sedan räkningen med Babel i det föregående talet blifvit avslutad, vidtager här på nytt räkningen med Israels folk, som erinras om sin gamla obotfärdighet och undervisas om meningen med det sätt, hvarpå den närvarande så väl som den förflutna tidens tilldragelser blifvit för det förut förkunnade. Det gäller nu att skicka sig så, att Guds frälsande afsigt med det-

Sjunde Talet.

¹Hören detta, Jakobs hus, I som ären uppkallade med Israels namn och utflutne ur Juda källa; som svärjen vid Jehovahs namn och talen om Israels Gud — icke i sanning och icke i rättfärdighet, ²så mycket de än benämna sig efter den heliga staden och stödjä sig på Israels Gud: Härskarornas Jehovah är hans namn.

³Hvad fordom skett, hafver jag förkunnat på den tiden då; det utgick från min mun och jag lät eder höra det: plötsligt satte jag det i verket och det skedde. ⁴Ty jag visste, huru hård du var, att din nacke var lik en jernstång och din panna af koppar: ⁵derföre förkunnade jag det för dig på den tiden då, och lät dig höra det, innan det skedde, att du icke skulle säga: »Min afgud har gjort det, mitt huggna och mitt gjutna beläte har befallt, att detta skulle inträffa».

⁶Du har hört, se! detta allt, och sjelfve talen I ju derom. I den tid, som är, hafver jag låtit dig höra ett nytt, och ett förbor-

samma må kunna vinnas, och dertill uppmanas det i detta tal med de mest bevekande ord. — Anmärkningsvärdt, och i sjelfva verket afgörande för frågan om dessa tals ursprung, är det sätt, hvarpå profeten i sammanhang härmed gifver sig tillkänna såsom en samtida med Cyrus; det är ett direkt svar på denna fråga, gifvet af profeten sjelf, som icke får förbises.

1—2. *Som svärjen vid Jehovahs namn* m. m. Det är samma sorgliga beskrifning af det herskande tillståndet hos det landsflyktiga Israel, som möter oss i det följande: 57: 3 f.; 58: 1 f.; 65: 3 f.; 66: 3 f. — *Så mycket de än benämna sig efter den heliga staden* m. m. Likasom af templet på Jeremiæ tid (Jer. 7: 4; jemf. i afseende på uttrycket »den heliga staden» 52: 1. Ordagrant: *Då eller under det de benämna sig* m. m., i det att ¹² här icke är causal- utan tidspartikel.

3. *Hvad fordom skett hafver jag förkunnat på den tiden då.* Egentligen: »Det första har jag förkunnat från då»; det vill säga, att en förkunnelse om det utgått från den förutvarande tiden, som är förutsägelstens och uppfyllelsens tid sammanfattad till en enhet. — *Plötsligt satte jag det i verket och det skedde.* Att det som här säges hänförs sig särskildt till bortförandet i exilen af de tio stammarne först och sedan Juda rikes invånare, kan slutas af sammanhanget.

5. *Min afgud har gjort det.* Tilläfsventyrs som ett straff för det han icke blifvit nog tillbedd och dyrkad. Jemf. Jerem. 44: 18.

6. *Du har hört, se! detta allt* m. m. Det är sagdt om dessa äldre profetior och det sätt, hvarpå de blifvit genom utgången beseglade. יְהוָה.

borgadt, som du intet visste om. ⁷Nu har det kommit till och ej på den tiden då, och i förtid hafver du icke hört om det, att du icke skulle säga: »Se jag visste det».

⁸Du har icke hört det och icke vetat om det, och det har icke inträngt i dina öron på den tiden då; ty jag visste, huru alltigenom trolös du var. Ja, en affälling, det är ditt namn från moderlifvet; ⁹men för mitt namns skull var jag långmodig, och för min äras skull skenade jag, så att jag icke utrotade dig.

¹⁰Se, jag hafver luttrat dig, men ej såsom silfver luttras: jag hafver pröfvat dig i eländets ugn. ¹¹För min skull, för min skull skall jag utföra mitt verk; ty huru vanhelgas ej mitt namn, och min ära skall jag icke gifva åt en annan.

¹²Så hör mig nu, Jakob och Israel, som jag har kallat. Jag är den jag är; jag är den förste och jag är ock den siste; ¹³min

som är likasom ett förstärkt **הִנֵּה**, riktar särskildt blicken på detta föremål för hörandet, icke på hörandet sjelft. — *Från den tid, som är, har jag låtit dig höra ett nytt m. m.* Emot den förflutna tidens profetiska förutsägelser sättas här den närvarandes. Hvad som menas med de senare, lemnas tills vidare osagdt, men framgår af det, som följer v. 14.

10. *Se, jag har luttrat dig, men ej såsom silfver luttras.* Ordagrant: »men ej såsom silfver» — nemligen luttras, i det att **פָּקַדְתָּ** med sitt **פָּ** essentiae endast är en förkortning i uttrycket för **כִּי יִצְרָה**, eller något dylikt.

— *Utan jag har pröfvat dig i eländets ugn.* Hvilket är utan motsvarighet i afseende på silfret, ty dess införande i smältugnen är med silfrets natur lika öfverensstämmande, som Israels bortförande till Babel var helt och hållet stridande mot dess bestämmelse såsom Guds egendomsfolk.

11. *Ty huru vanhelgas ej mitt namn.* Så länge Israel förblifver ett landsflyktigt folk: i det att hednafolken vid åsynen af det öde, som träffat det, måste tänka, att Israels Gud var vanmäktig gentemot deras afgudar. Och hvad de tänkte i detta afseende, det hafva de säkert icke underlåtit att tidt och ofta uttala. — *Egentligen: Huru vanhelgas det icke* — nemligen detta mitt namn, så att subjektet suppleras från det föregående »för min skull», som är blott ett varierande uttryck till det v. 9 förekommande: »för mitt namns skull». Eller också i den allmänna betydelsen: »Hvilket vanhelgande eger icke rum!»

12—15. *Så hör mig nu Jakob m. m.* Här följer den närmare förklaringen af hvad som menas med de samtida profetior, om hvilka i det föregående är taladt. Det högtidliga sätt, hvarpå denna förklaring inledes, svarar mot ämnets egen vikt.

12. *Jag är den jag är m. m.* Ordagrant: *Jag är det:* en förkortning af Jehovahnammnet: *Jag är den jag är* redan från Mosis tid. Man märke den

hand har grundat jorden och min högra hand har utspänt himmelen; jag kallade på dem och de trädde fram på en gång. ¹⁴För-samlens, I alle, och hören:

Hvem bland eder har förkunnat detta: »En, som Jehovah älskar, skall föra ut hans vilja mot Babel och hans arm Chaldeerna»? ¹⁵Jag, jag hafver talat det, och kallat honom jemväl; jag hafver låtit honom komma och gjort hans väg för honom lyckosam.

¹⁶Träden fram till mig och hören detta: Jag har icke talat hemligt i tidernas begynnelse; från den tiden, då det skedde, är

tonvigt, hvarmed detta namn öfverallt i denna Exodus i profetians gestalt framhålls och betonas! Meningen dermed kan icke vara mera än en. Likasom Jehovahnamnet skulle tjena till en lösen och underpant åt Israels folk vid utgåendet ur Egypten, så vill Herren att det äfven nu, då han är på väg att frälsa sitt folk från den Babyloniska exilen, skall göra samma tjenst. Så äfven i detta tal, och att verkan deraf varit stor, kunna vi lätt förstå.

14. *Hvem bland eder har förkunnat detta.* Egentligen: *Hvem bland dem*; men detta tredje personens pronomen kan svårigen hänföras till andra, än medlemmarne af Israels folk (om afgudarne eller hednafolken, till hvilka det af andra hänföres, talas i det föregående icke), och vi hafva således äfven här endast att göra med en af de plötsliga omkastningar af personen, som i grundtexten äro så vanliga, men med hvilka ingen öfversättning kan hålla jemna steg.

En, som Jehovah älskar, skall m. m. Det är innehållet af dessa profetiska förutsägelser från den tid, som är; och dermed är äfven sagdt, från hvilken tid Cyrusprofetian i dessa tal härstammar. Det är just från den tid, som de, hvilka upplefde Babels fall, till skilnad från en föregående kunde kalla sin: det är den Babyloniska exilens tidehvarf och särskildt dess senare del.

16. *Träden fram till mig och hören m. m.* Att det icke är Jehovah själf som här talar, framgår af det följande, der den talande säger sig vara af honom sänd m. m.; och då denne säger sig tillhöra den tid, då Cyrusprofetian fått sin uppfyllelse, så är dermed äfven sagdt, att det icke heller kan vara Messias som här plötsligt införes talande, enligt andras mening. Det är profeten själf som här har ordet, och det sätt, hvarpå han gifver sig tillkänna såsom en samtida med Cyri uppträdande, lemnar i tydlighet icke något öfrigt att önska.

Från den tiden, då det skedde. Det är tiden för dessa Cyrusprofetiors uppkomst och gående i fullbordan. — *Och nu hafver Herren öfver allt Jehovah sändt mig och sin Ande.* Nemligen för att säga och för att göra lefvande i folkets hjertan de ord, hvilka nu följa och kunna betraktas som ett kort inbe-

jag; och nu hafver Herren öfver allt, Jehovah, sändt mig och sin Ande. ¹⁷Så säger Jehovah, din förlossare, Israels Helige:

Jag är Jehovah, din Gud, som lär dig det, som gagnar, och leder dig på den väg, som du skall vandra. ¹⁸O, att du ville akta på mina bud! Då skall din frid varda såsom elfvens ström, och din rättfärdighet såsom hafvets vågor. ¹⁹Då skall din ätt varda såsom sanden, och ditt lifs ättlingar såsom sandkornen. Aldrig, aldrig skall deras namn utrotas, eller utplånas ur min åsyn.

²⁰Gån ut från Babel, flyn från Chaldeen med höga jubelrop. Förkunnan det så att det varder hördt, låten det utgå till jordens gränser; sägen: »Jehovah hafver igenlöst sin tjenare Jakob. ²¹Och de hafva icke lidit af törst i de öknar, genom hvilka han ledde dem. Han har låtit vatten ur klippan strömma till dem, han klöf klippan, så att vattnet flödade».

Ingen frid hafva de ogudaktiga att vänta, säger Jehovah.

grepp af de följande talens innehåll, så att det som här säges, tillika bildar en öfvergång till de senare.

17. *Jag är Jehovah, din Gud* m. m. Åter en erinran om Jehovah-namnets betydelse i likhet med v. 12.

18. *O, att du ville akta på mina bud.* Det är en önskan, nära på en bön af Herren öfver allt, som i dessa ord gifver sig tillkänna. Och skall Israel tillsluta sina öron för densamma? — *Då skall din frid varda såsom elfvens ström.* Det är Euphratfloden, som härmed menas, icke en flod i allmänhet.

19. *Då skall din ätt varda såsom sanden* m. m. Enligt löftet till Abraham, hvars uppfyllelse i hela sin vidd är meningen med det, som här säges.

20—21. *Gån ut från Babel* m. m. Till det föregående ansluter sig naturligt den uppmaning, som här följer. Herren har banat vägen för det fångna Israels befrielse, och det tillhör nu detsamma att med glädje och fröjd begagna sig af hans tillåtelse att återvända till sina fäders land, utan att låta sig afskräckas af hemfärdens mödor, som Herren vill hjälpa det att gå igenom nu, likasom fordom vid uttåget ur Egypten.

20. *Sägen: Jehovah har igenlöst sin tjenare Jakob.* Så att det försmädande af Jehovah, eller det vanhelgande af hans namn, hvarom förut är taladt v. 11, icke vidare må ega rum.

21. *Och de hafva icke lidit af törst i de öknar* m. m. För att förstå sammanhanget i afseende på dessa ord har man att tänka sig saken så, att den förkunnelse, som börjar med orden: »Jehovah har igenlöst sin tjenare Jakob» v. 20, fortgår under hela vandringen till Kanaans land. De närvarande orden höra då naturligtvis till slutet af denna vandring.

22. *Ingen frid hafva de ogudaktiga att vänta* m. m. Det är sagdt med särskildt afseende på de affällige Israeliterna, som icke vilja lyssna till Jehovahs röst i det föregående och föredraga Babel framför Jerusalem och Zion.

Senare Delen. Kapp. 49—66.

Åttonde. Talet.

Hören, länder, på mig, och lyssnen folk, i längsta fjerran. Jehovah har kallat mig från moderlifvet, från min moders lif har

49: 1—23. De trenne tal, som här följa t. o. m. kap. 55, äro i likhet med de båda talen kapp. 40: 1—42: 15 af ett alltigenom tröstande och uppmuntrande innehåll. Om den affälliga delen af förbundsfolket är här icke, eller blott i förbigående fråga; i det hela bortse de derifrån för att efterkomma den evangeliska tillsägelsen 1: 1: *Trösten, trösten mitt folk* m. m. i hela sin vidd. Så äfven det första af dem, som inledes med ett högtidligt tillkännagifvande af det profetiska vittnesbördets i Israel betydelse, icke blott för Israel, utan för hela folkverlden, och hvars innehåll kan sammanfattas i detta ordet: *Israels verlds- och frälsningshistoriska bestämmelse på väg att förverkligas genom dess återinsättande i besittningen af det heliga landet och utvidgande till ett hela folkverlden omfattande gudsrike enligt löftet till Abraham.*

1—6. Många äldre och nyare utläggare anse, att den talande personen här, likasom kap. 42: 1 f., är ett med Messias; och en del af innehållet i de ord, som följa, är äfven sådant, att det är förklarligt, huru denna mening kunnat uppstå. Men det som läses vv. 5 och 6 talar deremot; ty att Messias i ett tillstånd af nedstämning skulle hafva behöft uppmuntras med en försäkran, att hans sändning gäller icke blott Israels folk, utan hela folkverlden, är väl dock otänkbart. Under sådana omständigheter, och då denne Jehovahs tjänare omöjligt kan vara ett med det nationella Israel, återstår endast det antagande, som i sig sjelf ligger närmast. Det är profeten sjelf som här uppträder talande; men detta icke i eget namn, utan såsom en representant för det sanna profetdömet i Israel öfverhufvud (jemf. 50: 4). Och i sjelfva verket är hvad den ifrågavarande personen säger om sig sjelf, intet annat eller mera, än hvad som med full rätt kan sägas om det gamla Testamentets profeter i allmänhet. Om dem alla gäller det ju, att de voro tidigt utsedde af Gud till sitt viktiga kall; om dem alla, att deras ord i följd af en särskild gudomlig uppfostran, som kommit dem till del, var likt en skarpslipad svärdsegg, som skar igenom, och likt en hvass pil, som träffade sitt mål; om dem alla slutligen, att hvar och en af dem var »en Jehovahs tjänare», »en Israel, genom hvilken han förhårligade sig», och ett redskap, som han »bevarade åt sig» till den stund, då det skulle brukas. Huru mycket mera har då icke det ena och det andra kunnat sägas med afseende på detta profetdöme i sin helhet! Så försvinner skälet mot den anförda förklaringen af dessa verser, hvilka kunna betraktas såsom en inledning, icke blott till det närvarande talet, utan äfven till alla de följande — således intagande samma ställning till hela denna senare del af Deuterocesajas, som kap. 40: 1—8 till den Deuterocesajanska profetian i sin helhet.

1. *Jehovah har kallat mig från moderlifvet* m. m. Det är detsamma som Jeremias och Paulus säga om sig Jer. 1: 5 och Gal. 1: 15.

han tänkt på mitt namn. ²Och han gjorde min mun såsom ett skarpt svärd och skylde mig med sin hands skugga; han gjorde mig till en hvass pil och gömde mig i sitt koger ³och sade till mig: »Du är min tjenare, en Israel, genom hvilken jag skall förhärliga mig».

⁴Men jag, jag sade: »Till ingen nytta har jag arbetat, fåfängt och förgäfves har jag förtärt min kraft; men Jehovah är den, som gör mig rätt, och min Gud känner till min gerning». ⁵Och nu så hafver Jehovah talat, han som danade mig från moderlifvet till en tjenare åt sig för att omvända Jakob till honom, att Israel måtte insamlas till honom och jag komma att hedras i Jehovahs ögon — och min Gud har varit min styrka — ⁶talat hafver han så:

»Det är för ringa för dig att vara en tjenare åt mig till att upprätta Jakobs stammar och igenföra de bergade af Israel, därför

2. *Han gjorde min mun såsom ett skarpt svärd* m. m. Jemf. Ebr. 4: 12, der Guds ord i allmänhet säges vara skarpare än ett tveeggadt svärd. — *Och skylde mig med sin hands skugga*. Som likasom höll i fästet till detta svärd under det att det gjorde sin tjenst. Det synes vara den bild, som här ligger till grund; och meningen dermed säger sig sjelf. — *Och gömde mig i sitt koger*. Det är ett annat uttryck för den gudomliga ledning, medelst hvilken Herren bevarade sin tjenare åt sig genom att rädda honom från att indragas i det rådande tidsförderfvet eller på annat sätt odugliggöras till och ryckas från sin kallelse.

3. *En Israel, genom hvilken* m. m. Man ihågkomme, att Israel ursprungligen är namnet på en *person*, icke på ett folk, och betydelsen af detta namn enligt 1 Mos. 32: 28. Det är på denna betydelse som det här anspelas.

4. *Men jag sade: Till ingen nytta har jag arbetat* m. m. Jemf. Jerem. 20: 14 f.

5. *Att Israel måtte insamlas till honom*. Enligt läsarten יְהוָה i st. f. יִשְׂרָאֵל. Ordagr.: *Och Israel skall insamlas åt honom*. I en mening svarande mot de föregående orden: »för att omvända Jakob till honom».

6. *Det är för ringa för dig* m. m. Det är anmärkt, att profeten talar såsom en representant för det sanna profetdömet i Israel öfverhufvud. Men det är icke att förbise, att detta profetdöme har sin fortsättning i det nya Testamentets profetdöme, som har sitt högsta förverkligande i Christus, och i denna mening kan det äfven sägas, att innehållet af det närvarande stället är messianskt. Det är först i och genom Christus som det, hvilket här säges, har fått sin egentliga uppfyllelse, emedan det är först i och genom honom som det sanna profetdömet i Israel blifvit till fullt realiseradt. Men deraf följer icke, att de ord, som innehålla det ifrågavarande löftet, måste vara ställda till Messias, mera, än de ord i G. T:s skrifter, som innehålla de messianska löfterna i allmänhet, äro detta.

hafver jag satt dig till ett ljus för folkverlden och till 'att vara min frälsning ända till jordens gränser.

⁷Så säger Jehovah, Israels igenlösare och Helige, till den djupt föraktade, till den af folken afskydde, till trälen under tyrannerna:

Konungar skola uppstå, då de se dig, furstar nedkasta sig, för Jehovahs skull, som har bevisat sig trofast, för Israels Heliges skull, som hafver utvalt dig.

⁸Så säger Jehovah:

På nådens tid hafver jag bönhört dig, och på frälsningens dag hafver jag hulptit dig, och jag skall bevara dig och göra dig till ett förbund med folkverlden för att upprätta jorden, för att

Derföre hafver jag satt dig till ett ljus för folkverlden m. m. Det är hvad som i högsta mening gäller om den fortsättning, som det gamla Testamentets profetdöme erhållit i det nya. Men det eger äfven sin sanning i fråga om det gamla Testamentets profeter och heliga skrifter i allmänhet. Eller har icke äfven deras ljud med ljudet af evangelium utgått i alla land och deras ord till världens yttersta gränser? Det gäller om dem alla, och det gäller i all synnerhet om honom, som framför andra fått namnet af »det gamla Testamentets evangelist».

7. *Så säger Jehovah, Israels igenlösare* m. m. Här börjar det egentliga talet, hvars innehåll: Israels utvidgande till ett hela folkverlden omfattande Guds egendomsfolk på det närmaste ansluter sig till löftet v. 6. — *Den djupt föraktade*. Det är Israels folk i sin genom exilen irakade djupa förnedring, i det att ordet till fyllnad erbjuder sig från det föregående »Israels igenlösare». Och i enlighet dermed äro äfven de följande orden att tyda. — *Den af folken afskydde*. Ordagr.: *Folks afsky* enligt läsarten מְחַבֵּץ i st. f. מְחַבֵּץ. — *Trälen under tyrannerna*. Det är en benämning lika passande med afseende på det fångna Israel, som opassande i fråga om Messias, till hvilken de utläggare, som antaga, att Jehovahs tjenare v. 1—6 är ett med Messias, hänföra det som säges.

Konungar skola uppstå m. m. Det är Israels upphöjelse, i motsats till dess förut omtalade förnedring, som målas med dessa ord, hvilka på ett begynnande och symboliskt förebildande sätt kunna sägas hafva fått sin uppfyllelse, då den kristna församlingen, som framgått ur Israel, blef erkänd af verldsmakten, men ytterst hänföra sig till det sakernas tillstånd, hvilket hörer till fulländningens tid inom Guds rike.

8. *Och göra dig till ett förbund med folkverlden*. Att förstå i grundläggande mening; således detsamma som att göra detta Israel till grundvalen för ett nytt förbund mellan Jehovah och folkverlden i sin helhet. Ty עַל står

göra dess ödelagda ställen bebodda, ⁹för att säga till de fångne: »Gån ut»; till dem, som sitta i mörkret: »Kommen fram i dagen».

De skola finna bete på de vägar, der de framgå, och betesplatser på alla nakna höjder. ¹⁰De skola icke hungra och icke törsta, och hägring och solglöd skall icke skada dem; ty deras förbarmare leder dem och till källsprång af vatten skall han föra dem.

¹¹Och jag skall taga alla mina berg och bygga vägen åt dem, och mina stigar skola vara höga. — ¹²Se, desse; huru de komma från fjerran land! Se desse, huru de komma från norden och från vestern, och desse från Sinesernas land!

här kollektivt såsom inbegreppet af alla de till denna folkverld hörande עַמִּים. Och då Israel nämnes, så nämnes framför allt han, hvilken står i spetsen för detsamma såsom den rätte af Jehovah insatte konungen öfver detta Guds egendomsfolk, det är Kristus; så befinner sig det, som här säges, icke i strid, utan i full öfverensstämmelse med de ord om Messias, hvilka läsas 42: 6. — *För att upprätta jorden* m. m. Huru det, som här säges, på ett begynnande sätt gått i fullbordan, vet hvar och en, som känner, att kristendomen utgått från Israels folk, och betänker det inflytande, hvilket densamma utöfvat på omskapandet af världens tillstånd.

9. *För att säga till de fångne* m. m. Det är hednaverldens omvändelse »från mörkret till ljuset, från satans makt till Gud», som med dessa ord gifves till känna; ty det följer af det sammanhang, i hvilket de stå till det föregående. I det följande framställes denna omvändelse under bilden af en vandring till Zion, hvilken går genom torra och stiglösa ödemarker; det är samma bild, som förekommer 2: 2 f. — *De skola finna bete* m. m. Det som här säges, är blott ett närmare utförande af bilden af denna ökenvandring och den gudomliga hjälp, som är villkoret för det, hvilket dermed åsyftas; och den närmare tillämpningen deraf gör sig sjelf. Betet, så kunna vi säga, är Guds ord, de nakna höjderna verlden på höjden af sin jordiska utveckling utan Gud, hägringen de menliga villfarelsernas drömmar m. m.

11. *Och jag skall taga alla mina berg och bygga vägen åt dem. Ordragant: Jag skall sätta* (det är omsätta och förvandla) *alla mina berg till vägen* — d. v. s. den väg, som de skola vandra. Ty det heter icke קְדִרְךָ, utan קְדִרְךָ, hvilket icke gerna kan hafva en annan mening, än denna.

12. *Se desse, huru de komma* m. m. Profeten ser och skådar nu i anden, huru denna folkverldens omvändelse redan är i full gång. Att *Sinesernas land* är ett land i den aflägsna östern, framgår af sammanhanget, och det är sannolikt, att *China* eller någon af dess provinser, med hvilken Phenicier och Baby lonier stått i handelsförbindelse, är det land, som dermed afses.

¹³Jublen, himlar, och jubilera, o jord! Upphäfven fröjderop, I berg; ty Jehovah tröstar sitt folk och förbarmar sig öfver sina arma:

¹⁴»Zion sade: Jehovah hafver öfvergifvit mig och Herren hafver förgätit mig. ¹⁵Kan en qvinna förgäta sitt spenabarn, så att hon icke förbarmar sig öfver sin lifsfrukt? Men må än de förgäta, så skall jag dock ej förgäta dig. ¹⁶Se, på mina händer hafver jag tecknat dig, och dina murar äro ständigt för min åsyn».

¹⁷»Dine söner komma» ilande, och dine förstörare och dine ödeläggare draga ut från dig. ¹⁸Lyft dina ögon och se dig omkring: alle äro församlade och komma till dig».

»Så sant jag lefver, säger Jehovah, skall du ikläda dig dem

13—21. Ett vilkor för folkverldens vandring till Zion är det landsflyktiga Israels återinsättande i besittningen deraf, likasom vilkoret för Israels uppnående af sin bestämmelse är folkverldens införlifvande med det genom omvändelse till Jehovah. I det, som här följer, sammanfattas det ena och det andra i en tafla, föreställande, huru Jehovah tröstar sitt öfvergifna folk med löftet om båda delarne och allt det timliga och andliga goda, som dertill hörer.

13. *Upphäfven fröjderop i berg* m. m. Uppmaningen ställes till bergen i hemlandet och främst deribland berget Zion såsom representanten för landet i sin helhet, hvilket nu står i begrepp att mottaga sina återvändande invånare. Det är äfven till detta Zion som de följande orden v. 14 m. m., som äro de ord, hvarmed Jehovah »tröstar sitt folk», äro ställda.

14. *Zion sade: Jehovah* m. m. Den bild, under hvilken Zion här framställes, är bilden af en qvinna, som är förskjuten af sin man. Men denna bild öfvergår genast i en annan: bilden af ett hjälplöst barn, öfver hvilket Herren nu med mer än moderlig ömhet vill förbarna sig.

16. *Se på mina händer hafver jag tecknat dig.* För att hafva dig ständigt närvarande för mig: om med eller utan anspelning på den österländska sed, om hvilken talas 3 Mos. 19: 28; 21: 5, kan lemnas oafgjordt. — *Och dina murar äro ständigt för min åsyn.* »De hafva, om också här nere till en tid nedbrutna, hos Herren en evig ideal tillvaro, som alltid på nytt och allt härligare måst omsätta sig till en verklig.»

17—18. *Dine söner komma ilande* m. m. Det är tåget af Zions söner och döttrar både af Israel och hednafolken, som profeten i anden nu ser närma sig. Det är till en början icke synligt, men snart är det tillräckligt nära för att kunna skådas, och mängden af dessa söner och döttrar är så stor, att Zions-berget, som enligt det sagda representerar hela landet, liknelsevis taladt icke kan tro sina egna ögon, derföre betygar Herren med en ed sanningen af det, som säges. Att samtidigt med det att Zions söner och döttrar draga in, dess ödeläggare draga ut, vill då endast säga, att tiden för det främmande öfverherrskap, af hvilket Zion haft så mycket att lida, nu för alltid är till ände.

alla som ett smycke, och omgjorda dig med dem likasom en brud. ¹⁹Så full du är af ruiner och af ödeläggelse, så uppfyllt som ditt land är af förstörelse, så skall det nu varda för trångt för dina invånare, och dine förödare skola vara fjerran från dig».

²⁰»Ja, än en gång skall du få höra med dina öron barnen, som föddes i din barnlöshet, säga: 'För trångt är rummet för mig; gif plats åt mig, att jag kan bo'. ²¹Då skall du säga i ditt hjerta: Hvilken hafver födt dessa åt mig? Jag var barnlös och ofruktbar, landsflyktig och förskjuten: hvem har uppfödt dessa åt mig; se, jag var lemnad ensam för mig sjelf, hvar voro dessa då?»

²²Så säger Herren öfver allt Jehovah:

Se, jag skall vinka med min hand åt folken och höja mitt baner för folkslagen, och de skola komma med dina söner i skötet, och dina döttrar skola bäras på axlarne. ²³Och konungar skola vara dine försörjare, och deras furstinnor skola vara dina ammor; de skola nedfalla för dig med sitt anlete till jorden och slicka stoftet af dina fötter. Så skall du förnimma, att jag är Jehovah, och att de, som hoppas på mig, icke skola komma på skam.

20. *För trångt är rummet för mig* m. m. På vår Frälsares tid var antalet af födde israeliter, då de många judar, hvilka voro bosatta utom Palæstina, inberäknas, i verkligheten så stort, att landet svårligen hade kunnat rymma dem. Ännu mera gäller det, som säges, om Israel i den utvidgade bemärkelse, som följer af hela folkverldens omvändelse till Jehovah; och det är om denna som det enligt det föregående här är fråga.

22. *Så säger Herren öfver allt Jehovah* m. m. Med v. 21 är tröstetalet till Zion afslutadt. Det som nu följer är att anse såsom en sammanfattning af allt det föregående från v. 7.

23. *Konungar skola vara dina försörjare* m. m. I viss mening skedde detta redan genom Cyrus och hans efterträdare; huru det i ett annat afseende genom det förhållande, i hvilket verldens makter från Konstantins tid trädte till den ur Israels sköte framgångna kristna församlingen, både kan sägas hafva fått och icke fått sin uppfyllelse, säger oss verlds- och kyrkohistorien. — *De skola nedfalla för dig* m. m. Enligt hvad som förut är sagdt v. 7, så att slutet af det närvarande talet på detta sätt räcker handen åt dess början.

Johannis Uppenbarelse.

Öfversatt och förklarad.

(Forts.)

De två Skördeenglarne.

Kap. 14: vv. 13—16.

Och jag hörde en Röst från himmelen säga till mig: Skrif: Salige äro de döde, som dö i Herren från denna stund. Ja, säger Anden, dö för att hvila sig från sina mödor; ty deras gerningar följa med dem.

Och jag såg, och se, en hvit sky; och på skyn satt en, som liknade en menniskoson med en gyllne krona på sitt hufvud och en hvass lia i sin hand. Och der kom en annan med budskap ut från templet och ropade med hög röst till honom, som satt på skyn: »Hugg till med din lia och skörda, ty tiden att skörda är kommen, ty skörden på jorden är mogen». Och han, som satt på skyn, sänkte sin lia till jorden och jorden afbergades.

Den lekamliga döden har sin ljussida, så väl som sin skuggsida, och de ord, hvilka inleda synen om den förste skördeengeln, framställa densamma från denna sin ljussida på ett sätt, som redan från början säger oss, hvilken denne skördeengels förrättning är. Den är att insamla de trogna till den eviga hvilan, sedan de varit sin tid ut här på jorden; och huru viktigt detta är för dem och för Guds rikes bestånd i verlden, är lätt att inse. Förmågan att härda ut i striden mot synd och verld har sin bestämda gräns, och när denna gräns är på väg att öfverskridas, inträder behovet af förlossning. Det gäller om de enskilda, men det gäller äfven om församlingen i sin helhet; och huruvida det, som här säges, har afseende på det ena eller andra, kan ifrågasättas. För det senare tala de om utsagorna i liknelsen om ogräset och hvetet påminnande orden, att »tiden att skörda är kommen», att »skörden på jorden är mogen» och att »jorden afbergas»; för det förra åter den anförda inledningen, då der talas om dem, som redan äro döde och fortfarande dö i Herren. Det rätta

under sådana omständigheter är väl att säga, att denne skördeengels förrättning afser både det ena och andra: både den skörd af enskilda fromma själar, som försiggår efter hand, och den skörd af dem i stort, som vid tidernas ände skall ega rum, men i första rummet det förra. Huru som helst, det intryck, som man får af denne skördeengels förrättning, är intrycket af ett godt och inbringande slut på lifvets möda. »*De skola hvila sig från sina mödor*», heter det; och det tillägges:

Ty deras gerningar följa med dem.

De följa med dem, icke blott såsom ett välgörande minne och ett godt vittnesbörd om deras jordiska vandring, utan i de varaktiga spår, som dessa gerningar lemnat efter sig i hela deras inre tillstånd och beskaffenhet. Ty hvad en människa är i andligt afseende, hela hennes andliga karaktersbyggnad så att säga, är intet annat än hvad vi kunna kalla slutsumman och slutprodukten af hennes gerningar, likasom dessa gerningar sjelfva intet annat, än hennes särskilda sätt och vis att använda och hushålla med de pund, de krafter och gåfvor af alla slag, som hon af Gud har fått sig gifna. Så blifva de goda gerningarna icke till något, som går före henne till det eviga lifvet och gör henne förtjent af detsamma, men väl till någonting, som icke försvinner med hennes jordiska tillvaro, utan ingår med henne sjelf i det eviga lifvet. Och endast derigenom, att de på detta sätt utmynna och uppgå i människan sjelf, kunna de blifva henne till verklig fromma. Ganska skönt säger härom *Rinck* (s. 164):

»Alla en människas kristliga verk och sjelfförnekande gerningar hafva endast så vida ett blifvande värde för henne sjelf, som hennes inre lif derigenom befordras och stärkes. Om någon genom många kristliga kärleksverk icke hade någon vinst för sitt inre, så att kärleken och Guds verk i honom stärktes, så hulpe det honom icke, om han ock förrättade hundra gånger så många gerningar. Gud är icke egentligen angelägen om det ena eller andra verket som sådant, utan om oss sjelfva, att vi må blifva Guds käril, att Guds bild må upprättas i oss, att hans kärlek må allt mera uppfylla oss, Jesu namn må i oss förhärligas och vi i hans

namn. Att gerningarna, hvad deras värde eller icke värde för människan beträffar, måste betraktas så i förbindelse med lifvet, se vi t. ex. af Upp. B. 3: 15; der förstås med gerningarna hela den inre hjertats forfattning, af hvilken vandeln med sitt görande och låtande endast är den yttre fysiognomien. Så äro ock här i Herrens ögon, som ser på det inre, gerningarna, som följa de saliga efter, deras inre byggnad, som under deras vandring i anden härnere blifvit uppbyggd af Gud; denna Guds byggnad i dem, hela deras andeligt lekamliga egendom, går såsom en rikedom, som ej kan ryckas från dem, in med dem i den saliga evigheten.»

Men hvilken är den här omtalade förste skördeengeln eller himmelske skördeför rättaren? Det är en fråga som har blifvit besvarad på olika sätt, i det att en del utläggare dervid tänka på en skapad engel — likasom en representant af alla de englar tillsammans, som utgöra »skördemännen» enligt liknelsen om ogräset och hvetet — andra deremot på Christus sjelf. För det senare talar uttrycket »*lik en menniskosson*», men äfven det sätt, hvarpå denne skördeför rättare kommer »*i en himmels sky*», jemfördt med det som läses Dan. 7: 13; Matth. 25: 30; 1 Thess. 4: 17. Att »*en annan engel*» — i fall man öfversätter på detta sätt — säges komma till honom ut från templet, bevisar icke nödvändigt något deremot, då ordet engel i skriften har en betydelse, som icke utesluter dess användande om Christus, såsom man t. ex. finner af Mal. 3: 1, der uttrycket »förbundets engel» icke kan hänföras till någon annan än Messias. Men denna öfversättning är icke nödvändig; och att den på skyn sittande genom en budbärare från den himmelska helgedomen får tillsägelse om tiden, då han skall utföra sitt skördearbete, medför icke heller någon svårighet i detta afseende. Ty tonvigten ligger icke derpå, att det är genom en skapad varelse, som denna tillsägelse kommer honom till del, utan att den öfverhufvud blifver honom delgifven: *huru*, det har icke symboliskt kunnat framställas på annat sätt, än det som skett, och att Sonen gör allt efter Fadrens anvisning, det är ju icke nedsättande för Sonens värdighet, utan en gifven följd af hans sonliga ställning (jemf. 5: 19—20). Också är det ganska visst icke denna allmänna

sanning som den himmelska budskickningen i synen vill åskådliggöra, utan något annat, till hvars närmare innehåll vi kunna sluta oss af det, som meddelas om den andre skördeengeln i fortsättningen af denna syn..

Äfven denne får nemligen mottaga en dylik tillsägelse, men af offeraltarets engel i denne engels eget namn, icke omedelbart från templets allra heligaste.. Det är en olikhet, som måste hafva något att betyda, och denna betydelse kan endast sammanhänga med de båda skördeförrättningarnas olika natur. De trogna, hvilka äro mogne för den eviga hvilan, ligga Herren Gud på helt annat sätt om hjertat, än verlden i allmänhet; derföre vill han icke åt någon annan, icke åt en engel och icke åt den enfödde Sonen sjelf, afstå initiativet i fråga om den skördehandling, som afser dem. Annorlunda deremot i fråga om verlden i stort, och i fråga om Guds rikes fiender; här tillåtas äfven underordnade makter att hafva ett afgörande ord med i fråga om påskyndandet eller fördröjandet af det, som denna skördehandling tjenar till att åskådliggöra. Det är hvad som kan sägas vara antydtt genom det ena och det andra; och huru mycket af uppmuntran och tröst ligger icke deruti för dessa trogna! Sådana drag i den profetiska framställningen, för den flyktige betraktaren icke märkbara, säga mera än många ord; och det närvarande stället står icke ensamt i detta afseende. Vi läsa vidare:

Vv. 17—20.

Och en annan engel kom ut ur templet i himmelen, och äfven han hade en hvass lia. Och en annan engel kom från offeraltaret, det var den som hade makt öfver elden, och han ropade med hög röst till honom som hade den hvassa lian: »Hugg till med din hvassa lia och afskär drufklasarne på jordens vinträ, ty dess drufvor äro mogna». Och engeln sänkte sin lia till jorden och afskar frukten på jordens vinträ och kastade honom i Guds stora vredespress. Och pressen trampades utanför staden och blod utgick från pressen ända till hästarnes betsel ett tusen sex hundra stadier långt.

Äfven här talas om en skörd, men en skörd icke i bemärkelse af ett godt slut på jordelifvets möda, utan af en dom. Det är hvad som med all tydlighet gifves tillkänna,

då det säges, att den afskurna frukten af jordens vinträ (hela den onda världen liknas här vid ett enda sådant) *kastas i Guds stora vredespress och trampas i densamma, så att en blodström utan like derifrån utgår*. Det är samma förskräckliga bild, hvilken möter oss i sådana gammaltestamentliga profetior som Joel 4: 13 f. och Es. 63: 1—6, der domen öfver den fiendtliga folkverlden likaledes beskrifves såsom en stor vinskörd, på hvilken upprättandet af Jehovahs konungadöme på Zion följer i hela sin verldsomfattande betydelse. Här talas icke om det senare, men en antydning derom, som icke är otydlig, göres dock, då det säges, att »vinpressen trampades *utanför staden*». Ty hvilken stad skulle detta vara, om icke den Guds stad, hvilken är bestämd att öfverlefva verldsriket på jorden i alla sina olika skepnader och i det profetiska symbol- och bildspråket är ett med Zion och Jerusalem? Utanför denna stad — som äfven är ett med det Zions berg, på hvilket Lammet med de 144 tusen tecknade befinner sig — är det som vinpressen trampas: det vill säga, att denna dom sträcker sig icke till densamma, utan endast till dess fiender; och med dessa fienders tillintetgörande börjar en ny period för detta Guds rike på jorden, som sammanfaller med det omtalade upprättandet af Jehovahs konungadöme. Enligt orden 11: 5: *Denna världens konungarike är vordet vår Herres och hans Smordes, och han skall regera i evigheternas evigheter*.

Men är den skörd, om hvilken här talas, ett med den yttersta dagens stora tilldragelse i denna väg, eller att förstå om något, hvilket försiggår tiderna igenom? Äfven här inställer sig denna fråga, och äfven här blifver svaret detsamma. Den afser både det ena och det andra — således både den sista dagens avslutande domshandling, och de domar, som försiggå tiderna igenom, men i första rummet det senare. Det framgår af analogien med den förste skördeengeln, men äfven af det, som följer kap. 15 och 16 om de sju vredesskålarne, hvilka endast äro det närmare utförandet af det, som hörer till den ifrågavarande skördehandlingen, och utgöra det symboliska uttrycket för Guds domar öfver den fiendtliga verldsmakten under hela den period, som utgöres af det sjetta och

sjunde hufvudets tid. Der återkommer denne skördeengel på ett sätt, hvarom ännu ganska mycket återstår att säga; under det att den förste engeln på visst sätt återkommer i ryttaren på den hvita hästen kap. 19: 11 f. Ty denne kommer ju icke blott för att verkställa domen öfver Guds rikes fiender, utan ytterst och framför allt för att bringa evangeliets frälsningsverk (till hvilket den saliga förlossningen från jordelivets nöd tiderna igenom äfven hör) till sin saliga fullbordan.

Märkligt är nu det sätt, hvarpå tillsägelsen att börja skörde-förrättningen kommer denne engel till del genom en annan engel, hvilken, så läsa vi, »*kommer från offeraltaret och råder öfver elden*». Att offeraltaret här är ett med bränneofferaltaret vid ingången till himmelen, likasom 6: 9—11 och 8: 1—5, kan icke vara tvifvel underkastadt; men hvad mening ligger i det som här säges? Vi kunna tänka oss saken i detta afseende så. I synen, som följer på det femte inseglets öppnande, talas om martyrsjälarna vid altarets fot, och då engeln säges komma från detsamma, så är det derföre antagligt, att detta har en betydelse, som icke är främmande för hvad som har skett med dessa. Han kommer från den plats, der de heligas blod har flutit i strömmar genom de gudlösa människornas ondska; han är derföre äfven den, som är mest befogad att döma och afgöra, när denna ondska har fyllt sitt mått. Och nu har detta skett, och nu kommer domen öfver densamma! — Och i enlighet härmed hafva vi då äfven att förstå det, som vidare säges om densamme engeln, att han var »*den, som hade makt öfver elden*». På bränneofferaltaret i Jerusalems tempel, som erbjuder motsvarigheten till det himmelska offeraltaret, brann en ständig eld, i hvilken heloffrens kroppar uppbrändes, och den engel, som har inseendet öfver det himmelska bränneofferaltaret, har således äfven inseende öfver elden på detsamma. Det är denna eld, icke elden såsom element, hvilken här åsyftas, men detta, efter hvad som synes, icke utan afseende på det, som läses i synen kap. 8: 1—15, då der talas om en engel, som stälde sig vid altaret och tog af elden på detsamma och kastade till jorden. Att denne engel — som vi kunna äfven benämna bränneofferaltarets och den på detsamma brinnande eldens engel — lemnat sin plats vid det-

samma, är förut icke sagdt. Nu gör han det för att lemna sitt uppdrag åt engeln med den hvassa lian eller skäran; det är ett tecken till att martyrernas tid nu, tillsvidare åtminstone, är förbi för att lemna rum åt en tid af Guds domar öfver dem, som utgjutit deras blod. »Åtminstone tillsvidare»; ty hvad som sker i synen en gång för alla, det upprepas i verkligheten med längre eller kortare mellanskof tiderna igenom, såsom de sju vredesskålarne, hvilka utgöra det närmare utförandet af denne skördeengels förrättning, närmare gifva tillkänna.

Och nu kommer ordningen till dessa.

D sju vredesskålarne.

Kap. 15: 1—8.

Och jag såg ett annat tecken i himmelen, stort och underbart: sju englar med sju plågor, hvilka äro de sista. Ty med dem är Guds vrede fullbordad.

Och jag såg likasom ett krystallhaf blandadt med eld, och dem, som segra öfver vilddjuret och öfver dess bild och öfver dess namns tal, stå på krystallhafvet med Guds harpor. Och de sjöngo Mosis Guds tjenares sång och Lammets sång. sägande:

»Stora och underbara äro dina verk, Herre Gud allsvåldig; rättfärdige och sanne äro dina vägar, du evigheternas konung. Hvem skulle icke frukta, o Herre, och prisa ditt namn? Ty du allena är helig, och alla folken skola komma och tillbedja inför dig, emedan dina domar hafva blifvit uppenbara.»

Och derefter såg jag, och se! templet af vittnesbördets tabernakel i himmelen öppnades, och de sju englarne, som hade de sju plågorna i sin hand, utkommo ur templet, klädde i ädelstensskrud af ren skinande färg och omgjordade om sina bröst med gyllene bälten. Och ett af de fyra lifväsandena gaf åt de sju englarna sju gyllene skålar fulla af Guds vrede, som lefver i evigheternas evigheter. Och templet uppfylldes med rök af Guds härlighet och af hans makt, och ingen kunde

gå in i templet, ända till dess de sju englarnes sju plågor gått till ända.

De sju vredesskålar, om hvilka här talas, bilda en så tydlig och bestämd motsvarighet till de sex första trumpeterna kap. 8 och 9, att vi redan deraf kunna sluta oss till deras betydelse. Vi hafva sett, att dessa trumpetor hänföra sig till domen öfver det romerska verldsriket; och hvad skulle dessa vredesskålar efter allt det föregående då hafva att betyda, om icke domen öfver verldsriket i de nya gestalter, som följa på det gamla Roms fall? Men vi veta, att dessa gestalter, betecknade genom det sjette och sjunde hufvudet på vilddjuret, äro *tvenne*, af hvilka den ena visar oss det fallna verldsriket på väg att uppstå igen, och den andra till fullo organiseradt och förverkligadt. Således måste äfven dessa vredesskålar hänföra sig till dem båda; och deruti ligger äfven en af hufvudorsakerna till de särskilda svårigheter, med hvilka tydnin-gen af den hithörande profetian är förbunden. Fördelar det anförda sjutalet sig på något sätt mellan dessa *tvenne* gestalter, så att ett visst antal hänför sig till den ena och ett visst antal till den andra, eller icke? Och i det förra fallet, huru mycket kommer på den ena sidan, och huru mycket på den andra?

Denna fråga är icke lätt att besvara, men så mycket är visst, att vi, som lefva i det sjette hufvudets tid, äfven lefva i dessa vredesskålars tid och hafva en icke ringa del af de domar, som dermed betecknas, bakom oss. Det är hvad historien säger oss på ett sätt, som icke lemnar rum för någon tvekan; ty huru många och svåra hemsökelse hafva icke öfvergått menskligheten under denna tid! Och huru många frön till stora verldsolyckor, som lätt kunna framkalla en allmän verldsbrand, innesluter icke det närvarande tillståndet i verlden inom sig! Det är hvad ingen med seende ögon kan undgå att säga sig; och de sju vredesskålarne, som utgöra en sammanfattning af både det förflutna, närvarande och tillkommande i fråga om dessa domshemsökelse, kunna icke annat än erbjuda ett lika dystert, eller ännu dystrare skådespel för den historiska och profetiska betraktelsen, än de sex första trumpetsynerna tillsammans. Det är icke det profetiska ordets

skull, det är endast verkligheten sjelf, som afspeglar sig i det samma. —

Synen om vredesskålarne, inledes likasom trumpetdomarna, med en himmelsk scen, som visar, hvad den utvalda delen af menskligheten tänker om de gudomliga rådslut, hvilka nu äro på väg att förverkligas. Det krystallhaf, som utgör skådeplatsen för denna scen, är detsamma, hvilket omtalas kap. 4. — således, likasom der, en bild af den gudomliga skapelseverlden i sin rena idealitet; och då det säges, att det är *blandadt med eld*, så är detta ett uttryck för det sätt, hvarpå denna rena idealitet reagerar och sätter sig emot den förvridning af densamma, som orsakas genom det ur det stormande verldshafvet uppstigna vilddjuret med sju hufvud och det falska profetdömet vid sidan deraf, samt utan en sådan reaktion af den högsta energi skulle sluta med en allmän förstörelse på denna skapelseverlds område. Huru passande denna bild under sådana omständigheter är, talar för sig sjelft; och lika passande är innehållet af det lof och pris, som uppstiger från de på detta krystallhaf, eller möjligen vid stranden af detsamma, stående segervinnarne öfver vilddjuret. Ty här har den brinnande bön till Gud, som går före de sju trumpeterna kap. 8, lemnat rum för detta Guds lof. Det svarar emot den framskridna ståndpunkt, på hvilken profetian nu befinner sig; ty nu har den stunden kommit, då det onda på jorden har nått sin högsta mognad, och dermed är äfven stunden kommen för Guds dom, icke blott öfver en af det ondas uppenbarelser, utan öfver dess makt och välde i hela sin vidd. Det är ämnet för detta lof, hvars namn: »*Mosis Guds tjenares sång och lammets sång*» icke kan säga något annat, än att det är ett lof och pris för allt hvad Gud har gjort både genom Moses och genom Christus, eller både under det gamla och det nya förbundets tid, för att uträtta och åstadkomma det, som utsäges med orden, att »*alla folk skola komma och tillbedja inför honom*». Det är hela mensklighetens pånyttfödelse och frälsning som innefattas i dessa ord; och denna pånyttfödelse och frälsning utgör äfven summan af de »*Guds stora och underbara gerningar*» och de »*Guds sanna och rättfärdiga vägar*», om hvilka det i redogörelsen för denna sångs innehåll talas — äfven dem,

som höra till »det främmande verk, hvilket Gud måste göra för att kunna utföra sitt eget». Och till detta främmande verk höra i all synnerhet de sju vredesskålarnes domar, hvilka — äro på väg att uppenbaras, skulle vi snarare vilja uttrycka oss, men det hörer icke till det profetiska språket, som fortfar att antecipera det tillkommande, likasom det redan gjort en början dermed i det, som går förut om den samlade skaran af vilddjurets öfvervinnare, och derföre säger, att de »*hafva uppenbarats*».

Och nu ser Johannes de sju straffenglar, som hafva att verkställa dessa domar, i en strålande ljusdräkt utträda ur den innersta helgedomen, der de mottagit sitt uppdrag af Gud. Men innan de skrida till utförandet af detta sitt uppdrag blifva de särskildt utrustade dertill på det sätt, vi läsa. De få af en bland de fyra tronvarelserna, som representera den gudomliga skaparekraften och skapelseverlden, hvars hela makt således ställer sig till deras förfogande, gyllene skålar fulla med den gudomliga vreden, som nu har kommit i en rörelse, hvars storhet betecknas dermed, att templet i himmelen uppfylles af rök från Guds härlighet, och att ingen får tillträde till templet, förrän de sju plågornas tid gått till ända. Med anledning deraf anmärker Phil. Matth. Hahn: »Likasom då husbonden är vred, alla husets invånare frukta, så skola äfven de i himmelen icke tilltro sig att gå in i templet af fruktan att blifva förtärde, till dess Guds vrede är fullbordad. Ty om han icke själf slutligen upptändes genom de ogudaktiga människornas ondska i den sista tiden och icke afhöll sig från medlidandets känsla, så kunde han icke utföra de sista sju plågorna — likasom en medlidsam furste måste antaga en känsla af rättvisa, då han vill underteckna en dödsdom.» Det är en sida, från hvilken det, som här säges, kan och bör betraktas; men det innebär icke blott detta, utan ännu något annat. Den innersta helgedomen är otillgänglig under den tid, hvarom fråga är; det vill säga, Guds innersta afsigt med menskligheten döljer sig under densamma likasom i ett moln, som endast delvis skingras för dem, hvilka i likhet med engeln med det eviga evangelium, troget bevara och nära sig med ordet af Christus och hans apostlar. Den är således,

denna tid, icke en tid af nya gudsuppenbarelsen, utan fast-mera, sedd i stort, en tid af gudomlig tillbakadragenhet och gudsöfvergifvenhet, som icke kommer att sluta, förrän detta vredesmoln fullt urladdat sig. — Så mycket mera gäller det under densamma att »hålla fast det man hafver» enligt förmaningen till församlingen i Tyatira: *Endast hållen fast det I hafven, till dess jag kommer* (2: 25). Det är en uppmaning som i en alldeles särskild mening är ett ord för denna tid; och till det, som det gäller att sålunda taga vara på, hör icke minst den ersättning för dessa nya uppenbarelsen, som Herren gifvit åt församlingen genom framtidsprofetian i denna bok.

Och nu utgår en stark röst från templet till de sju englarne med tillsägelse till dem att utgjuta sina vredesskålar, hvilket sker på det sätt, som följer.

Kap. 16: 1—11.

Och jag hörde en stark röst från templet säga till de sju englarne: Gån och utgjuten de sju skålarne med Guds vrede på jorden.

Ooh den förste engeln gick bort och utgöt sin skål öfver jorden, och der kom en ond och elakartad sårnad öfver de menniskor, som hade vilddjurets märke och som tillbådo dess bild.

Och den andre engeln utgöt sin skål i hafvet, och det vardt till blod såsom blodet af en död, och allt som hade en lefvande själ dog, allt som var i hafvet.

Och den tredje utgöt sin skål i floderna och vattenkällorna, och det vardt alltsammans till blod. Och jag hörde vattneus engel säga: »Rättfärdig är du, som är och som var; helig är du, emedan du hafver dömt på detta sätt. Ty de hafva utgjutit de heligas och profeternas blod, och blod hafver du gifvit dem att dricka; det är hvad de äro värde. — Och jag hörde altarets engel säga: »Ja, Herre Gud, du Allsväldige, sanne och rättfärdige äro dina domar.»

Och den fjerde utgöt sin skål i solen, och det vardt henne gifvet att plåga menniskorna med hëtta, som brände såsom eld. Och menniskorna qvaldes af den brännande hettan, emedan den var stor; och de hädade Guds namn, som rådde öfver dessa plågor, men bättrade sig icke för att gifva honom äran.

Och den femte utgöt sin skål öfver vilddjurets tron, och dess rike vardt förmörkadt, och de sönderbeto sina tungor för sin plågas skull. Och de hädade himmelens Gud för sina plågors skull och för sina sårnaders skull, och bättrade sig icke från sina gerningar.

Det har i det föregående blifvit yttradt, att de två första trumpetsynerna förhålla sig såsom en inledning eller ett mäktigt præludium till de fyra följande. Detsamma gäller äfven om de två första vredesskålarnes förhållande till de öfriga, och den motsvarighet, som eger rum mellan de ena och andra i detta och andre afseenden, är för utläggningen afgörande. Mindre i ögonen fallande är denna motsvarighet i fråga om den första vredesskålen, hvars utgjutande öfver jorden gör, att djurtillbedjarne blifva »*plågade med onda sårnader*». Det är något, som icke uttryckligen angifves som en verkan af den förste trumpet; men då det om haglet, som hör till denna första trumpet, säges, att det var »*blandadt med blod*», så ligger det nära att tänka på detsamma, huru saken i öfrigt själf må förklaras: om krig och uppror, om härjande farsoter m. m. eller — hvad som är det sannolikaste — om alla de plågor och hemsökelse till sammans, som hafva öfvergått och skola öfvergå jorden under de bedröfliga tider, hvarom fråga är.

Så mycket tydligare är öfverensstämmelsen i fråga om den andra vredesskålen, hvars utgjutande gör, att »*hafvet förvandlas likasom till en död människas blod*», det är i stelnadt blod, och »*allt lefvande i hafvet förgår*». Det hänvisar af sig själf till den andra trumpetsynen om det brinnande berget, som störtas i hafvet och gör, att tredjedelen af detsamma förvandlas i blod, och tredjedelen af varelserna i hafvet dör; och såsom det senare har afseende på det romerska verldsrikets undergång och den folklifvets och samhällslifvets upplösning, som föregick och följde på densamma, så kan betydelsen af denna vredesskål icke vara mera än en. Det är den undergång, som väntar och förestår verldsriket i sin sista och slutliga uppenbarelse, och sålunda verldsriket i sin totalitet, samt den ännu större upplösning af folk- och samhällslifvet, som dertill hör. Det är en upplösning, som är total på ett sätt, hvilket är afgörande för verldsrikets hela tillvaro:

ty nu har dess ogudliga politik uttömt alla sina möjligheter och dess oförmåga att grunda ett sakernas tillstånd, som icke förer menskligheten till undergången, trädte i dagen på ett sätt, som med outplånliga drag förblifver inristadt i mensklighetens medvetande. Och dermed är stunden inne för Gudsrikets upprättande i hela den utsträckning, som följer af profetiorna om den Messianska tiden, hvilkas förutsägelser ännu endast på ett grundläggande och begynnande, men icke avslutande och fullbordande sätt gått i uppfyllelse.

Det är betydelsen af dessa två vredesskålar, och denna betydelse utföres nu närmare genom de följande. Så allra först i fråga om den tredje, hvilken gör, att »*floderna och vattenkällorna förvandlas i flytande blod*», likasom den tredje af trumpeterna har med sig deras förvandlande i »*malört*». Det är ett uttryck för de tusen blödande sår, som det ifrågasvarande dubbla vilddjursregementet tillfogat menskligheten under hela tiden af det sjette och sjunde verldsrikets tillvaro i det, som utgör sjelfva källorna för den menskliga välfärden på det enskilda och sociala, så väl som det politiska och kyrkliga området. Genom dessa sår flyter blodet ur alla samhällslifvets och folkverldens ådror i strömmar, till dess det samlat sig i det haf af stelnande och stelnadt blod, hvarom i det föregående är taladt. Det är en förskräcklig bild af en ännu förskräckligare verklighet, och denna verklighet har visserligen icke saknat sin motsvarighet under den tillryggelagda delen af de tider, hvarom fråga är. Mycken uppmärksamhet i detta afseende förtjena följande ord af Löwe om tillståndet i den protestantiska och katolska verlden under den tid, som följde på reformationen:

»Det i ögonen fallande sätt, hvarpå de protestantiska kyrkorna och teologerna samt deras anhängare stadnade efter sin sanna uppgift att återställa kristendomen i sin ursprungliga renhet och andekraft häntydde omisskänneligt på en inre förvandtskap med den herskande anden hos de vid påfvedömet fasthängande kyrkorna och regeringarna. Christi kärlek och andens frukter voro äfven hos dem allt mindre att finna. Af ortodoxiens och statskyrkodörets stadgar beredde de åt sig en bild liknande den, som systemet i det herskande

andeliga verldsriket uppstält, och i det de fordrade obetingad underkastelse under denna bild och hvart och ett af de kyrkliga partierna endast lät sin egen gälla såsom den sanna, förordde sig den bakom detta förborgade själviskheten, som härstammande från djurets rike åsyftar själarnes och kropparnes trældom, icke samvetenas återlösning genom den himmelska friheten, såsom Jesus och hans sanna församling. Djupt förverdsligande, splittring, slafvisk underdånighet under furstarne, öfvermod hos de privilegierade stånden gent emot de lägre, förakt för Guds bud, alla dessa tecken till djurets välde gifvo sig ju längre ju mera tillkänna äfven hos prostanterna. I det osaliga trettioåriga kriget frambröt ett fruktansvärdt urartande rätt i hjertat af menskligheten, af hvilket äfven de bättre och visare på ett eller annat sätt rycktes med. Politiken, folk- och statsväsendet, denna världens haf, blef ett dödt och dödande blodhaf. Kärleken dog ut i densamma, och lydnaden för Guds bud utträngdes af själviskhetens bud. Frankrike, under Richelieu, blef den tongifvande makten äfven för den protestantiska världen, och för denna makt existerade endast ett bud: det sjelfviska, allt uppslukande statsintresset. Om de sedliga grundvalarne för Karl den stores rike, om rätt och rättfärdighet efter de gudomliga budens eviga rättssnöre var nu, såsom det förstår sig af sig sjelft, icke mera någon fråga i det stora hela hvad folkverlden angår. Ludvig XIV:s 54-åriga regering (1661—1715) bragte detta allt till mognad och införde redan samma förderf äfven i de djupare ådrorna och källorna af folklifvet och familjelifvet. De välgörande verkningarna af reformationen (redan genom religionskrigen djupt fördunklade) blefvo genom denna glänsande regering fullständigt bortskymda. En sådan förvridning af omdömet hos de bildade klasserna framkallades derigenom, att den sanna lyftning af menniskoanden, som skedde genom reformationen, för dem framstälde sig såsom olycka och tillbakaskridande, men deremot återfallet i de förreformatoriska, ja hedniska tidernas mörker såsom den enda sanna och lyckliggörande utvecklingen. I renaissansen, i den s. k. pånyttfödelsen af vetenskapen och konsterna, som i 15:de århundradet med grekerna och romarne till förebilder börjat utbreda sig

i jemnbredd med ett i mycket hedniskt tänkesätt, såg man världens frälsning, som genom reformationen blifvit mera förhindrad än befördrad. Ett afgjort affall från kristendomen inträdde först nu och förbättrades icke genom bibehållandet af religionens och gudstjenstens utanverk, utan tog blott derigenom ett hyckleri af den förderligaste art med sig i sällskap. Till hvilken grad af styggelse sedeförderfvet vid det franska hofvet redan då och sedan under regentskapet af Ludvig XV steg, och huru det utbredde sig till de andra europeiska hofven och hela den förnåma och bildade världen, är ett allmänt och känt faktum.»¹

Det är en kommentar till detta »flodernas och vattenkällornas förvandlande i blod», som är förskräcklig, och det är bekant, huru det anförda utmynnade i franska revolutionen, den fruktansvärdaste af alla skakningar i denna väg, som öfvergått folkverlden, ehuru man nu till stor del hunnit att förgäta intrycken och lärdomarne af densamma. Det är ett stycke af verldshistoria, som kan säga oss, hvad dessa vredesskålar hafva att betyda, och det närvarande tillståndet i världen visar tillräckligt, att deras tid icke är till ända. Man tänke på det sätt, hvarpå Europas nationer stå väpnade mot hvarandra, färdiga att vid första anledning förvandla hela vår verldsdel till ett slagfält, på den ryska nihilismen och skräckregeringen, på de kommunistiska rörelserna och arbetareoroligheterna i olika länder vid sidan af penningväldets förtryck, på den roll, hvilken dynamiten börjat spela som förstörelsemedel m. m. — allt detta vid sidan af de andeliga missförhållanden och vidunderligheter af den ytterligaste otro och den ytterligaste vidskepelse, hvarpå tiden öfverflödar, och säge sig sjelf, hvad som är att vänta af allt detta för morgondagen. — — — —

Detta är således förklaringen af denna tredje vredesskål, hvars utgjutande åtföljes af en röst, hvilken kan betraktas såsom rösten af den moraliska naturordning, som skall ligga till grund för alla mänskliga förhållanden och aldrig trampas under fötterna utan att i egenskap af en nemesis divina ut-

¹ *Löwe*, I. c. sid. 144 f. Högst beaktansvärd och lärorik i samma afseende är äfven *Christopher Hoffmanns* af *Löwe* citerade skrift: *Fortschritt und Rückschritt in den Zwei letzten Jahrhunderten oder Geschichte des Abfalls*.

kräfvat straffet för denna förbrytelse. Det tvåfaldiga djurväldet har trampat denna moraliska naturordning under sina fötter och visat det genom att utgjuta deras blod, eller åtminstone göra allt hvad som stått i dess förmåga för att *andeligen* döda och tillintetgöra dem, som representera den sanna menskligheten på jorden: de heliga och profeterna (sådana som de två vittnena kap. 11 och de tre englarne kap. 14): nu har det rättvisa straffet kommit öfver dem som, gjort sig skyldiga till denna missgerning. Det är innehållit af denna röst, som kommer från två skilda håll: från *vattnens engel* på jorden och från *altaret*, d. ä. det himmelska bränneofferaltaret vid ingången till det himmelska templet, det senare dock endast som ett ja och amen till det förra. Hvad det senare här har att betyda, behöfver efter hvad som förekommit om offeraltarets engel i synen om den andre skördeengeln icke någon förklaring; men hvad som menas med vattnens engel, är i behof af ett närmare förtydligande, och i detta afseende hafva vi då att gå tillbaka till det redan anförda om betydelsen af floderna och vattenkällorna, som genom denna tredje vredesskål förvandlas i blod. De äro ett uttryck för källorna till det menskliga samfundslifvets bestånd och hela välfärd i kraft af den gudomliga naturordningens heliga lagar, och den engel, som benämnes efter dem, kan då icke vara annat än en symbolisk representant af denna heliga naturordning sjelf, hvilken lika väl som altaret här kan införas talande. Denna gudomliga naturordning är det som djurväldet har kränkt; det är då äfven i sin ordning, att den afgifver sin protest mot detta djurvælde med en röst, som höres högst upp i himmelen så väl som nederst på jorden, och det är hvad som här sker. Huru, det säger sig sjelft; det sker genom de i dagen framträdande följderna af denna kränkning, för hvilka man visserligen till en tid kan tillsluta sina ögon, men som till sist inställa sig så kämbart, att de icke längre kunna döljas, och för djurtillbedjarne blifva en orsak till blygsel och förtviflan.

Det är sannolikt att det sist anförda är meningen med den fjerde vredesskålen, hvilken öfverensstämmer med den fjerde trumpeteten deruti, att det är solen som i första rum-

met träffas af densamma, men på ett annat sätt än förut. Ty då den fjerde trumpeteten gör att hennes sken försvagas, så att blott en tredjedel deraf blifver öfrigt, så gör denna vredesskåls utgjutande, att solens eldshetta stegras på ett sätt, som för människorna — såsom det uttryckligen heter för att gifva tillkänna, att det här icke är fråga om en vanlig hetta, då äfven andra än människor ju skulle känna plågan deraf -- blifver i högsta grad pinsam, naturligtvis utan att hennes ljuskraft derigenom förminskas. Hvad menas dermed? Vi kunna i följd af hela sammanhanget här icke tänka på något annat än den pinande skam och pinande ångest tillika, som bemäktigar sig de andeliga och verldsliga styresmännen med deras anhängare, då den verkliga beskaffenheten af verldsrikets djurpolitik genom de hemiska frukter, som den frambringat af sig, blifvit likasom framdragna i *solens ljus*. Det skulle gifva anledning till en sjelfbesinning, som gifver Gud äran genom att afgjort bryta med de ogudliga och människofientliga grundsatser, som höra till denna politik, men dessa grundsatser äro för djupt inrotade och hafva för mycket växt tillsammans med den bestående ordningen för att medgifva något sådant, och så återstår endast ett: att gå till rätta med Gud sjelf för hvad som skett med tankar och ord af den beskaffenhet vi läsa. Det är en andeförmörkelse, som i sig sjelf är ett straff och icke kan annat än straffa sig sjelf på det sätt, hvilka den femte vredesskålen utsäger och gifvertillkänna.

Denna vredesskål utgjutes öfver vilddjurets tron och gör att »*dess rike förmörkas, så att dess anhängare sönderbita sina tungor för sin plågas skull*». Det är ett uttryck för den rådlöshet och den tungomålens förbistring, som uppstår i sjelfva medelpunkten af vilddjurets rike eller det af guds- och människofientliga makter tillika regerade verldsriket på jorden, sedan de föregående vredesskålarne gjort sitt verk, och visar, att dess dagar nu börja att närma sig till sitt slut. Här är öfverensstämmelsen med den fjerde trumpeteten, som tillkännagifver detta sakernas tillstånd i fråga om det femte verldsriket i ögonen fallande; och de ord, som följa: »Och de hädade himmelens Gud för sina plågors skull» m. m. erbjuda ett ytterligare bevis för denna öfverensstämmelse. Ty de hänföra

sig till det föregående om dessa domar på ett sätt, som säger oss, att den förberedande delen af desamma med denna vredesskål nu går till ända, alldeles såsom den förberedande delen af trumpetdomarne öfver det gamla romerska verldsriket med den, om hvilken vi hafva talat.

Och i enlighet härmed kunna vi redan sluta oss till den allmänna betydelsen af den sjette vredesskålen.

Vv. 12—16.

Och den sjette utgöt sin skål i den stora floden Euphrat, och dess vatten uttorkades för att bereda väg åt konungarne från solens uppgång. Och jag såg ur drakens mun och ur vilddjurets mun och ur den falske profetens mun tre orena andar utgå likt grodor. De äro andar af demoniska menniskor, som göra tecken och utgå till konungarne i hela världen för att församla dem till striden på den Allsväldige Gudens stora dag.

Se jag kommer såsom en tjuf: salig den som vakar och tager vara på sina kläder, att han icke må gå naken och de få se hans skam.

Och han församlade dem till det rummet, som kallas på ebreiska Harmageddon.

Denna vredesskål svarar mot den femte och sjette af trumpeterna, men isynnerhet mot den sistnämnda. Det är slutdomen öfver det romerska verldsriket, som fått sitt symboliska uttryck i dessa tvenne trumpeters syner; så, säga vi, är denna sjette vredesskål en symbolisk framställning af slutdomen öfver det på det romerska följande *sjette verldsriket*, under hvars tid vi lefva. Och huru förskräcklig denna dom är, det säger oss allt i denna framställning. Den utgår från den stora floden Euphrat, således från samma gränsflod i öster, hvarifrån den sjette trumpeteten har lössläppt sitt förhärjande oväder med de fyra onda englarne i spetsen för sig. Här talas icke om fyra englar, utan om »*konungarne från solens uppgång*»; men att dessa konungar äro ett med de förra, framgår af allt; det sätt, hvarpå de anföras såsom kända storheter; Euphratflodens läge i det väderstreck, hvarom fråga är; slutligen och icke minst det som säges om den stora gräshopps-hären i den femte trumpetsynen, att den hade öfver sig »en konung, som var en afgrundens engel med namnet Abaddon

eller på grekiska Apollyon». »En konung» — således måste äfven de fyra onda englar, som gå i spetsen för det stora rytteriet i den sjette trumpetsynen vara berättigade till detta konunganamn, och slutsatsen gör sig sjelf. Det är äfven här en afgrundsmakt som lössläppes öfver det bestående verldsriket, och såsom denna afgrundsmakt i Muhamedanismen, på hvilken den sjette trumpetens syftar, gick ut på att grunda ett nytt verldsrrike, men först och sist var makten af ett falskt religionsväsende, så äfven här. Det är hvad som tydligt nog framgår af orden, då det säges:

Och jag såg, ur drakens mun och ur vilddjurets mun och ur den falske profetens mun utgingo tre orena andar, som voro like grodor. De äro andar af demoniska menniskor, som göra tecken och utgå till konungarne i hela världen för att församla dem till striden på den allsmäktige Gudens stora dag.

Här talas om »en oren ande, som utgår från den falske profetens mun», och meningen dermed kan icke vara mer än en. Det falska profetdömet, som en gång i den muhamedanska rörelsen spelade en så stor och verksam roll, skall ännu en gång visa, hvad det förmår genom en företeelse, hvilken icke blott täflar med, utan öfvergår densamma i betydelse. Och i enlighet dermed hafva vi äfven att tänka oss förhållandet med de båda andra af dessa orena andar: den, som »utgår från drakens» och den, som »utgår från vilddjurets mun». »Vilddjuret», det är här det sjuhöfdade vilddjuret i sin allmänna företeelse, som betecknar verldsricket i och för sig: således måste det, som säges om denna orena vilddjursanden, syfta på en nybildning af detta verldsrrike under drakens ledning, hvilkens »ande» går i spetsen för de båda andra såsom den universalanden, under hvars order och befäl de villigt böja sig. Och detta är äfven hvad som gifves tillkänna, då det säges om dessa andar, att »de utgå till konungarne på jorden för att församla dem till striden på den Allsväldige Gudens stora dag».

»För att» m. m. — det är en af de korta utsagor i denna bok, som säga vida mera än det till en början ser ut, emedan de stödjä sig på en hel följd af gammaltestamentliga profetior, hvilkas bekantskap de förutsätta. Så den ifrågavarande, som

visar tillbaka till alla de ställen hos G. Test-s profeter, der det talas om en sista afgörande strid mellan Guds rike och världens makter, slutande med det förras slutliga triumf och seger. Denna sista afgörande strid förutsätter en verldsmaktens organisation, som sätter kronan på allt föregående i denna väg, och denna dess organisation till ett verldsrike, i storhet och ogudlighet öfverträffande alla föregående, är just det som innefattas i det anförda »*församlandet af konungarne i hela världen*». Det är resultatet af denna andliga invasion af »konungarne från solens uppgång», som gör en ände på det sjette verldsriket och är ännu förskräckligare, än den stora gräshopphären och det tallösa rytteriet i den femte och sjette af trumpetsynerna. Ty detta verldsrike är ett med antikristendomen i sin fulla uppenbarelse, som säger oss, att draken nu åter ändrat sin taktik med afseende på sättet att bekämpa kristendomen. Denna taktik gick, efter de första tidernas misslyckade anfall emot densamma, såsom vi hafva sett, ut på att taga kristendomen under sitt beskydd för att med namnkristendomens tillhjälp utrota och tillintetgöra den sanna kristendomen; men nu är den tiden kommen, då detta medel icke längre är af nöden. Nu är namnkristendomens tid till ända och masken afkastad, som för de godtrogne och förblindade dolde hvad han hade i sinnet. Och hvilket förskräckligt uppvaknande måste icke detta för dem medföra!

Det är dessa tre orene andars verk, som för Johannes i synnen framställa sig under bilden af grodor eller paddor, och förmodligen hela svärmar af sådana, som taga jorden i besittning, samt enligt den åtföljande förklaringen äro andar af demoniska menniskor, som göra tecken, det är utföra stora och förvånande gerningar, som draga uppmärksamheten till sig och rycka mängden med sig i den riktning, som den ande, hvilken regerar dessa menniskor, vill. Ty att ordet i grundtexten *daimoniôn* (icke *daimonôn*), som är den rätta läsarten på detta ställe, här, så väl som i Tim. 4: 1, kan vara genit. pluralis af *daimonios* och betyda menniskor, som äro beherrskade af en demonisk makt, är otvifvelaktigt, och denna uppfattning af ordet förtjenar företrädet framför den vanliga, emedan förklaringen enligt den vanliga öfversättningen: »dessa

äro andar af demoner» säger mindre, än man har rätt att vänta (att orena andar utan närmare bestämning äro ett med demoner säger sig sjelft, men icke så, af hvad för några organer i sinneverlden den onda andemakten betjenar sig). Och huru dessa andars hela uppträdande är beskaffadt och hvad som menas med detsamma i allmänhet taladt, är icke svårt att sluta till. Härom yttrar Löwe följande ord:

»De tre gudsfientliga makterna: vedersakaren från begynnelsen, det eröfrande verldsriket, den förförande verldsanden, bringa hvar och en efter sin art något nytt å bane genom en företeelse, i hvilken deras väsen tydligare än hittills uppenbarar sig, men på andligt sätt, svarande mot tidernas sig allt mer förändligande karakter, alldeles såsom det ur ryttarskarornas mun i den sjette trumpetsynen framgår eld, rök och svafvel, d. ä. en från afgrunden härstammande eröfringslysten entusiastisk hänförelse, som utgör en blandning af anden hos alla dessa tre makter (9: 17), och hvarigenom tredjedelen af menniskorna andeligen dödas. I egenskap af sådana andar, som hafva sitt element i jordens stoft, ja i dyn och dock icke kunna helt umbära ett andeligt tillflöde utifrån för att icke komma helt och hållet på det torra, likna de träskinvånarne, grodorna, och göra sig äfven på liknande vis genom entonigt, men mångstämmigt skri högljudt nog bemärkta, ja, de förmå kraftigt nog öfverrösta Guds och sanningens stämma i folkens öron. Religionshatets och revolutionens, den blinda absolutismens och despotismens, den själfgjorda pseudokristendomens och den oheliga jesuitismens andar äro utan tvifvel de som härmed menas.

»Den öppna och faktiska förnekelsen af Gud och hans lag, det obetingade afgudiska herraväldet hos dem, som hafva makten, den månggestaltade religiösa lögnen i verldsandens tjänst, som slugt blandar tillhopa Gud och verlden, dessa makter arbeta från denna stunden med uppbjudandet af hela den andekraft, som står dem till buds, icke blott användande af fysiska medel af list och våld, hvarandra i händerna för att beherska folken och lösrycka dem från Gud och medlaren. Vi tycka oss höra qvåkandet af otaliga moderna talare och skriftställare inom de motsatta partierna, som utan att själfva veta det göra

ett med hvarandra i att sätta drakens, det ondas och de ondas rike i stället för Guds rike för att göra jorden till helvete och befolka helvetet med mördade människosjälur Revolutionens, absolutismens i kyrka och stat, det falska religionsväsendets i verldsandens tjänst demoner gå ut till alla jordens ändar och uppkalla alla verldsbeherskande potenser och andar, alla på sitt eget herravälde betänkte furstar, partiförare, mäktiga och verldskloke till en afgörande kamp mot uppenbarelsens Gud och hans rike på jorden. Så mycket de än befinna sig i motsägelse till hvarandra, detta förenar dem dock. Men det skall dock vara den Allsvåldige Gudens dag, dagen för hans seger och hans fullkomliga förhärlikande på jorden, till hvilken de församlas. Äfven de demoniska andarne måste härutinnan endast uträtta, hvad han själf från begynnelsen med osviklig vishet och kärlek har velat låta inträffa såsom syftemålet med alla hans vägar och föranstaltanden». (Sid. 87 f.).

Det är betydelsen af dessa orena andar like grodor, som, förkroppsligande sig i hela skaror af mensklige talande och handlande individer, hafva sitt lif och tillvaro i den till ett haf eller ett träsk af rinnande och stelnadt blod, enligt den andra af vredesskålarne, sig mer och mer förvandlande folkverlden. Så kommer bilden af grodor, dessa träskets invånare, i afseende på dessa andar icke fram så oförmedladt som det skulle kunna synas, och hvilken förödmjukelse för högmodet hos de stolta andar, om hvilka det är fråga, ligger icke uti denna bild! Så tuktas detta högmod af den, hvars ord har mera att betyda än någon annans. Men på det område, der dessa i dyn sjunkna andar röra sig, äro de dock, likasom grodorna i träsket, de tongifvande; och konungarne på jorden, de styrande och maktegende af alla slag, lyssna till deras röst — lyssna till densamma mera än till rösten från himmelen, som äfven under denna tid icke upphör att tala. De låta sig af dem »församlas»; det är uttrycket för den verldshistoriska tilldragelse, som på denna väg kommer till stånd och enligt det anförda är ett med verldsríkets realisation i högsta mening, dess fulländning, så vidt man kan tala om en sådan, föregående den afgörande sluträkningen med detsamma, som sker genom den sjunde vredesskålen.

Men huru kan denna realisation, verkställd på den fredliga omgestaltningens väg — ty något annat gifver icke profetians ord anledning att tänka — betraktas såsom en dom öfver verldsriket af den beskaffenhet det föregående gifver tillkänna? Svaret derpå ligger i skilnaden mellan det sjette och det sjunde hufvudet på det detta verldsrrike afbildande vilddjuret. Det är en dom öfver verldsriket *i sin närvarande öfvergångsgestalt*, och att denna dom är ytterst kännbar, det visar nogsammt innehållet i den kap. 17 och 18 följande skildringen af den babyloniska skökans undergång. Ty den är framför allt domen öfver denna sköka, det är öfver det pseudokristliga och pseudokyrkliga profetdöme i förening, som, med allt afdrag för olika tider och omständigheter, i det stora hela sätter sin utmärkande prägel på verldsriket i denna sin skepnad och gör det till hvad det är. Det är hvad som i denna skildring får sitt närmare symboliska utförande; här talas endast om den verldstilldragelse sjelf, som har med sig denna dom. Och huru förskräcklig denna tilldragelse är, det framgår tillfyllest af det sätt, hvarpå alla onda makter äro verksamma för att bringa det verk till stånd, som är ett dermed.

Och nu kunna vi äfven förstå, hvad som menas med de dunkla orden, att den sjette engeln *utgjuter sin skål i den stora floden Euphrat med den verkan, att dess vatten uttorikas*. Euphrat utgjorde gränsen i rummet för det gamla romerska verldsriket; så har äfven det sjette verldsriket, under hvars tid vi lefva, sin skiljegräns i en annan mening, som icke kan utplånas utan att det upphör att vara till, och det är den, som bestämmes af de ledande tankar och grundsatser och af hela den tingens ordning, hvilken gifver detsamma sin utmärkande karakter till skilnad från de öfriga, i enlighet med det förut anförda. Och när den stora gränsflodens vatten säges uttorika, så är detta väl endast ett annat uttryck för det sätt, hvarpå detta utplånande försiggår steg för steg, ända till dess den sista återstoden af denna utmärkande karakter för det bestående verldsriket har försvunnit. Då är dess sista timma slagen och stunden kommen för det nya verldsrikets upprättande, som är vilddjuret, icke blott »på väg att uppstiga ur afgrunden» (11: 7), utan »uppstiget ur densamma» (17: 8). Och hvem

har icke sedan lång tid kunnat se och finna, att detta utplå-
nande tilltager med en allt mera ökad hastighet, så att om
också tider af ebb och flod ännu i detta afseende följa på
hvarandra, det för hvar och en är lätt att blifva varse, huru
denna sista timma mer och mer närmar sig?

Så långt sträcker sig betydelsen af denna sjette vredes-
skål. Slutdomen öfver det sjette verldsriket och uppkomsten
af det sjunde, i hvilket hela verldsrikets ogudliga kraft kon-
centrerar sig — båda delarne visserligen i högsta måtto antyd-
ningsvis uttalade — det är innehållet af densamma. Och nu
återstår endast *ett*, och det är domen öfver den sista af verlds-
rikets hufvudgestalter samt dermed af verldsriket i sin helhet.
Det är hvad som följer med den sjunde vredesskålen; men
denna dom kastar redan här sin skugga framför sig, å ena
sidan genom det som säges om konungarnes församlande till
striden på »*den Allsvåldige Gudens stora dag*», å den andra
genom de på grund af sin afbrutna korthet dunkla orden:
»*Och han församlade dem till det rummet, som kallas på
ebreiska Harmageddon.*» »*Den Allsvåldige Gudens stora dag*»,
— det är den dag, då alla Guds rikes fiender blifva lagde
under hans fötter, och således äfven domen kommer att gå
öfver detta sjunde verldsrike i hela sin vidd. *Harmageddon*
åter, eller, såsom det ock kan läsas, *Armageddon* är ett med
det Megiddo, der Josias stupade, men äfven Barak under
Domaretiden vann sin stora seger öfver Sisera, som besjungen
af Deborah bland annat i följande ord: »*Från himmelen stridde
de mot Sisera, stjernorna gingo ur sina banor och stridde
emot honom*» (Dom. 5: 20). Här hänsyftas på en onämnd
naturtilldragelse — antagligen ett stort stjernfall eller stjern-
regn, sådant vi sjelfve för kort tid sedan varit vitne till —
som ingaf den Kanaanitiska krigshären och Israeliterna den
tanken, att Härskarornas Jehovah sjelf drog ut i striden för
sitt folk. Så skola äfven de förenade konungarne nu duka
under för en, icke jordisk, utan himmelsk makt, i det att
Herren af himmelen sjelf strider mot dem. Det är meningen
af detta tillägg, som får sitt närmare utförande kap. 19: 11 f.

Och nu komma vi till den sjunde vredesskålen.

Vv. 17—21.

Och den sjunde utgöt sin skål i luften, och en röst gick ut ur templet från tronen, som sade: »Det är gjordt». Och der följde ljungeldar och röster och tordön. Och en jordbäfning skedde så stor, att dess like icke varit så länge menniskor på jorden funnits, så stor var den; och den stora staden delades i tre delar och folkverldens städer föllo. Och det stora Babylon vardt ihogkommet inför Gud, och han gaf det att dricka kalken med sin brinnande vredes vin.

Och alla öar flydde, och berg funnos icke mer. Och ett stort hagel med hagelstenar tunga som en centner föll från himmelen ned på menniskorna, och menniskorna hädade Gud för plågan af haglet, ty dess plåga var mycket stor.

Dessa ord innehålla domen öfver det sjunde verldsriket, men så, att de börja med en kort rekapitulation af de domar, som öfvergått verldsriket från begynnelsen, eller åtminstone under det sjette hufvudets tid. Det är hvad som kan sägas vara redan antydt genom den öfverensstämmelse, som eger rum mellan innehållet af v. 18 och kap. 8: 5, der domen öfver det romerska verldsriket allaredan före de sex trumpeterna bebådas med orden: *Der följde röster, och tordön och ljungeldar och jordbäfning*. Här följa samma ord efter de sex första vredesskålarne, med den skilnad blott, att bilden af jordbäfningen närmare utföres, och detta på ett sätt, som afgjort griper in åtminstone på den sjette vredesskålens område. Ty orden v. 19: *»Och det stora Babylon vardt ihogkommet inför Gud»* m. m. kunna icke afse något annat, än domen öfver pseudokristendomen, som enligt det anförda utgör ämnet för denna vredesskål. Svårare är att säga, hvad som menas med den stora jordbäfningen, som går före denna avslutande dom och gör, att *»den stora staden delar sig i tre delar»*; men äfven här tjenar det föregående oss till vägledning. *»Den stora staden»* till skilnad från *»folkverldens städer»*, kan här, så väl som 11: 8, endast vara ett symboliskt uttryck för den till kristendomen omvända delen af folkverlden, det är hela kristenheten betraktad såsom en utvidgning af det gamla Israel, eller af Jerusalem såsom det

sammandragna uttrycket för detta Israel; och meningen af det som säges kan då icke vara mera än en. Det ligger nära att dervid tänka på denna kristenhets sönderfallande i de tre hufvudkyrkor, i hvilka den, icke utan föregående våldsamma strider och slitningar, söndrat sig; och i sjelfva verket gifves efter det anförda ingen annan möjlighet till förklaring, än denna. Att »*folkverldens städer falla*», kan då endast vara ett uttryck för de politiska hvälfningar, som försiggå under hela tiden af det sjette verldsrikets tillvaro, hvilken slutar med domen öfver »det stora Babylon», som är namnet på denna »stora staden», eller namnet på denna kristenhet, väl icke från första begynnelsen, men från den stunden, då det Babyloniska väsendet, som är ett med det ogudliga verldssinnet i sina olika gestalter, der fått öfverhanden.

Vi se, huru betydelsefull denna inledning, som icke allenast upprepar, utan äfven fullständigar innehållet af de föregående förutsägelserna i ett mycket viktigt afseende, är. Och nu kommer domen öfver *det sjunde verldsriket* med orden: *Och alla äro flydde och berg funnos icke mer*, så väl som dem, som sedan följa om *den stora hagelstormen, hvilken gör att menniskorna häda Gud och hvars plåga var mycket stor*. Ty här stå vi inför något, som är icke blott tillkommande, utan definitivt afslutande, och icke kan betyda något annat, än denna dom, uttryckt på ett allmannare symboliskt sätt. Att detta sker icke allenast under bilden af den förut omtalade och, naturligtvis med vissa uppehåll, hela tiden fortfarande *jordbäfningen*, som nu uppnår sin förskräckligaste höjd, utan äfven under bilden af *en förskräcklig hagelstorm*, har sin grund i det profetiska bildspråket i det gamla Testamentet, der haglet, så väl som jordbäfningen, dunder och blixst spekar en framstående roll vid utförandet af Guds domar. Så på stället om Assur Es. 30: 30 f.: »Och Jehovah skall låta höra sin rösts majestät och låta se, huru hans arm sänker sig med vredesglöd och förtärande eldslåga och med skyfall och med störtregn och med hagelsten m. m.; men i all synnerhet Es. 32: 18 f., der vi läsa: *Fa, mitt folk skall bo i ett fridens hem och i trygga boningar och i säkra hvilohus. Men hagel skall nedslå den vilda skogen* (det är verldsrikets

vilda skog) *och hans stad* (det är den till ett verldsrike organiserade verldsmakten) *skall sjunka i stoftet* o. s. v.

Det är det profetiska skriftställe, som här alldeles särskildt ligger till grund och visar, huru det förhåller sig med den bokstafliga tydningen af denna hagelstorm, hvilken på ett sätt, som är betecknande för utläggningen af denna bok, ännu icke upphört att rakna sina försvarare och framkalla onödiga spörsmål. Det forna Assur föll icke för en hagel-skur, och den sista tidens Assur skall icke heller falla för en sådan! — Men huru den ifrågavarande domen öfver det ogudliga verldsriket närmare kommer att gestalta sig, det kan endast den sista tiden sjelf lära; vi kunna derom endast yttra oss i stor allmänhet. Men härom mera vid förklaringen af det 19 kapitlet, der densamma får sitt närmare utförande, likasom domen öfver pseudokristendomen sitt i det 17 och 18. Ty det, som följer i dessa tre kapitel, är endast en fortsättning af den sjette och sjunde vredesskålens profetia, hvilken först här får sitt fulltoniga uttryck på ett sätt, som sträcker sig med sin betydelse till hela den hufvuddel af Uppenbarelseboken, som utgöres af den sjunde trumpeteten och till hvars slut vi nu med stora steg närma oss.

Vi komma nu till de två viktiga synerna om *domen öfver den Babyloniska skökan* och *domen öfver vilddjuret och dess falska profetdöme*.

Ett ord för utläggare i allmänhet och bibelutläggare i synnerhet.

Utläggaren har såsom utläggare blott att svara på denna fråga: *Hvad är bokens mening, hvad är detta skriftställes mening?* Om för öfrigt bokens mening, om detta ställes mening öfverensstämmer med sanningen, eller icke, dermed har utläggaren såsom utläggare icke att befatta sig. Det är en helt och hållet ny undersökning, en uppgift för sig, som icke får förvexlas med utläggarens värf. Utläggaren har således att utforska och förklara meningen, icke att utforska och förklara saken.

Den som vill utforska meningen, har först att göra sig reda för det enkla ordaförståndet af det ställe, hvarom fråga är. Det vill säga, han frågar och undersöker icke: Huru hafva andra utläggare hittills förstått detta ställe? Huru har jag hittills förstått det? Hvad blifver följdén, om jag tager orden i sin naturliga betydelse? Hvad säger erfarenheten i fråga om den ena eller andra utläggningen? Är den ena eller andra utläggningen till förmån för mina öfvertygelser, system, hypoteser i öfrigt? Nej, den första undersökningen går endast ut på detta: Hvilken mening framgår af orden?

För att lättare och säkrare finna det enkla ordaförståndet rådför sig den, som vill taga reda på meningen, med den vanliga betydelsen af orden i fråga på andra ställen, der de återkomma, talets sammanhang, parallelställena, skriftställarens tydligt insedda ändamål, deras läge, för hvilka skriften närmast är ämnad, språkbruket, ordföljdén m. m.

Utläggningen kommer det allmänna ordaförståndet desto närmare, ju mera okonstlad och otvungen den är. Ty just det okonstlade och otvungna utgör naturen af det allmänna ordaförståndet.

Den otvungna och okonstlade utläggningen erbjuder sig mången gång för det sunda menniskoförståndet af sig sjelft,

om den, som vill taga reda på meningen, kan försätta sig i det tillstånd, såsom det redan hundra gånger hörda, lästa, accommoderade stället för första gången mötte hans öga, och han ännu ingenting visste om de motsägande utläggningar, de frampinade utläggningar och våldsamma förvridningar, som af gammalt bringat detta ställe i vanrykte.

Den redlige efterforskaren af meningen söker att gå den smala väg mellan tvenne extremer, som flertalet lemna emellan sig.

Han flyttar icke sin egen mening in i ordens och skriftställarens, han lägger icke densamma in i skriftstället. Med andra ord, han vill icke att skriftstället skall säga något, som det icke innehåller.

Men han flyttar icke heller ordens och skriftställarens mening ut ifrån skriftstället. Han inskränker icke auktorns tankegång, emedan hans egen vill hafva den inskränkt. Med andra ord, hvad skriftstället säger alldeles bestämdt, vill han icke neka att finna i skriftstället.

Det förra felet går i en orätt uppbyggande, det senare i en orätt nedrivande riktning. Å ena sidan ser man sitt eget invecklade och konstgjorda tankesystem i de mest okonstlade skriftutsagor; å den andra ser man icke, utan är blind för mången bibelsanning, som möter ögat på alla blad och återkommer under tusen gestalter. De förre se hvad som icke finnes till; de senare se icke hvad som framstår i middagens ljus. De förre gör systemet allt för mycket seende, de senare gör det blinda.

Efterforskaren af meningen hindras ofta mera af sitt eget hjerta, än af sitt förstånd i utförandet af sitt arbete. Ty att vilja se det, som icke finnes, och att icke vilja se det, som finnes — det ena så väl som det andra är hjertats verk, och det ena och det andra omtöcknar forskarens öga mera, än någon vetenskap kan upplysa det. En obildad landtman, som icke en gång kan läsa, skulle i fråga om mångt skriftställe, som man uppläste för honom, icke kunna taga miste om den rätta meningen, som det bildade hufvudet med alla sina filologiska och filosofiska insigter måste förfela. Detta påstående är, så besynnerligt det må förekomma — sanning. Den som

frågar, huru det är möjligt, att något sådant kan inträffa, behöfver endast tänka sig det alldeles icke ovanliga fall, att den oöfvades blick icke genom något hjertats intresse hindras från att se den nära liggande ordameningen, under det att tillgifvenheten för en viss hypotes af det ena eller andra slaget förleder forskarens blick till att uppsöka meningen på långt afstånd. Hvad den oöfvade på nära håll icke kan misstaga sig om, derom misstager sig den öfvade på afstånd. Hvad den oöfvade på nära håll måste se, det är för den öfvade på på afstånd omöjligt att blifva varse.

Den skicklige forskaren, som söker efter meningen, känner de öfriga hinder och svårigheter, som ställa sig i vägen för forskningen, och den lycklige undviker dem. Sådana äro i fråga om den H. Skrift:

a) Forntidens sätt att tala och skrifva, orientalism, judisk folktro m. m., som man kan göra både för mycket och för litet af.

b) Den önskan, som man hyser att förena biblen med förnuftet och försona biblens fiender med densamma.

c) Det förmenandet att man icke får förstå Guds ord menskligt. — Guds ord skrifvet för människor af människor skulle icke få läsas af människor på det sätt, som tillhör människor!

d) Det infallet att i hvarje bokstafs jota måste ligga något hemlighetsfullt, som är förborgadt.

e) Den meningen, att det gamla Testamentets skrifter endast äro en elementarbok för människoslägtets barna-ålder m. m.

Efterforskaren af meningen, fattar de bildliga uttryck, som förekomma, skarpt i sigte för att träffa bildens mening. Liknelse, parabel, metafor, allegori, fabel — komma deruti öfverens, att de framställa sanningen och framställa den i bild — om de annars förtjena sitt namn.

Sak och bild, sanning och tecken, hafva någonting gemensamt, en enhets- och jämförelsepunkt. För att finna denna enhet söker förnuftet först att göra sig klart reda för begreppet af bilden och verkligheten, af tecknet och saken; och sedan att jemföra de båda begreppen med hvarandra så länge

till dess den gemensamma enheten, eller såsom skolan kallar det *commune tertium* faller i ögonen.

Efterforskaren af meningen, undersöker noga, om hans utläggning är fri från *ensidighet*. Kännetecken på ensidigheten äro: att draga några ställen, som handla om samma sak, fram i ljuset, men tränga andra med vett och vilja i skuggan: att utförligt belysa några och lägga dem såsom hufvudställen till grund för hela undersökningen, men icke, eller blott i förbigående anföras andra: att utan bevis förutsätta, att de som hufvudställen paraderande texter äro oemot-sägligt klara, men de öfriga af ett liknande innehåll dunkla och i behof af att förklaras genom de första: att helt och hållet utelemna vissa saker, vid hvilka författarne sjelfva dock synas lägga stor vikt: att fränkänna vissa ställen all vikt, der-före att de af andra partier anföras till stöd för deras mening-ar: att gifva de mest sökta tvifvel om anseendet af en bok utseendet af riktighet, emedan satser förekomma i boken, som strida mot utläggarens mening m. m.

Efterforskaren af meningen, icke nöjd med att hafva fun-nit meningen af enskilda ställen, söker att allt djupare in-tränga i bokens mening, i det helas mening. Bokens anda är den bästa nyckeln till upplåtandet af de enskilda ställenas mening. Men den är svår att fatta. Mycket svår, ty man måste vara Johannes för att förstå Johannes; man måste vara en trogen kopia af originalet för att hafva en hel känsla af originalets ande. Med andra ord: om ditt hjerta hänger fast vid Jesus så innerligt som Johannes, så skall det ordet, som Johannes ur *sitt* hjerta skrifver om *sin* Jesus, icke mera vara dig så dunkelt, som det var för det kalla, för Jesus främmande hjertat.

Är det vishet i den bok, som du vill förstå, så lär oss visheten ännu ett annat medel att fullt förstå bokens mening: *fattas dig vishet, så må du bedja*. Den som gaf bokens författare vishet, han kan äfven gifva läsaren, och skall icke neka att gifva den bedjande denna vishet.

De två förnämsta medlen i afseende på utläggningen, som tjena till att upplåta den hemliga visheten för oss, äro således: ett *lif* bildadt efter den redan bekanta vishetens läror,

och ett *förtröstansfullt* bedjande till all vishets källa. Tvenne medel, som många förnuftsläror skola finna oförnuftiga, och många hermeneutiker mycket *ohermeneutiska*, men som dock äro, hvad de äro, *rätta* medel till det *rätta* ändamålet, och sådana medel, som endast genom erfarenhet låta sig rätteligen uppvisas. Den som är allt för bekväm för att anställa profvet med sig sjelf — han tige!

Är en utläggare af den H. Skrift sådan som han bör vara, så har han de båda egenskaperna af en *trohet*, som är född af vördnad för sanningen, och en *smörjelse*, som är född af sanningens ande. Troheten skiljer honom från dem, hvilka umgås med *skriften*, likasom den vore *deras egen tillhörighet*. Smörjelsen — illa utropade ord, betecknande den sköna sinnesförfattning, full af kraft och värdighet och inre härlighet, hvilken uppstår af sanningens klara anblick och utgjuter sin fullhet af öfvertygelse och inre värme i ton, åtbörder ochandel — smörjelsen förskaffar utläggaren äfven ett öga smordt med ögonsalfva, så att det kan se den gyllene skatten, som ligger i den svarta bokstafven likasom förborgad i ett skrin af jern.

Lika samvetsgrannt och sanningsälskande som utläggaren såsom efterforskare af meningen undersöker, hvilken mening orden hafva: lika samvetsgrannt och sanningsälskande går han till väga vid sitt *förklarande af meningen*. Det är en af de sällsyntaste gåfvor att kunna säga endast det, som man tänker, och att kunna säga det just så, som man tänker — en gåfva, hvilken man ingenstädes mera saknar än hos mängden af omskrifvare och bibelförklarare m. m. Hvilken kan lida det svamlande, ordrika och så litet på sak gående i många utläggningar?

Den samvetsgranne efterforskaren och förklararen af meningen påtvingar ingen sin utläggning — kan icke vara hård emot den, som förstår samma ställe annorlunda än han sjelf. Menniskor i samma land, som tala samma språk, utlägga ofta mycket olika samma tal af en sin medborgare, som de känna och höra tala. Huru skulle de gamla böckerna i den H. Skrift

efter förloppet af så många århundraden — efter så många och väldiga omhvälfningar i fråga om smaken, tänkesättet, språket — under en så genomgående obekantskap med allehanda stora och små tilldragelser, som utöfvat ett inflytande på skriftställarens mening — kunna alltigenom riktigt och på enahanda sätt utläggas? På enahanda sätt utläggas af meniskor, som med hänseende till begåfning, fattningsorganer, uppfostran, kultur, lefnadssätt, fördomar, afsigter så långt skilja sig från hvarandra?

J. M. Sailer.

Om tolkningen af Philipperbrefvets 2: 6.

I en föregående uppsats i denna tidskrift¹ har detta Paulinska ställe varit föremål för ett kortare omtalande. Utgifvaren återkommer här till detsamma för att närmare förklara sin ståndpunkt i fråga om dess tolkning, hvars riktighet af skäl, som nedan följer, har blifvit bestridd.

Stället lyder i den grekiska grundtexten så:

Ὅς ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων οὐχ ἄρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα θεῷ.

Huru dessa ord skola öfversättas, beror närmast af möjligheten eller icke möjligheten af att fatta ὑπάρχων i annan betydelse, än den, hvilken bestämmes af hufvudverbets tempus. Utläggarne i allmänhet hafva icke ansett, att en sådan möjlighet förefinnes. Så äfven en utgifvaren nära stående författare af en uppsats: »Om tolkningen af Filipperbr. 2, 5—11» i Theologisk Tidskrift (h. 3 & 4 för 1886), der det bland annat säges:

»Orden ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων kunna icke återgifvas med: »hvilken nu befinner sig i gudsgestalt», ty då någon tidspar-

¹ Se *Bibelforskaren* h. 3 & 4 för 1885, sid. 392.

tikel, som utmärker närvarande tid, icke är fogad till ὑπάρχων. måste hvad som med orden ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων är uttadt, hänföra sig till samma tid, hvilken är angifven genom ἡγήσατο.»

Påståendet grundar sig, såsom man finner, på en grammatisk regel; men denna regel har här blifvit utsträckt öfver sina gränser. Vi veta ju, att participium præsens i det grekiska språket, och särskildt i nya Test:ts grekiska, »*icke sällan användes i substantivisk betydelse, och i detta fall, vordet till ett nomen, utsluter hvarje tidsbestämmelse*». Det är sant, att Winer — ur hvars allmänt bekanta och begagnade *Grammatik des neutestamentlichen Sprachidioms*¹ vi låna dessa ord — uttrycker sig så, som participiet i dylika fall alltid måste hafva artikeln. Men detta antagande, i sig sjelft icke mycket sannolikt, vederlägges genom flerfaldiga exempel på motsatsen, hemtade ur nya Testamentets skrifter. Ett sådant är Phil. 3: 6, der διώκων τὴν ἐκκλήσιαν är lika väl att fatta substantiviskt som det af Winer sjelf citerade ὁ διώκων ἡμᾶς Gal. 1: 23 (»En församlingens förföljare» — »vår förföljare»). Ett annat — som icke förlorar i betydelse derigenom, att det gäller ett participium aor., — är γενόμενος ἡμεῖς på samma ställe i Philipperbrevet. Ett tredje är 1 Kor. 9: 19, der ἐλεύθερος ὢν i alla kända öfversättningar, äfven den sista svenska prof-öfversättningen af N. Test. icke undantagen, återgifves i præsensbemärkelse, ehuru det utan »någon tidspartikel, som utmärker närvarande tid», är förbundet med ἐδούλωσα. Och hvad skulle i sjelfva verket hindra oss från att förstå ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων i enlighet dermed? — En ordagrann öfversättning af de Paulinska orden skulle då komma att lyda så:

Hvilken, en sådan som är till i gudsgestalt (= en person i gudsgestalt), icke ansåg likheten med Gud såsom ett röfveri.

Det är hvad jag på ett förtydligande sätt ansett mig kunna uttrycka så:

Hvilken är iklädd gudsgestalt, men icke på grund af likheten med Gud ansåg sig böra rycka något till sig.

Att stället *kan* så tolkas, derom kan för mig icke det

¹ Se sjunde uppl., sid. 331.

minsta tvifvel ega rum. Men visserligen, om det *kan* tolkas på detta sätt, så följer deraf icke, att detta *bör* eller *måste* ske, och det återstår således nu att anföra mina skäl i afseende på det senare.

Jag fäster mig härvid icke vid den ännu omtvistade frågan om betydelsen af *ἀρπαγμός*. Detta ord förekommer inom den klassiska litteraturen med säkerhet endast på ett ställe hos Plutarchus, samt såsom variant till *ἀρπαγή* på ett annat hos Pausanias, och på båda är betydelsen af den *handling*, som verbet uttrycker, för detsamma alldeles gifven¹. Hos de kristna skriftställarne — som delvis kunna hafva varit påverkade af det bättre eller sämre förstådda uttrycket på det paulinska skriftstället — förekommer det äfven mycket sällan — så vidt jag nu vet, endast på fyra kända ställen, och der kan det vara, om också icke nödvändigt, dock enklast, måhända, att fatta det såsom liktydigt med *ἀρπαγμα* i bemärkelsen af *rof*, *byte*². Men på sjelfva hufvudmeningen inverkar

¹ Jemför *Th. Zahn* i Luthardts Zeitschr. für Kirchl. Wissensch. u. Kirchl. Leben 1885, h. 5, s. 245.

² Att det icke är nödvändigt att så fatta det, kan endast uppvisas genom en närmare redogörelse för de enskilda ställena. Ett af dessa är den af Zahn på anf. st. åberopade gamle catenan till Marc. 10: 41 f., der Jesu svar till Zebedei söner omskrifves med de orden: *ὅτι οὐχ ἔστιν ἀρπαγμός ἡ τιμή*. Här säger Zahn det vara »klart, att det som förnekas, icke är identiteten af den ifrågavarande äran med rövandets handling, utan med en sak, som man rövvar eller rycker till sig» (l. c. sid. 246). Men så alldeles gifvet är detta dock icke, och Z. har sjelf angifvit, huru orden äfven på det förra sättet skulle kunna fattas, då han s. 248 påpekar möjligheten att fatta sådana ställen som 2 Petr. 3: 15 så, att »med den ena af de saker, som omtalas, äfven den andra är gifven, enligt ett pregnant sätt att uttrycka sig». I enlighet härmed skulle orden i fråga äfven kunna tolkas på det sätt, att den sanna äran och »röfvandets», den våldsamma sjelfstilleghensens, handling *icke* förhålla sig till hvarandra så, att när det ena säges, så säges äfven det andra — naturligtvis emedan den, som vill ändamålet, äfven måste vilja medlet, och något annat medel för att komma i besittning af denna ära icke gifves. Och att detta (som mutatis mutandis gäller äfven de öfriga af dessa ställen) gifver den bästa mening, läser icke kunna nekas.

Till det stöd för liktydigheten, som kan ligga i ifrågavarande kända ställen, lägger Zahn, likasom Lightfoot, att »de gamla grekiska utläggarna utan undantag äro eniga i att anse, det *ἀρπαγμός* bör fattas i konkret betydelse = *ἀρπαγμα*». Att äfven detta påstående tål en betydlig jemkning, visar dock redan

det icke, för hvilkendera af dessa betydelser man bestämmer sig. Allt kommer nemligen vid valet af den senare an deruppå, huruvida man vid denna betydelse har att fästa tanken på ett rof, ett byte att rofgirigt *röfva till sig*, eller att rofgirigt *hålla fast*. Och i detta afscende bör valet icke vara svårt. Om jag säger, att någon med en stor skatt för sina ögon, i den samma ser ett rof och byte för sig sjelf, så kan jag väl dermed icke mena något annat, än att det är något, som han tänker på att röfva till sig, eller, möjligen, har röfvat till sig. Men om han redan är i besittning och laglig sådan af denna skatt? Ja, då säger jag *icke*, att han ser eller icke ser uti den samma ett rof och byte för sig, om jag icke vill säga något, som är meningslöst eller onödigt.

Hvad jag anmärkt mot den præexistentiella uppfattningen af *ὑπαρχων*, är just, att den nödgar till att låta apostlen uttala sig på detta meningslösa eller onödiga vis. »Emedan» — så blifver då ordens till sista slut enda möjliga mening — »Christus var af naturen i besittning af gudomens härlighet, så framstälde sig denna för hans tankar icke såsom något, hvilket han hade röfvat, eller ville och behöfde röfva till sig.» Skulle det vara tänkbart att P. velat komma fram med en så intetsägende anmärkning? Omöjligt, och det har väl icke heller fallit någon af dem, som hylla det afsedda tolknings-sättet, in att antaga detta. Men här skilja sig deras vägar at tvenne olika håll.

Den ena af de båda hufvudmeningarna har fått sitt bestämdaste uttryck i Meyers Kommentar, som låter »den præexisterande Christus eller det eviga Logos anställa en reflexion inom sig och besluta att, *vorden menniska*, handla så, att han icke begagnar sig af sin likhet med Gud för att rycka till sig denna verldens härlighet» — naturligtvis då äfven med

förklaringen af *οὐχ' ἀρπαγμὸν ἡγήσατο* hos Oecumenius, hvilkens ord äro: *Ὅτι γὰρ ᾔδει κατὰ ἀρπαγῆν ἔχων τὸ εἶναι ἴσους τῷ θεῷ καὶ πατρὶ* — »Ty han visste, att han icke *genom ett röfveri* var i besittning af likheten med Gud och Fadren», Och annorlunda behöfver icke heller stället hos Chrysostomus, som citeras af Zahn p. a. st., tolkas.

Hvad som kan anses bestämdt bevisadt i saken, är endast, att ändelsen på — *μὴς* icke är ett ovilkorligt hinder för den konkreta betydelsen, *hvars möjlighet öfverhufvud* aldrig bort förnekas.

den kraft och verkan, att menniskan Jesus handlar derefter. Men hade meningen varit denna, skulle den nödvändigt hafva måst uttryckas tydligare; för att komma till densamma nu, måste man läsa mellan raderna på ett sätt, som är alldeles oberättigadt. Det är just detta »vorden menniska», eller hvad som dermed må anses liktydigt, som här saknas. Och derpå strandar den gifna förklaringen, som i öfrigt leder genaste vägen till ett doketiskt förflyktigande af vår Frälsares menskliga viljande och handlande, hvilket allra minst ju talar till dess förmån.

Den andra af dessa hufvudmeningar ansluter sig till de grekiska fädernas åsigt, som, för att tala med förf. i Theol. Tidskr., »i apostlens ord finna ett uttryck för den tanken, att Christus icke betraktat τὸ εἶναι ἰσὰ θεῷ såsom ett byte, ett rof, *hvilket man icke vill lemna ifrån sig, utan med begärlighet fasthåller*». Men det måste på det högsta betvivlas, att detta har kunnat uttryckas på det ifrågavarande sättet. I svenskan går det icke an, såsom vi hafva sett, och att det går an i grekiska språket, återstår att bevisa. Ty något bevis ligger ju icke i det, som säges på samma ställe sid. 253 om de tvenne författarne i ämnet *Lightfoot* och den redan anförde *Th. Zahn*, att de, den förre i sin kommentar till Philipperbrevet, den senare i Luthardts Zeitschrift (den förut citerade), »på ett mycket tillfredsställande sätt uppvisat det berättigade i att fatta ἀπαρχὴν ἡγεῖσθαι såsom liktydigt med ἀπαρχὴν ἡγεῖσθαι, hvilket ofta endast betyder »med begärlighet fasthålla, sätta stort värde på något, i det att tanken på plundring och rof lemnas ur sigte». Det senare, som att sluta af citationstecknet är en annans tillgodogjorda uttalande i ämnet, grundar sig på ett misstag. Så vidt jag vet, har man endast kunnat finna på ett ställe i hela litteraturen, der ἀπαρχὴν ἡγεῖσθαι (icke utan en variant vid sin sida) förekommer, under det att det visserligen dermed temligen liktydiga ἀπαρχὴν ποιεῖσθαι blifvit funnet på omkring ett halft tiotal af ställen, och ἀπαρχὴν τιθεσθαι på ett enda; men på intet af alla dessa ställen är den ifrågavarande (i sig själf allt annat än sannolika) betydelsen »med begärlighet fasthålla» möjlig. Synnerligen tydligt faller detta i ögonen i fråga om det nu egentligen ensamt

i fråga varande *ἄρπαγμα ἡρῆσθαι*, som förekommer på ett ställe i *Heliodori Aethiopica*, ett slags sedlig roman från kejsar Theodosii tid, der en gammal qvinna söker förleda en ung man, bokens hjälte, att lyssna till en skön qvinnas ifriga anbud, och då han afvisar detsamma, förundrar sig öfver att han så gör och icke »anser det tvärtom såsom ett *ἄρπαγμα* och fynd, på hvilket han icke kunnat göra sig räkning». Att man icke kan med begärlighet fasthålla det, som man icke har och visar ifrån sig, behöfver ju icke sägas.

Men huru hafva då de grekiska fäderna och de båda nämnda nyare utläggarna med dessa kunnat bana vägen för sig sjelfva till den ifrågavarande förklaringen? Det har skett genom att läsa emellan raderna på ett annat sätt, än det anförda hos Meyer, medelst en slutledning, sådan som den, hvilken t. ex. innehålles i dessa Chrysostomi ord, citerade af Zahn: »Hvad någon har röfvat och på orättmätigt sätt tagit i besittning, det vågar han icke lemna ifrån sig af fruktan, att han skall förlora det, att det skall gå honom ur händerna, utan håller det fast under alla omständigheter.» I enlighet dermed yttrar sig Zahn (p. anf. st. sid. 254): »Den verkliga motsatsen till sjelfförsakandet är det sjelfviska fasthållandet af det man besitter. Deremot svarar äfven uttrycket. Den vinningslystnad, med hvilken någon har ryckt till sig en egen- dom, som honom icke tillhör, plägar fortsätta sig i den girighet, hvarmed han fasthåller det, som han på detta sätt förvärfvat. Sitt byte låter man icke rycka ifrån sig. Men så betraktade Christus icke sin likhet med Gud på tillvarons vägnar, utan afstod från dess besittning, i det han antog en tjenaregestalt» m. m.

Allt detta måste således här ifyllas i tanken; men har detta elliptiska talesätt — ty ett sådant är det i högsta måtto — någon grund i sjelfva det grekiska språkbruket? Det har ingen förmått uppvisa, och ett sådant språkbruk har äfven svårligen kunnat uppkomma; ty den erfarenhet sjelf, som skulle hafva gifvit anledning dertill, håller i verkligheten icke stånd. Det är icke sagdt, att den, som har röfvat till sig en sak, har svårare än andra att »lemna ifrån sig», är ifrigare än andra att »fasthålla» densamma; ja, det är icke ens regeln,

utan snarare är regeln det motsatta. Hvad röfvere till yrket samla, plägar oftast af dem sjelfve förslösas lika hastigt, som det förvärfvats¹; och detta har äfven sin goda psykologiska förklaringsgrund. Huru skulle Paulus då hafva kunnat begagna sig af ett sådant elliptiskt språk? Det är endast nöden som har kunnat tvinga till att antaga något dylikt, och det bör äfven medgifvas: står det en gång fast, att *ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων* måste fattas om præexistensen, så finnes ingen annan utväg till förklaring än den, som utgöres af detta antagande. Det har Zahn riktigt insett på ett sätt, som länder hans skarpsinighet till all heder; men utvägens beskaffenhet säger oss, huru det är beskaffadt med den mening, som nödvändiggör densamma.

Jag har ansett denna utförlighet vara på sitt ställe för att gifva ett uttömmande begrepp om de svårigheter, som äro förenade med den præexistentiella tolkningen af orden. Den leder efter allt bevisligt och sannolikhet för sig egande språkbruk, till den intetsägande mening, som vi af det föregående hafva lart känna; men det är icke nog med det. Den är äfven genom det *utan* (*ἀλλά*), hvilket förbinder v. 6 med det följande, såsom hvar och en kan lätt öfvertyga sig om, förstörande för sammanhanget. Och här återstår då endast ett af tvenne.

Det ena är att hänföra *allt* det, som säges, till *den jordiska tillvaron*, då man måste omskrifva stället så: »*Hvilken, ehuru han var i gudsgestalt*» — nemligen såsom Guds enfödde Son, hvilken redan under tillståndet af sin förnedring var Guds afbild i högre mening, än någon annan varelse — »*icke*» m. m. Det andra är att, utgående från det substantiviska bruket af participiet, hänföra *ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων* till existensen i upphöjelsetillståndet (icke *præ*-, utan *post*existensen) och öfversätta i enlighet dermed. Jag har bestämt mig för det senare af dessa alternativ, icke derföre, att icke äfven det förra gifver en i allo god och passande mening², utan på grund

¹ Man läse t. ex. Buccanierernas historia i förra århundradet, om man deraf vill hafva en åskådlig bild.

² I den gamla vesterländska kyrkan har denna förklaring haft flera förvarare, såsom t. ex. Ambrosiaster, hvilken funnit den så naturlig, att han

af den betydelse, som utläggarna äro temligen allmänt ense om att tillägga *μορφή θεοῦ* och som Meyer kortast angifver, då han säger *μορφή θεοῦ* vara »ett träffande konkret uttryck för den *i det yttre framträdande* (erscheinbaren) *gudomliga öfsta*». Det är en bemärkelse, som icke passar tillsammans med den jordiska tillvaron, och så blifver intet annat öfrigt än att hänföra *ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων* till det tillstånd, hvilket inträdde med Jesu uppståndelse och himmelsfärd på det sätt, som jag har uttryckt med dessa ord: »Det är från det *närvarande* upphöjelsetillståndet, som blicken riktas tillbaka till det *föregående* förnedringstillståndet på jorden. Och detta är äfven, när man vet, hvad tron på detta närvarande i fråga om Jesus Christus för apostlarne hade att betyda, i sig sjelft det närmast liggande».

Det återstår att säga något om betydelsen af det med *ἐν μορφῇ θεοῦ ὑπάρχων* korresponderande *τό εἶναι ἴσα θεῷ*. Den ordagranna öfversättningen deraf kan, såsom förf. i Theol. Tidskr. alldeles riktigt anmärker, icke blifva en annan än *att vara till i likhet med Gud*. Det är det allmänna uttrycket för likheten med Gud på tillvarons vägnar, som allt efter sammanhanget kan antingen betyda härlighetslikheten, eller vara att fatta i en allmännare mening. Hade jag varit lika viss som Zahn emot Meyer, v. Hofmann m. fl., att *ὑπαγμός* på detta ställe har betydelsen af *ὑπαγμα*, skulle jag utan tvekan hafva bestämt mig för det förra; nu, då jag icke varit det, har jag lagt det senare till grund för min öfversättning. Emellertid är jag efter hvad som blifvit anfördt (i noten 2 till sid. 383) nu af den åsigt, att det första alternativet i alla händelser förtjenar företrädet, då likheten med Gud på varandets vägnar blifver detsamma som »tillvaron *ἐν μορφῇ θεοῦ*» och öfversättningen kommer att lyda så:

Hvilken är iklädd gudsgestalt, men icke ansåg sig böra rycka till sig likheten med Gud på tillvarons vägnar.

icke ansett sig behöfva för densamma anföra några skäl. Den siste, som dermed uppträdt, är *Beyschlag* i sin »*Christologie des N. Ts.*», och något skäl att så lifligt uttala sig deremot, som Zahn på anf. st. gör, kunna vi icke rimligen förefinnas.

Att detta gifver i grunden samma mening, inses lätt. Skilnaden mellan de båda öfversättningarna hänför sig i sjelfva verket icke till annat, än en liten nyansering i tanken jemte den omständigheten, att föremålet för *ὑπερέκειν* i den senare är formligen uttryckt, då det i den förra är underförstådt. Och derpå ligger ju ingen stor vikt.

Allting vinner i åskådlighet genom jämförande exempel, och ett sådant exempel, egnadt att belysa den gifna öfversättningen af det närvarande stället, ligger här nära. Vi veta, att David, hvilken så ofta i Skriften anföres som en typisk förebild af Christus, var smord till konung i Sauls ställe, men långt från att såsom andra tronpretendenter — såsom t. ex. Jerobeam, den förste konungen i Israels rike — begagna sig af alla medel, lofliga och olofliga, för att tillvälla sig konungamakten, underkastade sig att irra omkring som en flykting från det ena stället till det andra, ända till dess Guds timma hade slagit. En samtida till honom hade med anledning deraf kunnat säga: »Han *är* konung öfver Guds egendomsfolk, men har icke ansett sig böra rycka till sig den konungavärdighet, hvartill han var utsedd och korad, utan underkastat sig ett lif af den största försakelse och förnedring under ständiga lifsfaror» m. m. Det är (*mutatis mutandis*) alldeles i enlighet med de ord, som Paulus använder om Jesus Christus, och hvem skulle väl hafva något att invända mot ett sådant sätt att tala och uttrycka sig?

Dock, orden tala tillräckligt för sig sjelfva äfven utan detta exempel, och saken icke mindre. Skall exemplet af vår Frälsares Jesu Christi ödmjukhet och sjelfförnedring göra ett lefvande intryck, så måste det vara hemtadt från lifvet här på jorden, icke från præexistensens för oss tillslutna verld, allra minst så, att det menskliga viljandet och handlandet förvandlas till viljandet och handlandet af en blott skenmeniska. Det är den praktiska betydelsen af frågan, som dock icke är afgörande för exegesen. Ty uppgiften för denna är att framställa allt såsom det *är*, utan att kasta några blickar till höger eller venster, icke ens i det afseendet, att man frå-

gar sig, om det, som synes vara resultatet af undersökningen, är sant eller icke, ännu mindre naturligtvis, om det har för sig flertalet af röster, är i strid eller öfverensstämmelse med den eller den meningen, och mera dylikt.

Jag har härmed kommit in på ämnet om utläggningen i allmänhet. Förträffliga ord i detta afseende finnas uttalade af *Johan Michael Sailer* i hans värderika skrift: *Vernunftlehre für Menschen wie sie sind, d. i. Anleitung zur Erkenntniss und Liebe der Wahrheit* och kunna läsas på ett annat ställe i detta häfte. Här är icke tillfälle att närmare ingå uti detsamma och dermed förlänga den närvarande undersökningen, som, jag behöfver väl icke säga det, icke har haft till ändamål att uppträda med ett försvar för den skrift öfver *Phil. II: 5—11* af *prof. Wilh. Weiffenbach*, mot hvilken uppsatsen i *Theol. Tidskr.* i sin helhet är riktad. Den har det så mycket mindre, som förf. af denna skrift äfven bekänner sig till den præexistentiella uppfattningen af *Phil. 2: 6*, så att hvad detta vidkommer (jag talar om saken i allmänhet) någon skilnad mellan honom och hans granskare icke förefinnes.

O. F. M.

Ett viktigt bidrag till Jerusalems topografi.

En Insändare, Hr Ingeniör *Henning Melander*, har i en längre uppsats om »*Israels förbundsark*» benäget gifvit oss del af sina tankar i detta ämne, gående derpå ut, att förbundsarken ännu icke uppfyllt hela sin bestämmelse, således ännu måste finnas i behåll, och sin mening om det ställe, hvarest detsamma att sluta af alla omständigheter måste vara att finna. Men han har icke blott gjort detta, utan äfven meddelat resultatet af sina genom gräfningsarbeten och på annat sätt anställda topografiska undersökningar i sammanhang dermed. Vi tro oss icke handla emot Ins:s vilja, då vi, endast i förbigående

vidrörande den förra delen af uppsatsen, här meddela hufvud-innehållet af den senare, som lemnar ett ganska viktigt och intressant bidrag till tvenne af de frågor, hvilka hänföra sig till det forna Jerusalem's topografi: läget af »*Tophet*» i *Hinnoms* dal — den i den israelitiska historien illa beryktade plats, som var sätet för den grymma Molokstjensten — och *det underjordiska vatten- och ledningssystem, som hörde till templet.*

»Tophet är identiskt med den uti Israels land beryktade krukumakareåkern, sedare tiders »Akeldama»!

»Att det rum, som inlöstes för de trettio silfverpenningarne, var den uti Israels historia beryktade »krukumakareåkern», säger oss Mattheus uttryckligen (Matth. 27: 7). Samme evangelist låter oss jemväl förstå, att det var »krukumakareåkern som med förrädarens död blef kallad »Akeldama» (Matth. 27: 8)¹. Att krukumakareåkern var en allmänt känd och beryktad plats, framgår deraf, att den omnämnes utan vidare bestämningar, alldeles såsom uti Israels land ej finnes mer än en enda krukumakare och en enda krukumakareåker. Att den beryktade krukumakareåkern eller Akeldama är detsamma som Tophet, framgår förnämligast af Jeremias 19:de kapitel. Enligt 14:de versen sändes nemligen Jeremias, såsom det heter, till »*Tophet*» att profetera. Deraf följer att det var i »*Tophet*», som profeten sönderslog det hela Israel förebildande lerkärl, som han på Guds befallning hade köpt af »krukumakaren» (se Jerem. 19: 10). Jeremias skulle sönderslå detsamma med (i sammandrag) de orden: »*Såsom*» jag nu slår sönder kärlet, »*så*» skall staden grusas och blifva »*Tophet lik*» (Jerem. 19: 11—12). Staden skulle blifva »*lik*» Tophet, och likheten skulle naturligen *förmedlas* af de många *ler-skärfvorna* efter det krossade kärlet. Det säges ej, att Jerusalem skulle blifva likt kärlet, utan det skulle blifva likt »*Tophet*»; men kärlet grusades i afsigt att belysa orden samt för att visa, i hvad hänseende staden skulle blifva Tophet lik;

¹ Af evangelistens ord framgår, att köpesummans, de trettio silfverpenningarnes, natur af blodspenningar, icke Judas Iskariots själfmord, var upphöfvet till denna benämning.

Utgif:s anm.

och derföre måste Tophet hafva företett högar af krossade kärl och lerskärfvor, något som också bekräftas deraf, att »*Lerskärfporten*» (Jerem. 19: 2), som jemväl kallades Baalsporten, låg i Tophets omedelbara närhet. De många *lerskärfvorna* lågo tydligen hopade uti närmaste granskapet af *krukomakarens verkstad*¹ på krukomakarens *egen* gård; och deraf följer, att krukomakarens verkstad och gård eller att »*krukomakareåkern*» var just det rum, som bar namnet »*Tophet*». (Se jemväl Jerem. 18: 2—6 och Jerem. 19: 10).

Att Tophet är liktydigt med den beryktade »krukomakareåkern», senare tiders »Akeldama», bekräftas jemväl deraf, att Jeremias omprofeterat, det Tophet skulle *förändra namn*, så att det *ej mer* skulle kallas »Tophet» (Jerem. 7: 32 och Jerem. 19: 6)². Det säges ej, hvad Tophets namn skulle förändras till; men i samband med dess namnförändring omtalas den vid Tophet befintliga Hinnomsdalens namnförändring; och dalen skall enligt profetian blifva kallad »Slagtedalen», »Dråpodalen», »Sorgedalen» eller dalen, uti hvilken Israel gått under, och uti hvilken det (framdeles) skäddar *orsaken* till (det forna) Jerusalems undergång; och detta sjelfva dalens blifvande namn³, som tydligen påminner om »Akeldama» eller »Blodsåkern» (»Blodets fält», »Blodets plats»), gör det i hög grad troligt, att det var profetian om det egentliga Tophets (ej dalens) namnförändring, som fullbordades, då krukomakareåkern blef kallad »Akeldama», eller med andra ord, att Tophet var just det, som sedan kallades »Blodsåkern». Att Tophet är samma plats som Akeldama, bekräftas jemväl deraf, att traditionen förlägger »Tophet» och »Akeldama» till samma nejd, och än mer deraf, att vi uti den gamla ruin, som utgör medelpunkten för det *traditionella* Akeldama, och som ut-

¹ Jemf. Melins kommentar till Math. 27: 7. — Denna krukomakareverkstad må ej förväxlas med deras verkstad, som omnämnas i 1 Krön. 4: 23. Se Melin.

² Hvad profetians mening är, förklarar Jeremias sjelf med de ord, som af förf. i det följande återopas. *Utg. anm.*

³ Det arabiska namnet på Hinnomsdalen: »Wady Jehennam», och på dess ostligaste hälft: »Wady er Rubib» eller »Wady Rabâbeh». — Blodsåkerens arabiska namn: »Hakk ed Dumm». Enligt en uppgift af Dr Thomson kallas blodsåkern af Araberna jemväl »El Fardous» = Paradiset. —

gjorde föremålet för våra forskningar, när vi besökte det Heliga landet, gjort en upptäckt, som gör det högst sannolikt, att just detta den traditionella Blodsåkerns centrum icke allenast är ett med »krukomakarens hus» (Jerem. 18: 2) eller krukomakargrottan, utan äfven det verkliga och egentliga Tophet. Tophet har då icke varit, såsom det hittills blifvit antaget, en öppen plats, utan en stor *klippgrotta*, der krukomakaren haft sin verkstad eller krukomakarens verkstad med hans dertill hörande gård, ehuru denna klippgrotta möjligen utbredd sitt namn till en del af Hinnomsdalen. Eger det sin riktighet, hvad Laurence Oliphant håller för troligt, att den »*tegelugn*» uti Rabbat Ammon, uti hvilken David lät de besegrade gå igenom eld (2 Sam. 12: 31), var en »*Moloks härd*», hvaruti Ammoniterna tillföre hade låtit sina söner gå igenom eld, så gifver detta en icke ringa bekräftelse åt vårt antagande. Krukomakarens eldsugn i Jerusalem har ju kunnat göra samma tjänst åt de der boende Moloksdyrkarne som »*tegelugnen*» i Rabbat Ammon.

Minnes jag rätt, så är denna grottas djup från takets öfverkant till *klippgrunden* uti grottan omkring 50 fot och ytvidden omkring 60 qv.-fot. Klippgrottan består af tvenne afdelningar. Den södra eller bakre är i egentlig mening en klippgrotta, och främre delen är jemväl den en urgräfning eller uthuggning i klippan, men den är tillbygd och öfverbygd med ett i jemnhöjd med det bakre rummets klipptak framspringande genombrutet tak. Klipptaket öfver den bakre afdelningen är jemväl det, troligen för ventilering, genombrutet af fyra uthuggningar eller lodrätt gående schakt. Under ett af dessa verkstälde jag gräfningar och fann då nederst i grottan vid klippgrunden ett lager aska; det vittnade om Tophets »*bål*», om den myckna »*veden*» (Es. 30: 33). Ofvan askan låg ett orubbadt lager svartbrända menniskoben efter fullvuxna personer, säkerligen de ben efter afgudadyrkare, hvilka Josias enligt bruket vid platser orenande hade bränt och med hvilka han »orenade» Tophet¹. Ofvan det svartbrända lagret fans

¹ 2 Krön. 34: 5; 2 Kon. 23: 10. — På dessa afgudadyrkare i Tophet nedkastade ben är det troligen som Esaïas i det 66:te kapitlet (v. 24) hän-

ett ännu större lager hvita människoben. Uti detta och öfversta lagret fann jag ett lerkärl inbäddadt, hvars utseende vittnade om en synnerligen hög ålder, och hvars tillvaro i detta lager syntes visa, att jemväl det öfre och hvita benlagret var af en ungefärligen motsvarande ålder¹.

Hela det tätt sammanpressade benlagret höll omkring 6 eller 7 fot. Det var täckt med grus, och ofvan gruset låg, der jag gräfdde, en rektangulär stenfot bestående af ohuggna, vid sidan af hvarandra inpassade stenar, och ofvan densamma höjde sig en stenblandad, väl afrundad jordhög af utomordentlig hårdhet. I bakre rummet af krukomakaregrottan lågo större stenar hopade. Det såg ut som om marken der hade varit uppbruten. Under medeltiden bortfördes, så berättas det, hela skeppslaster jord från Akeldama till begravningsplatser i Italien. Så skola 270 skeppslaster jord omkring 1218 hafva blifvit bortförda från Akeldama; och detta synes mig gifva vid handen, att krukomakaregrottan, ännu delvis omgifven af grus och jord, fordom varit helt och hållet begravnen, samt att den gräfdes ut först under medeltiden likt *Bir Ejub* (»Hjobsbrunnen», en klippcistern eller brunn 128 fot djup) omkring tusen fot derifrån nere i Kidrondalen. Denna omständighet torde hafva varit orsak till att krukomakaregrottans tillbygda del så väl bibehållit sig, äfvensom till, att den har ett utseende, som kommit en del arkeologer att tro, det byggningen förskrifver sig från korsfararnes tid².

Ingen före oss torde hafva gjort undersökningar nere i

syftar, då han säger, att de, som vallfärda till Jerusalem, skola gå ut och se liken af de människor, som varit trolösa mot Jehovah.

¹ Det i Tophet funna lerkäret kom olyckligtvis bort.

² Det är mycket troligt att den »stenhög», som täckte Akeldama, det forna Tophet, hopat sig, först vid Tophets orenande genom Josia och sedan i tidernas längd derigenom, att förbigående för att visa sin afsky för den illa beräktade platsen, enligt österländsk sed kastade stenar mot densamma. Stenhögen omkring Absaloms pelare är egnad att väcka en dylik tanke. — Då Arkulf, en biskop som besökte Jerusalem år 680 e. C. och är den förste som omtalar Akeldama, icke omnämner byggningen, utan endast en stenhög, hvilken ej mera återfinnes der, så kan detta innebära, att byggningen på Akeldama antingen ej ännu fans på den tiden, eller ock, såsom vi tro, var *dold under grushögarne*.

den svårtillgängliga ruinen. Richard Pococke, som besökte Jerusalem år 1737, omtalar öppningarna på ruinens tak, men säger, att byggningen för öfrigt var »alldeles igensluten». D:r Thomson skrifer om samma ruin: »Vid mitt första besök fans blott *en* öppning, och jag kunde endast se ett enda lik på botten». D:r Robinson beskriver den jemväl och säger: »En öppning å ömse sidor» (på ruinens gaflar) »lät oss se ned och varsna dess inre; men dess botten var tom och torr, om man undantager några få mycket åldrade ben». Några närmare meddelelser om det inre af ruinen känna vi ej.

Utomkring det traditionella Akeldama gjorde jag undersökningar i de otaliga klippgrottorna, men fann endast en och annan dödskafe och några få ben; då i krukomakargrottan deremot lågo väldiga benmassor, något, som enligt mitt förmenande på grund af alla de skäl, som af mig blifvit angifna, är ett fullgodt vittnesbörd om platsens identitet med Tophet.

Då vi alltså tro oss hafva funnit Israeliternas egentliga och ursprungliga »Tophet», skola vi söka visa, det förbundsarken i detsamma nedmyllats eller i en derunder möjligen befintlig, djupt ned liggande klippgrotta eller cistern undangömts»....

Vi förbigå den kombination af bibelställen, hvarigenom Hr M. söker åstadkomma denna bevisning, och fästa oss i stället fortfarande vid det rent topografiska i hans framställning. Det är den underjordiska afdelningen af templet som det här närmast är fråga om.... Hr M. har åter ordet:

»Det är ett märkligt faktum, att, då noggrann beskrifning lemnas öfver templet *ofvan* jord, knappast antydan finnes i Skriften om tempelbyggningens underjordiska afdelningar. Tempelberget är likväl genomskuret af kanaler och uppfyllt med underjordiska kamrar, bland hvilka några äro synnerligen stora. Ej mindre än 37 cisterner hafva hittills blifvit undersökta, och en bland dem, »Stora hafvet», rymmer åtminstone 2,000,000 gallons, en annan 700,000 o. s. v. Deras djup vexla emellan 30 och 60 fot eller derutöfver¹. Orsaken till,

¹ »Jerusalem är rikare på underjordiska kamrar, än någon känd stad: Rom, Paris, Kiew eller någon annan» (»Our Work in Palæstine»). — »Cisterner, af hvad storlek och djup som helst kunna uthuggas utan minsta risk och med obetydliga omkostnader» (D:r Thomson: »The Land and the Book»).

att Skriften förbigår detta med tystnad, kan endast vara densamma som gör, att ett land är angeläget om, att dess fästningskartor ej skola råka i fiendens händer; ty Israels tempel skulle enligt Davids ord blifva en »borg» eller ett fäste »för Herren Gud», det vill säga för den ark, med hvilken hans namn var förbundet. Testamentets ark har också, tro vi, förts undan genom tempelbergets kanaler hän emot Tophet.

Till dessa kanaler hörde templets *blodkanaler*, om hvilka intet meddelande funnes. De äro äfven säkerligen än i dag okända; ty de hypoteser, åtskilliga bibeltopografer framställt angående dem och deras återfinnande i en viss reffla på omkring 10 qv.(?)-tums genomskärning, som finnes i golfvet uti en större tunnel (»The great Passage»), hvilken mynnar ut genom södra tempelmuren ofvan klippgrunden, synas oss, då vi tänka på *salomoniska* templet väl ej på något sätt *orimliga*, men dock föga tilltalande. Vi besinna, att man t. ex. vid tempelinvigningen under 8 dagars tid offrade 22,000 oxar och 120,000 får, att Salomo i 7 års tid använde 150,000 arbetare förutom alla uppsyningsmännen i och för tempelbyggningen, och att vattenkanalerna, som voro afsedda för en lättflytande vätska, äro af vida större dimensioner, än den räffla, man tror, att blodet skulle hafva flutit igenom. Att offerblodet förts *omedelbart* ned i Kidron, synes mig ock föga öfverensstämman med de lagar, som gälde uti Israel. Namnet »Kidron» betyder »smutsig», och det fans sannolikt redan på Davids tid (2 Sam. 15: 23). När Salomo bygde templet kunde han derför ej gerna, åtminstone ej i en öppen ränna, hafva ledt det öfver all ting annat *heliga* blodet i den smutsiga dalen, dit allt afskräde ifrån staden kastades. I Mischna, Middoth 3: 2, säges det väl oförtydligt att det heliga blodet fördes ned i Kidron; men det säges ej, att det fördes öster ut *omedelbart* dit ned

Detta har sin grund i landets allmänna naturbeskaffenhet. »Palæstinas bergsmassa utgöres af jurakalksten, tät, hård, föga rik på fossilier, full af hålor och grottor. Denna bergart bildar öfverallt grunden, på hvilken sedan aflagrats massor af vulkaniska produkter eller på andra ställen kalk, krita, dolomit, sandsten, mergel etc. — I förenig med Jerusalems och omliggande nejds jurakalksten förekommer likaledes ofta dolomit i stor mängd» (Robinson: »Physical Geography of the Holy Land»).

och stället i fråga är dessutom blott en tradition. Rabbinen Akiba talar om, att »*smuts och orenlighet*» fördes ned ifrån templet till Kidron; och denna hans utsaga är af vigt, i ty att den visar oss, hvad slags blod det var, som fördes ned i dalen vid templet *omedelbart* öster ut. Vi kunna nemligen deraf förstå, att de kommentatorer, som verkligen tänka på ett offerblodets utflöde i Kidron *omedelbart* invid templet, hafva, då inga underrättelser funnos om hufvudkanalernas fullständiga lopp, förväxlat det *heliga* offerblodet med »spillningen» och med det blod, som gick bort vid »afsköljningarna». Spillningen och det ej helgade blodet fördes sannolikt *genaste* vägen ned i Kidron; men det öfver måttan heliga offerblodet fick säkerligen ej blanda sig med gödselvattnet, utan det måste hafva haft ett fullständigt afskildt lopp. Det *heliga* blodet fördes, enligt vårt förmenande, genom i klippan huggna kanaler tillsammans med ett ymnigt underjordiskt vatten oafbrutet söder ut och ned i *Hinnomsdalen*. När templet bygdes, var Hinnomsdalen ej ännu oren; den synes tvärtom intill Josias tid hafva ansetts synnerligen helig, och dess orenande var blott tillfalligt.

I närheten af Akeldama svängde, så tro vi, blodkanalen ned mot Bir Eyüb och öster ut mot Döda hafvet till, ty om den här förenade sig med Kidron, betydde det mindre. Sextio till nittio fot djupt i klippan i omedelbara granskapet af nämnde brunn har man funnit en större huggen kanal, som följer Kidrondalen nedåt söder om Hinnomsdalens och Josaphatsdalens föreningspunkt. Man har undersökt den på en sträcka af mer än 1800 fot, men vi tro knappast, att den blifvit fullständigt genomgräfd. En tunnel, som liknar denna, har också blifvit funnen vid tempelmuren, och traditioner finnas jemväl, enligt hvilka Bir-Eyüb (som ligger, såsom vi nämnde, i den först-nämnda tunnelns omedelbara närhet) skulle på något sätt stå i underjordisk förbindelse med tempelplatsen. Något samband emellan tunneln vid Bir-Eyüb och helgedomens rum har dock ej kunnat upptäckas, och Palestine Exploration Fund har på grund af åtskilliga omständigheter dragit den slutsatsen, att kanalen nedanför Bir-Eyüb är ett ofullbordadt arbete, och att den varit afsedd för »rent» (ej blodblandadt) vatten.

Huruvida denna slutsats är riktig, är ej lätt att säga; ty om *Hinnomsdalen* haft några ledningar, skulle de säkerligen hafva dragit sig ned emot just denna samma nejd. Tunneln vid Bir Eyüb är i alla händelser egnad att väcka en tanke på underjordiska ledningar uti nämnde dal, samt att visa *möjligheten* af det påstående vi gjort angående blodkanalen.»

Vi hafva icke kunnat följa med Hr Ingeniör Melander på hela hans väg i den intressanta uppsatsen, utan att dermed vilja bestrida något, som vi icke kunna göra anspråk på att veta. Ty omöjligt är det visserligen icke, att förbundsarken före den chaldeiska eröfringen genom någon af de underjordiska gångar, som stodo i förbindelse med Jerusalems tempel, blifvit bortförd för att gömmas undan fiendens åsyn, och det finnes äfven några, af Hr M. anförda, skäl som tala för detta. Ett sådant är den judiska tradition, som återfinnes i berättelsen om Jeremias i 2 Maccab.-bokens 2 kapitel. Ett annat är, att förbundsarken icke fanns bland de tempelinventarier, som återlemnades till exulanterna på Cyri befallning; ty hvarföre de chaldeiske segervinnarne, om arken funnits af dem i templet före templets förbränning (som skedde först en hel månad efter stadens intagande), skulle hafva förstört eller gjort sig af med densamma, är svårt att förklara¹. Men detta är äfven allt hvad vi derom kunna säga; och så mycket villigare instämma vi i dessa ord, hvarmed Hr M. afslutar sin framställning i ämnet:

»Svaret på frågan, »huruvida vi hafva rätt«, kan *endast* lemnas af fortsatta undersökningar. Genom sådana är *intet* att förlora, men väl mycket att vinna, äfven om förbundsarkens återfinnande ej skulle blifva frukten af desamma. Men återfinnes arken, blir detta fynd i allra högsta grad epokgörande, i all synnerhet om hebreiska urkunder, såsom det är antagligt, med den skulle komma fram.»

¹ Å andra sidan förekommer det besynnerligt, att intet efterforskande af arken spörjes efter återkomsten från Babel, om man haft anledning att tänka, det den var i behåll och stadnat kvar i Jerusalem. Dock sådana efterforskningar kunna ju hafva skett, utan att de berättelser, vi hafva från den tiden, meddela något derom.

Det vore önskvärdt, om den person, som gjort en så god början med dessa undersökningar, äfven komme i tillfälle att fortsätta desamma. Att sluta af några ord i uppsatsen, är det icke lust och beredvillighet i detta afseende, som fattas, om endast de materiella medlen dertill kunna beredas. Och skulle detta vara en omöjlighet?

Tankar ur en afriden persons efterlemnade papper.

(Forts.)

Vill du hafva rent vatten uti en källa, så rensar du ju brunnen ända ned till djupet af densamma, ty då först blifver vattnet varaktigt klart och välsmakande, uppfriskande och upplifvande. — Rensar du ej källan ned till botten, så blifver väl vattnet klart och godt till en tid, men sedermera stiger orenheten åter upp, som finnes uti djupet och grumlar vattnets klarhet å nyo. På samma sätt är det menniskan, när hon ej rensar bort de gamla på djupet liggande synderna, utan blott dem som ligga ofvanpå eller öfverst i hjertat, ty då stiger den gamla orenheten åter upp efter en tid, sedan han trott sig vara rengjord och grumlar bort hennes tankar så att hon icke kan skilja mellan Guds Andes nådeverknin-
gar och den egna naturen, utan blandar det ena med det andra. Så rycker hon sjelf till sig barnaskapets nåd för att fråssa i de ljufliga känslor som inbillningen om detta barna-
skap till en tid framkallar, och tager dessa känslor för andens vittnesbörd; men då Guds Ande emellanåt bestraffar henne för hennes sjelfbedrägeri och drager täckelset från hennes själs orenhet, så kallar hon detta för anfäktning och pröfning m. m.

Det sanna barnskapet åtföljes af ett heligt, stilla lyssnande och aktgifvande på Guds Andes inre verkningar, vare sig till bestraffning, undervisning eller tröst. Och den tröst, som Christus gifver, är icke ett frässeri i sinligt berusande s. k. saliga känslor och höga inbillningar, utan en stilla inre frid, som tränger igenom hela människans varelse och gör

att hon kan glädjas midt i bedröfvelsen, ja, midt under de svåraste lidanden och försakelser. Den som har erfarit denna frid, han vill icke byta ut den mot all världens glädje, och är angelägen om att blifva renad från allt som kan störa den samma, icke blott från de grofva synder, som draga uppmärksamheten till sig, utan äfven från de hemliga syndaböjelser, som dölja sig på själens botten och icke skådas af ett menskligt öga.

Men icke alla, som undandrağa sig denna rening, sätta den saliggörande tron i dessa ljufliga känslor. Andra, som hafva en stor kunskap, taga denna kunskap för en rätt tro och trösta sig med Herrens ord till Thomas: »Salige äro de, som icke se och dock tro», då de icke förnimma något i sitt inre af Guds ords kraft till syndens öfvervinnande, eller någon frid och tröst till styrka under lifvets mödor och besvärligheter. Men med den sanna tron följer alltid det ena och det andra; den är icke blott kunskap, utan äfven lif, ett inre för menniskor fördoldt lif med Christus, så saligt, att de fleste af dem, som kalla sig kristne, icke derom kunna göra sig en föreställning.

»Dit jag går, kunnen I icke komma», sade Jesus fordom till Judarne, som voro fulla af höga tankar om sig sjelfva, och detta ordet gäller ännu i dag. Den som icke renat sig här ifrån sin naturs orenhet och syndastyggelse, han kan icke inkomma uti himmelen, huru mycket han än inbillar sig att genast efter döden blifva salig. Ett stort reningsarbete måste gå förut, om denna salighet efter skilsmessan från jordelifvet skall komma eder till del. Ropet om nåd är icke nog, utan dermed måste också följa kamp, strid och ett verkligt afläggande af synden, icke blott den gröfre och i ögonen fallande, utan äfven den fina och fördolda; eljest kunnen I icke ingå i det eviga lifvet. Renen eder derföre med all flit här på jorden, att I mån blifva arfvingar till detta eviga lif och vara med Christus i hans himmel, dit »intet besmitteligt får inkomma eller som styggelse gör och lögn».

